This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRI
ET
EXCELLENTI DOMINO,
GEORGIO,
Duci Buckinghamiæ, Summo *Angliæ* Admirallio.

Honoratiſſime Domine,

S*Alomon* inquit, *Nomen bonum eſt inſtar Vnguenti fragrantis & pretioſi*; Neque dubito, quin tale futurum ſit *Nomen* tuum apud Poſteros. Etenim & Fortuna, & Merita tua, præcelluerunt. Et videris ea plantaſſe, quæ ſint duratura. In lucem jam edere mihi viſum eſt *Delibationes meas*, quæ ex omnibus meis Operibus fuerunt acceptiſſimæ: Quia forſitan videntur, præ cæteris, *Hominum* Negotia ſtringere, & in ſinus fluere. Eas autem auxi, & Numero, & Pondere; In tantum, ut plane Opus Novum ſint. Conſentaneum igi-

Digitized by Google

tur duxi, Affectui, & Obligationi meæ, erga *Illuſtriſsimam Dominationem* tuam, ut *Nomen* tuum illis præfigam, tam in *Editione Anglica*, quam *Latina*. Etenim, in bona ſpe ſum, Volumen earum in *Latinam*, *Linguam* ſcilicet univerſalem, verſum, poſſe durare, quamdiu *Libri* & *Literæ* durent. *Inſtaurationem* meam *Regi* dicavi: *Hiſtoriam Regni Henrici Septimi*, (quam etiam in *Latinum* verti,) & Portiones meas *Naturalis Hiſtoriæ*, *Principi*: Has autem *Delibationes Illuſtriſsimæ Dominationi* tuæ dico; Cum ſint ex Fructibus optimis, quos, Gratia divina Calami mei laboribus indulgente, exhibere potui. *Deus Illuſtriſsimam Dominationem* tuam manu ducat.

Illuſtriſsimæ Dominationis tuæ

Servus Devinctiſſimus
& Fidelis

FR. S. ALBAN.

Digitized by Google

SERMONES FIDELES.

I.

De Veritate.

QVID *eſt Veritas*, inquit *Pilatus* Deriſor? Nec præſtolari voluit Reſponſum. Certe ſunt, qui cogitationum vertigine delectantur; ac pro ſervitute habent, Fide fixa aut Axiomatis conſtantibus conſtringi; *Liberi Arbitrii* uſum in Cogitando, non minus quam in Agendo, affectantes. Cujuſmodi quidem *Secta Philoſophorum* licet defecerint; ſuperſunt tamen Ingenia quædam ventoſa & diſcurſantia, quibus eædem omnino venæ, licet non pari, cum Antiquis, copia ſanguinis, repletæ. Verum, nec difficultas ſola, laborque quem Homines ſubeunt, in *Veritate* invenienda;

nec quæ ex ea inventa Cogitationibus imponitur Captivitas, *Mendaciis* favorem conciliat; Sed ipſius *Mendacii* Naturalis (utcunque corruptus) Amor. E recentiore *Græcorum Schola* quidam, rem ad Examen vocans, hæret attonitus; dum excogitare nequit, quorſum Mortales amarent *Mendacium*, *ipſius Mendacii* cauſſa; Cum nec voluptati ſit, ut *Mendacia Poëtarum*; nec utilitati, ut illa *Mercatorum*. Sed neſcio quomodo, *Veritas* iſta, (utpote nuda & manifeſta Lux diurna,) perſonatas hujus *Mundi Fabulas*, Ineptiaſque, non tam magnifice & eleganter oſtendit, quam Tædæ, Lucernæque nocturnæ. Ad *Vnionis*, forſan, valorem, pervenire poterit *Veritas*, quæ per diem ſpecioſiſſima apparet: Sed ad pretium *Adamantis*, aut *Carbunculi*, qui lumine vario pulcherrime ſplendent, nunquam aſcendet. Mixtura *Mendacii* voluptatem ſemper auget. Ecquis dubitat, ſi è mentibus Hominum tollerentur Opiniones vanæ, Spes blandæ, Æſtimationes Rerum falſæ, Imaginationes ad libitum, & id genus alia, quin multorum animi relinquerentur dejecti, & marcidi, atræ bilis & languoris pleni, ac ſibimet ipſis ingrati ac diſplicentes? *Patrum* unus, magna cum ſeveritate, *Poëſin* appellat, *Vinum Dæmonum*;

num; Eo quod Phantaſiam vanis impleat; licet *Poëſis Mendacii* tantum *umbra* ſit. Verumtamen, non eſt *Mendacium*, mentem pertranſiens, quod officit; Sed *Mendacium* quod à mente imbibitur, nempe ejus generis, de quo ante diximus. Verum utcunque in depravatis Hominum judiciis, & affectibus, hæc ita ſe habeant; *Veritas* tamen (quæ ſola ſe judicat) docet; *Veritatis inquiſitionem*, quæ eam, proci inſtar, demeretur; *Veritatis Cognitionem*, quæ præſentem eam ſiſtit; *& Veritatis Receptionem* cum *Aſſenſu*, quæ eſt ipſius Fruitio & Amplexus; Summum eſſe Humanæ Naturæ Bonum.

Prima, in Operibus ſex dierum, Creatura *Dei*, fuit *Lux ſenſus*; Poſtrema, *Lux Rationis*; Quin & Opus ejus, *Sabbatho*, quod deinceps perpetuo exercet, eſt Spiritus ſui Illuminatio. Primo inſpiravit Lumen in *Faciem Materiæ*, vel *Molis indigeſtæ*; poſtea in *Faciem Hominis*; Quin & uſque ſemper Lucem inſpirat in *Faciem Electorum*. *Poëta*, qui *Sectam*, alioqui cæteris inferiorem, ornavit, elegantiſſime dixit; *Suave eſt in litore ſtanti videre naves fluctibus exagitatas*; *Suave ad Arcis feneſtram ſtanti, prælium commiſſum, ejuſque varios eventus, inferius ſpectare*; *Sed nulla voluptas æquiparari po-*

teſt huic ipſi, Nempe ut quis ſtet ſuper Clivum excelſum Veritatis; (Collem certe inacceſſibilem, ubi aër ſemper liquidus eſt, & ſerenus;) *atque inde Errores, Homines palantes, Caligines & Tempeſtates, in Convalle ſubjacente, deſpiciat*: Modo proſpectus iſte cum miſericordia conjunctus ſit, non cum Tumore, aut Superbia. Et hoc ipſum, eſt *Cælo* in *Terris* frui, quando *Mens Humana* in *Charitate* movetur, in *Providentia* quieſcit, & ſupra polos *Veritatis* circumfertur.

Iam vero, ut à *Theologica* & *Philoſophica Veritate*, ad *Veritatem*, aut potius *Veracitatem* in Civilibus negotiis, tranſeamus; Agnoſcent vel ipſi qui eam non exercent, apertam, & minime fucatam, in Negotiis gerendis, Rationem, prçcipuum eſſe Humanæ Naturæ Decus: Mixturam autem *Falſi*, ſimilem eſſe plumbeæ materiæ, quæ efficit ſane, ut facilius cudi poſſit Metallum, ſed ita ut interim vilius fiat. Nam flexuoſi iſti, & obliqui motus, *Serpentum* ſunt; Qui ſuper *ventrem ſuum gradiuntur*, non pedibus incedunt. Non eſt vitium, quod tanto Hominem pudore obruit, quam ſi *Falſus* vel *Perfidus* inveniatur. Itaque acutiſſime *Montaneus*, rationem ſcrutatus, cur *Mendacii* vocabulum, pro tanto haberetur Opprobrio, &

Con-

Digitized by Google

Contumelia; *Si Res recte perpendatur,* (inquit,) *qui dicit Hominem mentiri, eadem opera dicit, eum adverſus Deum audacem eſſe, adverſus Homines timidum.* *Mendax* enim, *Deo* inſultat, *Homini* ſe incurvat. Certe, quam flagitioſa res ſit, *Falſitas*, & *Perfidia*, nullo modo exprimi poteſt melius, quam quod iſtis (quaſi ultimis Clamoribus,) devocabuntur Iudicia *Dei* in Genus Humanum. Prædictum enim eſt, *Chriſtum*, in Adventu ſuo ſecundo, *non reperturum Fidem ſuper terram.*

II.

DE MORTE.

MEtuunt Homines *Mortem*, ut Pueri Tenebras. Quemadmodum autem, metus iſte naturalis, in pueris augetur fabuloſis quibuſdam Terriculamentis ita & ille alter. Sane, *Mortis* Meditatio, prout *Mors ſtipendium eſt peccati*, & ad aliam vitam tranſitus, pia eſt & ſalubris; Metus vero ejus, ut eſt *Natura Debitum*, res eſt infirma, & inanis. Ineſt tamen nonnunquam piis Meditationibus, Fermentum aliquod Vanitatis, nec-non *Superſtitionis*. Præcipitur in *Libris* nonnullis *Religioſorum*, qui tractant de *Mortificatione*, ut recogitet ſecum Homo,

quantus ſit dolor, cum vel minimus digiti articulus torqueatur; atque inde æſtimet, quantus ſit in *Morte* cruciatus, ubi totum corpus corrumpitur, & diſſolvitur. Cum tamen *Mors* ſæpenumero tranſeat, minore cum dolore, quam ſentitur in tortura membri. Partes enim maxime vitales, non ſunt maxime ſenſitivæ. Nec abs re dictum fuit, ab illo, qui locutus eſt ut *Philoſophus* tantummodo, & *Homo Animalis*; *Pompa Mortis magis terret, quam Mors ipſa:* Gemitus & Singultus, membrorum Couvulſiones, oris Pallor, Amici flentes, & atrata Funera, cum ſimilibus, hæc ſunt quæ *Mortem* oſtentant terribilem. Obſervatione plane dignum eſt, nullam eſſe *Animi Paſsionem* tam debilem, quin ſuperet, & in ordinem redigat *Timorem Mortis*. Ideoque *Mors*, non eſt hoſtis adeo formidabilis, cum multos habeat homo circa ſe Athletas, qui in certamine illam vincant. *Vltio* de *Morte* triumphat; *Amor* eam parvi facit; *Honor* ambit; *Metus Ignominiæ* eligit; *Mæror* ad eam confugit; *Metus* anticipat. Imo legimus, quod poſtquam *Otho Imperator* ſe ipſum interfeciſſet, ipſa *Miſericordia* (quæ Affectus eſt omnium tenerrimus) multos provocarit ad *commoriendum*, ex mera *Animi Compaſsione* erga *Dominum*

ſuum,

Digitized by Google

ſuum, ut fidiſſimos Aſſeclas. Quin & addit *Seneca Faſtidium*, & *Satietatem: Cogita quam diu eadem feceris; Mori velle non tantum Fortis, aut Miſer, ſed etiam Faſtidioſus poteſt.* Nec minus obſervatu dignum eſt, quantillam mutationem in Animo generoſo & forti, appropinquans *Mors* efficere valeat; Eoſdem enim gerunt homines illi Spiritus, uſque ad extremum momentum. Mortuus eſt *Auguſtus Cæſar*, voce certe urbana; *Livia, conjugii noſtri memor, vive, & vale. Tiberius* inter diſſimulandum; Ita enim de illo *Tacitus, Iam Tiberium vires, & corpus, non diſſimulatio, deſerebant. Veſpaſianus* cum Scommate; Exonerans enim ſe ſuper ſella; *Vt puto Deus fio. Galba* cum Gnoma; *Feri, ſi ex re ſit Populi Romani:* protendens ſimul collum. *Septimius Severus*, inter expedienda negotia; *Adeſte, ſi quid mihi reſtat agendum.* Pariter & alii. Certe *Stoici*, nimium inſumpſerunt operæ in Solatia *Mortis:* Etenim grandi ſuo, contra eam, apparatu, effecerunt, ut terribilior videretur. Rectius ille; *Qui Finem vitæ extremum inter munera ponit Naturæ.* Aeque enim eſt naturale hominibus *Mori*, ac *Naſci*; atque Infans forſan, non minorem ſentit dolorem, ex hoc, quam ex illo. Qui *moritur* inter proſequendum

magnum aliquod deſiderium, ita ſe habet, ut vulneratus, ſanguine adhuc fervente, qui plagam vix ſentit. Itaque Mens, in aliquod Bonum fixa & intenta, à doloribus *Mortis* ſe ſubducit. Verum enimvero, ſuper omnia, ſuaviſſimum *Canticorum* eſt illud, *Nunc dimittis*; Cum quis Fines ſuos, & Expectationes honeſtas, aſſecutus fuerit. Hoc item in ſe habet *Mors*, ut *bonæ Famæ* januam aperiat, & *Livorem* extinguat; *Extinctus amabitur idem*.

III.

De Vnitate Ecclesiae.

CVM *Religio* ſit præcipuum humanæ Societatis vinculum, par eſt, ut & ipſa, debitis veræ *Vnitatis* & *Charitatis* vinculis, aſtringatur. Diſſidia circa *Religionem*, Mala erant, *Ethnicis* incognita. Nec mirum, cum *Religio Ethnicorum* poſita eſſet potius in Ritibus, & Cultu *Deorum* externo, quam in conſtanti aliqua Confeſſione, & Fide. Facile enim eſt conjicere, cujuſmodi fuerit illorum *Fides*, cum præcipui *Eccleſiæ* ipſorum *Doctores* & *Patres*, fuerint *Poëtæ*. Inter Attributa autem veri *Dei* ponitur, quod ſit *Deus Zelotypus*: Itaque Cultus ejus non fert mixtu-

Digitized by Google

mixturam, nec conſortium. Quamobrem pauca quædam de *Vnitate* in *Eccleſia* dicemus. Scilicet, qui ſint ejus *Fructus*, qui *Limites*, quibus denique *Modis* concilietur. *Vnitatis Fructus* præcipui, (præterquam quod *Deo* ſumme placeat, id quod ante omnia poni debet,) ſunt duo. Alter reſpicit eos, qui *extra Eccleſiam* ſunt; Alter eos, qui *intra*. Quod ad priorem attinet, certum eſt, longe maxima in *Eccleſia* Scandala, eſſe Hæreſes, & Schiſmata; Vt quæ etiam Corruptelas Morum ſuperent. Quemadmodum enim in Corpore Naturali, Vulnera, & Solutio Continuitatis, genere pejora ſunt, quam Humores putridi; Similis eſt Corporis Spiritualis ratio. Adeo ut nihil reperiatur, quod æque Homines ab ingreſſu in *Eccleſiam* abſterreat, aut jam receptos expellat, ac *Vnitatis Violatio*. Itaque temporibus quibus illud increbreſcit, ut alii dicant, *Ecce in Deſerto*; alii, *Ecce in Penetralibus*; hoc eſt, dum quidam *Chriſtum* quærunt in *Hæreticorum Conciliabulis*, quidam in *Facie Eccleſiæ externa*; opus eſt prorſus, ut illa Vox aures Hominum quaſi perpetuo feriat; *Nolite exire*. *Doctor* ille *Gentium*, cujus Vocatio & Miſſio, propria & demandata, ei impoſuit, ut eorum, qui *extra Eccleſiam* fuerant, curam gereret, inquit, *Si*

ingre-

ingrediatur cœtus veſtros Infidelis quiſpiam, aut Idiota, & vos variis loquentes linguis audiat, annon vos inſanire prædicabit? Neque ſane multo melius ſe habet, cum *Athei*, & Homines profani, tantas, in *Religione*, lites, & Opinionum dimicationes, intueantur. Siquidem hæc res ab *Eccleſia* illos avertit, & in *Cathedra Deriſorum ſedere facit.* Levius quiddam videatur, quam ut in Tractatu tam ſerio citetur, deformitatem tamen rei egregie depingit. Inſignis quidam Iocandi Artifex, in *Catalogo Librorum, Bibliothecæ* cujuſdam *Fabuloſæ*, inter cæteros, cum hac Inſcriptione, *Librum* ponit; *Saltationes Florales, & Geſticulationes Hæreticorum.* Nemo enim eſt ex iis, qui non peculiarem quendam motum Corporis ridiculum, & Geſtus deformitatem, exhibeat: unde fieri non poteſt, quin Homines Carnales, & Politici degeneres, ſubſannent, qui facile in contemptum Rerum Sacrarum feruntur. Quantum ad *Fructus Vnitatis*, qui ad eos, qui *intra* ſunt, redundat, is, uno verbo, *Pax* eſt, quæ innumeras Benedictiones complectitur. Etenim Fidem ſtabilit, Charitatem accendit; Quin & externa *Eccleſiæ pax* in Pacem internam Conſcientiæ ſenſim diſtillat; Laboreſque ſcribentium, & legentium Controver-

ſias,

Digitized by Google

ſias, vertit in Tractatus Pietatis, & Mortificationis.

Quantum ad *Terminos* & *Limites unitatis*, vera proculdubio & juſta eorum Collocatio, magni prorſus eſt, ad omnia in Religione, momenti. Duo autem in iis ſtatuendis videntur fieri Exceſſus. Hominibus enim zelo fervidis, omnis *Pacificationis* mentio eſt odioſa; *Numnam pax Iehu? Quid tibi cum pace? vade poſt me.* Quaſi *Pax* nihil eſſet ad rem, ſed *Secta* & *Partes*. Contra, quidam tanquam *Laodicenſes*, in cauſſis *Religionis* tepidi, putant, *Capita Religionis*, nexu ſe commodo, colligare poſſe, per Vias medias, & Opiniones utrinque participantes, & Reconciliationes ingenioſas, ac ſi pro Arbitris ſe gerere vellent, inter *Deum* & *Homines*. Vterque Exceſſus vitandus; Quod fiet, ſi Fœdus inter *Chriſtianos*, ab ipſo *Servatore* noſtro deſcriptum, in clauſulis illis, quæ primo intuitu inter ſe opponi videntur, perſpicuam & planam Interpretationem ſortiatur. *Qui non nobiſcum eſt, contra nos eſt*; & rurſus, *Qui contra nos non eſt, nobiſcum eſt*. Hoc eſt, ſi *Capita Religionis*, plane Eſſentialia & Fundamentalia, rite diſcernantur & diſtinguantur à *Capitibus*, quæ non ſunt ex *Fide*, ſed ex *Opinione* probabili, & Intentione ſancta,

propter

propter ordinem, & *Eccleſiæ* politiam, ſancitæ. Hoc vero plurimis videri poſſit triviale quiddam, in quo quis actum agat: Verum ſi hoc ipſum, minore partium ſtudio, fieret, majore etiam conſenſu reciperetur. In hac re Conſilii nonnihil impertiri viſum eſt, pro captus noſtri tenuitate. Videndum eſt, ne Homines *Eccleſiam Dei* lacerent, per duo *Controverſiarum* genera. Primum eſt, cum *Controverſiæ* materia levior eſt, nec tanta contentione, quanta circa eam excitatur, digna; Contradictione ſola inflammata. Quemadmodum enim acute & eleganter notatum eſt, ab uno ex *Patribus*; *Tunica Chriſti inconſutilis fuit, at veſtis Eccleſiæ verſicolor*. Vnde præcipit; *In veſte varietas ſit, Sciſſura non ſit*. Differunt enim haud parum inter ſe Vnitas, & Vniformitas. Secundum eſt, cum *Materia* quidem *Controverſiæ* pondus habet, ſed ad nimiam ſubtilitatem ac obſcuritatem redacta eſt: Adeo ut ingenioſa quædam res eſſe videatur, potius quam ſolida. Videmus quandoque fieri, ut quis Doctus, & Intelligens, Homines imperitos, de aliqua Quæſtione inter ſe litigantes, audiat; atque perſpicue advertat, eos idem re ipſa ſentire, & in unum convenire, quibus tamen ipſis nunquam fuiſſet
aliquis

Digitized by Google

aliquis diſſidendi Finis. Quod ſi hoc nonnunquam eveniat, in exigua illa Iudicii diſparitate, quæ inter Homines eſſe poteſt; Annon credere par eſt, *Deum* in Cœlis, qui *Corda ſcrutatur* & novit, ſatis perſpicere, nos Homines fragiles, in aliquibus, de quibus *Controverſiam* movemus, idem revera ſentire, & in ambobus benigne complacere? Hujuſmodi *Controverſiarum* Natura, & Character, optime à *D. Paulo* exprimitur, in monito illo ac præcepto, quod circa illud adhibet; *Devita prophanas vocum Novitates, & oppoſitiones falſi nominis Scientiæ.* Creant ſibi Homines Oppoſitiones, quæ revera nullæ ſunt, eaſque in nova Vocabula effingunt, & cudunt; Quæ tam fixa ſunt & invariabilia, ut ubi Senſus Vocabulum regere debeat, Vocabulum imperet Senſui. Sunt etiam, ut *Controverſiarum*, ita *Vnitatis*, ſpecies duæ; quæ Adulterinæ cenſeri poſſunt. Altera, cum *Pax* Ignorantiæ tantum implicitæ innititur. Coloribus enim omnibus in Tenebris bene convenit. Altera, quæ conſuta eſt & ſarcita, expoſitionibus ex diametro inter ſe contrariis: in Capitibus nimirum Fundamentalibus. *Veritas* enim & *Falſitas*, ſimiles ſunt *Ferro* & *Luto* in digitis pedum Imaginis, quam in ſomnis vidit *Nebuchadnezzar*; Adhærere

ſane

ſane poſſunt, incorporari non poſſunt.

Iam quatenus ad *Modos*, per quos conciliatur *Vnitas*, cavendum eſt Hominibus, ne, dum *Vnitatem Religionis* procurent & muniant, *Leges Charitatis* & *Societatis* ſolvant, & demoliantur. Inter *Chriſtianos* duo tantum recipiuntur *Gladii*, *Spiritualis* nempe, & *Temporalis*. Vterque autem ſuum habet locum, & ſuo perfungitur munere, in *Religione Chriſtiana* propugnanda, & protegenda. Sed neutiquam arripiendus eſt *Gladius* tertius, qui eſt *Mahumetis*, aut illi ſimilis; Hoc eſt, ut *Religionem Bello* propagemus, aut cruentis perſecutionibus vim Conſcientiis inferamus; Exceptis Caſibus Scandali aperti, & inſolentis; Blaſphemiæ, aut Machinationis adverſus Statum Civilem: Ne dum ut foveantur Seditiones, animentur Conjurationes, & Rebelliones, Gladius in manus Populi transferatur, & ſimilia; Quæ omnia manifeſto tendunt ad *Majeſtatem Imperii* minuendam, & Auctoritatem Magiſtratuum labefactandam; Cum tamen omnis *Legitima poteſtas ſit à Deo ordinata*. Hoc enim nihil aliud eſt, quam alteram ex *Tabulis Legis*, in alteram allidere; & in tantum Homines ut *Chriſtianos* intueri, ut interim obliti videamur, quod ſint *Homines*. *Lucretius*

cretius Poëta, cum ſibi ante oculos poneret *Agamemnonem*, Filiam propriam immolantem, exclamat; *Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.* Quid tandem dixiſſet, ſi ei *Laniena Pariſienſis*, aut *Conjuratio Pulveraria* in *Anglia*, innotuiſſet? Certe ſepties factus eſſet magis *Epicureus*, & *Atheus*, quam fuit. Nam quemadmodum *Gladius Temporalis*, non temere, ſed magno cum judicio, in Caſu *Religionis*, ſtringendus eſt; Ita monſtri ſimile eſt, eum in manus Populi tradi. Sibi habeant hoc *Anabaptiſtæ*, & hujuſmodi Furiæ. Certe, inſignis fuit illa *Blaſphemia*, cum diceret *Diabolus*, *Aſcendam, & ero ſimilis Altiſſimo*; Sed adhuc major *Blaſphemia* fuerit, ſi quis *Deum* introducat dicentem; *Deſcendam, & ero ſimilis principi Tenebrarum.* Quid autem hoc ab illo differt, ſi Cauſſa *Religionis* deſcendat, & præcipitetur, ad Crudelia & Execrabilia Scelera, *Principes* trucidandi, in *Populorum* vitas graſſandi; & *Imperia* funditus evertendi? Videtur quidem hoc perinde eſſe, ac ſiquis deſcendentem faciat *Spiritum Sanctum*, in ſpecie, non *Columbæ*, ſed *Vulturis*, aut *Corvi*; aut ex *Navi Eccleſiæ* erigeret Vexillum Piratarum, & Aſſaſſinorum: Quocirca, juſtum eſt, & id ipſum neceſſitas Temporum flagitat, ut

ut *Eccleſia* doctrina ſua, & Decretis ſuis; *Principes* Gladio; omneſque *Literæ*, ſeu Religioſæ ſint, ſeu Morales, Caduceo ſuo; in Barathrum Inferni damnent, & detrudant in ſecula, hujuſmodi Facta, & doctrinas, iis Auctoritatem aliquam tribuentes; Vt magna ex parte jam pridem factum eſt. Certe optandum eſſet, ut in omnibus circa *Religionem* Conſiliis, ante oculos Hominum præfigeretur Monitum illud *Apoſtoli*; *Ira Hominis non implet Iuſticiam Dei.* Atque ut verum dicamus, optime & prudentiſſime obſervatum eſt, ab uno ex *Patribus*, profundæ ſapientiæ viro; nec minus ingenue, & ſincere, ab eodem prolatum, & evulgatũ; *Eos, qui Conſcientias premi, iiſque vim inferri ſuadẽt, ſub illo Dogmate, Cupiditates ſuas ſubtexere, illamque rem ſua intereſſe, putare.*

IV.

De Vindicta.

Vindicta agreſtis quædam Iuſticia eſt; quæ quo magis in Humana Natura ſerpit, eo fortius Legibus ſeveris eſt evellenda. Etenim *Injuria illata*, Legem tantummodo violat; At repoſita, Legem Auctoritate ſua plane ſpoliat. Certe, in *vindicanda Injuria*, æqualem ſe quis Ini-

mico

mico ſuo ſiſtit; In remittenda vero, ſuperiorem: *Regium* enim eſt, *Ignoſcere*. Equidem memini dixiſſe *Salomonem*, *Honori eſt Homini, offenſas præterire*. Quod jam præteriit, in integrum reſtitui non poteſt; At Prudentes ſat habent præſentia & futura curare. Nugantur igitur, & ſe fruſtra conturbant, qui præteritarum rerum ſatagunt. *Injuriam* nemo, *Injuria* ipſius cauſſa, infert; verum, ut ex ea, Lucri aliquid, aut Voluptatis, aut Honoris, ſibi conciliet: Cur igitur cuipiam ſuccenſeam, quod ſe potius quam me diligat? Quod ſi quis ex malignitate mera ſit injurioſus; quid tum? Etiam Spina & Rubus pungunt & lacerant, quia natura ſua utuntur. *Vindictæ præcipue* Excuſationem merentur, in iis *Injuriis*, de quibus Lege cautum non eſt. At ſimul proſpiciat quis, ut Genus *vindictæ*, ejuſmodi ſit, quod non ſit Legi obnoxium. Alias ipſe ſibi Pœnam conduplicat, Inimicus vero Lucrum facit. Sunt, qui, inter ſumendam *Vindictam*, cupiunt, ut læſi intelligant, unde Malum illud ſibi ingruerit. Nempe generoſior eſt iſte *Affectus*: Siquidem videntur illi non tam ipſa ultione delectari, quam ut læſum Facti ſui pœniteat. At vili ingenio præditi, & malicioſi, inſtar ſagittarum ſunt, quæ per tenebras volant.

Ma-

Magnus *Dux Florentiæ Coſmus*, acutiſſimum telum vibravit in Amicos perfidos, aut incurioſos. *Legimus* (inquit) *& mandatum habemus, ut Inimicis noſtris ignoſcamus; at nuſpiam legitur, aſtringi nos, ad ignoſcendum Amicis:* Verum Spiritus *Iob* loquitur meliora; *Numnam* (inquit) *de manu Dei bona accipiemus, neque mala itidem quandoque ſuſtinebimus?* Quod etiam, aliquo modo, de Amicis dici par eſt. Hoc certiſſimum eſt, Hominem qui *Vindictæ* ſtudet, ſua vulnera refricare, quæ alias, ſibi relicta, ſanari & conſolidari potuiſſent. *Vltiones publicæ*, maxima ex parte, proſpere cedunt: Quales erant, propter cædem *Cæſaris*, cædem *Pertinacis*, cædem *Henrici Quarti* Magni illius *Galliæ Regis*, & aliorum complurium. At in *vindictis privatis* hoc minime tenet: Quin potius, *Homines Vindicativi* vitam fere agunt *Veneficarum*, quæ ut aliis ſunt exitiabiles, ita ipſæ plerunque exitum infauſtum ſortiuntur.

V.

De Rebus Adversis.

GRande prorſus ſonabat *Seneca*, more *Stoicorum*, cum diceret; *Bona rerum Secundarum optabilia, Adverſarum mirabilia.*

Digitized by Google

rabilia. Certe, ſi Miraculum recte ponatur illud, quod Naturam ſuperat, cernuntur Miracula maxime in *Calamitatibus.* At priorem illam Sententiam magniloquentia ſuperat alterum ex ejus Dictis; Et excelſius quiddam eſt, quam *Ethnico* conveniat. *Vere magnum, habere Fragilitatem Hominis, Securitatem Dei.* Sane hoc Dictum in *Poëſi* fuiſſet tolerabilius, ubi tranſcendentia iſta magis probantur. Ac ut verum dicamus, *Poëtæ* hoc intactum non reliquerunt. Eadem enim fere res eſt, quæ adumbratur, in portentoſo illo *Poëtarum* antiquorum Commento; Quod Myſterio videtur non carere; imo & Statum *Chriſtianum* non obſcure referre; Nimirum de *Hercule*; Qui cum ad ſolvenda *Promethei* vincula proficiſceretur, (in *Prometheo* autem figura Naturæ humanæ repræſentatur;) Oceani longitudinem in *poculo figulino* emenſus eſt; Vbi ad vivum *Chriſtiana Conſtantia* depingitur, quæ in fragili carnis teſta, per Mundi fluctus, undique circumfuſos, navigat. Verum ut à Granditate verborum, ad *Mediocritatem* deſcendamus; *Rerum ſecundarum* præcipua virtus eſt *Temperantia, adverſarum Fortitudo*; Quæ in Moralibus reputatur pro virtute maxime Heroica. Quin & *res proſperæ*, ad *Ve-*

teris

teris Teſtamenti Benedictiones; *adverſæ*, ad *Novi* Beatitudines, pertinent: Quæ, & re ipſa majores ſunt, & clariorem *Divini favoris* revelationem exhibent. Attamen etiam in *Veteri Teſtamento*, ſi *lyra Davidis* aures præbeas, plures invenias *Threnos*, quam *Exultationes*: *Spiritus* autem *Sancti* calamus, diffuſius tractavit *Iobi* afflictiones, quam felicitatem *Salomonis*. *Res proſperæ*, non ſine plurimis timoribus & moleſtiis tranſeunt; *Adverſæ* itidem ſuis ſolatiis & ſpe non vacant. Videmus certe in acupictis, melius placere, cum imagines coloris lucidioris ſunt, ſtamen autem telæ, coloris magis opaci, quam cum ſtamen ipſum ſplendidius eſt, imagines autem tenebroſiores. Iudicium igitur capi poteſt, quid cordi magis volupe ſit, ex eo, quod oculos magis delectat. Habet certe *virtus* ſimile quiddam odoramentis quibuſdam pretioſis; quæ fragrantiſſima ſunt, aut incenſa, aut tuſa. Nam *fortuna proſpera* potiſſimum *vitia* hominum indicat, *adverſa virtutes*.

VI.

DE DISSIMVLATIONE ET SIMVLATIONE.

D*Iſſimulatio* eſt artiũ Civilium compendium quoddam, & pars infirmior: Ete-

Etenim,& ingenium acre, & robur animi conſtans, ad hoc requiritur, ut quis ſciat, quando verum proferendum ſit, atque id facere audeat. Itaque inter inferiores Politicos reponuntur,qui magni ſunt *Simulatores.*

Quod diſcrimen, bene apud *Tacitum, Cæſarem Auguſtum* inter, & *Tiberium,* adnotatum eſt. Etenim de *Livia* ſic ait: Quod eſſet,*cum artibus mariti, & ſimulatione filii, bene compoſita. Artes Imperii Auguſto , Simulationem Tiberio* attribuens. Idem alibi hiſce verbis,*Mucianum* inducit, *Veſpaſianum* ad arma contra *Vitellium* ſumenda hortantem: *Non adverſus Auguſti acerrimam mentem, nec adverſus Tiberii cautiſſimam ſenectutem, inſurgimus.* Quare hæ facultates, *Artium Civilium* , & *Simulationum* , ſunt prorſus diſtinguendæ. Eſto igitur, ut ſit felicis ita quiſquam acuminis, tantæque perſpicaciæ,ut diſtinguere queat,quæ palam facienda, quæ occultanda, quæ tanquam in crepuſculo producenda, temporum etiam & perſonarum ratione penſitata;(Quæ revera *artes* ſunt *Politicæ*, & *Civiles* , ut *Tacitus* eas recte appellat) huic *Diſſimulatio* impedimento erit. Quod ſiquis, ad hunc judicii & diſcretionis gradum,adſcendere non valeat, ei re-

linquitur tanquam tutiſſimum, ut ſit *Tectus*, & *Diſſimulator*. Vbi enim in ſingulis non datur eligere, ibi in omnibus cautè inſiſtere tutiſſimum eſt; Cæcutientibus enim lente movendum. Sane ubique reperias, homines rerum tractandarum peritiſſimos, omnes fere Candorem, Ingenuitatem, & Veracitatem, in negotiis præ ſe tuliſſe: Verum ſimul erant, tanquam equi, bene docti & domiti, qui ſubito ſe ſiſtere, & ſe vertere, norant. Quod ſi neceſſitas quædam ingruat, *Diſſimulationem* profundam poſtulans, tunc quidem opinio & fama, de bona fide & veracitate eorum præconcepta, eos reddit prorſus inviſibiles.

Conſilia & *mentem tegendi*, aut *velandi*, gradus ſunt tres. Primus eſt, *Taciturnitas*, cum quis ſenſus animi ſui premit, adeoque relinquit in æquilibrio, ut, in quam partem propendeat, nemo facile conjecerit. Secundus *Diſſimulatio* in Negativa, cum quis ex compoſito ſigna quædam & indicia jacit, ſe non eum eſſe, qui revera eſt. Tertius *Simulatio* in Affirmativa, cum quis aperte fingit & prætexit, ſe eum eſſe, qui revera non eſt.

Quantum ad primum horum, *Taciturnitatem* ſcilicet; ea eſt certe *virtus Confeſſoris*. Atque profecto, *vir taciturnus*

nus multas audit *Confeſsiones*; Quis enim garrulo, & loquaci, pectus ſuum recludat? Quod ſi quis famam habeat *viri taciturni*, facile aliorum animos reſerabit; ſicut aër clauſus apertum fugit: Atque veluti *delicta confiteri*, non ad aliquem finem collimat, qui ad res Civiles tendit, ſed ad conſcientiam ſublevandam; Ita certe *homines taciturni*, ad multarum rerum Notitiam, *ſimili* de cauſſa, perveniunt; dum homines, non tam impertire, quam exonerare animum ſuum cupiant. Vt paucis dicamus, myſteria *ſilentibus* debentur. Præterea, ſi verum loquamur, etiam in animo, æque ac in corpore, deformis & invenuſta eſt nuditas: Neque parvam addit reverentiam conſiliis & factis hominum, ſi *minus pateant*. At *loquaces & futiles*, etiam plerunque leves ſunt, & creduli. Qui enim eloquitur quæ ſcit, effutiet etiam quæ neſcit. Ponatur igitur pro certo, *habitum Taciturnitatis virtutem eſſe Politicam, & Moralem*. Sed & illud addendum eſt, bonum eſſe homini, ut *vultus* ſuus *lingua* officium non præripiat. Nam, *revelatio animi* ex *vultu*, aut *geſtu*, magnus eſt defectus, & quædam quaſi *proditio*: eo magis, quod ſæpenumero plus notatur, & fidem facit, quam verba.

Quantum ad Secundum, *Diſſimulationem* ſcilicet; Ex neceſſitate quadam illa *Taciturnitatem* ſequitur. Adeo ut qui *ſectus* eſſe vult, *Diſſimulator* aliquatenus vel nolens evadat. Etenim aſtutiores ſunt homines, quam ut patiantur aliquem in æquilibrio ſe continere abſque aliqua in alteram partem inclinationis ſuæ declaratione. Ita Quæſtionibus ſubtilibus eum obſidebunt, & allicient, & excutient, ut, niſi obfirmato & abſurdo *ſilentio* ſe quis muniat, neceſſe ei fuerit, ſe *nonnihil prodere*: Quinetiam ſi hoc non fecerit, ex *ſilentio* ipſo aliquid conjecturæ capient, non minus, quam ex *verbis*. Quod vero ad *Æquivocationes*, & *Oracula verborum* attinet, non poterunt illa diu valere. Ita ut nemo *ſectus* eſſe queat, niſi aliquem *Diſſimulationis* gradum ſibi indulgeat: Quæ nihil aliud eſt, quam ſilentii quædam appendix, aut limbus.

Quantum vero ad tertium gradum; nimirum *Simulationem*, & *Profeſſionem falſam*; Illam magis vitioſam, & minus Politicam, duco; niſi forte dignus vindice nodus inciderit. Itaque perpetua Conſuetudo *ſimulandi*, vitium eſt, aut ex ingenii lubricitate quadam, vel timiditate, ortum; aut etiam, ex animi conſtitutione, quæ vitio aliquo magno imbuta

eſt;

Digitized by Google

eſt: Quod, quia *occultare* oportet, *Simulationem* etiam in aliis adhibere & exercere efficit, ne forte habitus ipſe intercidat.

Commoda Simulationis, & Diſsimulationis, tria. Primum eſt, quod oppoſitionem amoliatur, & homines imparatos aggrediatur. ubi enim conſilia cujuſpiam evulgata fuerint, Adverſarii, veluti tuba, excitantur. Secundum eſt, quod in hominis poteſtate relinquit, ut pedem referat, & ſe abſque exiſtimationis ſuæ jactura de negotio ſubducat. Si quis enim ſe manifeſta declaratione obſtringit, is cuneis quaſi impactis includitur; aut pergendum eſt ei, aut turpiter deſiſtendum. Tertium eſt, quod ad aliena conſilia detegenda viam aperiat. Etenim ei, qui ſua conſilia profert, non facile quis ſe adverſarium profiteatur, verum aſſentabitur potius; & libertatem loquendi, in libertatem cogitandi, vertet. Itaque habetur apud *Hiſpanos* ſatis malignum Adagium; *Dic mendacium*, & *veritatem erues*. Perinde ac ſi *Simulatio* clavis eſſet ad ſecreta reſeranda. Tria etiam ſunt *Simulationis, & Diſsimulationis, incommoda*, ut ex æquo res compenſetur. Primum, quod illa timiditatem arguant: Id quod omnibus negotiis plumas vellit, ne

perniciter ad metam advolent. Secundum, quod in ancipites cogitationes animos complurium conjiciant, qui fortaſſe alias cooperaturi fuiſſent, & ſtudio ſuo rem promoturi; unde ſine ſocia & amica opera ad fines ſuos ſolus quis ambulet. Tertium eſt, (idque maximum,) quod præcipuo ad actiones organo hominem privet; nimirum *Fide*. Optimum fuerit temperamentum, ſi quis *Veracitatis* famam obtineat, *Taciturnitatis* habitum, *Diſſimulationis* uſum tempeſtivum, & facultatem *Simulationis*, ubi opus fuerit.

VII.

De Parentibus et Liberis.

Gaudia *Parentum* occulta ſunt; nec minus dolores eorum, & metus. Illa certe verbis aſſequi nequeunt, hos autem proferre nolunt. Certe *Liberi* labores humanos ſuaviores, verum infortunia amariora, reddunt. Curas vitæ multiplicant, ſed memoriam mortis mitigant. *Æternitas ſobolis* etiam brutis communis eſt; Sed illa *Memoriæ*, *Meritorum*, & *Operum*, propria eſt hominibus. Atque videre ſane eſt, Opera nobiliſſima, & fundationes, ab *Orbis* profecta; quibus effigies animorum exhibere curæ erat, cum

corpo-

corporis imaginibus deſtituerentur. Adeo ut *Poſteritati* maxime ſtudeant, qui *Poſteritate carent*. Qui honores in *familiam* ſuam primi introducunt, erga *Liberos* indulgentiſſimi ſunt: Intuentur ſiquidem eos, non tantum ut *continuationem ſpeciei ſuæ*, ſed ut *rerum* à ſe *geſtarum hæredes*: ideoque ut *Liberos*, & *Creaturas*. Gradus affectuum in *Parentibus* erga *Liberos* diverſos, ſæpe diſpares ſunt. Aliquando iniqui: ac potiſſimum in *matre*. Vnde *Salomon* dicit; *Filius ſapiens lætificat patrem: Filius vero ſtultus mœſtitia eſt matri ſuæ*. In domo fœcunda, & *Liberorum* plena, cernere quandoque eſt, unum aut alterum ex *ſenioribus* pluris æſtimari; atque ex *junioribus* in deliciis eſſe: Sed in medio fortaſſe aliquos quaſi oblivione tranſiri: qui nihilominus, haud raro, optimæ indolis evadunt. Illiberalitas *Parentum* erga *Liberos* ſuos, error eſt plane noxius: Nam eos reddit animo degeneres; fallaciis deditos; ignobilium conſortio ſe delectantes: magiſque ad luxum propenſos, quando rerum copiam adepti ſint. Itaque optime ſuccedit, quando *Parentes* ſuam, apud *Liberos*, auctoritatem tuentur, crumenam laxant. Invaluit, tam apud *Parentes*, quam *Pædagogos*, & *Famulos*, mos quidem ineptus; æmulationes inter

Digitized by Google

fratres ſerendi, & alendi, durante eorum pueritia: Quæ ſæpenumero in diſcordias evadunt, poſt ætatem virilem, & *familias* turbant. *Itali* non magnum ponunt diſcrimen, inter *Liberos*, & *Nepotes*, aut *Cognatos*; Sed, modo ſint è *maſſa ſanguinis*, non multum penſi habent, utrum ſint *corpore proprio* editi, necne. Atque ſi verum dicendum ſit, in natura non multum intereſt; adeo ut ſæpe videamus, *Nepotem Avunculo* magis ſimilem, aut *Cognato*, quam *Parenti* proprio, prout ſanguis caſu quodam derivatur. Curent *Parentes*, in tenera ætate *Filiorum* ſuorum, cui vitæ generi illos deſtinent: Tum enim maxime ſunt flexibiles, & cerei. Neque in hac electione reſpiciant nimis inclinationem *Filiorum* ipſorum; Quaſi illud melius arrepturi ſint, ad quod maxime videntur propenſi. Verum eſt, ſi effectus, aut aptitudo *puerorum*, ſit erga aliquod ſtudium inſignis, non expedire, ut quis naturæ aut indoli repugnet: Sed, ut plurimum præceptum illud ſanum eſt; *Optimum elige, ſuave & facile illud faciet conſuetudo. Fratres juniores* plerunque ſunt *fortunæ filii:* Sed raro, aut nunquam, proſperum ſortiuntur exitum, quando exhæredantur *ſeniores*.

VIII. De

VIII.

De Nvptiis et Coelibatv.

QVi *Vxorem* duxit, & *Liberos* ſuſcepit, obſides Fortunæ dedit; Sunt enim magnorum conatuum impedimenta, ſive ad virtutem tendat quis, ſive ad improbitatem: Certe præſtantiſſima (ut alibi diximus) *in uſum* Reipublicæ Opera, & Merita, à *viris* profecta ſunt, *prole carentibus*; qui tam affectu, quam fortunis, Rempublicam connubio ſibi junxerunt, & dotarunt. Attamen rationi videatur magis conſentaneum, ut qui *Liberos* relinquunt, majorem futurorum temporum curam gererent; Ad quæ ſatis norunt *clariſſima illa* ſua *Pignora* oportere tranſmitti. Sunt tamen, qui licet *Liberis* careant, tamen memoriæ ſuæ incurioſi ſunt, & cogitationes vitæ tantum curriculo terminant, & tempora futura, ut ad ſe nihil pertinentia, ducunt. Imo & alii nonnulli, *Vxorem* & *Liberos*, tantum in Rationibus Expenſarum habent. Quinetiam reperiuntur aliqui fatui avari, qui gloriantur fere, ſe *Liberis* carere, ut habeantur tanto ditiores. Audiverunt ſcilicet aliquos dicentes, *Talis quiſpiam eſt ditiſſimus*; alios autẽ ſubinferentes, *At Liberis*

compluribus oneratur: Quaſi divitiarum hoc eſſet decrementum. Verum *Cœlibatus* cauſſa maxime frequens, eſt Libertas; Præſertim, in quibuſdam animis ſibi complacentibus & phantaſticis; qui omnis reſtrictionis ſenſum nacti ſunt tam acutum, ut cingula & periſcelidas fere habeant pro vinculis & compedibus. *Viri cœlibes* optimi ſunt amici, optimi erga ſervos domini, ſervi etiam erga dominos optimi; At non ſemper ſubditi optimi; Sunt enim ad fugam expediti; Atque revera Transfugæ fere omnes ſunt ejus conditionis. *Vita cœlebs Eccleſiaſticis* bene convenit: Non enim facile quis eriget Solum, ſi prius ſtagni alicujus receptaculum interveniat. *Iudicibus* & *Magiſtratibus* res eſt fere indifferens: Si enim faciles ſint, & corruptelis dediti, ſervum aliquem videas *uxore*, multis modis, ad hujuſmodi Lucra captanda, deteriorem. Quod ad *Milites* attinet, reperio certe, *duces*, apud *exercitus* ſuos concionantes, illis in memoriam redigere ſolere *Charitates Uxorum* & *Liberorum*. Reperio etiam, *Nuptiarum* contemptum apud *Turcas*, *milites* vulgares reddere viliores. Sunt certe porro, *Uxor* & *Liberi*, diſciplina quædam humanitatis; atque *Cœlibes*, etſi ſæpenumero magis ſint munifici & chari-

charitativi, quia fortunæ eorum minus exhauriantur, ſunt tamen, ex altera parte, magis crudeles, & ſine viſceribus, (idonei qui ſint ſeveri inquiſitores) quia indulgentia & teneritudo affectuum ſuorum non tam ſæpe evocatur & excitatur. Naturæ graves, & conſuetudine ductæ, ideoque conſtantes, ſunt plerunque uxoriæ: ut de *Vlyſſe* perhibetur; *Vetulam ſuam prætulit immortalitati. Mulieres caſtæ,* ſunt plerunque ſuperbæ, & protervæ, merito *pudicitia* ſuæ elatæ. Inter vincula præſtantiſſima caſtitatis, & obſequii, *uxoris* erga *maritum*, illud cenſeri debet, ſi virum ſuum *uxor* prudentem putet; Quod nunquam faciet, ſi eum inveniat *zelotypum. Vxores*, Iuvenum dominæ ſunt; Mediæ ætatis, ſociæ; Senum, nutrices. Adeo ut adſit anſa ad *uxorem* ducendam ætatibus ſingulis. Inter *Sapientes* tamen numeratus eſt ille, qui interrogatus; *Quod eſſet tempus opportunum Nuptiarum*? reſpondit; *Iuvenibus non adhuc, ſenibus non omnino.* Sæpe fit, ut *mariti* deteriores, bonas habeant *uxores*: Sive hoc fiat, quod hoc modo pretium addatur *mariti* benevolentiæ, per vices; ſive quod *uxores* in patientia ſua glorientur. Hoc autem nunquam fallit, ſi hujuſmodi *mariti*, ab *uxoribus* ipſis expetiti &

electi fuerint, contra conſenſum amicorum: Tunc enim animus iis ſemper adeſt, ut ſtultitiæ ſuæ pœnitere non videantur.

IX.

De Invidia.

Ex *Affectibus*, nulli ſunt, qui exiſtimantur *faſcinare*, præter *Amorem*, & *Invidiam*. Vterque acria progignit deſideria; Vterque ſe perniciter efformat in phantaſias, & ſuggeſtiones; Atque uterque facile inſcendit in oculos; (præcipue quando Objectum adeſt;) Quæ omnia ad *Faſcinationem* faciunt; ſi modo *Faſcinatio* aliqua ſit. Videmus etiam, *Scripturam*, *invidiam*, *oculi mali* nomine inſignire; atque Aſtrologos, malos aſtrorum influxus, *Malignos Aſpectus* vocare. Ita ut agnoſci ab omnibus videatur, in *Invidia*, ejuſque operatione, ejaculatio quædam,& irradiatio ex *oculis*. Quin & nonnulli tam extiterunt curioſi, ut notaverint, tempora, quibus ictus & percuſſio *oculi invidi* plurimum obeſt, tum præcipue eſſe, cum perſona, in quam *Invidia* torquetur, ſpectatur in Gloria, & Triumpho: Etenim hoc mucronem *Invidia* acuit; Atque inſuper illis

illis temporibus ſpiritus Perſonæ inviſæ prodeunt maxime in exteriora, unde ictui occurrunt.

Verum, miſſis iſtis rebus curioſis (licet non indignis, quæ in conſiderationem veniant, ſed loco idoneo,) tractabimus hæc tria: *Qui ſint ad invidendum maxime proclives; Qui ſint Invidiæ maxime obnoxii: Et quæ ſit differentia inter Invidiam publicam, & privatam.* Qui virtutis ipſe expers eſt, *invidet* virtuti alterius. Etenim animi hominum, ſe paſcunt & delectantur, aut Bono proprio, aut Malo alieno; Quique primo alimento caret, ſatiabit ſe ſecundo; Et qui nullo modo ſperat ſe ad virtutem alterius pervenire poſſe, ipſe fortunam ejus libenter deprimit, ut minor intercedat diſparitas.

Vir curioſus, & ſe alienis rebus immiſcens, ut plurimum *invidus* eſt. Etenim, de rebus alienis multum inquirere, neutiquam eo ſpectare poſſit, quod operoſa illa ſedulitas ſuis rebus conducat: Itaque fieri non poteſt, quin hujuſmodi *vir*, Scenicam quandam voluptatem capiat, aliorum fortunas ſpectandi: Neque, qui rebus propriis tantum intentus eſt, ſegetem *Invidiæ* multam reperiet. *Invidia* enim paſſio eſt curſitans, & pla-

teas

teas terit, nec domi ſe continet; *Non eſt curioſus, quin idem ſit malevolus.*

Viri natalibus Nobiles, invidia, erga novos homines, notam ſubeunt. Etenim mutatur intervallum. Et ſimile eſt hoc deceptioni viſus; Cum res retrocedere videantur, aliis ſe promoventibus.

Deformes, & *Eunuchi*, & *Senes*, & *Spurii*, *invidi* ſunt. Etenim, qui conditionem ſuam emendare nullo modo poteſt; conditionem alterius, pro viribus ſuis labefactabit. Niſi forte hi defectus in generoſa & heroica ingenia inciderint, quæ defectus proprios naturales, in honoris ſui incrementum, vertere nitantur; ſcilicet, ut fama hoc arripiat, *Eunuchum*, aut *Claudium*, tam magna perpetraſſe; Miraculi nimirum honore affectato. Id quod evenit *Narſeti eunucho*, & *Ageſilao*, atque *Tamberlani*, qui *claudi fuerunt.*

Eadem fere ratio eſt hominum, *qui è calamitatibus reſurgunt*. Sunt enim plerunque temporibus infenſi; atque alienas calamitates, tanquam ſuarum moleſtiarum redemptiones, guſtant.

Qui in plurimis excellere contendunt, levitate & gloria vana moti, neceſſe eſt ut ſint *invidi*. Vbique enim occurrunt Objecta *Invidiæ*: cum fieri nequeat, quin aliqui in tot rebus illos ſuperent.

Qui

Qui fuit Character *Imperatoris Adriani*, qui Poëtas & Pictores, & Opifices alios, in iis ſcilicet operibus, quibus ipſe præcellere geſtiebat, capitali quadam invidiâ proſequebatur.

Poſtremo *Propinqui*, & *Collegæ*, & *unà educati*, ad *invidendum* æqualibus; cum evehuntur, proni ſunt. Etenim exprobrat hoc illis fortunam propriam, eoſque quaſi digito monſtrat, & frequenter eorum memoriam vellicat; Quinetiam in aliorum notam hæc fortunæ collatio magis incurrit. *Invidia* autem à fama & ſermonibus, ſemper reflectitur, & conduplicatur. Vnde *Invidia Caini*, erga *fratrem Abelem* malignior fuit, quia cum ſacrificium *Abelis* magis acceptum *Deo* fuit, nemo inſpexit. Atque hæc de iis, *qui ad invidendum proclives ſunt*.

Quantum ad illos, *qui Invidia magis aut minus obnoxii ſunt*; Primo, iis, qui *eminente virtute* præditi ſunt, minus invidetur, cum promoventur: Promotio enim eorum, videtur ex debito; Debiti autem ſolutioni nemo *invidet*, ſed largitioni ſupra meritum. Atque etiam, *Invidia*, non ſine comparatione eſt; Vbi autem nullus comparationis gradus, nulla *Invidia*; Itaque *Regibus* non *invidetur*, niſi à *Regibus*. Illud tamen obſervatione

dignum

dignum eſt, Perſonis indignis, ſub primum honoris ſui aſcenſum, maxime invideri; poſtea vero minus; ubi contra, Perſonæ dignæ, & meritis inſignes, *Invidiam* tum demum experiuntur, poſtquam fortunæ eorum diutius duraverint. Etenim, licet virtus eorum eadem maneat, tamen minus fit illuſtris: Recentes enim oboriantur homines, qui eam obſcurant.

Nobiles genere, minus *Invidiæ* expoſiti ſunt, cum honoribus cumulantur: Etenim nihil aliud videtur, quam debitum Majoribus ſuis repenſum: Præterea, parum fortunæ eorum additum videtur; *Invidia* autem, more radiorum Solis, in clivo ardentior eſt, quam in plano. Itaque eandem ob cauſam, qui *per gradus* evehuntur, minorem ſubeunt *Invidiam*, quam qui *per ſaltum*.

Qui cum *honoribus* ſuis conjunctos habent *labores magnos, curas*, & *pericula*, *Invidia* minus laborant. Etenim, exiſtimant homines, eos, honores ſuos, caro pretio emere, & miſereri potius ipſorum nonnunquam incipiunt: Miſericordia autem ſemper fere ſanat *Invidiam*. Itaque notabis plerunque, ex viris Politicis, & honore fulgentibus, magis ſanos & ſobrios, ſemper querimonias fundere, qualem

lem vitam traducunt; canentes illud, *Quanta patimur!* Non quod ita ſentiant, ſed quo *Invidiæ* aciem retundant. Verum hoc intelligi debet, de negotiis, quæ hujuſmodi viris imponuntur, non de iis quæ ipſi ad ſe attrahunt. Nihil enim *Invidiam* magis ſuſcitat, quam ambitioſum & immodicum negotiorum monopolium: Nihilque è converſo, *Invidiam* extinguit magis, quam ſi quis in ſummis honoribus conſtitutus, aliis Officiariis inferioribus nihil detrahat. Hoc enim modo, quot illi miniſtri ſunt, tot ſe tegit umbraculis ab *Invidia*.

Super omnia, illi *Invidiam* in ſe concitant maxime, qui fortunarum ſuarum amplitudinem inſolenter & tumide oſtentant; nunquam ſibi placentes, niſi dum potentiam ſuam jactent, vel per pompam exteriorem, vel triumphando de Adverſariis aut Competitoribus ſuis dejectis: ubi contra, Viri prudentes ſacrificare quandoque *Invidiæ* ament, de induſtria interdum permittentes ſe vinci, in rebus, quæ minus eis cordi ſunt. Nihilominus, illud verum eſt, potentiæ oſtentationem apertam, & indiſſimulatam, (modo abſit arrogantia & gloria inanis) minore *Invidia* laborare, quam ſi callide & quaſi furtim ſe notæ ſubtrahat. Etenim, hoc cum

Digitized by Google

cum ſit, nihil aliud facit quis, quam ut Fortunam inſimulet, quaſi ipſe ſibi eſſet conſcius indignitatis ſuæ; unde alios ad ſibi *invidendum* ſtimulat.

Poſtremo, ut huic parti finem imponamus; Quemadmodum in principio diximus, *Invidia* actum aliquid habere in ſe ex *Veneficio*; Ita non alia eſt *Invidia* curatio, quam quæ ſolet eſſe *Veneficii*, & *Incantationis*: hoc eſt, *Sortis tranſlatio* (ut vocant,) & in alium *remotio*. Ad quem finem, prudentiores ex honoratis, ſemper in Scenam introducunt aliquem in quem *Invidiam*, in ſe alias incurſuram, derivent: quandoque in miniſtros & ſervos, quandoque in Collegas & ſocios; aut in alios quoſdam eam rejicientes. Neque ad hunc uſum unquam deſunt Perſonæ aliquæ violentæ, & temerariæ; quæ, modo potentiam & negotia agitent; ea quovis periculo mercari non dubitent.

Iam vero, ut de *Publica invidia* loquamur. Ea ſaltem aliquid in ſe habet boni; ubi in *Privata invidia* nihil prorſus ineſt boni. *Publica* enim *Invidia*, inſtar ſalubris *Oſtraciſmi* eſt, qui viros magnos, ſupra modum excreſcentes, coërcet; unde etiam fræno eſt viris præpotentibus, ne ſe nimium efferant.

Hæc

Digitized by Google

Hæc *Invidia*, quæ *Mala Contentatio* modernis linguis appellatur, (& in Titulo de Seditionibus plenius tractabitur,) eſt in *Regnis* & *Rebuſpub. contagioni* non abſimilis. Etenim ſicut *contagio* in ſanas partes ſerpit, eaſque corrumpit; Ita etiam, quando *Invidia* ſtatum occupaverit, vel optima Reip. Mandata & Inſtituta in odium vertit, & graveolentiam quandam. Itaque parum proficitur intermiſcendo actiones gratas & populares odioſis; Etenim, hoc ipſum imbecillitatem & *Invidiæ* metum arguit; Quæ tanto magis nocet, ut ſit etiam in *Contagionibus*, quæ, ſi tibi ab iis metuas, facilius irruunt.

Ac *publica* iſta *Invidia*, magis in *Regum* Officiarios & miniſtros involat, quam in *Reges* ipſos. Attamen ecce Regulam quæ vix fallit;Si *Invidia*,quæ miniſtro incumbit, ſit magna, cauſſa autem parva; aut ſi *Invidia* quaſi generalis ſit, & omnes Status miniſtros complectatur: tunc *Invidia* (etſi occulto) *Regem*, aut *Statum* ipſum,petit. Atque hæc dicta ſint,de *Publica Invidia*, aut *Contentatione mala*; atque de ejus Differentia ab *Invidia privata*, quam priore loco tractavimus.

Addemus etiam, in genere, de affectu

Invi-

Invidia, hoc inſuper; eam inter omnes *Affectus* eſſe maxime importunum,& aſſiduum. Etenim,aliis *Affectibus* excitandis ſubinde præbetur occaſio; Recte autem dictum eſt; *Invidiam feſtos dies non agere*; Quia ſemper materiam ſe exercendi reperit. Vnde etiam obſervatum eſt, *Amorem* & *Invidiam*, maciem hominibus inducere; id quod alii *Affectus* non faciunt, quoniam non continui ſunt. Eſt etiam *Invidia Affectuum* viliſſimus & praviſſimus: Quam ob cauſſam proprium eſt Attributum *Diaboli*; Qui dicitur; *Invidus homo: qui Zizanias inter Triticum noctu ſeminavit*: Quemadmodum etiam ſemper evenit, ut *Invidia* callide & in tenebris operetur, ad præjudicium cujuſvis rei optimæ, veluti *Tritici*.

X.

De Amore.

A*Mori* plus debet Scena, quam Vita. Etenim in Scena,*Amor* ſemper Comœdiæ præbet Argumentum; quandoque etiam & Tragœdia; At in vita humana, multum plerumque affert nocumenti; Nunc ut *Sirenum* aliqua, aliquando ut *Furiarum*. Obſervare licet, neminem ex Viris Magnis & Illuſtribus fuiſſe (quorum

Digitized by Google

rum extat memoria, vel antiqua, vel recens,) qui adactus fuerit ad inſanum illum gradum *Amoris*. Vnde conſtat, animos magnos, & negotia magna, infirmam hanc *paſsionem* non admittere. Excipere tamen oportet *Marcum Antonium*, *Imperii Romani* Duumvirum; & *Appium Claudium*, Decemvirum, Legiſlatorum inter *Romanos* principem. Quorum prior fuit revera homo luxurioſus, & voluptatibus deditus; Alter autem vir fuit prudens & auſterus. Vnde quivis perſpiciat, *Amorem* (quanquam rarius) aditum reperire poſſe, non ſolum in cor apertum, ſed & bene munitum, ſi diligenti cuſtodia non aſſervetur. Abjectum quidem, & puſillanimum, eſt illud *Epicuri* dictum; *Satis magnum alter alteri Theatrum ſumus*: Quaſi homo natus ad contemplationem Cœli, & Cœleſtium, Idolum adorans minutum, ſatageret, ſe ſubmittendo, ſi non ori, ut bruta, oculo tamen, certe ad altiora contemplanda dato. Mira res videbitur, ſi paſſionis hujus exceſſum perpendamus, ac quomodo ipſi rerum naturæ & valori vero inſultet, vel hoc ipſo, quod Hyperbole perpetua nulli rei conveniat, præterquam *Amori*. Neque hæc Hyperbole ſolummodo in locutionis phraſi cernitur. Cum enim veriſſime

dictum

Digitized by Google

dictum ſit, Adulatorum principem, quo cum cæteri adulatores minores conſpirant, eſſe unumquemq; ſibi ipſi; profecto *Amator* aliquid amplius eſt. Nunquam enim fuit quiſquam adeo ſuperbus, qui ſe ipſum tam abſurde magnifecerit, quam *Amator* perſonam amatam. Recte itaque receptum eſt illud diverbium; *Amare & Sapere, vix Deo conceditur.* Neque aliis tantummodo manifeſta eſt hæc Phreneſis, *Perſona* autem *amata* minime; ſed & *Amata* potiſſimum, niſi *Amor* ſit reciprocus. Certiſſimum enim eſt, *Amorem* ſemper rependi, aut *Amore* mutuo, aut *Contemptu* intrinſeco, & ſecreto. Quo magis cavendum eſt hominibus ab hac *paßione*; quæ non ſolum alias res perdit, ſed & ſe ipſam. Quæ alia infert damna, belle illa exprimit *Poëtarum* fabula; *Eum ſcilicet, qui Helenam prætulit, Iunonis dona, & Palladis, amiſiſſe.* Quiſquis enim *Amatoriis affectibus* nimis indulget, & divitiis & ſapientiæ nuncium remittit. Habet hæc *paßio* æſtus ſuos, in ipſis temporibus, quibus animus maxime mollis eſt, & infirmus; nimirum in rebus proſperis, aut adverſis: Quanquam hoc poſterius minus forſan obſervatum fuerit. Vtraque enim tempeſtas *Amorem* accendit, redditque flagrantiorem; unde evin-

evincitur eſſe ſtultitię proles. Optime illi, qui ſi *Amores* omnino nequeant extrudere, eos tamen in ordinem redigunt; & à rebus ſeriis, vitæque negotiis, ſegregant. Si enim illis *Amor* ſe immiſceat, turbat omnia, hominesque eo compellit, ut fines ſuos recta petere non poſſint. Quicquid in re ſit, viri militares *Amoribus* dediti ſunt; opinor, non aliter, quam vino. Poſcunt enim plerunque pericula compenſationem voluptariam. Ineſt ingenio humano motus quidam arcanus, & tacita inclinatio, in *Amorem* aliorum: Qui ſi non inſumatur in unum, vel paucos, naturaliter ſe diffundit in plures; atque homines reddit humanos, & charitativos: Quemadmodum videre licet nonnunquam in *Monachis*. *Amor conjugalis* genus humanum creat; *Amor ſocialis* perficit; *Amor* vero *laſcivus* inficit, & dehoneſtat.

XI.

DE MAGISTRATIBVS ET DIGNITATIBVS.

VIri in *Magiſtratu* collocati, ter ſervi: ſervi Principis vel Politiæ; ſervi famæ; & ſervi negotiorum. Adeo ut libertate neutiquam fruantur; nec in perſonis,

nec

nec in Actionibus; nec in temporibus ſuis. Mirum cupiditatis genus, poteſtatem appetere, libertatem amittere: vel poteſtatem in alios ambire, poteſtatem in ſe ipſum exuere: Aſcenſus ad *Dignitates* arduus eſt; Et per labores pervenitur ad labores majores: Sæpe quoque *Indignitatibus* non vacat; Atque per *Indignitates* pervenitur ad *Dignitates*. Statio in *Dignitatibus* res lubrica eſt; Atque regreſſus, aut præcipitium eſt, aut ſaltem Eclipſis; quæ & ipſa triſte quiddam, & Melancholicum. *Cum non ſis qui fueris, non eſſe cur velis vivere.* Imo nec regredi datur, etiamſi quis cupiat; Neque regredi volunt homines, cum ratio poſtulat ut id facerent; Verum Impatientes manent vitæ privatæ, etiam cum ſenectus aut infirmitas ingruit; quæ umbram & otium poſtulant, ſicut oppidani ſenes, qui ante oſtium ſedere volunt, licet ſe eo pacto deriſui exponant. Sane, Viris in *Magiſtratibus* poſitis opus eſt, ut aliorum opiniones mutuentur, quo ſe ipſos beatos putent; Nam ſi judicent ex ſenſu proprio, nihil hujuſmodi reperient: Verum, quando ſecum cogitent, quid alii de ipſis ſentiant, & quam libenter alii conditiones cum illis permutare vellent, tum demum beati ſunt, tanquam rumore tenus: cum

intus

Digitized by Google

intus fortaſſe contrarium experiantur. Siquidem dolores ſuos primi omnium ſentiunt, licet culpas ſuas omnium noviſſimi. Certe *Viri Poteſtatibus ſublimes*, ipſi ſibi ignoti ſunt; Et dum negotiis diſtrahuntur, tempore carent, quo ſanitati, aut corporis, aut animæ ſuæ, conſulant;

Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur ſibi.

In *Poteſtatibus*, licentia magna datur, & boni, & mali: Quorum poſterius pro maledictione habendum; In malis enim, optima conditio eſt, nolle, proxima, non poſſe. Certe potentia ben emerendi, verus eſt & legitimus ambitionis finis. Etenim bene cogitare, licet Deo acceptum ſit, tamen verſus homines non multo melius eſt, quam bene ſomniare, niſi in actum producatur. Id autem fieri non poteſt ſine *Munere* aliquo publico & *Poteſtate*; veluti Solo ſuperiore & elevato. Merita & Opera bona, ſunt veri fines laborum hominis: Atque eorundem Conſcientia perfectio humanæ quietis. *Et converſus Deus, ut aſpiceret opera, quæ fecerunt manus ſuæ, vidit quod omnia eſſent bona nimis:* Tum ſequitur *Sabbatum*. In *Munere* tuo perfungendo, propone tibi exempla optima; Imitatio enim globus

Digitized by Google

eſt præceptorum: Et poſt tempus aliquod propone tibi exemplum proprium; Atque in te ipſum ſtricte inquiras, num non melius inceperis, quam perſtiteris: Neque rurſus exempla eorum negligas, qui eodem *Munere* praviter functi ſunt; non ut te ipſum, eorum memoriam carpendo, vendites; ſed ut monearis, quid evitare debeas. Inſtitue igitur reformationem, ſed abſque elatione Tui-ipſius, aut ſcandalo priorum temporum, & perſonarum; Hoc tamen tibi conſtitutum ſit, Exempla præcara non minus introducere, quam imitari. Retrahe res ad primam earum inſtitutionem; Et circumſpicias, in quibus, & quibus modis, degeneraverint. Attamen utrunque tempus conſulas; tùm antiquius, ut cognoſcas quid optimum fuerit; tum recentius, ut notes, quid fuerit aptiſſimum. Contende, ut quæ *agis pro Poteſtate*, tanquam Regulis quibuſdam cohibeantur; ut hominibus tanquam digito monſtres, quid illis ſit expectandum: Neque tamen nimium ſis pertinax, aut peremptorius: Atque ſemper, cum à Regula receſſeris, quid ſit quod agas, diligenter expone. *Muneris* tui Iura conſtanter tueare; Neque propterea lites de Iuriſdictione facile move: Atque ita te geras, ut potius Iura

tua

tua aſſumas & exerceas tacite, & de facto, quam ut Quæſtiones de iis cum ſtrepitu ſuſcites, & agites. Iura etiam inferiorum *Munerum*, tibi ſubordinatorum, defende, ac ne deſtitue. Tibique majori honori ducas rerum ſummas præſcribere, quam in omnibus ſatagere. Amplectere, imo invita, qui tibi adjumento ſint & informationi, ad *Muneris* tui executionem; neque abige eos, qui operam ſuam ad hoc tibi deferunt, tanquam ſe ingerentes; ſed potius cum favore eos allicias, & recipias.

Vitia in Auctoritate utenda, & exercenda, ſunt præcipue quatuor. *Mora nimia, Corruptela, Aſperitas*, & *Facilitas*. Quantum ad *Moras*, faciles aditus præbe; tempora præſtituta ſerva; inchoata quæ ſunt perfice; neque negotia nova intermiſce, niſi urgeat neceſſitas. Quantum ad *Corruptelas*: non ſolum manus tui ipſius & tuorum liga, ne munera accipiantur; Sed etiam manus ſupplicantium, ne ea offerantur. Prius horum præſtat certe integritas adhibita; verum ea ipſa prædicata, & ex profeſſo, idque cum deteſtatione *Corruptelarum*, etiam poſterius aſſequitur. Neque tantum culpam, verum etiam ſuſpicionem devita. Quicunque mutabiles ſunt, & manifeſto alterantur abſque cauſſa manifeſta, injiciunt ſuſpi-

cionem de *Corruptelis*. Itaque, perpetuo; cum ab opinione tua quam declaraſti, aut proceſſu quem incepiſti, deflectas, ingenue hoc ipſum profitere; ſimul & cauſſas quæ te ad hoc commoverunt ſedulo declares & inculces; neque rem ſuffurari te poſſe credas. Servus gratioſus, & apud Dominum potens, ſi non extet aliqua favoris cauſſa manifeſta, reputatur plerunque nihil aliud quam via obliqua ad *Corruptelas*. Quantum ad *Aſperitatem*; invidiam, & malevolentiam parit illa, nihil inde metens: *Severitas* ſiquidem metum incutit, *Aſperitas* odium parit. Etiam Reprehenſiones de loco ſuperiore, graves eſſe debent, non contumelioſæ. Quantum ad *Facilitatem*: ea *Corruptelis* etiam deterior eſt: *Corruptela* enim interdum & ſubinde tentantur; Quod ſi quis importunitati pateat, aut reſpectibus levioribus ducatur, hæc ei ubique aderunt. Sicut ait *Salomon*; *Perſonas reſpicere non eſt bonum*; *Talis enim offendet pro buccella panis*.

Veriſſimum ſane, quod à veteribus dictum eſt; *Magiſtratus virum indicat*. Alios autem indicat in melius, alios in pejus: *Omnium conſenſu capax Imperii, niſi imperaſſet*; inquit *Tacitus* de *Galba*: Contra de *Veſpaſiano* idem; *Solus Imperantium*

Digitized by Google

tium Veſpaſianus mutatus in melius. Licet alterum intelligat *Tacitus* de Arte Imperatoria, alterum de Moribus & Affectibus. Signum eſt luculentiſſimum indolis generoſæ, ſi quis *honoribus* emendetur. Eſt enim *Honor*, aut ſaltem eſſe debet, *locus virtutis:* Atque quemadmodum in Natura, corpora moventur rapide ad locum, placide in loco: ita virtus in ambitu violentior eſt, in *honore* adepto ſedatior. *Aſcenſus* omnis ad *Dignitatum faſtigium*, incedit tanquam per ſcalam graduum flexuoſam; Atque, ſi *factiones* valeant, bonum fuerit, alteri parti adhærere, dum quis *honorem* ſcandat: at ſe ad æquilibrium reducere, poſtquam eundem fuerit conſecutus. Memoriam *Prædeceſſoris* tui illæſam conſerva. Hoc ſi non feceris, debitum tibi hoc à *Succeſſore* tuo rependetur. *Collegas* etiam amice tracta, & potius advoca cum illud minime expectent, quam exclude cum conſentaneum fuerit eos advocari. Ne ſis loci tui nimis memor, aut crebram de eo mentionem facias, in quotidianis ſermonibus, aut converſatione privata; ſed potius prædicetur de te; *Alius prorſus vir eſt, cum ſedet, & munus ſuum exercet.*

XII.

De Avdacia.

IN Scholis tritum eſt dicterium, nec tamen Sapientis obſervatione indignum. Interrogatus olim *Demoſthenes*, quænam prima *Oratoris* virtus? reſpondit, *Actio*. Quæ ſecunda? *Actio*. Quæ tertia? Itidem reſpondit, *Actio*. Ipſe dixit, qui rem optime noverat; nec tamen in eo, quod laudabat, multum Naturæ debebat. Mira certe res, illam *Oratoris* partem, quæ non ultra corticem penetrat; & *Hiſtrionis* potius virtus cenſenda eſt, quam *Oratoris*; in locum tam ſublimem, ſupra nobiliores illas partes, *Inventionis*, *Elocutionis*, & cæterarum, extolli; Imo quaſi *omne tuliſſet punctum*, pene ſolam prædicari. Sed in promptu ratio eſt: Ineſt enim naturæ humanæ, plerunque, plus ſtulti, quam ſapientis. Vnde & facultates eæ, quibus capitur pars illa in animis mortalium ſtulta, ſunt omnium potentiſſimæ. Huic mire convenit, & quaſi parallela eſt, *Audacia* in negotiis Civilibus. Quid in iſtis primum? *Audacia*. Quid ſecundum? Quid tertium? *Audacia*. Attamen utcunque ignorantiæ, & ſordidi ingenii, proles eſt *Audacia*; cæteriſque Civilis ſcientiæ

par-

partibus longe impar. Sed nihilominus faſcinat, & captivos ducit eos, qui vel judicio infirmi ſunt, vel animo timidiores: Tales autem ſunt hominum pars maxima. Quin & ſapientibus ipſis, cum animis vacillent, vim injicit. Idcirco videmus *Audaciam*, in Democratiis, plurimum valuiſſe; Apud Senatores vero, & Principes, certe minus. Imo quando primo rebus gerendis admoventur *Audaces*; plus poſſunt, quam poſtea: Nam male pollicita præſtat *Audacia*. Sane quemadmodum interveniunt agyrtæ, qui corpori naturali mederi profitentur; ſic & corpori Politico non deſunt homines, qui curationes vel difficillimas ſuſcipient; Quibus forſan in paucis aliquibus experimentis feliciter ſucceſſit; ſed cum ſcientiæ principia non guſtarint, ſæpius excidunt. Imo videre eſt nonnunquam hominem *Audacem*, miraculum illud *Mahometis* edentem. Populo perſuaſit *Mahometes*, ſe collem ad ſemet evocaturum: atque à ſummo ejus jugo, preces pro legis ſuæ cultoribus, oblaturum. Populus magna frequentia convenit: collem, ut ad ſe veniret, iterumque iterumque vocavit *Mahometes*; ſed cum Collis immotus maneret, ille (nihil omnino pudefactus) inquit; *Si collis ad Mahometem accedere*

Digitized by Google

nolit, ad collem ibit Mahometes. Sic & iſtiuſmodi homines, quando ingentia quædam in ſe ſuſceperunt, turpiſſimeque in iis defecerunt, tamen (ſi ad ipſum *Audaciæ* culmen pervenerunt) luſu rem excipient, & ſe vertent, & nihil aliud. Hominibus profecto magno judicio prædititis, ludibrio ſunt *Audaces*; Imo & apud ipſum vulgus *Audacia* aliquid habet ridiculi. Nam ſi riſus Objectum ſit abſurditas, ne dubites, quin magna *Audacia* ſemper ſecum habeat aliquid ridiculi. Neque fere jucundius eſt ſpectaculum, quam videre in *Audace* oris confuſionem: Vultum enim tunc nanciſcitur in ſe reductum, ſed deformiter. Nec aliter fieri poteſt. Nam in verecundantibus fluunt paulatim, refluuntque ſpiritus; ſed *Audaces*, quando tale quidpiam illis contingit, attoniti hærent; ut fit in *Schaccia* ludo, quando non vincitur colluſor, ſed torpet tantum motus. Atqui hoc poſtremum, Satyræ aptius, quam ſeriæ obſervationi. Illud vero animadvertendum, *Audaciam* ſemper cæcam eſſe. Diſcrimina enim & obſtacula nulla videt: Quare in deliberando nocet, in exequendo juvat. Adeo ut, ſi *Audaces* tuto adhibere velis, ſummum illis Imperium non deferas; ſecundæ Claſſi annumerentur, & ab aliis regantur.

Digitized by Google

tur. Nam in conſiliis capiendis, pericula ante oculos habere bonum eſt; in executione autem, oculos claudere oportet, niſi pericula valde magna fuerint.

XIII.

DE BONITATE, ET BONITATE NATIVA.

Bonitatem eo ſenſu accipio, ut ſit affectus, qui hominum commoda ſtudeat, & bene velit: Quam eandem Græci *Philanthropiam* vocant. *Humanitatis* autem vocabulum (prout vulgus ea utitur) levius aliquanto eſt, atque anguſtius, quam ut vim ejus exprimat. *Bonitatem* ſcilicet appello Affectum, & Habitum; *Bonitatem* autem *nativam*, Inclinationem. *Bonitas* vero inter omnes virtutes, atque animi dignitates, facile primas obtinet; cum ſit ipſius *Divinæ naturæ* adumbrata quædam effigies, & character: Qua è rebus ſublata, *homo animalis* nihil aliud fuerit, quam res inquieta, ſceleſta, miſera, imo ſpecies quædam noxiorum vermium. *Bonitas Moralis*, virtuti illi Theologicæ, *Charitati*, reſpondet; neque exceſſum quidem capit, aberrationem autem patitur. Immodica potentiæ cupiditas Angelos cœlo deturbavit; im-

modica ſcientiæ cupiditas hominem Paradiſo expulit: At in Charitate non datur exceſſus; neque per eam aut Angelus, aut Homo, unquam periculum ſubire poſſit. Inclinatio autem ad *Bonitatem*, altis defixa radicibus, naturæ humanæ inſidet: Quæ ſi benefaciendi materia, aut occaſione, deſtituta, nõ inveniat, quo ſe exerceat in homines, deflectet certe in brutas animantes. Quod in *Turcis*, gente utique ſæva & fera, videre eſt; Qui nihilominus erga bruta animalia miſericordes ſunt, & eleemoſynas canibus & avibus diſtribuunt. Adeo ut, (referente *Busbequio*,) *Aurifex* quidam *Venetus*, *Byzantii* agẽs, vix furorem populi effugerit, quod avis cujuſdam, roſtri oblongi, fauces, inſerto baculo, diduxiſſet. Neque tamen erroribus ſuis vacat, *Bonitatis* hæc, & *Charitatis*, virtus. Nequam apud *Italos* jactatur Proverbium; *Tanto buon, che val niente. Adeo bonus, ut ad nihil bonus.* Neque ſubveritus eſt *Nicolaus Machiavellus*, literis concredere, idque diſertis fere verbis; *Fidem Chriſtianam, homines probos & innocentes in prædam Tyrannorũ iniquitati dediſſe.* Quod ideo pronunciavit, quia nulla uſquam Lex, nulla ſecta aut opinio, tam in immẽſum extulit *Bonitatem*, quã *Religio Chriſtiana*. Quo melius

Digitized by Google

itaque, extra ſcandali, adeoque periculi ictum & minas, tuti conſiſtamus, operæ precium erit noſſe *Errores*, qui nos à recto tam inſignis Habitus tramite, tranſvorſos agant. Ita aliorum *bono* ſtudeas, ne te illotum interea aut vultibus, aut voluntatibus, mancipio dedas. Illud enim facilitatis, atque mollitiei indicium eſt, quæ honeſtam mentem in vincula captivam abducit: Neque projicias *Aeſopi* gallo gemmam, cui gratius & felicius cederet granum hordei. *Dei* exemplum, in hac re, pro præcepto tibi ſit. *Ille pluvia ſua rigat, Sole ſuo irradiat, juſtos juxta ac injuſtos*: Non tamen omnes ex ęquo, aut opum imbre compluit, aut honorum, virtutumve ſplendore, illuſtrat. Communia quidem beneficia cuivis ſunt communicanda: peculiaria vero paucis, & cum delectu. Cave autem, ne dum effigiem ſculpas, Archetypum deſtruas. Theologia quippe, *Amorem noſtri ipſius* pro Archetypo ſtatuit, *Amorem proximi* pro imitamento. *Vende omne quod habes, atque elargire pauperibus, & ſequere me.* At noli omne, quod habes, vendere, niſi venias, & ſequaris me: hoc eſt, niſi ejuſmodi vitæ inſtitutum ingrediaris, in quo, æque ex parvis opibus, ac ex magnis, poteris aliis benefacere. Secus, dum

rivos

Digitized by Google

rivos alis, fontem exhauris. Neque interea habitus tantum *Bonitatis* reperitur ad rectæ rationis normam applicatus, ſed etiam in quibuſdam hominibus reperitur *Indoles Naturalis*, ad eam propenſa: Vti econtra in aliis *naturalis* quædam *Malignitas*. Sunt enim, qui ex ingenii proprii inſtinctu averſentur aliorum bonum. Et levius quidem *Malignitatis* genus, in moroſitatem cedit, aut perverſitatem, aut præcipitem opponendi, & ſe in ſingulis difficilem præbendi, libidinem, & ſimilia: Gravius tamen illud, atque altius, ad invidiam producitur, meramque *malitiam*. Hujuſmodi homines in alienis calamitatibus fere florent, eaſque ſemper aggravant: Non digni certe, qui conferantur *canibus* illis, qui *Lazari* delingebant ulcera; ſed *muſcis*, quæ cruda quæque & excoriata infeſtant. Non paucos reperias *Miſanthropos*, quibus volupe eſt deducere homines ad ſuſpendii ramum, neque tamen arborem habent in hortis ſuis, qualem *Timon* habuit. Ingenia ita diſpoſita, non injuria vocare licet, humanæ naturæ vomicas, & carcinomata. Sunt tamen hæc ligna accommodatiſſima, è quibus fiant *Mercurii Politici*; Similia lignis incurvis, quæ bene navigiis extruendis conveniunt, jactationi

deſti-

Digitized by Google

deſtinatis, non autem ædibus, quæ immotæ manent. Partes autem, & indicia *Bonitatis* ſunt plurima. Si quis ſe erga Hoſpites & Peregrinos benignum humanumque præbeat, arguit ſe *Mundi Civem*, ſibique cor eſſe, non inſtar Inſulæ, cæteris terris avulſæ, ſed Continentis, quæ illis conjungitur: Si compatiatur afflictis, nobilitat ſua præcordia, quæ non ſecus atque celebrata illa arbor, per ſua vulnera, *Balſamum* exudat. Si facilis offenſas remiſerit, & delictorum gratiam fecerit, mentem indicat in alto poſitam eſſe, ſupra injuriarum jactum & tela. Si pro modicis beneficiis gratum ſe exhibeat, argumento eſt, pluris ſe æſtimare hominum animos, quam ſarcinas. Supra omnia, ſi ſupremum illum, *Sancti Pauli Apoſtoli*, perfectionis faſtigium ſit conſecutus, ut devoveat ſe, atque anathematizet à *Chriſto*, propter ſalutem fratrum, indicio eſt, proxime illum accedere ad *Naturam divinam*, & quodammodo *Chriſto ipſi conformari*.

XIV.

De Nobilitate.

De *Nobilitate* primum agamus, ut eſt portio Reipublicæ; Deinde ut eſt condi-

conditio hominum particularium. *Monarchia*, in qua nulli prorſus *Nobiles*, ſemper pura eſt & abſoluta *Tyrannis*: Cujuſmodi eſt *Imperium Turcicum*. *Dignitatem* enim *Regalem* diluit *Nobilitas*, & Vulgi oculos à *Proſapia Regia* aliquantulum avocat. In *Democratia* vero, Proceres interdum non deſiderantur: Imo Status ille popularis multo pacatior eſt, atque minus factionibus & turbis obnoxius, ubi non ſunt *Stirpes Nobilium*: Illic enim in res ipſas oculi hominum conjiciuntur, non in perſonas; vel ſi omnino in perſonas, id fit, tanquam in maxime idoneis rebus gerendis, minime vero ut ratio habeatur Inſignium, aut Imaginum. *Helvetiorum* Rempublicam ſatis florentem videmus, licet Religionis Pagorumque diverſitas obſtare videatur. Vtilitas enim apud illos valet, non dignitas. Illa gubernandi forma, qua Confederatæ *Belgarum* Provinciæ utuntur, certe eminet: Vbi enim Paritas admittitur, ibi & Conſilia ineuntur æquabilius, & Tributa penduntur alacrius. *Nobilium* potentia & auctoritatis in *Monarchia*, *Principi* ipſi impertit ſplendorem, ſed poteſtatem imminuit; Populi vero animos auget, fortunas illorum deprimit. Bene ſe res habet, cum *Nobiles* non ſint potentiores, quam aut Im-

Imperii aut Iuſtitiæ ratio poſtulat: in eo tamen Dignitatis gradu ſuſtineantur, ut inſolentia popularis illorum reverentia, tanquam obice, retundatur, antequam in *Regalem Majeſtatem* ſe effundat. Rurſus, numeroſa *Nobilitas*, quæ plerumque minus potens eſt, Statum prorſus depauperat: Hinc enim profuſæ Expenſæ: Atque inſuper, cum neceſſe ſit, tractu temporis, complures ex *Nobilibus* indigos fieri, ſequitur divortium quoddam, ſive malum temperamentum, inter honores & pecunias.

Quod vero ad *Nobilitatem* ſpectat in perſonis particularibus: venerationem certe habet, videre Caſtellum, aut ædificium antiquum, quod nulla ruina invaſit; aut etiam annoſam & proceram arborem ſolidam & integram: quanto magis intueri antiquam *Nobilem Proſapiam*, à fluctibus, & procellis temporis, illæſam? *Nobilitas* enim nova *Regiæ* potentiæ opus eſt, antiqua vero temporis ſolius. Qui ad *Nobilitatis* faſtigium primi evehuntur, virtutum claritudine plerumque Poſteris eminent, ſed innocentia minime. Ad *honores* enim raro aſcenditur, niſi per mixturam bonarum & malarum artium. Æquum vero eſt, ut Virtutum ſuarum memoria uſque ad Poſteros permanet; vitio-

rum

Digitized by Google

rum vero una cum ipſis moriatur: *Natalium* ſplendor induſtriam plerunque minuit; atque qui minus eſt induſtrius, alienæ invidet diligentiæ. Ad quod accedit, quod non datur, quo poſſint ulterius *Nobiles* promoveri. Qui vero in eodem loco hæret, dum alii aſcendunt, invidiæ ſtimulis vix carebit. Contra, *Nobilitas* paſſivam invidiam omnino lenit; eò quod *Nobiles* in honorum poſſeſſione nati videntur. Sane *Reges*, quibus *Nobiles* adſint prudentes & capaces, negotia ſua mollius fluere ſentient, ſi eos potiſſimum adhibeant: Etenim, erga hujuſmodi *Proceres* populus magis propendet, utpote natos quodammodo ad *imperandum*.

XV.

De Seditionibus et Turbis.

Magni refert, ut *Paſtores populi* Prognoſtica tempeſtatum Politicarum ſciant; Quæ tunc maximæ ſunt, cum Res vergunt ad Aequalitatem; non ſecus ac naturales tempeſtates circa *Aequinoctia* invaleſcunt. Quemadmodum autem ſæpe videre eſt flatus ventorum cavos, & veluti è longinquo; quin & ſimiliter Maris tumores occultos ante proccellã; Idem evenit ingruentibus proceſſis politicis.

--- *Ille*

Digitized by Google

---- Ille etiam cæcos inſtare tumultus
Sæpe monet, fraudeſque & operta tumeſcere bella.

Famoſi libelli, & licentioſi & mordaces ſermones in Status ſcandalum, cum paſſim volitant, & increbreſcunt; ſimiliter novarum rerum rumores mendaces, in Regiminis dedecus, undique jactati, & avide à Populo excepti; ſunt certe inter Prognoſtica *Seditionum*. Quo ſtemmate deducta ſit *Fama*, cum *Virgilius* depingeret, *Gigantum* ſororem eam eſſe ponit:

Illam Terra parens, ira irritata Deorum,
Extremam (ut perhibent) Cæo Enceladoque ſororem
Progenuit. ----

Quaſi *Famæ* fuiſſent *ſeditionum* præteritarum reliquiæ: verum ſunt illæ, non minus, *Seditionum* futurarum præcurſatrices. Recte tamen utcunque notatum eſt, inter *ſeditioſos tumultus*, & *ſeditioſos rumores*, nil aliud fere intereſſe, niſi qualis eſt Diſcrepantia inter fratrem & ſororem, maſculum & fœminam. Præſertim, ſi eo uſque ingraveſcat malum, ut actiones ſtatus laudatiſſimæ, quæ merito plauſum Vulgi mererentur, & Populi ſtudia conciliare deberent, in deteriorem partem traducantur, & ſugillentur: Hoc enim invidiæ molem grandem demonſtrat;

Digitized by Google

ſtrat; ut recte ait *Tacitus*; *Conflata magna invidia, ſeu bene ſeu male geſta premunt.* Neque propterea ſequitur, quod quia *Famæ* iſtæ inter turbarum ſigna numerentur, ideo earum ſuppreſſio ſeverior, remedium contra turbas præſtare intelligeretur; Nam ut plurimum, contemptæ facilius evaneſcunt, & conatus ſedulus eas coercendi, nihil aliud fere efficit, quam ut durent magis.

Item illud genus obſequii, in exequendis juſſis, de quo loquiter *Tacitus*, pro ſuſpecto habendum: *Erant in officio, ſed tamen qui mallent imperantium mandata interpretari, quam exequi.* Mandata diſcutere, detrectare, cavillationibus eludere, quid aliud ſunt quam jugum jactare, & inobedientiam tentare? Præſertim, ubi in iſtis Diſputationibus circa mandata, qui à parte mandatorum ſtant, loquuntur timide & molliuſcule; qui autem adverſantur, audacius & contumacius.

Etiam (ut bene notat *Machiavellus*) cum *Principes*, qui ſe pro Parentibus communibus gerere deberent, factioni alicui ſe adjungunt, idem fit, ac cum lembus, inclinatione nimia in alterum latus, evertitur. Hoc temporibus *Henrici Tertii*, *Gallorum Regis*, confirmatum eſt. Ipſe enim,

Digitized by Google

enim, à principio, in Ligam pro extirpandis Proteſtantibus, ſe recipi voluit: At paulo poſt, eadem Liga contra ipſum *Regem* vertit. Cum enim Auctoritas *Principis* ſit cauſſæ cujuſpiam tanquam acceſſoria, & fortior inſurgit aliqua obligatio, quam vinculum *Imperii*, *Reges* incipiunt de poſſeſſione Auctoritatis ſuæ dejici.

Porro cum diſcordiæ, & duella, & factiones, palam & audacter ſe oſtentant, indicio eſt, reverentiam erga *Principem* exui. Motus enim *Procerum*, debent eſſe ſicut motus *Planetarum*, ſub *primo Mobili*, (juxta opinionem receptam,) qui rapide quidem circumferuntur ſecundum motum *primi Mobilis*, leniter autem renituntur in motu proprio. Quare ſi *Viri Primores* & *Nobiles*, propriis motibus violenter rapiantur: & (ut ſcite *Tacitus*) *liberius quam ut Imperantium meminiſſent*; orbes perturbari manifeſtum eſt. Reverentia enim id ipſum eſt, quo *Reges* à *Deo* accinguntur, qui eam aliquando diſrumpere minitatur; *Solvam cingula Regum*.

Rurſus, cum aliquà ex quatuor *Imperii Columnis*, concutiatur aut labefactetur, (quæ ſunt, *Religio*, *Iuſtitia*, *Conſilium*, *Opes*,) tum ſerenitas precibus imploranda eſt. Sed mittamus hæc *Prognoſtica*

Sedi-

Seditionum, (circa quæ nihilominus interveniunt nonnulla, quæ iis tractandis majorem lucem præbere poſſint in ſequentibus:) & primo de *Materia Seditionum*; poſtea de earum *Cauſſis* & *Flabellis*; ultimo de *Remediis* nonnihil dicamus.

Materiam Seditionum expēdere res eſt conſideratione digniſſima. Tutiſſima enim via *Seditiones* evitandi, (ſi tempora patiantur,) eſt, ut ipſam *materiam* è medio tollamus. Si enim fomes flammæ paratus ſit, ſcintillæ, quæ incendium facient, ex qua parte emicare poſſint, nemo facile dixerit. *Seditionum Materia* duplex eſt; *Magna inopia*, & *Præſentium rerum tadium*. Certiſſimum eſt, tot eſſe pro turbis vota quot ſunt hominum res attritæ, & decoctæ fortunæ. Vnde illa *Lucani* obſervatio, de ſtatu *Imperii Romani*, paulo ante *Bellum Civile*:

Hinc uſura vorax, rapidumque in tempore fœnus:
Hinc concuſſa fides, & multis utile bellum.

Hoc ipſum, *Multis utile bellum*, certum eſt indicium Status ad commotiones & turbas diſpoſiti. Tum ſi Primorum hominum indigentia, ac res acciſæ, cum ſumma plebis inopia & paupertate conjungan-

jungantur, periculum imminet grave. *Rebelliones* enim, quæ à *ventre* ortum habent, peſſimæ. Quantum vero ad alienationes animorum, & tædium rerum præſentium; Sunt certe illa, in corpore Civili, inſtar humorum malìgniorum in corpore naturali, qui ad calorem præternaturalem colligendum, & inflammationes, apti ſunt. Nemo autem *Principum*, ſui periculi magnitudinem metiatur, ex eo, quod juſta ſint aut injuſta, illa quæ animos populi alienant: Hoc enim eſſet vulgus rationis nimium capax putare, qui ſuo ſæpe recalcitrant commodo. Neque etiam ex hoc quod gravamina, ex quibus invidia oritur, grandia ſint aut exigua. Malevolentiæ enim ex omnibus iſtæ periculoſiſſimæ ſunt, ubi plus timetur, quam ſentitur. *Dolendi modus, timendi non item.* Præterea, in maximis oppreſſionibus, ea quæ patientiam irritant, etiam animos frangunt: At in timoribus diſpar eſt ratio. Neque rurſus *Princeps*, aut Status, alienationem animorum, & invidiam graſſantem, minus pendat, quod aut ſæpius, aut diutius, illa faſtidia animorum æſtuarunt, neque quicquam inde detrimenti Reſp. cepit. Verum enim licet ſit, quod non omnis vapor in procellam deſinat; Ita vere dici

poteſt,

Digitized by Google

poteſt, ex altera parte, quod procellæ, licet ſæpius pertranſeant, tandem glomerantur & ruunt. Atque ſecundum Adagium illud *Hiſpanicum*; *Funiculus in fine, leviſſima tenſione rumpitur.*

Cauſſa Seditionum hæ ſunt; In *rebus Religionis innovatio*; *Trubuta & cenſus*; *Legum & conſuetudinum mutatio*; *Immunitatũ & Privilegiorum violatio*; *Oppreſſio univerſalis*; *Indignorum ad Honores & Magiſtratus promotio*; *Alienigenæ*; *Caritas Annonæ*; *Milites incurioſe dimiſſi*; *Factiones facta deſperata*; Quicquid denique populum offendit, ſimulque eos in cauſſa communi unit, & conſpirare facit.

Quantum ad *Remedia. Præſervativa* quædam confuſe, & in genere, poſſunt aſſignari, de quibus diſſeremus; Curatio autem legitima morbo particulari aptari debet. Itaque Conſiliis potius, quam Præcepto, relinquenda.

Primum contra *Seditiones Remedium*, & Præventio, hæc eſt; Omni cum opera & deligentia Cauſſam illam *Seditionum* Materialem, de qua diximus, amovere; Paupertatem intelligo Civium, & inopiam. Cui inſervit, Commercii Rationes bene liberare, & bene librare; Artifices & Manufacturas introducere, & fovere; Deſidiam & otium profligare; Luxum & profuſionem *Sumptuariis Legibus* coërcere;

Solũ & agros cultura lucroſiſſima ſubigere: Rebus venalibus pretia juſta imponere; Cenſus & Tributa moderari;& ſimilia. In genere præcavendum,ut incolarum multitudo (temporibus ſcilicet pacis, quando gladius nihil demetit) *Regni* proventus, quibus ali poſſit, non exedat. Neq; incolarum multitudo, utrum ſuperflua ſit, nec ne, capitum numero ſolum cenſenda eſt. Sunto enim pauciores,qui multũ profundunt,& parum lucrantur,plus illi atterent Statum, quam multo plures, qui majore parſimonia degunt, pecunias autem congerunt. *Nobilium* igitur, & eminentioris dignitatis hominum,numerus auctus,magis quam pro analogia plebeiorum, celeriter Statum depauperat. Quod etiam facit *Clerus* numeroſus:Illi enim ſorti Reip. nihil addunt.Idem quoque fit,cum plures in Literis educantur,quam quibus victum ſuppeditare poſſint vocationes Civiles.

Neque prætereundum eſt, quod cum omne publicæ opulentiæ augmentum, ab exteris nationibus lucrifieri neceſſe ſit; (quicquid enim alicubi adjicitur,alibi detrahitur;) Tria tantum eſſe, quæ Gens Genti vendit: *Materiam mercium*; *Manufacturam*; & *Vecturam*. Quæ quidem tres rotæ,ſi recte progrediantur,æſtus divitiarum erunt uberiores. Sæpius autem contingit

tingit illud, de quo loquitur *Poëta*, *Materiam ſuperabit Opus*; Nempe ut *Manufactura*, & *Vectura*, *Materia* pretium excedat, & Statum magis locupletet. Manifeſti ſunt hujus rei teſtes inferioris *Germaniæ Populus*? Qui quidem Fodinas, non ſubterraneas illas, ſed ſupra terram, præ omnibus Gentibus habent ditiſſimas.

Nihil autem prius debet eſſe aut conſultius, quam ut videat Magiſtratuum Prudentia, ne pecuniarum theſauri apud paucos recondantur. Aliter enim facile fuerit, *Rempub.* inter magnas opes fame perire. Nummus autem inſtar fimi, non fructificat, niſi per terram diſpergatur. Hoc præcipue efficitur, ſupprimendo, aut ſaltem coërcendo, voragines illas, *Fœnoris*, *Monopoliorum*, & *Latifundiorum* in *Paſcua* converſorum, & ſimilium.

Quantum ad ſedandas animorum offenſiones, aut ſaltem ad amolienda ea, quæ ab iis proveniunt, pericula; Duo ſunt, in omni Statu, (ut notum eſt,) *Subditorum* genera; *Proceres*, & *Plebs*. Quævis harum partium ſola ſi infenſa ſit, non magnum ſubeſt periculum. Tardi enim ſunt *Populi* motus, niſi à *Nobilibus* incitentur: *Nobiles* autem invalidi, niſi vulgus, ſua ſponte, ad motus aptum & prædiſpoſitum ſit: Tum periculum revera ingruit, cum *Potentiores*

tentiores expectant, dum *Aqua* moveantur apud *Vulgus*; ut ita demum animos exulceratos prodere poſſint. Fingunt *Poëtæ*, Cœlicolas *Jovem* ut vincirent conjuraſſe; Quod ubi *Jupiter* accepiſſet, *Minervæ* conſilio, *Briareum* Centimanum accerſivit, ut in ſuppetias ei veniret. Proculdubio hoc Emblema *Monarchas* monet, quam tutum & ſalutare ſit eis, *Plebis* ſtudia conciliare & retinere.

Licentiam nonnullam, ſed moderatam, animis gravate affectis & malevolis indulgere, ut ebulliant eorum dolores, & in fumos abeant, (modo inſolentia abſit, & audacia,) utile ſane eſt. Qui enim humores, ad interiores partes retroverterit, & vulnus in viſcera ſanguinem refundere compellit, ulcera mortifera, & exitialia apoſtemata, inducit.

Ad molliendos exacerbatos & malevolos animos, partes *Epimethei* etiam ad *Prometheum* rite transferri poſſint. Neque enim reperitur remediũ utilius. *Epimetheus*, ubi Mala & Aerumnas evolare ſenſiſſet, operculum vaſi feſtinus impoſuit, & in imo dolii ſpem reſervavit. Certe, politice & artificioſe ſpem nutrire, & injicere, ac homines à ſpe alia in aliam circumducere, ex fortiſſimis eſt, contra venenum Malevolentiæ, Antidotis. Ne-

que certius eſt judicium prudentis Regiminis, & rerum Adminiſtrationis, quam ubi homines ſpe continere poſſit, cum ſatisfaciendi copia non datur; atque ubi res tam provide tractantur, ut nullum malum ita peremptorie imminere videatur, quin aliqua ſe oſtendat ſpei rima ad evadendum: Quod eo minus difficile factu eſt, quia tam privatis hominibus, quam factionibus, ſibi ipſis adulari inſitum eſt; aut ſaltem oſtentare in gloriam ſuam, quod non omnino credunt.

Trita ſane eſt, ſed præcellens *Periculorum*, quæ Malevolentiæ minantur, *Cautio*, ut prævideatur, ne ſit *Caput* aliquod, ad quod populus inſenſus & exacerbatus confluere, & ſub cujus præſidio in corpus aliquod coire, poſſit. *Caput* ego illum dico, & Ducem idoneum, qui *Nobilitate* & Exiſtimatione celebratur; quique apud Malevolos acceptus eſt & gratioſus, atque ad quem ora & oculos convertunt; quique etiam ipſe in rebus ſuis privatis cenſetur offenſus. Quod genus virorum, aut Statui conciliandum eſt; idque non perfunctorie, ſed ſolide; aut per alium aliquem, ex iiſdem partibus retundendum, qui illi alteri ſe opponat, atque gratiam popularem in diverſa trahat & ſecet.

Vbi-

Vbique hoc obtinet, quod factioſas potentias & coitiones, quæ contra Gubernationem *Imperii* frontem contrahunt, inter ſe committere, aut ſaltem diffidentiam inter eas ſeminare, *Remedium* haud contemnendum ſit. Etenim male admodum agitur cum Rep., ſi illi, qui erga Imperium bene affecti ſunt, diſcordiarum pleni exiſtant; qui vero infenſi, & maligni, arcte conjungantur.

Adnotavi ſæpius, ingenioſa & arguta dicteria, quæ *Principibus* improviſo exciderunt, nonnunquam ſcintillas ad *Seditiones* injeciſſe. Exitiale ſibi vulnus inflixit *Caſar* eo dicto; *Sylla neſcivit Literas, dictare non potuit*. Spem enim omnem illud verbulum præſcidit, quam homines imbiberant, aliquando eum *Dictaturam* depoſiturum. Perdidit ſe ipſum *Galba* eo dicto; *Legi à ſe militem, non emi*. Inde enim milites de donativis deſperarunt. *Probus* item propter eam vocem interiit; *Si vixero, non opus erit amplius Romano Imperio militibus*. Etenim ob hæc verba milites animum deſponderunt. Sunt & alia haud pauca ejuſdem generis. Intereſt ſane *Principibus*, in rebus ambiguis, & temporibus anxiis, ut caveant quid dicant; præſertim in conciſis his Sententiis, quæ veluti ſpicula volitant, & ex

ſecreto pectoris eorum emiſſa putantur. Longiores enim & productiores Sermones obtuſi ſunt, & minus notantur.

Poſtremo, in omnes eventus, habeant circa ſe *Principes*, perſonas nonnullas militia & fortitudine ſpectatas, ad reprimendas *Seditiones*, in primis motibus. Hoc enim ſi deſit, magis trepidari ſolet, in Aulis Principum, cum turbæ primo erumpunt, quam par eſſet. Et Status eo genere periculi laborat, quod *Tacitus* illis verbis innuit; *Atque is habitus animorum fuit, ut peſſimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.* Iſti autem militares viri, fidi omnino eſſe debent, & bonæ exiſtimationis, potius quam factioſi, aut populares; & cum cæteris *Proceribus* bene comparati. Aliter *remedium* morbo gravius.

XVI.

De Atheismo.

Minus durum eſt, credere portentoſiſſimis fabulis *Alcorani*, *Talmudi*, aut *Legendæ*, quam credere, huic Univerſitatis rerum fabricæ, *Mentem* non adeſſe. Itaque *Deus* nunquam edidit miraculum, ad *Atheiſmum* convincendum, quoniam Opera ejus ordinaria, huic rei ſuffi-

ſufficiunt. Verum eſt tamen, parum Philoſophiæ naturalis homines inclinare in *Atheiſmum*; at altiorem ſcientiam eos ad *Religionem* circumagere. Etenim intellectus humanus, dum cauſſas ſecundas intuetur ſparſas, interdum iis acquieſcere poſſit, nec ulterius penetrare; Verum cum tandem catenam earum, connexarum inter ſe, & confœderatarum, contemplari pergat, neceſſe habet confugere ad *Providentiam*, & *Deitatem*. Imo, & illa *Schola*, quæ præcipue accuſatur *Atheiſmi*, ſi quis vere rem introſpiciat, *Religionem* demonſtrat clariſſime: Nempe *Schola Leucippi*, *Democriti*, & *Epicuri*. Etenim longe veriſimilius eſt, quatuor Elementa mutabilia, & unam quintam Eſſentiam immutabilem, recte ab æterno locata, opus *Deo* non habere, quam Exercitum Atomorum & Seminum infinitorum, ſine ordine fortuito vagantium, hunc rerum ordinem, & pulchritudinem, progignere potuiſſe, abſque *Ædili* quodam *Divino*. Dicit *Scriptura*, *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus*: Non dicit, *Cogitavit inſipiens in corde ſuo*: Adeo ut, magis intra ſe hoc aſſerat, tãquam rem quam lubens optaret, quam quod penitus hoc credat, & ſentiat. Nemo enim *Deos* non eſſe credit, niſi cui *Deos* non eſſe expedit.

pedit. Nulla alia re ſane magis convincitur, *Atheiſmum* labiis tantum inſidere, cordi autem minime, quam hac, quod *Athei* opinionem ſuam ſæpe prædicent & defendant; ac ſi ipſi ſibi diffiderent, aliorumque conſenſu refocillari cuperent. Quinetiam, videas interdum *Atheos* ſibi Diſcipulos comparare, ut aliæ Sectæ faciunt. Imo, quod monſtri ſimile eſt, quidam ex illis mortem & cruciatus ſubierunt, potius quam opinionem ſuam retractare ſuſtinerent: Cum tamen, ſi ex animo ſentirent, nihil tale eſſe quale *Deus*, quid tandem de ea re ſatagerent? *Epicuro* imponitur; eum exiſtimationis ſuæ conſervandæ gratia, tenuiſſe, quod exiſterent quidem *Beatæ* quædam *Naturæ*, ſed quæ ſe ipſis fruerentur; neque Mundi adminiſtrationi ſe immiſcerent. In qua opinione, ajunt, eum tempori obſecutum, cum revera *Deos* eſſe non putaret. Verum, ut videtur, minus juſte arguitur: Verba enim ejus egregia ſunt & divina; *Non Deos vulgi negare profanum, ſed vulgi opiniones Diis applicare profanum.* *Plato* ipſe melius dicere non potuit. Vnde videtur, licet audacia polleret ad divinam rerum adminiſtrationem pernegandam, eam tamen ad naturam eorum tollendam illi non ſuffeciſſe. *Indi Occidentales*, particu-

larium

Digitized by Google

lariu Deorum ſuorum nomina prædicant; etſi nomẽ nullum generale habeant, quod Deum ſignificet: Exempli gratia, perinde ac Ethnici nomina *Iovis*, *Apollinis*, *Martis*, &c. in uſu habuiſſent, voce autem, qua *Deum* exprimerent, caruiſſent. Quod ſatis indicio eſt, populos maxime barbaros notionem rei habere, licet latitudinem ejus non comprehendant. Adeo ut contra *Atheiſtas*, homines maxime ferini, cum Philoſophorum ſubtiliſſimis, militent. *Atheiſta* contemplativus, raro reperitur; *Diagoras* quis, *Bion*, & fortaſſe *Lucianus*, atque alii pauci; qui tamen plures eſſe videntur quam ſunt; quoniam omnibus, qui *Religionem* aliquam aut *Superſtitionem* impugnant, à Secta adverſa ſolet inuri nomen & nota *Atheiſtarum*. Sed magni revera *Atheiſtæ* ſunt *Hypocritæ*; qui Sacra perpetuo tractant, ſed ſine ſenſu. Adeo ut eos in fine cauterizatos evadere neceſſe ſit. Cauſſæ *Atheiſmi* ſunt: *Diviſiones* circa *Religionem*, ſi plures fuerint; Nam unica Diviſio, zelum utriuſque partis adauget; verum numeroſæ *Atheiſmum* introducunt. Alia cauſſa ſunt, *Scandala Sacerdotum*; cũ eo res redeat, quo innuit *S. Bernardus*; *Non eſt jam dicere, ut Populus, ſic Sacerdos; quia nec ſic Populus, ut Sacerdos*. Tertia

eſt, *Conſuetudo profana ludendi & jocandi in rebus ſanctis*, quæ ſenſim reverentiam *Religionis* atterit. Poſtremo ponuntur *Secula erudita*, præſertim cum *Pace*, & rebus proſperis conjuncta. Etenim, Calamitates, & Adverſa, animos hominum, ad *Religionem* fortius flectunt. Qui *Deos* negant, *Nobilitatem* generis humani deſtruunt. Nam certiſſimum eſt, hominem *brutis* cognatum eſſe, quatenus ad corpus: Quod ſi, quatenus ad animam, non intercedat ei cognatio cum *Deo*, vilis eſt plane, & ignobilis creatura. Deſtruunt quoque magnanimitatem, & humanæ naturæ exaltationem. Cape enim exemplum à cane, & obſerva, quantos ſibi aſſumat animal illud ſpiritus, & quantam generoſitatem induat, cum ſe ab *homine* (qui ei vice eſt *Dei*, aut *melioris naturæ*) impulſum perſpiciat. Quam Fortitudinem liquido cernas tantam eſſe, quantam creatura illa, abſque fiducia *melioris naturæ*, quam propriæ, æquare nullo modo poſſit. Similiter & homo, ubi innititur, & ſpem collocat, in *Divina Providentia*, & *Gratia*, fiduciam & vires colligit, quales humana natura, ſibi relicta, nequiſſet attingere. Quare, ut *Atheiſmus*, in omnibus odium meretur, ita in hoc, quod privet naturam humanam facul-

facultate ſe ultra fragilitatem humanam attollendi. Quemadmodum fit in perſonis individuis, ſimiliter fit & in nationibus. Magnanimitatem *Romanam* nunquam Gens aliqua æquavit. Audi igitur, quid dicat *Cicero*. *Quam volumus, licet, Patres Conſcripti, nos amemus, tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo hujus gentis & terræ domeſtico nativoque ſenſu Italos ipſos, & Latinos, ſed pietate, ac religione, atque hac una ſapientia, quod Deorum immortalium Numine omnia regi gubernariq; perſpeximus, omnes Gentes, nationeſque ſuperavimus.*

XVII.

De Superſtitione.

PRæſtat, nullam aut incertam, de *Deo* habere opinionem, quam contumelioſam, & *Deo* indignam: Alterum enim Infidelitatis eſt, alterum Impietatis & Opprobrii. Ac *Superſtitio* certe *Divinitatis* eſt dedecus. *Plutarchus*, non abs re, inquit; *Mallem ſane multo, ut homines dicerent, nunquam fuiſſe talem in rerum natura virum, qualis ferebatur Plutarchus; quam ut dicerent, fuiſſe quendam Plutarchum, qui Liberos ſuos, recens natos,*

comedere & devorare ſolitus erat; quod Poëta de Saturno memorant. Quemadmodum autem contumelia *Superſtitionis* ingraveſcit adverſus *Deum*; Ita & periculum majus ab illa incumbit hominibus. *Atheiſmus* non prorſus convellit Dictamina Senſus, non Philoſophiam, Affectus naturales, Leges, Bonæ famæ deſiderium; Quæ omnia, licet Religio abeſſet, Morali cuidam virtuti externæ conducere poſſunt: At *Superſtitio* hæc omnia dejicit, & Tyrannidem abſolutam in animis hominum exercet. Itaque *Atheiſmus* turbas in Rebuſpublicis raro ciet: Homines enim cautos reddit, & ſecuritati ſuæ conſulentes. Quin & videmus, tempora ipſa, in *Atheiſmum* procliviora, (qualia fuerunt *Auguſti Cæſaris*,) tranquilla fuiſſe. At *Superſtitio* compluribus regnis & Rebus-publicis ruinæ fuit: introducit enim novum *Primum Mobile*, quod omnes *Imperii* Sphæras rapit. Magiſter *Superſtitionis* populus; Atque in omni *Superſtitione* ſapientes ſtultis obſequuntur; atque argumenta Practicæ ſuccumbunt, ordine perverſo. Gravis fuit ille ſermo quorundam Prælatorum in *Concilio Tridentino*, in quo Doctrina *Theologorum Scholaſticorum* plurimũ potuit; Nimirum; *Scholiaſticos Aſtronomis ſimi-*

ſimiles fuiſſe, qui Eccentricos Circulos, & Epicyclos, & hujuſmodi Orbium machinas finxerunt, quo Phænomena ſervarent, etſi ſatis ſcirent, nihil tale revera exiſtere: Eodem modo, etiam *Scholaſticos* complura ſubtilia & perplexa Axiomata & Theoremata inveniſſe, quo practicæ Eccleſiæ caverent. *Superſtitionis* cauſſæ ſunt; Grati & ſenſuales *Ritus* ac Ceremoniæ; Externæ & *Phariſaica ſanctitatis* Exceſſus; *Traditionum* major quam par fuerit reverentia, quæ Eccleſiam non poteſt non onerare; *Stratagemata Prælatorum,* quibus utuntur ad ambitionem propriam, & lucrum; Nimius *Intentionum bonarum Favor,* qui Novitatibus & ἐθελοθρησκείαις januam aperit; *Exemplorum* importuna & inepta *petitio* ab humanis, quæ in Divina transferantur; quæ neceſſario parit phantaſiarum male cohærentium mixturam; Poſtremo *Tempora barbara,* cum calamitatibus & perturbationibus conjuncta. *Superſtitio,* ſine velo, deformis res eſt; Etenim ſicut Simiæ, ſimilitudo cum Homine deformitatem addit; ita & *Superſtitioni,* ſimilitudo cum Religione. Et quemadmodum cibi ſalubres corrumpuntur in vermiculos; ita ritus & formulæ bonæ & ſanæ corrumpuntur in obſervantias puſillas & ſuperfluas. Quin &, non

caret

Digitized by Google

caret Superſtitione quandoque *Superſtitionis* fuga; cum ſe tanto ſaniorem & puriorem viam inire putent homines, quanto à *Superſtitionibus*, prius receptis, longius deflexerint. Itaque curæ eſſe debet, in Religione reformanda, (ut fit in corpore purgando) ne ſana cum corruptis ſimul evacuentur; Quod fere fit, ubi *Reformatio* regitur à populo.

XVIII.

DE PEREGRINATIONE IN PARTES EXTERAS.

PEregrinatio *in partes exteras*, in Iunioribus pars Inſtitutionis eſt; In Senioribus, pars Experientiæ. Qui proficiſcitur in *Partes Exteras*, antequam in Lingua Gentis, quam adit, aliquos fecerit progreſſus, ad *Ludum Grammaticum* vadit, non ad *peregrinandum*: Vt Adoleſcentes peregrinentur ſub Tutore, aut Servo aliquo experto, probo; modo talis ſit, qui Linguam calleat, quique Regionem illam ante adiverit; unde poſſit eos inſtruere; quæ in illa *Regione*, ubi *peregrinantur*, digna ſpectatu & cognitu ſint; quæ amicitiæ & familiaritates contrahendæ; quæ denique ſtudia & diſciplinæ ibi vigeant. Aliter enim adoleſcentes *peregrina-*

grinabuntur cucullati,& foras proſpicient parum. Mirabile certe, in *Navigationibus*, ubi nihil aſpici datur præter Cœlum & Pontum, conficere conſueſſe homines *Diaria*; Verum in *Peregrinationibus* per Terram, in quibus tot res occurrunt obſervandæ, plerunque hoc omitti; Ac ſi fortuita magis in codicillos mererentur referri, quam quæ de induſtria obſervantur. *Diaria* igitur in uſu ſint. *Res* ſpectandæ & obſervandæ ſunt iſtæ. Aulæ Principum; præſertim cum Legatos exteros admittunt: Iudicia & Curiæ, cum cauſſæ perorantur; & ſimiliter Conſiſtoria Eccleſiaſtica: Templa & Monaſteria, cum Monumentis in illis extantibus: Mœnia & Munitiones Vrbium & Oppidorum: Portus & Sinus: Antiquitates & Ruinæ: Bibliothecæ, Collegia, Diſputationes, & Prælectiones ubi habentur: Naves & Carinæ Palatia, & Horti magnifici & amœni prope Vrbes magnas: Armaria: Navalia: Cellæ & Horrea publica: Loci Excambii; Burſæ: Cellæ Mercium: Exercitia equitationum, Muneris Gladiatorii: Militum delectus & inſtructio, cum ſimilibus: Comœdiæ, illæ ſcilicet ad quas homines melioris notæ ſpectatum veniunt: Theſauri monilium & veſtium: Curioſitates & raritates: Denique quicquid in

in locis quæ tranſeunt ſit celebre aut memorabile. De his omnibus, à Tutoribus, aut Servis prædictis, diligenter inquirendum. Quantum ad Triumphos, Saltationes ſub larva, Convivia, Nuptias, Funera, Supplicia capitalia, & hujuſmodi Spectacula, non opus eſt ut reducantur hominibus in memoriam; Attamen non ſunt certe illa prorſus negligenda. Si tibi cordi ſit, fructum *Peregrinationis* adoleſcentis in compendium redigere, utque brevi ſpatio multum colligat, hoc faciendum præcipio. Primo (ut dictum eſt) in Lingua aliquis profectus faciendus antequam proficiſcatur. Tum adjungendus eſt Servus aliquis aut Tutor, qui *Regionem* pernorit, ut & jam dictum eſt. Habeat etiam præſto Librum aliquem, aut Chartam Chorographicam, Regionis illius, ubi *peregrinatur*; Quæ inſtar Clavis erit ad inquirendum. Conficiat etiam *Diarium*. Ne moretur longius, in una Vrbe, aut Oppido: Plus certe aut minus, prout Locus meretur, ſed minime diu. Imo, dum moratur in aliqua *Civitate*, aut *Oppido*, mutet ſæpius hoſpitium, ex una parte *Oppidi* in alteram; Nam & hoc certe magnes eſt attrahendi familiaritates, & conſuetudines hominum complurium. Secludat ſe ut plurimum

mum à conſortio populariùm ſuorum, atque in iis locis victitet, ubi ſimul convivantur homines melioris notæ ex natione ubi *peregrinatur*. Etiam cum de loco in locum *itineratur*, paret ſibi Literas commendatorias, ad perſonam aliquam eminentiorem, degentem in loco quo ſe transfert; Vt ejus favore & opera utatur, in iis, quæ ſpectare aut cognoſcere deſiderat. Hoc modo *Peregrinationis* utilitatem accelerare poterit. Quatenus ad familiaritates & amicitias, quæ inter *peregrinandum* adjungendæ ſunt; Vtiliſſima omnium eſt illa *Secretariorum*, & Miniſtrorum interiorum quibus Legati utuntur: Hoc enim pacto, in una regione *peregrinando*, etiam plurium regionum notitiam & experientiam ad ſe attrahet, & ſuget. Viſitet etiam & adeat perſonas in unoquoque genere egregias, quæ magni apud exteros nominis ſunt; ut poſſit notare, quomodo Os, Vultus, & corporis lineamenta & motùs, reſpondeant Famæ. Quantum ad Rixas & Simultates, cum cura & diligentia ſunt illæ vitandæ. Oboriuntur ſæpiſſime circa amores, compotationes, præſidentiam, & verba contumelioſa. Et caveat inprimis quivis à conſortio hominum iracundorum, & qui facile inimicitias ſuſcipiunt; Illi enim eum

eum ſuis immiſcebunt contentionibus. Quando *Peregrinator* domum revertitur, nihilominus regiones, in quibus *peregrinatus* eſt, non relinquat prorſus pone ſe: Verum conſervet, & colat amicitiam eorum, cum quibus familiaritatem contraxit, (iis dico qui ſunt ex digniori-bus,) per literas. Et *peregrinatio* ſua potius manifeſtetur & appareat in ſermonibus ſuis, quam in veſtitu, aut geſtu: etiam in ſermonibus ſuis potius meditetur quid ſobrie reſpondeat, quam ad narrationes facilis & pronus ſit. Illud etiam in eo ſit conſpicuum, quod mores patrios cum moribus exteris non commutaverit: Sed potius quod conſuetudines patrias, iis quæ peregre didicit, tanquam floribus, aſperſerit.

XIX.

De Imperio.

Miſer proculdubio eſt animi ſtatus, pauca habere quæ appetas, multa quæ metuas: Attamen hoc ipſum *Regibus* fere proprium eſt: Qui in ſupremo gradu collocati, non habent ad quod aſpirent; Id quod animos eorum reddit languidiores: Atque econtra habent phantaſmata plurima periculorum & umbra-

rum

Digitized by Google

rum volitantium; Id quod animos eorum reddit minus ſerenos. Hinc etiam emanat & alter ille effectus, quem *Scriptura Regibus* tribuit; *ut cor Regis ſit inſcrutabile*: Etenim ſuſpicionum multitudo, & abſentia affectus alicujus prædominantis qui reliquis imperet, cujuſvis animum reddit exploratu difficilem. Hinc quoque emanat & illud; Quod *Reges* ſæpenumero deſideria ſibi ipſis creent, atque ad nugas animum adjiciant: Interdum ad ædificia extruenda; Interdum ad *Ordinem* aliquem aut *Collegium* inſtituendum; Interdum ad *perſonam* aliquam evehendam; Interdum ad artem aliquam mechanicam aut manus excellentiam exercendam; ut *Nero* ſtuduit pulſandæ citharæ, *Domitianus* ſagittis collimandis, *Commodus* gladiatoriæ, *Caracalla* aurigationi. Hoc illis incredibile videtur, qui Axioma illud norunt; *Animum humanum, magis exhilarari & refici, progrediendo in rebus parvis, quam conſiſtendo in rebus grandibus.* Videre etiam eſt *Reges*, qui ſub *Imperii* ſui initiis, in victoriis & provinciis ſubjugandis, maxime fœlices fuerunt; Cum vix poſſibile ſit ut perpetuos progreſſus faciant, verum ut fortunam ſuam aliquando adverſam & retrogradam experiantur; ſub fine ſuper-

ſtitioſos

ſtitioſos & melancholicos evaſiſſe: Vti contigit *Alexandro Magno*, *Diocletiano*, ac noſtra ætate *Carolo Quinto*; & aliis. Qui enim progredi ſemper conſuevit, & in obicem tandē impingitur, ſui ipſius favore excidit, neque amplius res eſt quæ fuit.

Dicamus nunc de vera *Imperii Temperatura*; Quam ſervare, res ardua eſt, & rara. Etenim tam *Temperies*, quam *Intemperies*, ex contrariis conſiſtunt. Verum alia res eſt, contraria miſcere, alia alternare. Reſponſum *Apollonii*, egregia prudentia plenum eſt. Interrogabat eum *Veſpaſianus*; *Quid Neroni ruinæ fuiſſet?* Reſpondit; *Nero Citharum perite pulſare & accomodare noverat; At in imperando chordas interdum nimium diſtendebat, interdum eas nimium relaxabat.* Atque certiſſimum eſt; Nihil auctoritatem æque deſtruere, ac inæqualem, & quaſi ſubſultoriam, atque intempeſtivam *Potentiæ* alternationem, nunc rigidius intenſæ, nunc laxius remiſſæ.

Veruntamen & hoc verum eſt, moderni temporis prudentiam, circa *Principum* negotia tractanda, in hoc potiſſimum verſari, ut conquirantur magis & aptentur remedia & ſubterfugia malorum & periculorum, cum ingruerint; quam ut prudentia ſolida & conſtanti depellantur

& ſum-

Digitized by Google

& ſummoveantur, antequam impendeant. Verum hoc nihil aliud eſt, quam in agone cum Fortuna experiri. Caveant autem homines, ne obdormiſcant circa turbarum materias primas, & inchoamenta. Nemo ſiquidem ſcintillam, incendium parituram, prohibere poteſt; nec regiones metiri, unde eruptura ſit. In *Principum* negotiis interveniunt proculdubio multæ difficultates & impedimenta; At ſæpenumero maxima impedimenta ſunt, *Principum* ipſorum affectus & mores. Etenim *Principibus* frequenter accidit, ut contradictoria plane appetant; ſicut recte *Tacitus*; *ſunt plerumque Regum voluntates vehementes, & inter ſe contraria*. At *Potentia* nimiæ ſolœciſmus eſt, credere, ſe poſſe finem rei pro arbitrio aſſequi; neque tamen media procurare.

Regibus intercedit negotium cum *nationibus* vicinis, cum *Vxoribus* propriis, cum *Liberis* ſuis, cum *Prælatis* & *Clero*, cum *Proceribus Regni*, cum *Nobilibus ſecunda Claßis* ſive *Generoſis*, cum *Mercatoribus* ſuis, cum *Plebe Regni*, cum *Militibus* ſuis. Atque à ſingulis horum impendent pericula, niſi adhibeatur cura.

Quod ad *Vicinos* attinet, præſcribi non poteſt Regula aliqua certæ Cautionis, propter occaſionum varietatem; unica

excepta;

excepta; quæ ſemper tenet. Ea eſt, ut *Principes* huic rei perpetuo invigilent, ne quis ex *vicinis* in tantum excreſcat; (vel novis territorii augmentis, vel commercium ad ſe trahendo, vel propius accedendo, & ſimilibus;) quo majorem nanciſcatur lædendi poteſtatem, quam antea habuerat. Sane, durante Triumviratu illo *Regum*; (*Hennico Octavo Anglo, Franciſco Primo Gallo*, & *Carolo Quinto Hiſpano*;) ea viguit inter ipſos diligentia, ut nemo trium vel palmam terræ acquirere potuiſſet, quin reliqui duo ſtatim rem ad æquilibrium deducerent; neque pacem fœnore redimere ſuſtinerent. Idemque præſtabat Fœdus illud, (cui *Guicciardinus* ſecuritatem *Italiæ* attribuit,) ictum inter *Ferdinandum Regem Neapolitanum*; *Lorenzium de Medices*, & *Ludovicum Sforzam, Principes*; alterum *Florentiæ*, alterum *Mediolani*. Neque recipienda eſt Opinio, quorundam ex *Scholaſticis*; *Bellum juſte ſuſcipi non poſſe niſi ob injuriam, aut provocationem præcedentem.* Siquidem juſtus metus imminentis periculi, etſi violentia aliqua non præceſſerit, proculdubio belli cauſſa eſt competens & legitima.

Quantum ad *Vxores*; Extant exempla ejus generis crudelia & atrocia. *Livia*,

infamis ob veneficium *Auguſti*. *Ro-na*, uxor *Solymanni*, perniciem in- *Muſtaphæ* celeberrimo illi *Principi*; ne alias ſucceſſionem, & Domum, *iti* ſui, perturbavit. *Edvvardi Se-i Regis Angliæ uxor*, operam præ- præcipuam, in *Mariti* ſui de *Regno* rbatione, & nece. Hoc genus peri- maxime timendum, cum *Reginæ* Li- s ex priore Marito ſuſceperunt, aut ulterio degunt.

Quantum ad *Liberos*; Ab iis etiam Tragœdiæ plurimæ. Atque gene- er, ſuſpiciones arreptæ à *Patribus*, *lios* ſuos, infauſtæ extiterunt. *Mu-phæ* (quem antea nominavimus) cæ- *ſtirpi Solymanni* adeo fatalis fuit, ut eſſio *Sultanorum*, uſque in hodier- diem, pro ſuſpecto habeatur, velut uinis ementiti, quia *Selymus* ſecun- putabatur ſuppoſititius. Cædes et- *Criſpi*, *Principis* ſummæ ſpei, infli- per Patrem ſuum *Conſtantinum Ma-m*, ſimiliter ejus Familiæ fatalis fuit; uidem, tam *Conſtantinus*, quam *Con-us*, Filii ejus, violenta morte perie- t; Et *Conſtantius*, qui ex Filiis ejus erſtes fuit, deceſſit ſane ex morbo, non niſi cum *Iulianus* contra eum na cepiſſet. Cædes ſimiliter *Demetrii*, *Philippi*

Digitized by Google

Philippi Secundi *Macedonis* Filii, vertit ſe in *Patrem*, qui mortuus eſt ex mærore & pœnitentia. Complura ſunt ejuſmodi exempla: Verum pauca, aut nulla, ubi *Patres* aliquid boni ex ejuſmodi diffidentiis perceperunt; prætèrquam cum *Filii* bellum aperte *Patribus* intulerunt; ut fecit *Selymus* Primus adverſus *Bajazetem Patrem* ſuum; & tres *Filii Henrici Secundi*, *Regis Angliæ*.

Quantum ad *Prælatos*; Ab illis etiam, ſi potentes fuerint & ſuperbi, periculum ingruit. Vt contigit temporibus *Anſelmi*, & *Thomæ Becketti*, *Archi-Epiſcoporum Cantuariæ*; Quorum Baculi Paſtorales cum *Regis* gladio concertarunt; licet res illis fuerit cum *Regibus* animoſis & faſtuoſis, *Gulielmo Rufo*, *Henrico Primo*, & *Henrico Secundo*. At periculum hujuſmodi, à *Prælatis*, non eſt magnopere pertimeſcendum, niſi ubi *Clerus* ab Auctoritate & Iuriſdictione Principatus externi pendet; aut etiam ubi *Eccleſiaſtici* eliguntur à populo; non autem à *Rege*, vel Patronis Eccleſiarum.

Quantum ad *Proceres*; Sunt illi certe cohibendi, & tanquam in juſta diſtantia à *Solio Regali* continendi; Verum depreſſio ipſorum, poterit *Regem* fortaſſe ipſum magis abſolutum reddere, ſed interim minus

Digitized by Google

s tutum, & minus efficacem ad ea
cupit perficienda. Hoc notavi in
ria mea *Regni Henrici Septimi*, qui
es ſuos perpetuo deprimebat: Vnde
n, ut tempora ejus difficultatibus
bis plena eſſent. *Nobiles* enim, etſi
& officio verſus eum manſerint,
en minime cum eo cooperabantur
gotiis ſuis; ita ut ipſe fere omnia ſo-
ſtineret.

iatenus ad *Nobiles ſecundæ Claſſis*;
n periculi ab illis manare poteſt, cum
orpus diſperſum. Poterunt illi qui-
nonnunquam grandia loqui, ſed non
um nocere. Quinimo fovendi ſunt,
am qui potentiam *Nobilitatis ſupe-*
optime temperent, ne immodice
ſcat: Atque rurſus, cum Populi gu-
cula immediate tractent, motus po-
es optime compeſcunt.

uod ad *Mercatores*; Sunt illi inſtar
Portæ: Qui niſi floruerint, poteſt
m Regnum aliquod artus habere
os, ſed venas vacuas, & habitum
ris macrum. Vectigalia & portoria
dica raro *Regis* reditus adaugent. Et-
quod in partibus lucretur, in ſumma
dit; commercii Quanto deminuto.
uantum ad *Plebem*; Ab iis raro
ur periculum, niſi habeant Ductores
potentes

Digitized by Google

potentes & populares; Aut ſi introducas mutationem in Religione; Vel in Conſuetudinibus antiquis; Vel in gravaminibus Tributorum; Vel in aliis quæ victum eorum decurtant.

Quantum denique ad *Milites*; Perículoſiſſima res eſt, ſi in corpus unum cogantur, vel exercitus, vel præſidiorum; & donativis inſueſcant. Cujus clariſſima cernimus exempla, in *Ianizariis* & *Prætorianis*. Verum *militũ* conſcriptio, & ad arma tractanda inſtructio, & in locis diverſis, & ſub diverſis ducibus, & ſine donativis; res ſunt utiles, & ſalubres, & ſine periculo.

Principes corporibus cœleſtibus ſimiles: quæ tempora felicia, aut infelicia, influxu ſuo producunt; quæque veneratione multa gaudent, requie nulla. Omnia circa *Reges* præcepta, duobus illis monitis clauduntur; *Memento quod es homo*; Et; *Memento quod es Deus, ſeu Vice-Dei*: Quorum alterum pertinet ad Poteſtatem eorum coercendam, alterum ad Voluntatem regendam.

XX.

De Consilio.

Svmma quæ intercedit inter homines fides, eſt illa *Conſilium* impertiendi. Etenim

a in alio quovis fidei genere, par-
ntum vitæ aliis commendamus;
, Bona, Liberos, Exiſtimationem,
Negotia patticularia; Verum iis
obis *Conſiliarios* adhibemus, om-
ndamus. Quanto magis, qui par-
ſiliariorum præſtant, ad omnem
tatem & ſinceritatem aſtringun-
rincipes vel prudentiſſimi, nullo
in diminutationem Auctoritatis
nt, ſi *conſilio* virorum ſelectorum
. Quin & *Deus* ipſe *conſilio* non
ſed inter nomina magna *Filii* ſui
ti ponit, ut *Conſiliarius* voce-
lomonis certe pronunciatum ta-
conſilio ſtabilitas. Res humanæ
lubio, aut primam, aut ſecundam
onem ſubibunt: Si minus *Conſul-*
m argumentis jactentur, certe
s fortunæ jactabuntur; plenæque
t, inconſtantiæ, & mutationum,
texendæ, modo retexendæ, inſtar
ionum hominis ebrii. Sane *Filius*
nis vim *conſilii* expertus eſt, quem-
um *Pater* ejus neceſſitatem & u-
lit. Etenim regnum *Deo* dilectum,
laceratum & fractum eſt, *conſilio*
Cui quidem *conſilio* inuſtæ ſunt,
is ſint documento, Notæ illæ duæ,
as *conſilia* prava in perpetuum,
E digno-

dignoſcantur; Vna, quod fuerit *conſilium* juvenile quoad perſonas; Altera, quod fuerit violentum quoad ſubjectum.

Sapientia Veterum in *Parabola* adumbravit, tam unionem & inſolubilem conjunctionem *Conſilii* cum *Regibus*; quam prudentem & politicum uſum ejuſdem per *Reges* adhibendum. Alterum in eo, quod *Iovem* narrant, *Metim*, (quæ vox *Conſilium* ſignificat,) in Vxorem duxiſſe; in quo innuunt, *Conſilium* Imperio ſponſæ loco eſſe. Alterum in eo, quod ſequitur: Quod hujuſmodi Commentum eſt. Tradunt, poſtquam *Metis* nupta fuiſſet *Iovi*, eam gravidam ex illo factam: *Iovem* autem non ſuſtinuiſſe donec pareret, ſed eam devoraſſe; Vnde ipſum quoque gravidum factum; & *Palladem* armatam ex capite ſuo ediddiſſe. Quæ Fabula portentoſa Arcanum Imperii involvit: Hoc nimirum; Ad quem modum *Reges*, erga *Conſilium ſuum ſanctius*, ſe gerere debeant: Primum, ut res deliberandas illis committant; Quod eſt veluti prima Conceptio: Secundo; cum elaboratæ & efformatæ fuerint, veluti in utero *Conſilii* ſui; atque maturuerint, & partui vicinæ ſint; tum demum non permittant amplius *Conſilio* ſuo ut Decretum perficiant, acſi res ex eorum auctoritate penderet; ſed negotium ad ſe

retra-

nant, & palam omnibus faciant,
eta & ordinationes ultimas (quæ,
iam cum prudentia & poteſtate ex-
, aſſimilantur *Palladi armatæ*) à
s emanare; neque ſolum ab Aucto-
 ſua, verum etiam (quo magis ex-
tionem ſuam evehant) ab ingenio
ctoritate propria provenire.
camus jam de *Incommodis Conſilii*,
ipſorum *Remediis*. *Incommoda*, quæ
dunt, in *Conſilio* utendo, & adhi-
, ſunt tria. Primo, quod hæc res
ia minus reddat ſecreta. Secundo,
derogare videatur de auctoritate
ipum, acſi minus ex ſe penderent.
, quod ſubſit periculum à *Conſiliis*
ibus, quæ tendant potius in com-
n *Conſulentis*, quam *Principis* ip-
Ad quæ mala evitanda, doctrina
ndam ex *Italis*, & practica apud
, temporibus quorundam *Regum*,
luxit *Conſilia interiora*, quæ vulgo
tur *Cabinetti*: remedium ſane mor-
terius.
antum ad occultationem *Conſilio-*
Non tenentur *Principes*, omnia
omnibus *Conſiliariis* communicare;
n perſonas, quam negotia, cum de-
excerpere poſſunt. Neque neceſſe
incipi, qui deliberat quid ſit agen-

E 2 dum,

dum, ſimul detegere quid in animo habeat ſtatuere. Verum caveant *Principes*, ne propalationis negotiorum ſuorum ipſi in cauſſa ſint. Quatenus vero ad *Conſilia*, quos diximus *Cabinettos*, in illos diverbium illud competit; *Plenus rimarum ſum*. Futilis quiſpiam, qui gloriæ ſibi duxerit, arcana noſſe & retegere; plus nocebit, quam complures, qui bene norunt, officii ſui eſſe, eadem reticere. Verum eſt, intervenire negotia quædam, ejus generis, quæ occultationem ſummam requirunt; Qualis non facile ultra notitiam unius aut duorum, præter ipſum *Regem*, excedet: Neque improſpere cedere ſolent iſtiuſmodi *Conſilia*: Nam præterquam quod ſecreta ſint, procedunt plerunque conſtanter, & uno quaſi ſpiritu reguntur, abſque contentione. Sed tum demum hoc recte cedet, ſi *Rex* prudens ſit, & proprio Marte validus; & ſimul *Conſiliarii* illi ſint ſagaces; & ante omnia Finibus, quos ſibi proponit *Rex*, fidi. Id quod contigit *Henrico Septimo Angliæ Regi*; qui arcana ſua majoris momenti, duobus tantummodo *Conſiliariis* impertiebatur, *Mortono*, & *Foxo*.

Quantum ad *Auctoritatem minuendam*; *Fabula* remedium monſtrat. Imo Majeſtas *Regum* exaltatur potius quam depri-

nitur, cum in Cathedra *Conſilii* t. Neque unquam invenire eſt *ipem*, auctoritate ſua imminutum, *nſilium* ſuum; Niſi forte ubi obti- Potentia nimia in uno aliquo *Con- o*; aut nimis arcta combinatio inter os: Quæ duo mala cito deprehen- r, & ſanantur.

uantum ad poſtremum *Incommo- Conſiliarios* nimirum, in *Conſilio*, ſuæ rei proſpecturos, non Domi- inime dubium eſt, *Scripturam* il- *Non inveniet fidem ſuper terram*, gi debere de natura temporum, mi- de perſonis ſingulis. Reperiuntur n viri, fideles, ſinceri, candidi & s; minime vafri aut involuti. Aſ- ſibi *Principes*, ante omnia, inge- ia. Præterea *Conſiliarii* raro ita in- uniuntur, quin alius ſuper alium ias agat; adeo ut, ſi quis *Conſilia* ctioſa, aut ad privatos Fines colli- a, celeriter hoc ad aures *Principis* iat. Remedium autem præſtantiſſi- fuerit, ſi *Reges* dent operam ut *Con- os* ſuos pernoſcant; quemadmodum *Principem*.

ncipis eſt Virtus maxima noſſe ſuos. ntra vero *Conſiliarios* non decet s eſſe rimatores in perſonam *Prin- cipis*

Digitized by Google

cipis ſui. Vera enim *Conſiliarii* Conſtitutio hæc; Vt peritior ſit in negotiis *Principis*, quam in moribus ejus. Sic enim veriſimile fiet, eum *Conſilium* potius recta directurum, quam ſe *Principi* accommodaturum quo complaceat. *Principibus* etiam hoc magno uſui eſſe poſſit; Si opiniones & vota *Conſiliariorum* ſuorum, & diviſim, & conjunctim, recipiant. Etenim opinio, in ſecreto prolata, liberior multo eſt; ſed illa, quæ coram aliis, gravior. Nam in privato quiſque propriis affectibus plus inſervit; in conſortio aliorum affectibus magis obnoxius eſt: Itaque neutrum omittendum; atque ab inferioribus, in privato potius ut libertati conſulatur; à grandioribus, in conſortio potius ut modeſtius ſententiam ferant. Nil prodeſt, ſi *Principes* de rebus deliberent, niſi diligenter quoque deliberent de perſonis: Etenim res omnes, tanquam imagines mortuæ; vita autem actionis in delectu perſonarum potiſſimum conſiſtit. Neque ſufficit, de perſonis deliberare, ſecundum genera, veluti in idea quadam, aut deſcriptione Mathematica; qualis videlicet Character & conditio perſonæ eſſe debeat; Etenim errores maximi interveniunt, & judicii libra maxime verſatur in delectu individuorum. Illud quo-

que

Digitized by Google

emoria tenendum; *Optimi Conſi-*
mortui Libri veritati non parcunt,
Conſiliarii vivi forte in adulatio-
pſuri ſint. Vtile itaque fuerit, *Li-*
ultum revolvere; præſertim eorum
rum, qui & ipſi gubernacula re-
ractarunt.
ſilia, hac ætate, in locis plurimis,
liud fere ſunt, quam Congreſſus, &
quia familiaria; ubi res potius ſer-
bus jactentur, quam debitis argu-
trutinentur. Atque plerumque
itanter nimis, ad Decretum vel
Conſilii, properatur. Satius eſſet,
ajoris momenti negotiis, res uno
iberanda proponeretur, altero tra-
r; *In nocte Conſilium*. Id certe
um eſt in *Tractatu Vnionis*, inter
itor Angliæ & Scotiæ; Qui conven-
gulariter, & optimo ordine, pro-
Ad petitiones autem privatas, dies
s præfigi probo: Nam & ſupplican-
tempora certa indicant, quibus
odius ſe applicent; & ſolenniores
atus exonerant, ut poſſint *Hoc age-*
delectu deputatorum, qui negotia
nſilium informandum præparent,
t eos eligere, qui æqui ſint, & in
am partē propendeant, quam æqui-
quandam creare, introducendo ali-

 quos

quos, qui utrique parti ſedulo *faveant*. Probo etiam *Delegationes*, non tantum temporaneas, aut è re nata; ſed etiam continuatas, & perpetuas. Exempli gratia; Quæ curent ſeparatim, Commercia; Ærarium; Bellum; Gratias; Gravamina; Provincias particulares. Sane, ubi in uſu ſunt *Conſilia* ſubordinata diverſa, atque unicum tantum ſuperius *Conſilium*, (ut fit in *Hiſpania*,) nihil aliud fere ſunt ejuſmodi *Conſilia*, quam *Deputationes* (quales diximus) perpetuæ, niſi quod majore auctoritate polleant. Si caſus poſtulet, ut informetur *Conſilium* ab hominibus alicujus muneris aut profeſſionis particularis, (veluti Iuriſperitis, Nauticis, Excuſoribus Nummorum, Mercatoribus, Artificibus, & ſimilibus;) audiantur illi primo coram *Delegatis*; & poſtea, prout occaſio poſtulat, coram *Conſilio*. Neque permittantur venire catervatim, aut more Tribunitio ſe gerere; Hoc enim foret, clamoribus *Conſilium* fatigare, non informationem, ut debet, exhibere. *Menſa oblonga*, & rurſus *quadrata*; ſive *ſedes ad parietes* Cameræ *Conſilii*, videri poſſunt Formalia tantum; ſed ſunt profecto Realia; Nam ad *Menſam oblongam*, pauci, qui prioribus locis ſedent, res quaſi ſoli tranſigunt; verum

in

lis, quas diximus, figuris, major uſus
ſiliariorum qui inferius ſedent. *Rex*,
præſidet ipſe in *Conſilio*, caveat, ne
entiam ſuam, citius quam par eſt, de-
et: Hoc ſi fecerit, *Conſiliarii* ſe ad
im ejus applicabunt; & loco *Conſilii*
ri, Canticum ei occinent; *Placebo*.

XXI.

De Mora.

Ortuna foro rerum vænalium ſimilis
eſt; ubi ſæpe (ſi paululum expectare
ris) minuetur pretium. Rurſus, ali-
ndo *Sibyllæ licitationibus* aſſimilatur;
primo plenas offert merces, mox
es aliquas conſumens, integrum ta-
pretium poſtulat. Nam *Occaſio* (ut in
habetur Carmine,) *occipitium nobis*
rtit calvum, *poſtquam capillorum in*
te copiam fecit non arripientibus:
ſaltem utris anſam præbet primo
piendam; dein ventrem, qui diffi-
is comprehenditur. Nuſquam certe
or apparet ſapientia quam in tem-
ivis negotiorum auſpiciis, principiiſ-
eligendis: Non jam levia ſunt pe-
la, ſi levia videantur; & plura pe-
ula fefellerunt, quam vim intulerunt.
inimo, ſatius eſt, quibuſdam periculis,

Digitized by Google

quaſi media via occurrere, quam eorum motus, & appropinquationem, perpetuo inquirere,& obſervare. *Qui enim nimium invigilat, interdum dormitat.* E-contrario, umbrarum longitudine decipi, (ut quidam olim, quando *Luna* Horizonti proxima, hoſtium terga irradiabat,) atque ita ante tempus tela emittere; aut pericula, præmature obviando, accerſere, alterum eſt extremum. Nam *Opportunitatis maturitas*, vel *immaturitas*, eſt (ut antea diximus) ad amuſſim examinanda. Ac, ut plurimum, expedit, omnium magnorum negotiorum principia *Argo* cum centum oculis ſuis, exitus vero *Briareo* cum centum manibus ſuis, committere: primum ſcilicet invigilare, poſtea accelerare. Etenim Orci *Galea*, quæ Politicum vere reddit inviſibilem, eſt, *Conſiliorum occultatio*, & *Expeditionum celeritas*. Cum enim ad executionem ventum ſit, nulla *occultatio celeritati* eſt æquiparanda; more globuli è Tormento emiſſi, qui tam velociter pertranſit, ut ipſam oculorum aciem antevertat.

XXII.

De Astutia.

PEr *Aſtutiam* intelligimus, ſiniſtram quandam & obliquam Prudentiam.

Et

certo eſt, multum intereſſe, inter
m, & *Prudentiam*; non ſolum, qua-
d probitatem, ſed etiam quatenus
tis vires. Sunt qui chartas pictas
o quodam miſcere ſciunt, qui ta-
eriti luſores non ſunt; Sunt itidem
lli, qui in Competitionibus, & Fa-
bus regendis, multum valent, alias
nfirmi judicii ſunt. Rurſus, alia res
erſonarum natura & mores callere,
ero, negotia pernoſſe: Sunt enim
pauci, qui in perſonarum aditibus,
poribus, verſuti ſunt, neque tamen
Realis, negotiorum, ſunt capaces:
eſt conſtitutio ipſiſſima hominum;
n perſonis dignoſcendis, non in li-
volvendis, operam collocarunt. Ta-
agis in Pragmaticis adhiberi de-
quam in Conſiliis; Et non aliter ſe-
am ſui præbent, quam in viis, quas
contriverunt. Converte eos ad ho-
es novos, & artibus ſuis excidunt:
ut vetus illa Regula, ſtultum à ſa-
te dignoſcendi, (*Mitte ambos ad igno-
& videbis*,) de hujuſmodi hominibus
teneat. Quoniam autem *Aſtuti* iſti
nines, ſimiles ſunt puſillarum mercium
polis, non abs re fuerit, officinas ipſo-
n excutere.

Inter *Aſtutias* numerari poteſt, ut
quis

Digitized by Google

quis *vultum* ejus,cum quo colloquitur,limatius obſervet:quod etiam *Ieſuitæ* præcipiunt. Sunt enim complures, iique ex prudentioribus, qui corda habent obſcura, vultus autem pellucidos. Verum, decet hoc fieri, cum modeſta oculorum per vices demiſſione, quemadmodum & faciunt *Ieſuitæ*.

Altera exiſtit *Aſtutia*, ut,cum aliquid propere & facile obtinere & expedire cupias,perſonam,cum qua agis,de alio quopiam negotio ſermonem inferendo detineas & præoccupes; ne nimium ad Objectiones & ſcrupulos evigilet. Equidem noveram *Conſiliarium* quendam,& *Secretarium*, qui nunquam ad *Elizabetham Reginam Angliæ*, ad Diplomata manu *Reginæ* ſignanda, acceſſit, quin à principio illam in aliquos de rebus Status gravioribus ſermones perduceret,ut hiſce intenta ad Diplomata minus animum adjiceret.

Idem valet *ſubitæ prehenſionis* ratio, ſi quis rem proponat, quando perſona,cum qua agitur,ad alia feſtinat, neque moram pati poteſt rem accuratius conſiderandi.

Si cui in animo eſt, negotium aliquod deſtruere, quod alius fortaſſe quiſpiam dextre & cum effectu propoſiturus fuiſſet, ipſe ſe erga negotium *bene affectum* *ſimu-*

Digitized by Google

ulet, atque ipſe rem proponat, ſed eo
do, ut ſucceſſum ejus diſturbet.

Abruptio ſermonis in medio, quaſi quis
pſum deprehenderet, & contineret,
orem generat appetitum, in eo quo-
n colloqueris, ad ulterius inquiren-
n.

Quoniam autem imprimit fortius quod
æſtione erutum eſt, quam quod ſponte
atum, poſſis ad ineſcandam Quæſtio-
n *inſolitum* induere vultum: ex quo
ſio detur alteri interrogandi, Quid
velit iſta oris mutatio? Vt *Nehemias*
t; *Neque ante illud tempus triſtis fue-*
in conſpectu Regis.

n rebus ambiguis, & ingratis, bonum
nitia, de iis Sermonem inferendi, ali-
lteri deputare, cujus verba minoris
ponderis, & majoris auctoritatis vo-
n in ſubſidiis reſervare, veluti caſu for-
o interrogetur ille ſuperveniens, de eo
none, qui ab altero injectus eſt. Quod
t *Narciſſus*, cum indicaret *Claudio*
rimonium *Meſſallinæ* & *Silii*.

n rebus, quas à ſe amoliri quis cupiat,
inutile eſt, vulgi nomen mutuari: Ac
is tali formula utatur; *Hoc vulgo di-*
r, aut, *Increbuit Sermo.*

Noveram quendam, qui cum Literas
beret, id, quod maximi erat momen-
ti, Poſt-

Digitized by Google

ti, Poſt-ſcripto ſemper includebat, ut rem fere prætermiſſam.

Noveram & alium, qui cum ad Colloquium cum alio veniret, id quod maxime ei in ſermone curæ erat, præterire ſolitus erat, & diſcedere, & rurſus redire, & tum demum ejus rei mentionem facere, ac ſi illa fere è memoria excidiſſet.

Alii ſe ſubito deprehendi procurant, tali tempore, quo veriſimile eſt, partem, cui inſidiantur, ſuperventuram; ac ſimul ſe chartam aliquam in manu habentes, aut aliquid præter conſuetudinem agentes, inveniri volunt; ut interrogentur de iis rebus, quas revera ipſi eloqui cupiunt.

Aſtutiæ ſpecies ſatis vafra eſt, ea verba proprio nomine prolata, ſibi excidere parti, quæ alium arripere, & iis uti, quis expetit, ut inde alterum irretiat, & ſubruat. Noveram duos, pro officio *Secretarii*, tempore *Reginæ Elizabethæ*, competitores; qui tamen ſe invicem amice tractabant; quique de negotio ipſo competitionis ſuæ ſæpius conferebant. Atque alter ipſorum dicebat; *Fieri Secretarium in declinatione Monarchiæ*; rem eſſe haud parvi periculi; ſeque illud genus honoris minime ambire; Alter ſtatim verba illa, callide prolata, bona fide arripuit; & cum amicis ſuis nonnullis libere ſermones conſeruit,

, dicens, ſe in *declinatione Monar-* *nuneris Secretarii* ambitioſum eſſe ebere. Prior ille occaſione uſus eſt, verba ut ad *Reginæ* aures perveni- tanquam ſcilicet ab altero prolata, it: Quæ indignata circa illa verba, *clinatione Monarchiæ*, cum ipſa ſe tem reputaret, poſterioris illius etitionem nunquam poſtea admiſit.

Aſtutiæ quoddam genus, quod *An-* roverbio, *Felem in aheno vertere*, ſurde dicitur; cum ea verba, quæ ud alium profert, imputat Collo-, tanquam ab ipſo prolata. Et, ut dicamus, cum talia aliqua verba duos agitata fuerint, difficile eſt e & verificare, ab utro primum in- nt.

artificium in uſu, ut quis in alios a quædam oblique torqueat, juſti- o ſe ipſum per negativas: utpote do; *Hoc ego non facio*; ut *Tigillinus* *Burrhum* ſugillando; *Se non diver-* *s*, *ſed incolumitatem Imperatoris*, *citer ſpectare.*

nnulli in promptu habent tot *Nar-* *es* & *Hiſtoriolas*, ut nihil ſit quod in- e cupiunt, quin id *Hiſtoriola* aliqua vere poſſint; Vnde, & ſe magis in continent, quaſi nihil diſerte affir- mantes,

Digitized by Google

mantes, & rem ipſam majore cum voluptate ſpargi efficiunt.

Bonum eſt *Aſtutiæ* genus, ut quis reſponſum, quod obtinere cupit, conceptis verbis proponat. Etenim alteram partem minus hærere facit.

Mirum eſt cernere, quamdiu nonnulli occaſionem captent, dicendi illud, quod proferre cupiunt, & quanto circuitu uti ſuſtineant; & quot alia attingere, ut quo volunt perveniant. Res certe hæc, magnæ patientiæ, ſed multi uſus.

Improviſa, & *audax Quæſtio*, aliquando hominem deprehendit, & detegit. Simile quiddam evenit cuidam, qui nomen mutaverat, & in *Templo Divi Pauli* obambulans, fuit ab alio, per nomen ſuum verum, à tergo compellatus; ad quod ſtatim retroſpexit. Verum merces hæ puſillæ, & *Aſtutiæ* minores, ſunt infinitæ. Neque male factum eſſet, ſi quis earum conficeret uberiorem Catalogum; Quoniam nihil rebus obeſt magis, quam quod *Aſtuti* recipiantur pro *Prudentibus*.

Illud pro certo habendum, nonnullos negotiorum periodos & pauſas noſſe, qui in ipſorum viſcera & interiora penetrare nequeunt: ut reperiuntur ædes nonnullæ, quæ gradus nactæ ſunt commodos, & anticameras, ſed abſque cubiculo aliquo pul-

ariore. Itaque tales videbis in Con-
onibus *Deliberationum* commodos
dam exitus reperire. Ad rem vero
inandam,& diſceptandam,nullo mo-
fficere. Attamen,ſæpenumero ex hac
iſtimationem quandam aucupantur ;
i ingenia , quæ ad decernendum po-
uam diſputandum,ſint aptiora.Sunt
nagis innituntur *dolis* , quos aliis
nt,quam *conſiliis* ſolidis & ſanis; Sed
on ait ; *Prudens advertit ad greſſus*
Stultus divertit ad dolos.

XXIII.

E PRVDENTIA QVAE SIBI SAPIT.

rmica animalculum *ſibi ſapiens* , ſed
horto nocivum. Et ſane fit , ut qui
mium amantes ſint, Reipublicæ no-
t.Partire itaque moderate,inter amo-
Tui ipſius , & amorem Reipublicæ :
e ita tibi ſis proximus , ut in alios
ſis injurius : præſertim , in *Regem*
, aut *Patriam* . Centrum plane
bile eſt actionum hominis cujuſ-
,*Commodum proprium* Recte terre-
naturam ſapit. Terra enim ſuo ſtat
Centro ; ubi quæ affinia Cœleſtibus
omnia, moventur ſuper Centrũ alte-
rius,

Digitized by Google

rius, cui benefaciunt. *Ad ſe omnia referre*, tolerabilius eſt in *Viris Principibus*; Quia ipſi intra perſonam ſuam non conſiſtunt; ſed publico periculo, & fortunæ, degunt. Verum in ſervo *Principis*, aut cive Reipub., res eſt pernicioſiſſima. Etenim negotia publica univerſa, quæ ab id genus homine expediuntur, ad fines proprios flectuntur; quos neceſſe eſt Eccentricos ſæpe eſſe, ad fines Domini, ſive Status ſui. Eligant itaque *Principes*, & Status, miniſtros & ſervos, qui hac nota non maculantur; niſi velint res ſuas acceſſorii tantum loco eſſe. Imo quod hunc Effectum reddit magis exitioſum, illud eſt; Quod amittitur plane rerum analogia. Satis enim iniquum eſſet, ſi *bonum* ſervi præferatur *bono* Domini; Sed adhuc longe iniquius eſt, cum *exiguum bonum* ſervi, antefertur *magno bono Domini*. Veruntamen id ſæpius factum eſt, per *Officiarios* pravos; veluti *Theſaurarios, Legatos, Duces*, & alios ſervos aut miniſtros infideles & improbos: Qui globulo ſuo pondus addunt finium ſuorum minutorum, quod eum in tranſverſum inclinet utilitas Domini ſui, in rebus gravioribus & magni momenti. Et plerunq; commodum, quod ejuſmodi ſervi ad ſe attrahunt, eſt pro modulo fortunæ propriæ; at detrimen-

tum,

quocum permutent commodum il-
ſt pro modulo fortunæ Domini ſui.
dem *Philautorum* iſtiuſmodi inge-
patitur, ut non morentur domum
mi incendere, pro re nihilo majo-
am ad *aſſanda ova ſua*. Veruntа-
ujuſmodi miniſtri, haud raro, apud
potentes, gratia pollent; Quia illis
la procurant, ſibi utilia: Atque u-
is rei cauſſa fortunam Domini ſui
nt.

udentia quæ *ſibi uni ſapit*, in pluri-
us ramis res ſane depravata. Aſſi-
la *ſapientia ſoricum*, qui domum
m pro certo deſerent paulo ante
n: *Sapientia vulpis*, quæ *taxonem*
o expellit, quam ſibi defodit, non
pientia Crocodili, qui lachrymas e-
cum devorare cupit. Verum illud
nis obſervationem meretur; Quod
nodi homines, qui (ut *Cicero* loqui-
Pompeio) *ſui ſunt amantes ſine ri-*
æpenumero infortunati ſint: Cum-
bi, per totam vitam, ſacrificaverint,
tu ſacrificant inconſtantiæ fortunæ,
alas ſperabant ſe pulchra illa *ſapien-*
a præſcidiſſe.

XXIV. De

XXIV.

DE INNOVATIONIBVS.

SIcut partus recens editi informes ſunt; ſic videre eſt in *novis Inſtitutis*; quæ ſunt partus temporis. Veruntamen, ut qui in familiam ſuam honores primi introducunt, poſteris ſuis plerunque dignitate prælucent; ita rerum exemplaria, & primordia, (quando feliciter jacta ſunt,) imitationem ætatis ſequentis, ut plurimum, ſuperant. Malum enim, in natura humana, naturali motu fertur; qui proceſſu iuvaleſcit; At bonum, ut fieri amat in violentis motibus, in primo impetu fortiſſimum. Certe, omnis Medicina *Innovatio* eſt: Et qui *nova remedia* accipere nolit, *nova mala* expectet. *Novator* enim maximus omnium *Tempus*. Quod ſi *Tempus*, decurſu ſolo, res in peius ferat; *Prudentia* vero & *Induſtria* eas in melius reſtituere non contendat, quis tandem erit finis mali? Hoc concedi prorſus debet; Quod conſuetudine firmatum eſt, etſi minus ſit bonum, aptum eſſe tamen temporibus; Quæque uno quaſi alveo fluxerunt, fœdere quodam conjuncta eſſe; ubi contra *nova veteribus* non uſquequaque tam concinne cohæreant: Etſi enim

litate juvent; *novitate* tamen &
mitate turbant. Sunt certe *No-*
tanquam advenæ aut peregrini,
niratione plus, minus benevolen-
quimur. Recte quidem hæc o-
Tempus quieſceret; hoc tamen in-
orbem agitatur. Inde fit, ut *im-*
& *moroſa moris retentio*, res tur-
it, æque ac *Novitas*; & qui vete-
titioſe nimis reverentur, cedant
tis ſeculi ludibrium. Prudenter
ient homines, ſi, in *innovationi-*
à *Tempore* exemplum petant:
enim *innovat* vel maxime, ſed ta-
tentim, ac ſine ſenſu. Illud enim
habeas; Quod *novum* eſt, præter
xpectationem accedere; & huic
liquid, illi eripere: At cui in-
eſt *Novitas*, ille fortunæ gra-
t, & tempori; Cui vero nocumen-
vitatis auctorem injuriarum po-
xpedit præterea, *Experimentis*
corporibus Politicis medendis,
niſi urgens incumbat neceſſitas,
ns ſe oſtendat utilitas: & ſedulo
t *Reformationis ſtudium muta-*
ducat, non autem *ſtudium mu-*
Reformationem prætexat. Quin-
nnis *novitas*, quã rejicere fortaſ-
tur, pro ſuſpecta tamen haberi
debet.

Digitized by Google

debet. Denique ex *Scriptura* monito; *Stemus ſuper vias antiquas, atque circumſpiciamus, quæ ſit via bona, & recta, & ambulemus in ea.*

XXV.

De Expediendis Negotiis.

Celeritas nimia & affectata, negotia, ut plurimum, perdit. Similis eſt illi rei, quam *Medici Prædigeſtionem*, ſive præproperam *Digeſtionem*, vocant: quæ corpus implere ſolet humoribus crudis, & ſecretis ſeminibus morborum. Itaque *Negotiorum expeditionem* ne metiaris per tempora conſulendi, ſed per *negotii* ipſius *progreſſum*. Et quemadmodum in curſu minime in paſſus granditate, aut pedum elevatione altiore, *celeritas* conſiſtit, ſed in motu eorundem humiliore, & æquabili; Ita in *Negotiis*, mordicus rei inhærere, neque partem *negotii* nimiam pro una vice avide amplecti, *celeritatem* in conficiendo procurat. Curæ eſt nonnullis illud tantum, ut brevi tempore multum confeciſſe videantur; aut ut periodos aliquas *negotiorum* falſas confingant, quo acres in *negotiis* exiſtimentur: Verum aliud eſt, tempori parcere, *negotium* contrahendo, aliud intercidendo: *Negotia* autem

tem

n eum modum tracta, crebris nimi-
ongreſſibus, plerunq; ſurſum deor-
eruntur, magna inconſtantia. No-
Virum prudentem, cui ſemper in
at, cum *feſtinationem* nimiam vi-
; *Manete pauliſper, ut expediamus*
us.

altera parte, vera *Celeritas*, in *ex-*
ndis negotiis, res eſt pretioſa. Tem-
quidem *negotiorum*, ſicuti pecunia
um, eſt menſura. Emitur igitur *ne-*
n magno, ubi nimia eſt *protractio.*
ini, & *Hiſpani*, tarditatis notati
Mi venga la muerte de Spagna: Ve-
ors mea ab Hiſpania: Tum, ſcio,
anter veniet.

rem illis præbe facilem, quibus pri-
n informatione *negotii* partes de-
atæ ſunt: & potius viam illis mon-
ab initio, quam poſtea in Orationis
crebrius interrumpas. Qui enim in
e, quem ſibi præſtituit, perturba-
bſultabit, & prolixior fiet, dum me-
m ſuam recolliget; quam alias fu-
fuiſſet, ſi ſua methodo perrexiſſet.
nterdum videre eſt, *Moderatorem*
tum eſſe magis, quam *Oratorem.*

petitiones plerunque cum *temporis*
a fiunt: Attamen *Statum Quæſtio-*
pe repetere, lucrum eſt *temporis* vel
maxi-

maximum. Etenim complures ſermones, prorſus abs re, in ipſo partu, abigit. Orationes prolixæ & curioſæ, æque *expeditioni negotiorum* conveniunt, ac toga prælonga, terram verrens, curſui. Præfatiunculæ, Tranſitiones bellæ, & Excuſationes, atque alia verba, quæ ad perſonam loquentis referuntur, *tempus* haud parum devaſtant; Et licet à modeſtia emanare videantur, ſunt tamen revera gloriolæ captatrices. Sed cave, ne in rem ipſam, ab initio, deſcendas, cum in hominum voluntatibus impedimentum aliquod reperiatur, aut obſtructio; Etenim animorum præoccupatio ſermonum ſemper poſtulat præfationes: inſtar fomentationis ante unguentum, quo unguentum mollius ſubintret.

Ante omnia, *Ordo*, & *Diſtributio*, & *Partium* apta *Extractio*, *celeritatis* tanquam vita eſt: ita tamen ut *Diſtributio* non ſit nimium ſubtilis. Nam qui *partitione* non utetur, in *negotia* nunquam commode ingredietur; qui autem nimia utetur, vix emerget. *Tempora* prudenter deligere, *tempus* plurimum lucratur; Atque intempeſtiva propoſitio, nil aliud, quam aërem verberare, & tempore abuti. Tres ſunt *negotiorum partes: Præparatio*; *Conſultatio* ſive *Examinatio*; & *Perfectio:*

Harum,

n (ſi *Expeditioni* conſulere in ani-
) media, ſit Opus, multorum;
autem, & ultima, paucorum. Pro-
i in *negotiis* initium ſumere ab iis
ripto comprehenſa ſunt, plerun-
peditionem promovet: Licet enim
erit, ea in totum rejici, nihilo-
Negativa illa plus valebit ad con-
icenda, quam *Indefinita*; Quem-
um cinis magis generativus, quam

XXVI.

PRVDENTIA APPARENTE.

epta eſt opinio; *Gallos* prudentio-
eſſe quam videntur, *Hiſpanos* au-
identiores videri quam ſunt. Sed
ue ſe res habeat inter *Gentes*, cer-
,hoc uſu venire inter *Perſonas* ſin-
. Sicut enim loquitur *Apoſtolus*
te; *Speciem pietatis habentes, ſed*
m ejus negantes; Ita certe inve-
nonnulli, qui nugantur ſolenni-
n prudentes minime ſint, *magno*
nugas. Res eſt profecto prudenti-
cula, & Satyra digna, affectatores
lere; in quot formas ſe vertant, &
cantur arte quaſi proſpectiva, qua
cies appareat corpus, quod pro-

Digitized by Google

funditatem aut dimenſionem ſolidi habeat. Alii tam ſecreti ſunt, & in ſe declarando parci, ut merces ſuas, niſi ſub obſcura luce, oſtendere nolint; & videri volunt, plus ſignificare, quam loqui: Cumque ſibi ipſis conſcii ſint, ſe de iis rebus loqui, quas non bene norunt; cupiunt nihilominus videri, ſe illa noſſe, quæ non poſſunt tuto loqui. Alii vultu & geſtu verbis ſuffragantur, & veluti per ſigna ſapiunt: Vt *Cicero* ait de *Piſone*; *Reſpondes, altero ad frontem ſublato, altero ad mentum depreſſo ſupercilio; crudelitatem tibi non placere.* Alii ſe valere putant, ſi grande quiddam loquantur, idque ſtylo peremptorio: Itaque nihil morantur, & pro admiſſis accipiunt, quæ probare non poſſunt. Sunt, qui, quicquid ſub captum eorum non cadit, ſpernere, aut parvi pendere præ ſe ferunt, tanquam impertinens & curioſum; ſicque inſcitiam ſuam pro judicio limato obtendunt. Alii diſtinctionem aliquam ſemper in promptu habent; & plerunque hominum ingenia ſubtilitate perſtringendo, rem prætervehuntur. De quo genere loquitur *Aulus Gellius*; *Hominem delirum qui verborum minutiis, rerum frangit pondera.* Ad quod exemplum, *Plato* in *Protagora*, per ironiam, introducit *Prodicum*; ſermonem integrum

contexentem ex diſtinctionibus,
ipio uſque ad finem. Generaliter,
odi homines,in Conſultationibus,
æ libenter ſe applicant, & exiſti-
em quandam aucupantur ex ſcru-
difficultatibus proponendis &
endis;Etenim cum id,quod propo-
penitus rejicitur, nil ultra reſtat
m; ſin probatur, nova indiget
quod prudentiæ genus ſpurium
prorſus perdit. Vt verbo dica-
ec Mercator aliquis obæratus,nec
or rei familiaris occultus, tot arti-
muniet, ad divitias ſimulandas;
mines iſti,*vera prudentia* deſtitu-
tur, ad *prudentiæ* ſuæ opinionem
n. Certe, homines hac *prudentia*
, opinionem vulgi facile aucupari
; ſed ad negotia gravia tractan-
o talium delectum faciat: Etenim,
otia promovenda, ſatius proculdu-
rit, virum eligere paulo abſurdio-
am hujuſmodi Formaliſtam faſti-
.

XXVII.

E AMICITIA.

ſane difficilis eſſet, etiam illi qui
xerit,plus veri ac falſi, idque com-

F 2 pendio,

Digitized by Google

pendio, miſcuiſſe, quam in illo ſcito; *Quicunque ſolitudine delectatur, aut fera, aut Deus eſt.* Negari enim non poteſt, quod inſitum & latens odium, ſeu faſtidium ſocietatis, ſi in aliquo deprehendatur, ſapiat neſcio quid belluinum: Illud tamen è converſo, quod aliquam *Divinæ naturæ* ſpeciem præ ſe ferat, falſiſſimum eſt; niſi hujuſmodi vita ſolitaria minime ab amore ipſius ſolitudinis proveniat, ſed à ſtudio ſecedendi, ut altioribus Contemplationibus quis vacet: Id quod in nonnullis Ethnicorum reperitur, ſed affectatum & fictum: ut in *Epimenide Cretenſe, Numa Romano, Empedocle Siculo*: & *Apollonio Tyanæo*: ſincerum tamen & verum in plurimis *Eremitarum* antiquorum, & in ſanctis *Patribus Eccleſiæ.* Interea vero parum perſpiciunt homines, quid hoc ſit quod *Solitudo* nominatur, & quibus finibus circumſcribatur: Turba enim non eſt ſocietas dicenda; & facies hominum nihilo plus ſunt quam in porticibus picturæ; Colloquia vero abſque dilectione *cymbalo* non præſtant *tinnienti.* Hoc innuit id, quod Latino jactatum Proverbio; *Magna civitas, magna ſolitudo.* In magnis enim urbibus *Amici* & Neceſſarii remotius diſperguntur, adeo ut minus plerunque familiariter, & in conſortio, vivatur,

quam

n in viciniis anguſtioribus. Quin &
ius progredi licet, atque veriſſime
ere, meram & miſeram eſſe *ſolitudi-*
, ubi deſunt *amici* veri: ſine quibus
dus nihil aliud quam Eremus eſt. Quo
n ſenſu ſi ſolitudinem accipias; qui-
que natura & genio ſuo ab *amicitiis*
rret, hujuſmodi affectum à bruto po-
quam ab homine mutuatur.

Maximus *Amicitiæ* fructus, eſt *leva-*
& *evaporatio anxietatis* & *tumorum*
is, quos animæ perturbationes, cu-
nque generis, imprimere ſolent. No-
s, morbos illos in corpore eſſe ma-
periculoſos, qui ex obſtructionibus
ffocationibus naſcuntur: Neque mul-
cus ſe res habet in ægritudinibus
æ. Sarſam adhibere poſſis ad Ieco-
Chalybem præparatum ad Lienis, *Flo-*
ſulphuris ad Pulmonum, *Caſtoreum*
Cerebri oppilationes deobſtruendas:
a autem invenitur Medicina aperti-
l obſtructiones Cordis, præter *Ami-*
fidelem; cui impertire poſſis, dolo-
gaudia, metus, ſpes, ſuſpiciones, cu-
conſilia, & quicquid denique Cor op-
at, tanquam ſub ſigillo *Confeſſionis*
lis.

es eſt profecto mirabilis, ſi quis ſe-
reputet, quam magni, *Principes* ſum-

Digitized by Google

mi & *Monarchæ*, iſtum *amicitiæ fructum* (de quo loquimur) æſtiment: Tanti ſane, ut eundem, & incolumitatis ſuæ, & amplitudinis, periculo, interdum coëmant. *Principes* enim, propter diſtantiam & ſublimitatem fortunarum ſuarum, à fortunis ſervorum & ſubditorum ſuorum, *fructum* hunc decerpere nequeunt: niſi forte (quo eum melius colligant) aliquos evehant & promoveant, qui ſint ſibi tanquam ſocii & æquales: id quod ſæpenumero non ſine præjudicio fit. Linguæ modernæ, iſtiuſmodi perſonas, nomine *Gratioſorum*, vel *Amicorum Regis*, inſigniunt; ac ſi res eſſet favoris & converſationis: at vocabulum Romanum, ejus rei rectius exprimit verum uſum, atque cauſſam; illos nominans, *Participes curarum*; Hoc enim illud eſt, quod verum ligamen præſtat. Atque hoc feciſſe manifeſto videmus, non tantum *Principes* delicatos, & imbecillis animi; ſed etiam prudentiſſimos, & maxime Politicos ex iis qui regnarunt: Qui ſæpe ſibi adjunxerunt aliquos ex ſervis ſuis; quos & ipſi *Amicos* ſuos vocarunt, & aliis eodem illos nomine inſignire permiſerunt: non alio utentes vocabulo, quam quod inter homines privatæ fortunæ receptum eſt.

L. Sylla, poſtquam Romanum Imperium

cupaſſet, *Pompeium* (poſtea co-
atum *Magnum*) ad eam poten-
exit, ut *Pompeius* ſuperiorem jam
ctum ſe venditaret. Cum enim
n quendam ſuum *Conſulem* fecis-
ntra ambitum *Syllæ*; atque *Sylla* in
partem hoc accepiſſet, & verba
ationis nonnulla protuliſſet, *Pom-*
d minime tulit, ſed fere diſertis ver-
m quieſcere juſſit; addendo; *Plures*
reSolem orientem, quam occidentem.
Iulium Cæſarem Decimus Brutus
gratia valuit, ut eum *Cæſar Octavio*,
epoti, hæredem ſubſtituerit. Atque
e fuit, qui *Cæſarem* ad mortem ſuam
uxit. Cum enim *Cæſar* Senatum di-
re in animo habuiſſet, propter mala
am præſagia, (præcipue ſomnium
dam *uxoris* ſuæ *Calpurniæ*,) *Brutus*
molliter è Cathedra, arrepto bra-
ejus, levans, dixit; *Sperare ſe, eum*
ıtum non tam parvi habiturum, ut
ittere illum vellet, donec uxor ſom-
n melius ſomniaſſet. Et videtur ſane
o favore apud *Cæſarem* polluiſſe, ut
tonius in Epiſtola quadam, quæ à *Cice-*
e, in una ex *Philippicis*, verbatim reci-
ur, eum *Veneficum* appellaret; ac ſi *Cæ-*
em incantaſſet. *Auguſtus Agrippam*,
obilem licet natalibus, ad tantam cel-

 ſitudi-

Digitized by Google

ſitudinem promovit, ut quando cum *Mecanate* deliberaret de nuptiis filiæ ſuæ *Iuliæ*; *Mecanas* eum libere monuiſſet; *Agrippam, aut in generum aſſumendum, aut interficiendum; nihil eſſe tertium; quandoquidem eum ad tantum faſtigium perduxiſſet*. *Tiberius Cæſar Seianum* tantis honoribus auxit, ut ii duo haberentur tanquam *Par Amicorum*: Certe *Tiberius*, in Epiſtola quadam ad eum, ita ſcribit; *Hæc pro amicitia noſtra non occultavi*. Atque univerſus Senatus, aram *Amicitiæ* tanquam *Deæ* dedicavit: propter arctam inter eos *Amicitiam*. Similis, aut etiam illa majoris, *Amicitiæ exemplum* cernitur, inter *Septimium Severum*, & *Plantianum*: Etenim, *Filium* ſuum natu majorem, *filiam Plantiani* in uxorem ducere, coëgit: ac *Plantianum* ſæpe, etiam cum contumelia *filii* ſui, honoravit. Quin & ſcripſit ad Senatum hiſce verbis; *Ita diligo virum, ut cupiam eum mihi ſuperſtitem fore*. Quod ſi hi *Principes*, *Trajano* alicui, aut *Marco Aurelio*, ſimiles fuiſſent, immenſæ naturæ eorum bonitati hoc attribui poſſet: cum vero viri tam prudentes extiterint, tantoque robore & ſeveritate animi præditi, tamque impenſi amatores ſui; liquido probatur, eos felicitatem ſuam (licet vix major mortalibus ullis obti-

giſſet) veluti mutilam duxiſſe, niſi
haſce *amicitias* facta fuiſſet integra,
rfecta. Atque, quod majus eſt, aſſue-
his *Principibus* uxores, filii, nepotes;
ne tamen hæc omnia, *amicitiæ* ſolatia
lere valuerunt.

Minime oblivioni mandandum, quod
mmineus notatum reliquit, de Domi-
uo priore, *Duce Carolo*, cognomina-
Strenuo; eum ſecreta ſua cum nemine
mmunicare voluiſſe; minime omnium
uæ eum præ cæteris angebant. Et ul-
us ait; eam animi obtectionem, poſte-
ibus vitæ annis, intellectum ipſius
nihil debilitaſſe, & vitiaſſe. Potuiſſet
e *Commineus*, ſi voluiſſet, ſimile ju-
um facere de Domino ſuo poſterio-
Ludovico Vndecimo; cui occultatio
filiorum pro tormento fuit. Teſſera
hagoræ, obſcura, ſed optima; *Cor ne*
ro. Certe, ſi quis durum huic rei no-
n imponeret, qui *amicis* deſtituuntur,
bus cogitationes ſuas & anxietates li-
e impertiant, ſunt cordium ſuorum
thropophagi. At illud plane ad miracu-
proxime accedit, (quocum claudam
c, de primo *amicitiæ fructu*, ſermo-
n;) nimirum; Iſtam cum *Amicis* com-
nicationem, contrarios duos effe-
s producere; gaudia enim conduplicat,

Digitized by Google

mœrores dimidiat. Nemo ſiquidem læta ſua *amico* impertit, quin lætetur amplius: Nemo autem triſtibus *amicum* communicat, quin contriſtetur minus. Adeo ut revera, eadem virtute polleat, ſuper animum hominis; quam Alchymiſtæ *Lapidi* ſuo tribuere ſolent, ſuper corpus humanum; hoc eſt, quod contraria operetur, ſed ſemper in beneficium naturæ. Attamen abſque auxilio notionum Chymicarum, extat hujus rei exemplum inſigne, in curſu naturæ ordinario. Nam in rebus naturalibus Vnio alit & confortat actiones quaſque naturales; impreſſiones omnes violentas hebetat & retundit: idemque prorſus fit in animis.

Secundus *Amicitiæ fructus*, ſalubris eſt *intellectui*, ſicuti primus *Affectibus*. *Amicitia* enim ſerenitatem inducit in *Affectibus*, à tempeſtatibus & procellis; Verum in *Intellectu* etiam noctem abigit, & lumen infundit, confuſione cogitationum diſſipatâ. Neque hoc intelligendum eſt tantum de Conſilio fideli, quod ab *Amicis* dari ſolet; Sed antequam de illo dicamus; certum eſt, Quicunque animum cogitationibus multis gravatum habet, ingenium ejus & intellectum clareſcere veluti in diem, communicatione conſiliorum, & diſcurſu cum alio. Etenim cogitationes

as facilius agitat, & in omnes par-
t; eaſdem ordinatius diſponit; il-
uam in faciem intuetur, poſtquam
æ fuerint in verba; denique ſe ipſo
ior evadit: Idque aſſequitur ho-
agis unius ſermone, quam diei in-
meditationibus. Recte dictum eſt
niſtocle ad *Regem Perſarum*; *ſer-
tapetibus ſimiles eſſe, cum explicen-
ter quod imagines diſtincte conſpi-
r; ubi cogitationes, inſtar ſarcina-
uarundam, complicantur & involu-
r*. Neque etiam reſtringitur ſecun-
e *fructus Amicitiæ* (qui conſiſtit in
ictionibus *Intellectus* aperiendis) ad
lum *Amicos*, qui conſilio pollent;
roculdubio optimi ſunt;) ſed & hoc
ito, diſcit profecto quiſpiam à ſe ipſo;
oprias cogitationes in luminis oras
it; ingeniumque ſuum tanquam co-
verſus acuit, quæ ipſa non ſecat. Vt
o dicamus; præſtat *Statuæ* cuidam,
Imagini, ſe impertire, quam cogita-
nes ſuas ſilentio ſuffocare.
Adde jam (ut fiat ſermo, de hoc ſe-
do *Amicitiæ fructu*, magis perfectus)
d modo dictum; quod promptius oc-
rrit, & in vulgarem obſervationem
dit; *Fidele* intelligo ab *Amico Cõſilium*.
ene aſſerit *Heraclitus*, in uno Ænigma-
tum

tum ſuorum; *Lumen ſiccum optimum:* Atqui certiſſimum eſt; lumen quod ab alio proficiſcitur, per modum conſilii, illo ſiccius eſſe & purius, quod à proprio emanat judicio, & intellectu; ſiquidem quod affectibus ſemper maceratur & tingitur. Adeo ut non minus interſit, inter *conſilium Amici*, & *conſilium* cujuſlibet *proprium*, quam inter *conſilia Amici* & *Adulatoris*. Neque enim *Adulator* magis infeſtus, quam *quilibet ſibi*: neque rurſus remedium præſtantius, contra *adulationem ſui ipſius*, reperitur, quam *libertas Amici*. *Conſilium* duorum generum eſt. Alterum de *Moribus*; alterum de *Negotiis*. Quantum ad prius; Optimum, ad animi ſanitatem tuendam, medicamentum, eſt *Admonitio Amici* fidelis. Se ipſum ad rationes ſtricte reddendas compellere, medicina eſt interdum nimis penetrans, & corroſiva. Lectio librorum moralium, res eſt paulo hebetior. Obſervatio propriorum defectuum in aliis, tanquam in ſpeculo, aliquando, ut fit etiam in ſpeculis, minus reſpondet. Verum (ut diximus) optima medicina, (optima ad recipiendum, optima ad operandum,) eſt *Admonitio Amici*. Mirum profecto eſt videre, quot errores enormes, & plane abſurdos, committant aliqui, (præſertim

tim

tim ex grandioribus,) quia non adſit iis *Amicus*, qui monere poſſit: in damnum haud parvum, & exiſtimationis, & fortunæ ſuæ. Sunt enim, (ut ait *Apoſtolus Iacobus*,) *tanquam homines, qui intuentur in ſpeculum, & ſtatim obliviſcuntur imaginis ſuæ.* Quantum ad Negotia; Vetus eſt; *Melius videre oculos, quam oculum*; licet nonnulli hoc cavillentur: Etiam recte dicitur; *Spectatorem ſæpe plus videre, quam luſorem:* Quia & certius diſploditur ſclopetum majus, palo innixum, quam ſuper brachium; Etſi quidam tam altum ſapiant, ut putent, in ſeſe eſſe omnia. Verum, quicquid dici poſſit in contrarium, certum eſt, Conſilium negotia dirigere, & ſtabilire. Quod ſi quis ſecum cogitet, conſilium ſe quidem capturum, ſed per partes; in aliis hunc, in aliis illum, conſulendo; bene habet; (hoc eſt, melius illi fuerit, quam conſilio omnino non uti:) verum in duo pericula impingit. Vnum, quod vix fidele conſilium reperturus ſit; raro enim, niſi à fideli, & intimo *Amico*, conſilium datur, quod non ad dantis fines inflexum & detortum ſit. Alterum, quod conſilia illa, à diverſis manantia, (licet cum fide, & bona intentione præſtita,) damnoſa ſæpenumero erunt & nociva; ac partim ex incommodis,

modis, partim ex remediis, commixta; veluti, ſi Medicum advoces, qui in curatione morbi illius peritus habetur, ſed corporis tui conſtitutionis penitus ignarus: Quare poterit, fortaſſe, valetudinem, ad tempus, promovere; ſed cum periculo, ne, in ſumma, ſanitati præjudicet: atque hoc pacto morbum extinguet, & non ita multo poſt hominem. Verum *Amicus*, cui ſtatus *Amici* ſui perfecte cognitus eſt, cavebit, ne in præſens juvando, in malum futurum impingat. Itaque conſiliis iſtis diſperſis, (ut jam dictum,) nolim acquieſcas: Diſtrahent enim potius, & ſeducent, quam dirigent & ſtabilient.

Poſt nobiles hoſce duos *Amicitiæ fructus*, (*Pacem* dico in *Affectibus*, & *Fulcimentum Iudicii*,) ſequitur ultimus; qui ſimilis eſt *Malo Granato*; plenus granis compluribus: Intelligo autem Auxilium & Participationem, in actionibus & occaſionibus vitæ. Hic autem, expeditiſſima via repræſentandi ad vivum, uſum multiplicem *Amicitiæ*, fuerit, circumſpiciendo & videndo, quam multa ſint, quæ per ſe quiſpiam exequi commode non poterit: Atque inde apparebit, non per Hyperbolen, ſed ſobrie dictum eſſe ab Antiquis; *Amicum eſſe alterum ſe*: Quandoquidem, ſi quis vere rem reputet, *Amici* officia

pro-

Digitized by Google

cujuſque vires ſuperent. Homi-
tales ſunt; quin & in medio ope-
uorum, quæ maxime affectant,
riuntur: veluti in collocatione fi-
trimonium; conſummatione co-
& deſideriorum ſuorum; & ſimi-
am. ſi quis *Amicum* habeat fide-
curitatem præſtat de iiſdem rebus,
cura & opera; poſt mortem perfi-
s: adeo ut fatum immaturum vix
atque habeat quis, (ut loquamur
Tribulum aut Firmariorum,) in de-
s ſuis, terminum, non unius, ſed dua-
itarum. Homo corpore circumſcri-
, & corpus loco; Verum ubi *Ami-*
præſto eſt, vitæ munia omnia con-
ſunt, & ſibi, & deputato ſuo. Quot
ero res ſunt, quas per ſe quiſpiam,
dignitate aut decoro, peragere non
t? Merita ſua non poteſt cum vere-
dia recenſere; multo minus extollere:
ſuſtinet quis, ut ſe ſubmittat ad ſup-
andum, aut etiam emendicandum:
nita ſunt talia. Verum hæc, & hu-
modi, in *Amici* ore, ſat decora ſunt;
uæ erubeſcimus in perſona propria.
rſus, perſona cujuſque, multa habet
njuncta, quæ exuere non poteſt: Filium
oqui quis non poterit, niſi ut Pater;
xorem, niſi ut Maritus; Inimicum, niſi
ſalva

ſalva dignitate; ubi *Amico* conceditur loqui, prout res poſtulat; neque ad reſpectus perſonæ alligatur. Verum hæc enumerare infinitum fuerit. Ipſe regulam dedi, ubi quis propriam perſonam, in Fabula, ſuſtinere non poterit: *Amicus* ſi deſit; ſatius eſt ei Scenam derelinquere.

XXVIII.

DE SVMPTIBVS.

OPes deſtinantur *Sumptibus*: *Sumptus* autem honori, & actionibus honeſtis. *Sumptus* itaque largiores, occaſionis & rei dignitate commenſurandi ſunt. Etenim *ſpontanea paupertas* debetur quandoque *Patriæ*, non ſolum *regno cælorum*. *Sumptus* autem conſueti cujuſque cenſu definiendi ſunt; eoque tenore temperandi, ut intra reditus ſint; nec ſervorum fraudi aut incuriæ obnoxii; atque inſuper in eum modum diſpoſiti & ordinati, ut rationes impenſarum exhibitæ, æſtimatione ſint minores. Certe, qui diminutionem fortunarum ſuarum pati nolit, neceſſe habet impenſas ſuas ordinarias ita inſtituere, ut dimidia tantum pars redituum inſumatur, altera reponatur: qui vero rem augere cupit, tertiam partem ſolam *impenſis* aſſignet. Haud ſordidum eſt

nis etiam viris, ſi rationes ſuas di-
inſpiciant. Hoc omittunt com-
on tam ſocordia, quam averſatio-
am, ne ſe contriſtent, ſi res nimio
iſas deprehenderint. Vulnera au-
iſi explorentur, ſanari nequeunt.
conomica ſua commode tractare
ſſunt, iis relinquitur, ut quos adhi-
iniſtros, & caute eligant, & ſubinde
t: Novi enim minus audent, mi-
e aſtuti ſunt. Cui raro rationes ſuas
ere datur, eum, quæ computationi
ent, in certos reditus, atque etiam
tus, vertere convenit. Qui impen-
r eſt in uno *ſumptus* genere, eum
e parcum & frugi oportet eſſe in
Exempli gratia; Si victu abundan-
, veſtium elegantia ſit moderatior; ſi
ula ſua copioſior, in Equili contra-
r ſit; & ſic de ſimilibus. Qui enim in
ulis impenſarum generibus eſt profu-
, decoctionem fortunarũ ægre vitabit.
erplexa & obærata re familiari libe-
da, perinde ſibi quis obeſſe poterit ni-
a feſtinatione, ac dilatione nimia: præ-
operæ enim venditiones, jacturam ex
ris ſæpe exæquant. Porro autem, qui
nul & ſemel ſortem aſſerit, de relapſu
ericlitatur: cum enim prætervectum
ntas anguſtias ſe ſentiat, ad ingenium
redibit:

Digitized by Google

redibit: Qui autem ſe per gradus extricaverit, habitum frugalitatis inducit; eademque opera tam animo, quam fortunis, medetur. Sane qui res collapſas reſtituere in votis habet, vel minima quæque non ſpernat: Atque plerunque minus ſordidum eſt, *ſumptus* quamvis minutos præcidere, quam minutis *lucris* ſe ſubmittere. Caute admodum inchoandi ſunt *ſumptus*, qui ſemel inchoati permanſuri ſint. Sed in *ſumptibus*, qui non facile redeunt, ſplendidiorem & magnificentiorem eſſe licebit.

XXIX.

DE PROFERENDIS FINIBVS IMPERII.

Dictum *Themiſtoclis*, ſibi ipſi applicatum, incivele certe fuit, & inflatum; ſin de aliis, atque in genere, prolatum fuiſſet, prudentem ſane Obſervationem, & pergravem Cenſuram complecti videtur. Rogatus in convivio, ut cytharam pulſaret, reſpondit; *Fidibus ſe neſcire; cæterum poſſe oppidum parvum in magnam civitatem evehere.* Iſta certe verba, ad ſenſum Politicum tranſlata, Facultates duas, multum inter ſe diſcrepantes, in iis qui rerum gubernacula tractant, optime deſcri-

, & diſtinguunt. Etenim, ſi
onſiliarios, Senatores, alioſque
publica admotos, qui uſquam
attente intueamur; reperientur
(licet rariſſime) nonnulli, qui
aut *Civitatem* è parvis ampla
oſſint, *Fidicines* tamen ſint val-
iti: Econtra autem, alii quam-
, in cythara, aut lyra, (hoc eſt,
ricis,) miri artifices, qui, tantum
Rempub. amplificare poſſint, ut
natura comparati videantur ad
reip. beatum & florentem labe-
um, & evertendum. Sane, artes
generes, & præſtigiæ, quibus ſæ-
ero *Conſiliarii*, atque rerum po-
& gratiam apud *Principes* ſuos, &
in vulgus, reportant, haud aliud
n merentur, quam *Peritiæ* cujuſ-
Fidiculariæ; utpote, cum ſint res,
s gratæ in præſens, & artificibus ip-
namento, quam ad Rerumpub., qua-
ſunt miniſtri, opes & amplitudinem,
s, aut accommodæ. Occurrent pro-
ubio & alii Conſiliarii, atque Rei-
. Gubernatores, minime ſpernendi,
ſint negotiis pares, poſſintque res
nmode adminiſtrare, eaſque à mani-
is præcipitiis & incommodis conſer-
e; à virtute tamen illa *Rerumpub.*
erectrice

Digitized by Google

erectrice & *amplificatrice* longo intervallo abſunt.

Verum qualeſcunque demum fuerint Operarii, conjiciamus oculos in opus ipſum; Qualis nimirum cenſeri debeat vera *Regnorum* & *Rerumpub. Magnitudo*, & quibus *Artibus* obtineri poſſit: Dignum profecto argumentum, quod *Principes* perpetuo in manibus habeant, & diligenter meditentur; quo nec vires ſuas in majus æſtimantes, inceptis ſe vanis & nimis arduis implicent; nec rurſus eaſdem plus æquo deſpicientes, ad conſilia puſillanima & meticuloſa ſe demittant.

Magnitudo Imperiorum, quoad *Molem* & *Territorium*, menſuræ ſubjicitur; quoad *Reditus*, calculis. *Numerus Civium*, & *Capita*, cenſu; *Vrbium* & *Oppidorum* amplitudo, tabulis excipi poſſint. Attamen non reperitur inter Civilia rés errori magis obnoxia, quam verum & intrinſecum excipere valorem, circa vires & Copias *Imperii* alicujus. Aſſimilatur *Regnum Cælorum* non glandi, aut nuci alicui grandiori, ſed *grano Sinapis*, quod inter grana eſt minimum; quod tamen habeat interim, intra ſe, proprietatem quandam, & ſpiritum innatum, quo ſe & citius attollat, & latius diffundat: eodem modo inveniere eſt *Regna* &

Status,

us, ambitu quidem & regionum tra-
valde ampla; quæ tamen ad *Fines*
rius *proferendos*, aut latius imperan-
, ſunt minus apta; alia contra, di-
ſione ſatis exigua, quæ tamen baſes,
uiqus maximæ *Monarchiæ* inædifi-
ur, eſſe poſſint.
rbes munitæ, plena Armamentaria,
orum propagines generoſæ, Currus
ati, Elephanti, Machinæ atque Tor-
ta bellica omnigena, & ſimilia; ſunt
iſta univerſa nihil aliud, quam *Ovis*
ta pelle Leonina; niſi *Gens* ipſa, ſtir-
a, & ingenio, ſit fortis, & militaris.
, nec numerus ipſe Copiarum mul-
juvat, ubi milites imbelles ſunt, &
vi. Recte enim *Virgilius*; *Lupus nu-*
um pecorum non curat. Exercitus
arum, in campis *Arbelæ*, oculis *Ma-*
num, tanquam vaſtum *hominum* pe-
s, ſubjiciebatur; adeo ut Duces *Alex-*
ri, nonnihil ipſo ſpectaculo perculſi,
m interpellarent, atque ut noctu præ-
committeret, ei auctores erant: Qui-
ille; *Nolo* (inquit) *ſuffurari victo-*
. Ea autem etiam opinione fuit faci-
Tigranes Armenius, caſtrametatus in
dam colle, cum exercitu quadringen-
m millium, cum ſpectaret aciem *Ro-*
orum, quæ quatuordecim millia non
exceſſit,

Digitized by Google

exceſſit, contra ſe tendentem, in ſcommate illo ſuo ſibi complacuit; *Ecce* (inquit) *hominem*; *pro legatione*, *nimio plures quam oportet*, *pro pugna*, *longe minus*. Eoſdem tamen, priuſquam occubuiſſet Sol, ſatis multos, ad illum infinita ſtrage profligandum, expertus eſt. Innumera ſunt exempla, quam ſit multitudinis cum fortitudine congreſſus impar. Primo igitur, pro re certiſſima & exploratiſſima decernatur, & ſtatuatur; Quod caput omnium, quæ ad *Magnitudinem Regni* aut ſtatus ſpectent, ſit, ut populus ipſe ſit ſtirpe & ingenio bellicoſus. Atque illud magis tritum, quam verum, quod *Nervi belli ſint pecunia*, ſi deſint nervi lacertorum in Gente molli & effœminata. Recte enim *Cræſo* oſtentanti aurum reſpondit *Solon*; *At ſi quis* (*ô Rex*) *venerit*, *qui melius quam tu ferrum geſtet*, *illi profecto totum hoc cedet aurum*. Quare, quicunque is tandem ſit *Princeps* aut Status, cujus ſubditi nativi & indigenæ, non ſint animoſi & militares, potentiam ſuam admodum ſobrie æſtimet: Atque econtra, *Principes*, qui dominantur in Gentes animoſas & Martias, norint illi ſatis vires ſuas, ſi ſibi alias non deſint. Quod attinet ad Copias mercenarias, (quod ſolet adhiberi remedium, cum Copiæ nativæ de-

Digitized by Google

) plena ſunt omnia Exemplis; qui-
uido patet, quod quicunque ſtatus
iitetur, poterit fortaſſe pennas, ad
s breve, nido majores extendere,
luent illæ paulo poſt.
edictio Iudæ, & *Iſſacharis*, in unum
am convenient; nimirum, ut ea-
ribus aut Gens, ſit ſimul, & *Leonis*
us, & *Aſinus procumbens inter ſar-*
Neque unquam fiet, ut Populus
tis oppreſſus, fortis exiſtat, & bel-
s. Verum eſt, collationes publico
nſu factas, minus animos ſubdito-
lejicere, & deprimere, quam quæ ex
rio mero indicuntur. Id quod liqui-
lere eſt in *Tributis Germaniæ infe-*
, quas *Exciſas* vocant; atque, ali-
x parte, in iis, quæ *Subſidia* nomi-
ır apud *Anglos*. Etenim notandum
ermonem jam inſtitui, de animis ho-
ım, non de opibus. *Tributa* autem
ex conſenſu conferuntur; & quæ ex
rio imponuntur, etſi eadem res ſint,
d opes exhauriendas, varie tamen
ino animos ſubditorum afficiunt.
ıatur igitur & hoc, *Populum Tribu-*
ravatum, idoneum ad imperandum
eſſe.
ſpirantibus ad Magnitudinem *Regnis*
tatibus, prorſus cavendum, ne *Nobi-*
les

Digitized by Google

les & *Patricii*, atque (quos vocamus) *Generoſi*, majorem in modum multiplicentur. Hoc enim eo rem deducit, ut *Plebs Regni* ſit humilis & abjecta, & nihil aliud fere quam *Nobilium* mancipia & operarii. Simile quiddam fieri videmus in ſilvis cæduis; in quibus, ſi major, quam par eſt, caudicum ſive arborum majorum relinquatur numerus, non renaſcetur ſilva ſincera & pura; ſed major pars in vepres & dumos degenerabit: Eodem modo, in *Nationibus*, ubi numeroſior juſto eſt *Nobilitas*, erit *Plebs* vilis & ignava: atque eo demum res redibit, ut nec centeſimum quodque caput ſit ad galeam portandam idoneum: præſertim ſi peditatum ſpectes; qui Exercitus plerumque eſt robur præcipuum; Vnde ſuccedet magna populatio, vires exiguæ. Nuſquam gentium, hoc quod dico, luculentius comprobatum eſt, quam exemplis *Angliæ*, & *Galliæ*; Quarum *Anglia*, quamvis territorio, & numero incolarum, longe inferior, potiores tamen partes fere ſemper in bellis obtinuit; hanc ipſam ob cauſſam, quod apud *Anglos*, coloni, & inferioris ordinis homines, militiæ habiles ſint, ruſtici *Galliæ* non item. Qua in re, mirabili quadam & profunda prudentia, excogitatum eſt ab

Henrico

Digitized by Google

rico Septimo Angliæ Rege, (id quod *tæ* ejus *Hiſtoria* fuſius tractavimus,) ædia minora atque domus Agricola- s inſtituerentur, quæ habeant cer- , eumque mediocrem agri modum xum, qui diſtrahi non poſſit; Eo fi- ut ad victum liberaliorem ſufficiat; e agricultura ab iis exerceretur, qui ni fuerint fundi, aut ſaltem uſu-fru- ii, non conductitii, aut mercenarii. ita demum Characterem illum, quo quam *Italiam* inſignivit *Virgilius*, bitur regio aliqua;

erra potens armis, atque ubere glebæ.

e prætereunda eſt illa pars *Populi*, *Angliæ* fere eſt peculiaris, nec alibi l ſcio) in uſu, niſi forte apud *Polo-* *Famuli* ſcilicet *Nobilium*: Hujus generis etiam inferiores, quoad pe- um, agricolis ipſis minime cedunt. e certiſſimum eſt, quod magnificen- ſplendor ille Hoſpitalis, atque Fa- ia, & veluti Satellitia ampla, quæ in ſunt apud *Nobiles*, & *Generoſos*, in *ia*, ad potentiam militarem apprime icant; ubi contra, *Nobilium* obſcu- magis privata, & in ſe reducta vitæ Copias militares minuit.

anda eſt omnino opera, ut *Arbor* *Ionarchiæ*, qualis fuit *Nebuchadne-*

Digitized by Google

zaris, *truncum* habeat ſatis amplum, & robuſtum, ad ramos ſuos & frondes ſuſtentandos; hoc eſt, ut numerus *indigenarum*, ad ſubditos extraneos cohibendos, ſatis ſuperque ſufficiat. Illi igitur Status, ad *Imperii Magnitudinem* bene comparati ſunt, qui *Ius Civitatis* facile & libenter largiuntur. Vana ſiquidem fuerit opinio, poſſe manipulum hominum, utcunque animis & conſilio excellant, regiones nimio plus amplas & ſpatioſas, *Imperii* jugo cohibere & frænare. Id ad tempus fortaſſe facere poſſint, ſed diuturnitatem hæc res non aſſequitur. *Spartani* parci fuerunt & difficiles in cooptandis novis Civibus. Vnde donec intra parvos limites dominati ſunt, res eorum firmæ fuerunt, & ſtabiles; at poſtquam limites ſuos cœpiſſent proferre, & latius dominari, quam ut ſtirps *Spartanorum*, turbam exterorum, imperio commode coercere poſſet, potentia eorum corruit. Nulla unquam Reſpublica ſinus ſuos, ad novos Cives recipiendos, tam profuſe laxavit, quam *Reſpublica Romana*. Itaque par erat, inſtituto tam prudenti, fortuna; cum in imperium toto orbe ampliſſimum ſuccreverint. Moris apud eos erat, *Ius Civitatis* prompte elargiri; idque in ſupremo gradu: hoc eſt, non ſolum

Ius

Digitized by Google

Commercii, Ius Connubii, *Ius Hære-*
is; verumetiam *Ius Suffragii*, & *Ius*
ionis ſive *Honorum:* Hocque rurſus,
ingulis tantum Perſonis,ſed totis fa-
, imo Civitatibus, & nonnunquam
ris Nationibus communicarunt.Huc
conſuetudinem deducendi Colonias,
us *Romanæ ſtirpes* in ſolum exterum
plantabantur. Quæ duo Inſtituta
ul componas, dices profecto, non
anos ſe diffudiſſe ſuper *Vniverſum*
n; ſed contra, *Orbem Vniverſum* ſe
liſſe ſuper *Romanos*: Quæ ſecuriſſi-
oferendi Imperii eſt ratio. Subit mi-
epius *Imperium Hiſpanorum*, quod
paucis indigenis tot Regna & Pro-
s amplexari & frænare poſſit. At
, *Hiſpaniæ* ipſæ, pro Arboris ſtem-
ſatis grandi haberi debent: cum
amplìorem contineant regionum
um, quam *Romæ*, aut *Spartæ*, ſub
ſuis, contigerat. Porro, quanquam
ivitatis ſatis parce ſoleant *Hiſpani*
tire, quod proximum tamen eſt,
t; Quippe, qui cujuſcunque Na-
homines, ad militiam ſuam ordi-
n, promiſcue admittant. Quin-
, ſummum belli Imperium, haud
ad Duces, natione non *Hiſpanos*, de-
t. Attamen, & illam ipſam viden-
 tur

Digitized by Google

tur, non ita pridem, indigenarum paucitatem ſenſiſſe, eique ſuccurrere cupiiſſe; ut ex *Pragmatica Sanctione*, hoc Anno promulgata, cernere eſt.

Certiſſimum eſt, *Artes Mechanicas ſedentarias*, quæ non ſub dio, ſed ſub tecto exercentur; atque *Manufacturas delicatas*, quæ digitum potius quam brachium requirunt, ſua natura, militaribus animis eſſe contrarias. In univerſum, Populi bellicoſi feriari gaudent, & pericula quam labores minus exhorrent. Atque in hoc ingenio ſuo, non ſunt admodum reprimendi, ſi, animos ipſorum in vigore conſervare, cordi nobis ſit. Magno itaque adjumento, *Sparta*, *Athenis*, *Roma*, aliiſque antiquis Rebuſpublicis fuit, quod habuerint non ingenuos, ſed ſervos plerunque, quorum laboribus iſtiuſmodi opificia expediebantur. Verum mancipiorum uſus, poſt *Legem Chriſtianam* receptam, maxima ex parte, abiit in deſuetudinem. Huic vero rei proximum eſt, ut artes iſtæ alienigenis tantum permittantur; qui propterea alliciendi, aut ſaltem facile recipiendi ſunt. *Nativorum* autem *Plebs* ex tribus generibus hominum conſtare debet; Nempe ex *Agricolis*; *Famulis ingenuis*; & *Artificibus*, quorum opera robur & lacertos viriles poſtu-

nt: Cujuſmodi ſunt *Fabri Ferrarii*, *rii*, *Lignarii*, & ſimiles; non an- ando *Militiam deſcriptam*.
e omnia, ad *Imperii Magnitudi- nfert*, ut Gens aliqua *Armorum n profiteatur*, tanquam decus ſuum, tutum vitæ primarium, & in præ- honore habitum. Quæ enim à no- uc dicta ſunt, ad habilitates tantum rma ſpectant; Quorſum autem ha- , ſi non rei ipſi incumbitur, ut pro- r in actum? *Romulus* (et narrant, gunt,) poſtquam è vivis exceſſerat, *Civibus* ſuis legavit, ut ante omnia *ilitarem* colerent, unde in Caput terrarum Vrbs eorum inſurgeret. *i Spartani* fabrica univerſa, (non prudenter quidem, ſed diligenter ,) ad illum finem & ſcopum, com- eſt & conſtructa, ut Cives ſui eratores eſſent. *Perſarum*, & *Ma- um*, idem erat inſtitutum, ſed non onſtans aut diuturnum. *Brittanni*, *Germani*, *Gothi*, *Saxones*, *Nor- i*, & nonnulli alii, etiam ad tem- mis ſe præcipue dediderunt. *Tur- m* inſtitutum, Lege ſua paululum ulati, hodie retinent, ſed magna nilitiæ ſuæ (ut nunc eſt) declinatio- *Europa Chriſtiana*, Gens, quæ illud

Digitized by Google

adhuc retinet & profitetur, ſoli ſunt *Hiſpani*. Verum res eſt tam liquida, & manifeſta, unumquemque in eo proficere maxime, in quo plurimum impendit ſtudii, ut verbis non indigeat. Satis ſit innuiſſe, deſperandum omnino alicui Nationi eſſe, quæ non ex profeſſo arma & militiam colat, iiſque præcipue ſtudeat & incumbat, ſibi veluti ultro obventuram inſignem aliquam *Imperii Magnitudinem*: Contra autem, certiſſimum eſſe temporis Oraculum, Nationes illas, quæ in armorum profeſſione & ſtudiis diutius permanſerint, (id quod *Romani, Turcaque*, potiſſimum fecere,) miros in *Imperio amplificando* facere progreſſus. Quin & illæ, quæ bellica gloria, per unius tantummodo ſeculi ſpatium floruere, inde tamen, unico illo ſeculo, eam *Imperii Amplitudinem* aſſecutæ ſunt, quam longo poſt tempore, etiam remiſſa illa armorum diſciplina, retinuerunt.

Præcepto præcedenti affine eſt; Vt Status quis utatur ejuſmodi Legibus, & Conſuetudinibus, quæ juſtas illi cauſſas, aut ſaltem prætextus, arma capeſcendi, tanquam in promptu miniſtrent. Etenim, ea eſt inſita animis hominum Iuſtitiæ apprehenſio, ut bellum, (quod tot ſequntur calamitates,) niſi gravem ob cauſſam, ſaltem

n ſpecioſam, inferre abſtineant. *Tur-*
eſto eſt ſemper, & ad nutum, belli
; Propagatio ſcilicet Legis & Sectæ
Romani, quanquam pro magno de-
mperatoribus apud eos fuerit, ſi *fi-*
nperii ipſorum *protuliſſent*, tamen ob
cauſſam, ut *fines proferrentur*, nun-
bella ſuſceperunt. Aſpiranti igitur
nperium Nationi illud in more ſit;
nſum habeat vividum & acrem in-
alicujus, vel Subditis ſuis limita-
vel Mercatoribus, vel publicis Mi-
, illatæ; neque à prima provoca-
diutius torpeat, aut tardet. Item,
pta ſit, & alacris, ad auxilia mittenda
ſuis, & *Fœderatis*: Id quod per-
m erat apud *Romanos*: adeo ut ſi
n *Populum fœderatum*, cui etiam
liis fœdus defenſivum intercederet,
is impreſſio facta eſſet; atque ille
rimis ſuppetias peteret; *Romani*
um primi ſemper adeſſent, beneficii
nemini præripiendum relinquentes.
l vero attinet ad bella, antiquis tem-
us, propter *Statuum conformitatem*
lam, aut *Correſpondentiam tacitam*,
non video in quo Iure illa fundata
Talia fuerunt bella, quæ à *Roma-*
uſcepta erant, ad *Græciam* in li-
tem vindicandam; Talia à *Lacedæ-*

Digitized by Google

monijs & *Athenienſibus*, ad conſtituendas aut evertendas *Democratias*, & *Oligarchias*: Talia quandoque illata ſunt, à Rebuſpublicis aut Principibus, ſub prætextu, ſubditos alienos protegendi, & à Tyrannide liberandi. Ad rem præſentem ſufficiat, ut illud decernatur; Non eſſe expectandam, Statui alicui, *Imperii Amplitudinem*, niſi ad quamvis occaſionem juſtam ſe armandi protinus expergiſcatur.

Nullum omnino corpus, ſive ſit illud naturale, ſive Politicum, abſque *exercitatione*, ſanitatem ſuam tueri queat. *Regno* autem aut Reipublicæ *juſtum* atque *honorificum bellum* loco *ſalubris exercitationis* eſt. Bellum Civile profecto inſtar caloris febrilis eſt; At bellum externum inſtar caloris ex motu; qui valetudini inprimis conducit. Ex pace enim deſide atque torpente, & emolliuntur animi, & corrumpuntur mores. Sed utcunque res ſe habeat, qua tenus ad alicujus Status *felicitatem*, *Magnitudinis* proculdubio intereſt, ut quaſi ſemper in armis ſit. Atque exercitus veteranus perpetuo tanquam ſub vexillis habitus, etſi res ſit magni proculdubio ſumptus & impenſæ; attamen ejuſmodi eſt, ut ſtatui alicui, quaſi arbitrium rerum inter vicinos, aut ſaltem pluri-

mum exiſtimationis ad omnia, con-
. Id quod inſigniter cernere in *Hi-*
s, qui jam per annos centum & vi-
, Exercitum veteranum, ad aliquas
es, licet non ſemper ad eaſdē, aluerunt.
Maris dominium, Monarchiæ quædam
ome eſt. *Cicero* de *Pompeii* contra
rem apparatu, ſcribens ad *Atticum*;
ilium (inquit) *Pompeii, plane Themi-*
eum eſt; *Putat enim*, *qui Mari poti-*
eum rerum potiri. Atque *Cæſarem*
peius proculdubio delaſſaſſet, & at-
ſſet, niſi inani fiducia inflatus, ab illo
pto deſtitiſſet. *Prælia navalia*, quanti
nt momenti, ex multis exemplis pa-
Pugna ad *Actium*, Orbis Imperium
rminavit. Pugna ad *Inſulas Curſola-*
Circulum in naribus Turcæ poſuit.
toties certe evenit, ut *victoriæ nava-*
inem ſummæ belli attulerint; ſed hoc
i eſt, cum aleæ hujuſmodi præliorum,
ıs belli fortuna commiſſa eſt. Illud
ime dubium, quod qui *Maris* poti-
lominio, in magna libertate agit, &
um, quantum velit, de bello ſumere
ſt: Vbi contra, qui terreſtribus Co-
eſt ſuperior, nihilomius plurimis an-
iis conflictatur. At hodie, atque apud
Europæos, ſi unquam, aut uſpiam, po-
tia *Navalis*, (quæ quidem huic regno

Digitized by Google

Britannia in dotem ceſſit,) ſummi, ad rerum faſtigia, momenti eſt; tum quia pleraque *Europa Regna* Mediterranea ſimpliciter non ſunt, ſed maxima ex parte Mari cincta, tum etiam, quia utriuſque *India* theſauri & opes, imperio *Maris*, veluti acceſſorium quiddam, exiſtunt.

Bella moderna, veluti in tenebris geſta cenſeri poſſunt, præ gloria & decore vario, quæ in homines militares, priſcis temporibus, à rebus bellicis, reſilire ſolebant. Habemus hodie, fortaſſe ad animos faciendos, *Ordines* quoſdam *honorificos militia*; Qui tamen jam facti ſunt armis & togæ communes: Etiam in *Scutis Gentilitiis Stemmata* nonnulla habemus: Inſuper, *Hoſpitia* quædam *publica*, militibus emeritis & mutilatis deſtinata; & hujuſmodi. Verum, apud Veteres, in locis, ubi victoriæ partæ ſunt, extructa Trophæa; Laudationes funebres; Monumenta magnifica occumbentium in bello; Coronæ Civicæ; Militares, ſingulis conceſſæ; Nomen ipſum *Imperatoris*, quod poſtea *Reges* maximi à belli Ducibus mutuati ſunt; Redeuntium Ducum, bellis proſpere confectis, celebres Triumphi; Donativa atque largitiones ingentes in milites, ſub Exercituum dimiſſionem: Hæc (inquam) tot & tanta fuerunt, & tam inſigni ſplen-

corufcantia, ut pectoribus morta-
, etiam maxime conglaciatis, igni-
s ſubdere,eaque ad bellum inflamma-
otuerint. Ante omnia vero, *Mos* ille
umphandi, apud *Romanos*, non res
ex pompa, aut ſpectaculum quod-
inane, ſed inter prudentiſſima plane
iliſſimaque Inſtituta, numerandus:
ote, qui in ſe hæc tria haberet; Du-
decus & gloriam; Ærarii ex ſpoliis
pletationem; & Donativa militum.
um honor *Triumphi*, fortaſſe *Monar-
s* non competit, præterquam in per-
s *Regum* ipſorum, aut *Filiorum Re-
r*; Quod etiam, temporibus *Imperato-
r*, *Romæ* obtinuit: qui honorem ipſum
umphi, *Sibi* & *Filiis* ſuis, de bellis,
præſentes ipſi confecerant, tanquam
uliarem reſervarunt: *Veſtimenta* au-
ſolummodo, & *inſignia Triumpha-*
aliis *Ducibus* indulſerunt.

Verum, ut Sermones hos claudamus;
mo eſt, (ut teſtatur Sacra *Scriptura*,)
ſollicite cogitando, *poteſt apponere ad
uram ſuam cubitum unum*; in puſillo
icet corporis humani modulo: cæte-
in magna *Regnorum* & *Rerump.* fa-
ca, *Imperium amplificare*, & *fines pro-
re*, *Reges* penes & dominantes eſt. Nam
udenter introducendo Leges, Inſtituta,
&

& Conſuetudines, quales jam propoſui-mus, & alias his ſimiles, poſteris, & ſeculis futuris, *Magnitudinis* ſementem fecerunt. Verum iſta Conſilia apud *Principes* raro tractantur, ſed res fortunæ plerunque committitur.

XXX.

DE REGIMINE VALETVDINIS.

IN *Regimine Valetudinis*, invenire eſt quandam prudentiam, ultra Regulas *Medicinæ*: Obſervatio cujuſque propria, eorum quæ nocent, eorum quæ juvant, optima eſt *Medicina* ad ſanitatem tuendam. Verum tutius eſt concludere; *Hoc ſenſi mihi nocuiſſe, ergo eo non utar*; quam iſto modo; *Hoc quod ſenſi, minime offendit, ergo eo uti licet.* Etenim vigor juventutis, exceſſus plurimos tegit, qui tamen in ſenectute tandem velut debita exigentur. Conſidera ætatem ingruentem, neque confide eadem perpetuo continuare: Non enim bellum indicendum *ſenectuti*. Cave a ſubita aliqua mutatione, in *Regiminis* parte quapiam principali; Quod ſi neceſſitas urgeat, cætera ad eam mutationem accommoda. Secretum enim eſt, & Naturale, & Politicum; *Tutius eſt, multa mutare, quam unum magnum.*

Examini

Digitized by Google

Examini tamen ſubjicias conſuetudines tuas; Diætæ, Somni, Exercitationis, Veſtium, Manſionis, & ſimilium: Et, ſi quid nocumento eſſe judices, experire illud paulatim exuere; ita tamen, ut ſi ex mutatione nocumenti aliquid perceperis, ad conſueta redeas: Difficile enim diſtinguere inter ea, quæ toto genere ſunt ſalubria, & ea quæ corporis tui unici conſtitutioni conveniunt. Vacuo animo eſſe, & hilari, ad horas cibi, ſomni, & exercitationis, eſt ex optimis præceptis, ad prolongandam vitam. Quatenus ad *animi Paſſiones*, & *Studia*; Devita invidiam; metus anxios; iram intus cohibitam; ſubtiles & nodoſas diſquiſitiones; gaudia, & exhilarationes immodicas; triſtitiam alte preſſam; & non communicatam. Amplectere ſpes; lætitiam potius quam gaudium; delectationum varietatem magis quam ſatietatem; admirationem, & propterea novitates; ſtudia quæ animum replent ſplendidis & illuſtribus objectis; Veluti, Hiſtorias, Fabulas, Peragrationes Naturæ. *Medicationem* ſi omnino fugias, valetudine utens bona, corpori ingratior accedet, cum neceſſitas ingruerit. Eidem ſi nimium aſſueſcas, detrahet de viribus & efficacia ejus quando morbus advenerit. Probo potius *Diætas* quaſdam, ad certa tem-

tempora, quam uſum medicamentorum frequentem; niſi jampridem tranſierit in conſuetudinem. *Diæta* enim hujuſmodi alterant corpus magis, perturbant minus. Ne contemnas accidens aliquod in corpore tuo novum & inſuetum, ſed conſilium *Medicorum* circa illud adhibe. Dum ægrotas, valetudinem tuam cura maxime; dum vales, corpore tuo utere, nec ſis nimis delicatus: Qui enim, dum valet, corpori tolerantiam imperat; in morbis compluribus, qui ſcilicet non ſunt acuti, *Diæta* ſola, & corporis *Regimine* paulo exquiſitiore, curari poſſit abſque multa *Medicatione*. *Celſus* monitum illud ſuum numquam parturiiſſet ut *Medicus*, niſi una fuiſſet vir prudens. In præceptis dat, tanquam Arcanum tuendæ valetudinis, & prologandæ vitæ; ut quis contraria alternet, & ſubinde mutet, ſed cum inclinatione in extremum benignius. Nempe; Victu utere parciore, & pleniore, ſed pleniore ſæpius: Vigiliis, & ſomno largiori, inſueſcas, ſed ſomno magis: Quietem, & motum ſive exercitium, repetas; ſed frequentius motum; & ſimilia. Ita enim Natura ſimul & fovebitur; & robur acquiret. Ex *Medicis* aliqui, erga ægrum, & ejus deſideria, tam ſunt indulgentes, ut morbi curam legitimam non urgeant;

Alii

Digitized by Google

Alii contra, tam regulares & rigidi, in procedando ſecundum Artem, circa curam morbi, ut ægri conditionem & naturam non ſatis reſpiciant. *Medicum* elige temperaturæ mediæ: vel ſi hoc ad votum, in uno aliquo *Medico*, non ceſſerit, adhibe ex utroque genere unum: atque memor ſis advocare *Medicum* corporis tui gnarum non minus, quam in Arte ſua ſpectatum.

XXXI.

De Svspicione.

S*Vſpiciones* inter cogitationes, ſunt ut inter aves Veſpertiliones: Nunquam volitant, niſi luce crepera. Reprimendæ certe ſunt, aut ſaltem caute cuſtodiendæ: Mentem enim obnubilant; amicos alienant; & negotia interpellant; ita ut nec alacriter, nec conſtanter, peragi poſſint. *Reges* inclinant ad tyrannidem; Maritos ad zelotypiam; etiam Prudentes ad animi vacillationem, & melancholiam. Sunt autem *Suſpiciones*, defectus, non tam cordis, quam cerebri: locum enim reperiunt etiam in fortiſſimis animis: Exemplo eſſe poterit *Henricus Septimus, Rex Angliæ*: quo non fuit alter ſuſpicacior, nec tamen animoſior. In ejuſmodi vero temperatura minus nocent: plerunque enim non admittun-

mittuntur, niſi prius diſcutiantur, utrum probabiles ſint, annon. Verum in meticuloſis ingeniis nimio plus prævalent. Nihil certe æque facit hominem multa *ſuſpicari*, ac parum ſcire. Itaque rectiſſime adhibetur remedium, ad *Suſpiciones*, ut quis inquiſitionem urgeat. Fumo enim & tenebris aluntur *Suſpiciones*. *Quid ſibi tandem volunt homines? Exiſtimantne, cunctos, quorum opera utuntur; & quibuſcum verſantur, Angelos eſſe, aut Sanctos? Neſciuntne, illos ad ſuos proprios fines aſpirare; & unumquenque proximiorem eſſe ſibi, quam alteri?* Nullus itaque eſt modus moderandis *Suſpicionibus* aptior, quam remedia parare, ac ſi *Suſpiciones* eſſent veræ; iis vero fræna injicere, ac ſi eſſent falſæ. Eatenus enim *Suſpiciones* uſui eſſe poterunt, ut ita nos comparemus, quod quamvis verum foret, quod *ſuſpicamur*, nocere tamen non poſſit. *Suſpiciones*, quas ex ſe mens colligit, nil ſunt niſi inanes bombi: Quæ vero externo artificio aluntur, animiſque hominum inſtillantur ſuſurronum & famigeratorum ſermonibus, aculeos habent. Optima certe ratio, expediendi nos, ex impedita hac *Suſpicionum* ſylva, eſt libera quædam & aperta illarum declaratio, apud eos, quos ſuſpectos habemus: hinc enim fieri non poteſt, quin

quin plus cognoſcamus, utrum veræ ſint, necne, quam antea. Hoc ſimul reddet eum, quem *ſuſpectum* habemus, cautum magis & circumſpectum, ne novam præbeat *Suſpicionis* anſam. Sed hoc fieri non oportet cum hominibus pravæ indolis & degeneris: hi enim, ubi ſemel ſe *ſuſpectos* ſentiant, fideles poſtmodum nunquam evadent. Diverbium habetur apud *Italos*, *Soſpetto licentia fede*. Quaſi *Suſpicio* fidei miſſionem daret: cum potius fidem accendere deberet, ut ſe ipſam liberaret.

XXXII.

DE DISCVRSV SERMONVM.

SVnt qui in *Sermonibus* affectant potius ingenii laudem, qua in quamcunque partem diſputare poſſint, quam judicii, in veritate enucleanda: ac ſi laudabile eſſet, invenire quid dici poſſit, non quid taceri debeat. Sunt qui in promptu habent *Locos* aliquos *Communes*, & Themata, in quibus luxuriantur, cætera ſteriles & jejuni; Quod penuriæ genus plerumque tædio afficit, & quamprimum notam ſubierit, in ridiculum evadit. Pars *Sermonis* honoratior, hæc eſt; anſam *Sermonis* præbere; & rurſus eidem moderari, ac ad alia tranſire; tunc enim quis *Choream ducit*. Bonum ſane, in converſatione & col-

colloquiis familiaribus ſubinde variare; & *Sermones* circa res præſentes cum *diſputationibus*; Narrationes cum argumentis; Quæſtiones cum poſitivis; Iocoſa cum ſeriis, immiſcere: Satietatem ſiquidem & faſtidium parit, in aliquo Subjecto diutius hærere. Quantum ad *Iocos*; Sunt quædam, quæ à *Ioco*, veluti privilegio, eximi debent; Religio, negotia Reipublicæ, perſonæ ſublimes, Privatorum negotia majoris momenti, denique caſus omnis miſerabilis. Nonnullos tamen reperies, quibus ingenia ſua obdormiſcere videbuntur, niſi acutum aliquem & mordacem Sarcaſmum in quempiam contorſerint. Ille Habitus omnino coërcendus;

Parce Puer ſtimulis, & fortius utere loris.

In ſumma, Diſcrimen ſervandum, inter *falſa*, & *amara*. Certe, qui *Satyricam* amplectitur *venam*, ſicut aliis metum injicit ab ingenio ſuo, ita ab aliorum memoria metuere debet. Qui interrogat multum, & addiſcet multa, & placebit in multis; præſertim ſi quæſtiones ſuas ad captum & peritiam Reſpondentis adaptet; ſiquidem occaſionem ei præbebit ſcientiam ſuam oſtentandi; ipſe autem novis continuo ſcientiæ augmentis dotabitur. Moleſtæ autem ne ſint Quæſtiones; Id Examinatori convenit. Etiam qui *Sermonis*

monis familiaris dignitatem tueri cupit, aliis vices loquendi relinquat. Quin &, ſi qui adſint, qui dominari in *Sermonibus* & tempus univerſum occupare ſtudeant, illos arte quadam abrumpere ſciat, & alios ad loquendum inducere; Sicut Tibicines moderari ſolent ſaltantibus. Scientiam ſi quandoque diſſimules eorum quæ ſcire exiſtimaris, putaberis alias ea ſcire, quæ neſcis. *Sermo* alicujus de ſe ipſo, rarus eſſe debet, & cum judicio. Novi quendam, cui ſæpe in ore erat, per Ironiam; *Oportet hunc egregie ſapientem eſſe, ita multa de ſe ipſo loquitur*. Vix occurrit caſus aliquis, in quo ſe laudare quis decore poſſit, præter unum: Is eſt, ſi virtutem alterius laudet; Sed eam intelligo virtutem, ad quam ipſe aſpirat. *Sermo* alios pungens & vellicans, parce utendus: Etenim *Sermones familiares* debent eſſe inſtar campi aperti, in quo ſpatiari licet; non viæ regiæ, quæ deducit domum. Noveram *Nobiles* duos, ad partem *Angliæ* Occidentalem; quorum alter Scommatibus nimio plus indulgebat, ſed hoſpitalis admodum erat; alter autem quærere ſolebat, à convivis illius prioris; *Dic ſodes; annon Scomma aliquod interceſſerat in quempiam jactum?* Cui Conviva forte; *Tale aliquid contigit*. At ille, utpote alterius æmulus,

Satis

Satis ſciebam, eum prandium bonum malis condimentis corrupturum. Sermo cum diſcretione præſtat Eloquentiæ; Et apte loqui, & accommodate, ad perſonam cum qua colloquimur, efficacius eſt, quam ornamenta verborum, aut Methodi, captare. *Continuata oratio* bona, abſque interlocutione bona, tarditatem monſtrat: At replicatio, & interlocutio bona, abſque facultate *Orationem* continuandi, penuriam, & ſcientiam minime fundatam, prodit: Quemadmodum in Animalibus videmus, quæ curſu minus valent, flexu maxime agilia eſſe: Vt ſit inter Leporarium, & Leporem. Circumſtantiis nimio pluribus *Orationem* veſtire, antequam rem ipſam attingas, tædium parit; iiſdem penitus carere, abruptum quiddam eſt, & ingratum.

XXXIII.

DE PLANTATIONIBVS POPVLORVM.

COloniæ eminent inter Antiqua & Heroica Opera. Mundus, cum adhuc juvenis eſſet, plures progenuit liberos; nunc ſenex factus, pauciores. Etenim, non immerito *Colonias* novas, tanquam liberos Nationum antiquiorum duxerim.

Digitized by Google

rim. *Plantationem Populorum* proba in ſolo puro: intelligo, ubi Populus non deſtruitur, ut Populus inſeratur: Hoc enim cum ſit, *Extirpatio* prorſus eſt, non *Plantatio*. *Plantatio* regionum non abſimilis eſt *Plantationi* ſylvarum: in quibus de Vtilitate capienda nihil cogitandum ante annum viceſimum: Verum fructus uber & locuples, in fine Operis, expectandus. Illud certe, quod præcipue *Colonias*, alias bene ſucceſſuras, evertit, fuit, ſordida illa & avida lucri captatio, ſub initiis *Coloniarum*. Verum eſt, Lucri ſegetem acceleratam non negligendam, modo cum bono *Coloniæ* conjuncta ſit, ſed non ultra. Indignum quiddam & infauſtnm eſt, cum fæx Populi, exules, & damnati, in *Coloniæ* ſeminarium ſumuntur. Quin & *Coloniam* ipſam corrumpit & perdit. Hujuſmodi enim homines profligati inſtar erronum degent; nec operi accingent, ſed otio ſe dedent; quin & ſcelera perpetrabunt, fruges conſument, & *Coloniæ* faſtidio afficientur: Ac tum demum nuncios & literas in patriam mittent, in *Plantationis* præjudicium & dedecus. Populus, qui in *Coloniam* ſumatur, præcipue ſint Artifices generum ſequentium: Hortulani, Aratores, Foſſores, Fabri ferrarii, Fabri lignarii, Piſcatores, Aucupes, Chi-

Digitized by Google

Chirurgi, Pharmacopolæ, Coci, Piſtores, Cerviſiarii, & hujuſmodi. In *Regione*, ubi *plantare* inſtituis, circumſpice primo, quod genus eſculentorum & poculentorum, terra ex ſeſe, ſine cultura, edat: Veluti Caſtaneas, Iuglandes, Nuces Pinus, Olivas, Dactylos, Pruna, Ceraſa, Mel ſilveſtre, & ſimilia; Atque illis, ut par eſt, utere. Dein diſquire, quod genus Victualiorum, Solum proferre poſſit celeriter intra annum: Veluti Paſtinacas, Caricas, Braſſicas, Cepas, Raphanos, Melones, Pepones, Cucumeres, Atriplices de *Hieruſalem*, Maiz, & alia. Quantum ad Triticum, Siliquam, Hordeum, & Avenam, nimiam Grana hæc poſcunt culturam: Attamen à Fabis & Piſis etiam inchoare licet: tum quia minore opera indigent; tum quia non minus cibi loco, quam panis, inſerviunt. Etiam ab Oryza multiplex provenit ſeges; quæ & cibi quoque copiam facit. Ante omnia, magna copia tranſportanda, panis Biſcocti, Farinæ ex Avena, Pollinis, Farinæ omnigenæ, & ſimilium, ut ſub initiis præſto ſint, donec panis confici poſſit. Pecudes, & Aves, delige eas, quæ à morbis præcipue immunes ſunt, & præ cæteris prolificæ: Quales ſunt Porci, Capræ, Gallinæ, Gallinæ Indicæ, Anſeres, Columbæ domeſticæ, Cuniculi, & ſimiles.

Digitized by Google

miles. Præcipue autem Piſcationibus incumbendum, tum ad ſuſtentationem *Coloniæ*, tum ad lucrum exportationis. Commeatus in *Coloniis* adeo parca manu fere diſtribuendus, ac ſi in Oppidis obſeſſis eſſet; hoc eſt, pro rata. Maxima autem pars ſoli, quod in hortos aut ſegetes convertitur, horreis publicis aſſignetur; in quibus fruges reponantur, & menſura certa diſtribuantur: Ita tamen ut ſuperſint nonnullæ fundi portiones, in quibus induſtria ſingulorum ſe exerceat. Circumſpice inſuper, quas merces nativas *Regio* illa producat, ut exportatio earum, in loca ubi maxime in pretio ſunt, ſumptus levet; Vt uſuvenit in *Nicotiano* apud *Virginiam*; modo non ſit (ut jam dictum) in præjudicium intempeſtivum *Coloniæ* ipſius S. ylvæ in Regionibus deſertis, ut plurimum, abundant; Itaque ligna, ad ædificia, naves, aut ejuſmodi uſus apta, inter præcipuas merces numeranda. Si inveniatur vena ferri, & rivuli ad molendina ferraria idonei, ferrum è mercibus quæſtuoſis eſt, in *Regionibus* ſylvoſis. Salis nigri confectio per calorem ſolis, ſi Clima ferat, digna res eſt quæ tentetur. Etiam Sericum vegetabile, ſi adſit, merx eſt lucroſa. Pix cujuſcunque generis, ubi proveniunt pinus & abietes, ſemper præſto eſt. Quin & phar-

pharmaca, & ligna odorata, ſi reperiantur, haud parvum commodum præbent. Etiam cineres, quibus ad ſapam utuntur, non modicum utilitatis afferent; Similiter & alia; quæ perquiri poſſunt. Verum fodinis ne confidas nimium, præſertim à principio. Fodinæ enim fallaces ſunt, & ſumptuoſæ; & ſpe pulchra lactantes, *colonos* reddunt circa alia ſocordes. Regimen *coloniæ* committatur uni, cui tamen aſſideant Conſiliarii aliquot; atque muniantur auctoritate, ad exemplum Iuris militaris, ſed aliquantulum reſtricta. Ante omnia, hunc ſibi decerpant homines fructum, vivendo in eremo; ut Deum ſemper, ejuſque cultum, præ oculis habeant. Rurſus, *Colonia* à numeroſiore Concilio (intelligo in regione, matre *coloniæ*, reſidente) non pendeat; nec ob contributiones exiguas multitudini nimiæ ſubjiciatur; ſed ſit numerus eorum, qui negotia *coloniæ* procurant & ordinant, moderatus: Sintque potius ex *Nobilibus*, & *Generoſis*, quam *Mercatoribus*; Hi enim lucro præſenti plus ſatis inhiant. Sit plane immunitas à vectigalibus & portoriis, donec *colonia* adoleverit: neque tantum immunitas à ſolutionibus pecuniarum concedatur, ſed etiam libertas merces in quaſcunque velint partes exportandi; niſi gra-
vis

Digitized by Google

vis aliqua cauſſa obfuerit. *Coloniam* Populo ne farcias aut ſuperoneres, alios poſt alios mittendo: ſed potius informationi diligenti intende, quot capita de tempore in tempus minuantur; eaque numero conveniente, pro rata, ſuppleas; ita tamen, ut *coloni* bene victitent, nec penuria affligantur. Magnum jampridem ſalubritati complurium *coloniarum* detrimentum intulit, ædificatio juxta Mare & fluvios, in locis paludinoſis & aquoſis. Itaque, etſi ab hujuſmodi locis incipiendum, propter vecturæ & aliarum rerum commoditatem, paulatim tamen in ſuperiores *regionis* partes, & ab aquis remotiores, aſcendendum. Intereſt etiam ſanitatis *coloniæ*, ut ſalis ſat bona copia convehatur; quo cibi, quos veriſimile eſt putridos aliter ſæpe futuros, condiantur. Si *Coloniam* plantes, ubi Barbari ſedes ſuas habeant, neutiquam eos nugis tantum, &tricis, concilies; ſed juſticia, & modis gratioſis, demerere; nihil tamen de præſidiis minuendo, quæ ad ſecuritatem pertinent; Neque etiam Benevolentiam eorum aucupare auxiliis contra hoſtes ſuos; ſed auxiliis defenſivis non incommodum erit ſubvenire. Intereſt etiam, aliquos ex indigenis, ſæpe in *regionem*, unde *colonia*

H migravit,

Digitized by Google

migravit, mittere; ubi videant conditiones hominum ſuis multo præſtantiores; idque ſub reditu inter ſuos divulgent. Poſtquam *colonia* adoleverit, & robur acceperit, tempeſtivum erit mulieres ſummittere, ut *colonia* ex ſeſe propagetur, nec ſemper ab externis pendeat. Super omnia flagitioſiſſimum eſt, *coloniam* ſemel deductam, deſerere & deſtituere; præterquam enim quod dedecori eſt, nil aliud eſt, quam proditio mera, profuſioque ſanguinis, complurium hominum miſerorum.

XXXIV.

De Divitiis.

D*Ivitias* cognomine magis proprio vocare nequeam, quam ut eas appellem *impedimenta Virtutis*. Sicut enim ſe habent *impedimenta* ad *Exercitum*, ita *divitiæ* ad *Virtutem*: Neceſſariæ ſiquidem ſunt, ſed graves: Quinetiam cura illarum victoriam ſæpe diſturbat. *Divitiarum* magnarum nullus eſt uſus, præterquam in iis expendendis: Cætera in opinione verſantur. Idem dictat *Salomon*; *Ubi multa ſunt opes, multi qui comedunt eas.* Et, *Quid prodeſt poſſeſſori, niſi quod cernat divitias oculis ſuis? Poſſeſſio divitiarum,*
nulla

nulla voluptate dominum perfundit, quantum ad ſenſum: Eſt ſane cuſtodia ipſarum; eſt etiam poteſtas donativi aut diſtributionis; eſt & fama, & inflatio ab ipſis; Sed non datur ſolidus ipſarum uſus, qui ad dominum pertingat. Annon vides ficta illa pretia, quibus gemmæ, & hujuſmodi rariora, æſtimantur; & quam inania opera ſuſcipiantur, ad oſtentationem meram, ut uſus aliquis *divitiarum* magnarum videri poſſit? Sed dicet quiſpiam, Vſum earum vel in hoc maxime cerni poſſe; quod dominos ex periculis & calamitatibus redimant: Vt ait *Salomon*; *Subſtantia divitis urbs roboris ejus, & quaſi murus elevatus in imaginatione ſua*. Sed caute *Salomon*, quod *imaginatione*, non *re ipſa*, tales ſunt. Plures enim, ſine controverſia, *divitiis* ſuis magnis vænierunt, quam redempti ſunt. *Divitias* magnas ne ſecteris; ſed quas parare poſſis juſte, impendere ſobrie, erogare hilariter, & libenter dimittere. Neque tamen contemptum ipſarum, inſtar *Monachi* alicujus, aut à ſeculo abſtracti, foveas; ſed de uſu diſtingue; Sicut *Cicero* optime de *Rabirio Poſthumo*; *In ſtudio rei amplificandæ apparebat, non avaritiæ prædam, ſed inſtrumentum bonitati quæri*. Auſculta etiam *Salomoni*, nec præproperæ opum accu-

accumulationi inhia; *Qui feſtinat ad divitias, non erit inſons.* Fingunt *Poetæ, Plutum,* (qui *divitias* ſonat,) à *Iove* miſſum, claudicare, & tardigradum eſſe: à *Plutone* autem, currere, & pedibus celerem. Innuentes, *Divitias,* bonis artibus, & juſto labore, partas, tarde accedere; ſed per mortem aliorum advenientes (veluti ex hæreditatibus, teſtamentis, aut ſimilibus) præcipitanter ruere. Nec minus poterit Fabula ea de *Plutone* intelligi, ſi *Plutonem* pro *Diabolo* accipias. Cum enim opes à *Diabolo* fluunt, (veluti, per fraudes, oppreſſiones, injuſticiam, & ſcelera,) rapido curſu feruntur.

Viæ ad *diteſcendum* variæ, & pleræque earum fœdæ. *Parſimonia* inter optimas cenſeri poſſit, neque tamen ipſa omnino innocens eſt: Opera enim liberalitatis & Charitatis coarctat. *Soli Cultura*, quaſi ad *divitias* maxime genuina; utpote quæ benedictio *magnæ matris Telluris* ſit. Verum lenta eſt hæc via. Attamen ubi homines inſigniter opulenti, ſe ad *Agriculturam*, & lucra ruſtica, ſubmittunt, *divitias* in immenſum coacervant. Noveram ex *Proceribus Angliæ* quendam, cui maximi reditus proveniebant, è re ruſtica, ſupra ſubditos cæteros quoſcunque ætatis meæ. Dives erat armentis; ovibus; ſylvis, tam

cæduis,

Digitized by Google

cæduis, quam grandioribus; lithanthracibus; frumento; plumbi & ferri fodinis; & compluribus aliis proventibus ruſticis. Adeo ut terra ei inſtar maris eſſet, merces perpetuo importans. Recte à quodam obſervatum; Se magno cum labore ad exiguas, & nullo fere ad magnas *divitias*, perveniſſe. Poſtquam enim res alicujus nummaria ſic increverit, ut nundinarum & mercatuum opportunitates præſtolari poſſit; atque eos contractus ſuperare, quibus ob ſummæ magnitudinem perpauci admodum homines apti ſunt; atque etiam in laboribus aliorum participare, qui minus pecunia abundant; fieri non poteſt, quin ſupra modum diteſcat. *Lucra* ex *Profeſſionibus*, honeſta certe ſunt; & duabus rebus promoventur maxime; Diligentia, & Fama bona propter probitatem in negotiando. At lucra ex contractibus majoribus plerunque naturæ magis ancipitis; Cumquis ſcilicet aliorum neceſſitates & anguſtias obſideat; ſervos & miniſtros alienos in damnum dominorum corrumpat; emptores alios, qui in majora forte pretia conſenſiſſent, artificioſe & vafre ſummoveat; & hujuſmodi fraudes exerceat: quæ omnes merito damnandæ ſunt. Quantum vero ad *Emptiones*, animo, non retinendi, ſed

Digitized by Google

ſed rurſus divendendi, illæ ex utraque ſe-re parte molunt; tam Venditorem, quam Emptorem prementes. *Societates* locupletant affatim; ſi cautus adhibeatur delectus eorum, quibuſcum *ſocietas* initur. *Fœnus* ex certiſſimis lucri generibus eſt, licet ex praviſſimis: utpote quod hominem panem ſuum comedere faciat *in ſudore vultus alieni*: atque in *Sabbatho* operari non ceſſat. Attamen certum licet ſit, non caret rimis ſuis ſecretis: Siquidem Notarii, & Inſtitores, ad commodum proprium, homines fortunarum dubiarum quandoque extollent. *Primum* eſſe in *inventione* aliqua *nova*, aut Privilegio, inundationem quandam opum interdum largitur: Sicut contigit primo *Sacchari Excoctori* in *Canariis*. Itaque ſi quis ſe peritum Dialecticum præſtare poſſit, ut addat Inventioni Iudicium, magna haud dubie efficiet; præſertim ſi tempora ſint propitia. Qui lucra tantummodo certa captat, ægre ad magnas *divitias* aſſurget: Contra, qui totus in incertis eſt, vix fortunarum diſpendia vitabit: Bonum igitur fuerit incerta lucra certis munire, ut damnis ſubveniatur. *Monopolia*, & *Mercium Coemptiones* ad *revenditionem*, ubi Lege nulla prohibentur, ad *divitias* viam ſternunt facilem; præſertim

ſi

Digitized by Google

ſi quis proſpicere poſſit, quæ merces in æſtimationem venturæ ſint, atque eo modo ſe illis abunde inſtruat. Opum acquiſitio, per *ſervitium Regum*, aut *Magnatum*, dignitatem quandam habet; tamen, ſi aſſentationibus & ſervilibus artificiis, ſeſe ad omnes nutus flectendo, parentur, inter vias viliſſimas poterit numerari. Quantum ad *venationem Teſtamentorum*, & *Legatorum*, (quemadmodum *Tacitus Senecam* inſimulat; *Teſtamenta & Orbos tanquam indagine capi*;) adhuc pejor eſt hæc res, quanto cum hominibus conditionis humilioris rem habemus, quam in ſervitio.

Fidem illis nimiam ne adhibeas, qui præ ſe ferunt contemptum *divitiarum*: Etenim *opes* deſpiciunt, qui deſperant; neque invenies uſquam tenaciores, ubi incipient diteſcere. Ne ſis in minutis tenax; *Divitiæ* alas habent, & aliquando ex ſeſe avolant, aliquando emittendæ ſunt, ut ampliores congregent. Opes ſuas moribundi relinquunt; aut uſui publico; aut Liberis, Cognatis, & Amicis; In utroque genere *Legationes* paulo moderatiores melius cedunt. *Divitiæ magnæ* hæredi relictæ, aves rapaces undique ad eas convolare invitant; niſi hæres fuerit ætate & judicio confirmatior. Similiter *Fundationes*

dationes glorioſæ & ſplendidæ, in uſus publicos, ſunt inſtar *Sacrificiorum ſine ſale*, & nihil aliquid quam *dealbata Eleemoſynarum ſepulchra*; quæ ab intus cito corrumpentur & putreſcent. Itaque dona tua, magnitudine ne metiaris, ſed commoditate; & ad debitam menſuram redigas: neque opera Charitatis in mortem uſque differas: Etenim, ſiquis recte rem æſtimet, qui id facit, ex alieno potius donat, quam è proprio.

XXXV.

De Ambitione.

Ambitio Choleram refert: Quod genus humoris, activos, vehementes, alacres, & promptos reddit; niſi obſtructionem patiatur. Quod ſi obſtructione concludatur, adeo ut libere permeare non poſſit, fit aduſta; & inde maligna & venenoſa. Similiter *Ambitioſi*, ſi in ambitu & petitione ſua repulſas non patiantur, ſed ſemper ſint in progreſſu, polypragmones potius ſunt quam periculoſi: Sin in cupiditatibus frænentur, & ſubinde fruſtrentur, malevolentiam & invidiam in corde fovent, & iniquo prorſus oculo, tum res, tum homines intuentur; ac tum demum

in

in ſinu lætantur cum res male cedant: Qui quidem animi affectus, cum ſervis *Regum*, aut Rerumpublicarum peſſime congruit. Bonum itaque *Principibus* fuerit, (ſi *ambitioſis* utantur,) ita rem diſponere, ut petpetuo directi, nunquam retrogradi ſint. Quod quia ſine præjudicio fieri non poteſt, melius eſſet, ab hujuſmodi ingenii hominibus omnino abſtinere. Etenim, ſi ipſi cum ſervitio ſuo non aſſurgant, operam dabunt ut ſervitium ſuum cum ipſis corruat. Verum, quia modo diximus, *Ambitioſos* non adhibendos, niſi urgente neceſſitate, operæ pretium fuerit jam dicere, quibus in caſibus neceſſarius ſit eorum uſus.

Imperatores & *Duces* in bello boni, utcunque *ambitioſi* ſint, omnino recipiendi: Etenim utilitas ipſorum, ut præficiantur, cætera compenſat: Militem autem deligere, qui *ambitione* vacet, perinde eſt, ac ſi calcaribus eum ſpolies. Quin & alter uſus *Ambitioſorum eſt*, ut umbellæ loco *Principibus* ſint, contra invidiam & periculum: Nemo enim eas partes ſubibit, niſi ſit inſtar columbæ occæcatæ, quæ ideo in ſurſum volat, quia circumſpicere non poteſt. Eſt etiam alius uſus *Ambitioſorum* non parvus, ut prægrandibus alas amputent, & eorum po-

tentiam labefactent; Quemadmodum *Macronem Tiberius* adhibuit, ad dejiciendum *Seianum*.

Quandoquidem igitur, in caſibus memoratis, neceſſarii ſint, ſupereſt ut oſtendamus, qua ratione ſint frænandi & coercendi, ut minus ab illis impendeat periculi. Pernicioſi minus ſunt, ſi natalibus ignobiles, quam ſi Nobiles: ſi ingenio paulo truciores & aſperiores, quam ſi gratioſi & populares: denique ſi nuper honoribus admoti, quam ſi veteratores facti ſint, & in honoribus ſuis muniti. Signum infirmi animi in *Principibus*, à pleriſque ducitur, ſi *gratioſos* & intimos ſibi adjungant; attamen, ſi verum dicendum eſt, non aliud reperitur remedium præſtantius contra potentiam nimiam *Procerum*, aut *Magiſtratuum*. Siquidem, quando juvandi & nocendi poteſtas penes *gratioſum* reſidet, vix fiet, ut aliquis ex *Proceribus* magnopere potentia turgeat. Alia ratio *Ambitioſos* coercendi non mala eſt, ſi per alios æque *Ambitioſos*, & protervos, librentur: Sed tum opus eſt Conſiliariis aliquibus moderatioribus, qui partes medias teneant, ne factiones omnia peſſundent: Etenim abſque illa ſaburra navis vacillabit nimis. Saltem allicere poterunt *Principes*, & animare aliquos humi-

humilioris conditionis, qui *Ambitioſorum* veluti flagella ſint. Quantum ad ingenerandam illam in *Ambitioſis* opinionem, ut ſe ruinæ proximos putent, atque eo modo contineantur: Si meticuloſi fuerint, bene forſitan cedet; Sin animoſi & audaces, præcipitabit conatus & machinationes eorum; neque eſt ſine periculo. Quod ſi neceſſitas flagitet, ut revera rejiciantur, neque id ſimul, & ſubito, facere, tutum foret; optimum erit, favoribus & repulſis eos alternis excipere; unde attoniti & confuſi hæreant, neſcientes quid expectent, & veluti intra ſylvam ambulent.

Ex *Ambitionibus*, minus eſt nociva, cupiditas prævalendi in rebus majoribus, quam ſe immiſcendi rebus omnibus: Iſtud enim confuſionem conſiliorum parit, & negotia deſtruit. Etiam minus periculi incumbit ab *Ambitioſo* in negotiis acri, quam ab eo qui gratia & clientelis pollet. Qui inter ſtrenuos, & negotiis pares, eminere ſtudet, magnam profecto ſuſcipit provinciam; verum hoc Publico utile eſt: Qui vero illud machinatur, ut Viros cordatos deprimat, & ipſe ſolus inter Ciphras Numerus ſit, ſeculi alicujus lues eſt & calamitas. *Honor* tribus inſignitur commodis; *Poteſtate bene-merendi*; *Aditu*

facili ad *Viros Principes*; & *Fortunarum propriarum in melius* evectione. Qui optimam ex his tribus ſovet intentionem, cum aſpirat, vir probus eſt: *Princeps* quoque, qui hujuſmodi in ſervis ſuis intentiones dignoſcere valeat & diſtinguere, *Princeps* eſt prudens. Verum in genere, præoptandi ſunt *Principibus* hujuſmodi ſervi, qui officio magis ducantur, quam *Ambitione*: quique negotia amplectantur & ament, potius ex conſcientia bona, quam ex oſtentatione: Denique diſtinguant *Principes* cum judicio, inter ingenia, quæ ſeſe omnibus negotiis ingerunt, & animum promptum ſeu alacrem.

XXXVI.

DE NATVRA, ET INDOLE NATVRALI IN HOMINIBVS.

N*Atura* occultatur ſæpenumero, interdum vincitur, raro extinguitur. Vis *Naturam* efficit magis impetuoſam cum recurrit; Doctrina & præcepta affectus naturales reddunt, minus quidem importunos, ſed non tollunt; verum *Conſuetudo* ſola ea eſt, quæ *Naturam* plane immutat & ſubigit. Qui victoriam de natura ſua reportare cupit, ſibi nec nimis magna, nec parva nimis penſa,

con-

Digitized by Google

conſtituat: Priora enim animum dejicient, propter fruſtrationes crebras; Poſteriora non multum attollent, etiamſi ſæpius prævaleat. Atque ſub initiis exerceat ſe adminiculis quibuſdam, ut Natatores recentes, veſicis aut juncis; deinde cum impedimentis, ut Saltatores ſolent, calceis gravioribus. Etenim, perfectionē in re qualibet inducit, ſi exercitatio difficilior ſit, quam uſus. Vbi *Natura* admodum potens eſt, & proinde victoria difficilis, opus erit per gradus quoſdam procedere. Qui tales ſint: Primo, *Naturam* ſiſtere ad tempus aliquod; more illius, qui cum iraſceretur, Literas Alphabeti, priuſquam quicquam faceret, recitare ſolebat: Secundo, *Naturam* moderari, & ad minores portiones deducere; Vt ſi quis, abſtinentiam à vino exercens, à majoribus hauſtibus ad minores deveniat: Poſtremo autem, *Naturam* penitus ſub jugum mittere, & domare. Verum ſi quis eo Animi robore & conſtantia polleat, ut ſe ſubito eximere & vindicare poterit, hoc optimum fuerit;

Optimus ille animi vindex, lædentia pectus
Vincula qui rupit, dedoluitque ſemel.

Neque antiqua Regula rejicienda; Vt *Naturam*, ad inſtar bacilli, in contrariam partem flectas; quo recta tandem deve-

deveniat. Verum intellige hoc, ubi Extremum illud alterum, in vitium non ducat. Inſuper & hoc advertas, ne Habitum ſuperinducere contendas, nixu continuo, ſed intermiſſo; Nam intermiſſio impetum redintegrat, & adauget; Et ſi quis, dum tironem agit, perpetuo ſe exerceat, eveniet, ut errores, non minus quam facultatem, imbibat. Neque huic malo ſuccurritur, niſi per tempeſtivas intermiſſiones. Præterea, victoriæ in *Naturam* non nimium cito triumphum accinas; *Natura* enim, ad longum tempus ſepulta jacebit, & tamen occaſione data reviviſcet: Id quod contigit *Puellæ* apud *Æſopum*, ex *fele* in *mulierem* converſæ; Quæ civiliter admodum in menſa ſedebat, donec mus in conſpectu ejus forte curreret. Itaque occaſiones tales, aut omnino evites, aut iiſdem frequentius inſueſcas, quo minus moveant. *Indoles* cujuſque *naturalis* optime deprehenditur in conſuetudine familiari; in hac enim nulla intervenit affectatio: in perturbationibus; ſiquidem illæ Præcepta & Regulas penitus excutiunt: denique, in caſu aliquo novo & inſolito; quia tum à conſuetudine deſeritur. Felices dixerim, quorum *Indoles naturalis* cum vitæ ſuæ genere congruit: Alias vere dicere poſſint;

Digitized by Google

ſint; *Multum incola fuit anima mea.* In ſtudiis, quicquid à *natura* tua alienum repereris, ſtata tempora tibi præfigas ad ejuſdem Exercitationes & Meditationes; Sin autem cum Genio tuo convenerit, de ſtatis horis ne ſis ſollicitus; Cogitationes enim tuæ ſponte illuc convolabunt, prout negotia & ſtudia cætera permittent. *Natura* cujuſque, ex vi innata, aut bonas, aut malas herbas, producit: Itaque ſedulo & tempeſtive illas irriget, has evellat.

XXXVII.

DE CONSVETVDINE ET EDVCATIONE.

Cogitationes hominum ſequuntur plerunque *inclinationes* ſuas; *Sermones* autem, *doctrinas*, & *opiniones*, quas imbiberunt; At *Facta* eorum ferme *antiquum obtinent*. Itaque, ut bene notat *Machiavellus*, (licet in exemplo ſcelerato,) minime fidendum eſt, aut naturæ violentiæ, aut verborum grandiloquentiæ, niſi corroborentur *Conſuetudine*. Inſtantia ejus hæc eſt: In facinore aliquo audaci & crudeli patrando, non acquieſcendum eſſe, aut in naturæ alicujus ferocia, aut in promiſſis conſtantibus, nedum juramen-

tis;

tis; ſed committendum ſcelus eſſe viris ſanguinolentis, & jamdudum cædibus aſſuetis. Sed *Machiavello*, de *Fratre* quopiam *Clemente*, aut *Ravillaco*, aut *Iauregua*, aut *Baltazare Gerardo*, aut *Guidone Faulxio*, nihil innotuit. Verum tenet Regula ejus; Naturam, aut promiſſorum fidem & ferociam, viribus *Conſuetudinis* haud æquipollere. Solummodo, ſuperſtitio, noſtris temporibus, eo provecta eſt; ut primæ claſſis Sicarii, Laniis obfirmatis minime cedant; atque decreta votiva, etiam in re ſanguinaria, *Conſuetudinis* vires exæquent. In aliis quibuſcunque, *Conſuetudinis* potentia clare eluceſcit: adeo ut miraculi inſtar ſit, audire, quot profeſſiones, proteſtationes, promiſſa, verba grandia, jactitent plurimi; & tamen, iſtis omnibus poſthabitis, pro more conſueto agere; acſi imagines eſſent, & machinæ plane inanimes, ſolis *Conſuetudinis* rotis impulſæ & actæ. Videre etiam licet *Conſuetudinis* tyrannidem in aliis multis. *Indi* (loquor de *Gymnoſophiſtis*, & veteribus, & modernis) ſe leniter ſuper pyram componunt, atque hoc modo ſe ipſos igne ſacrificant. Quin & fœminæ cum maritis in rogum immitti properant. *Pueri Spartani*, antiquis temporibus, flagris cædi ſuſtinebant, ſuper

aram

aram *Dianæ*, vix ejulatu aut gemitu ullo emiſſo. Memini, ſub initiis *Reginæ Elizabethæ*, *rebellem* quendam *Hibernum*, ſupplicationem *Deputato* obtuliſſe, ut torque lignea, non fune, ſuſpenderetur; quia illud magis in more rebellibus erat. Inveniuntur Monachi in *Ruſſia*, qui ad Pœnitentiam complendam, tota nocte hyemali, in vaſe aqua repleto non recuſabunt ſedere, donec glacie conſtringantur. Plurima denique exempla adduci poterunt, plane ſtupendas *Conſuetudinis* vires, tam ſuper animum, quam ſuper corpus, prodentia. Quandoquidem igitur *Mos* veluti ſummus ſit humanæ vitæ moderator & magiſtratus, curæ ſit inprimis, ut *Mores* bonos aſciſcamus. Certe *Conſuetudo* validiſſima, cum à pueritia incipit: Hanc *Educationem* appellamus; Quæ nihil aliud eſt, quam à teneris annis imbibita *Conſuetudo*. Ita videre eſt, in Linguis ediſcendis Linguam ipſam magis commode ſe applicare omnibus expreſſionibus & ſonis; artus quoque magis agiles & flexiles ad omnes poſituras & motus eſſe, in pueritia, aut adoleſcentia, quam poſtea. Veriſſimum enim eſt, opſimathes iſtos novam plicam non bene admittere: Niſi fuerit in nonnullis hominibus, quibus animi nondum fixi, ſed eoſdem apertos ad

omnia præcepta conſervarunt, quo continuo emendationem reciperent; id quod rariſſimum eſt.

Verum ſi *Conſuetudinis* vires, cum ſimplex ſolummodo ſit, & ſejuncta, tantæ ſint; multo magis *Conſuetudo* copulata, & conjuncta, & in Collegium coacta, excellit. Iſthic enim exemplum docet, relevat ſocietas, æmulatio ſtimulat, gloria animos extollit: Ita ut in hujuſmodi locis, vires & influxus *Conſuetudinis* tanquam in exaltatione ſint. Certe, multiplicatio, & (ut *Chymicorum* vocabulo utar;) *Projectio*, ſuper naturam humanam, conſiſtit in ſocietatibus bene inſtitutis, & diſciplina ſalubri informatis. Etenim Reſpublicæ recte adminiſtratæ, quin & leges bonæ, alunt virtutem in herba, ſed ſemina ipſius non multum promovent. Verum infelicitatis Orbis hoc habet, ut media maximarum virium applicentur quandoque finibus minime expetendis.

XXXVIII.

De Fortuna.

Negari non poteſt, quin Accidentia & Caſus externi, ad hominum *fortunas*, promovendas, vel deprimendas, pluri-

Digitized by Google

plurimum poſſint. Gratia alicujus ex Magnatibus, opportunitas, aliorum obitus, occaſio virtuti cujuſque congrua. Veruntamen, *fortunam* ſuam fingere cuique præcipue, in manu propria eſt. *Faber quiſque fortunæ ſuæ*, inquit *Comicus*. Atque inter externas cauſſas illa frequentiſſima; *Stultitiam unius, alterius Fortunam promovere*. Nemo enim ita ſubito evehitur, ac occaſione errorum alterius. Vt inquit Adagium; *Serpens, niſi ſerpentem comederit, non fit draco*.

Virtutes apertæ & conſpicuæ *laudes* pariunt; At inſunt virtutes quædam occultæ & latentes, quæ pariunt *Fortunam*. Nimirum, facultates nonnullæ ſe expediendi, quæ nomen non habent. *Hiſpanum* vocabulum, (*Deſembeltura*,) eas quadem ex parte innuit. Scilicet; cum non inveniuntur in natura alicujus obices aut impedimenta: ſed rotæ animi ad motum rotarum *Fortunæ* verſatiles ſunt. Ita enim *Livius* (poſtquam *Catonem Majorem* his verbis deſcripſiſſet; *In illo viro tantum robur corporis & animi fuit, ut quocunque loco natus eſſet, fortunam ſibi facturus videretur*;) illud diſerte notat, quod ei fuiſſet *ingenium verſatile*. Quare ſi quis limis & adductis oculis aſpiciat, videbit *Fortunam*: *cæca* enim licet ſit, haud

tamen

tamen prorſus *invisibilis*. Etenim via *Fortunæ* ſimilis eſt *Galaxiæ* in æthere; quæ concurſus eſt, ſive coacervatio complurium ſtellarum minutarum, ſeorſim inviſibilium, ſed conjunctim luminoſarum. Eodem modo, complures virtutes ſunt, exiguæ, & vix in notam incurrentes; ſive potius facultates & conſuetudines appoſitæ; quæ *fortunatas* reddunt. *Itali* ex ipſis nonnullas notant; quales quis minime putaret. Cum hominem innuunt, cui proſperam *Fortunam* ſpondent, inter cæteras ejus qualitates adjicient, quod habeat *Poco di Matto*. Neque ſane inveniuntur aliæ duæ Qualitates magis ad hanc propitiæ, quam ſi quis habeat modicum ex *ſtulto*, & non nimium ex *honeſto*. Itaque, quibus Patria, aut Principes ſui, nimio plus chari extiterunt; iidem nunquam *fortunati* fuerunt; neque profecto eſſe poſſunt. Quando enim cogitationes ſuas extra ſe ipſum quis collocaverit, viam ſuam bene inire nequit.

Fortuna præpropera, magna molientes, & nonnihil turbulentos, reddit; at *Fortuna* exercita ea eſt, quæ efficit prudentes & cordatos. *Fortuna* proculdubio, ſaltem propter filias ſuas, honorem meretur; *Confidentiam* ſcilicet, & *Exiſtimationem*; Etenim has duas parit *Fortuna* proſpera; alte-

Digitized by Google

alteram intra nos ipſos; alteram in aliis erga nos; Eæque viciſſim pariunt animos & auctoritatem. Viri cuncti prudentes, quo invidiam ſuarum virtutum amoliantur, omnia *Providentiæ* & *Fortunæ* imputare ſolent: Ita enim decentius & liberiùs eas ſibi aſſumere poſſint: Quinetiam Majeſtatem homini quandam addit, ſi videretur *Numini* curæ eſſe. Sic *Cæſar*, dum animaret Gubernatorem navis in tempeſtate, dixit; *Cæſarem portas, & fortunam ejus*. Sic *Sylla* nomen *Felicis* elegit, non *Magni*. Atque illud obſervationem non præteriit; eos, qui ex profeſſo, ſapientiæ & artibus propriis nimium tribuerunt, in fine *infortunatos* evaſiſſe.

Narratur de *Timotheo Athenienſi*, poſtquam in reddendis rationibus Præfecturæ ſuæ, hanc Clauſulam, ad ravim uſque, inſeruiſſet; *Atque in hoc nulla erant fortunæ partes*; deinceps illi nihil ceſſiſſe proſpere. Sunt certe, quorum *fortuna* ſimilis Carminibus *Homeri*, quæ majore cum facilitate fluunt, quam aliorum *Poëtarum* Verſus: Id quod *Plutarchus* de *Fortuna Timoleontis*, ad *Fortunas Ageſilai*, aut *Epaminondæ*, comparata, prædicat. Hoc vero ut fiat, ſine dubio, in nobis ipſis, maxime ſitum eſt.

Digitized by Google

XXXIX.

De Vsura Sive Foenore.

Plurimi Invectivas quaſdam ingenioſas, in *Fœneratores*, commenti ſunt. Dicunt; Miſerum eſſe, Diabolum in *Dei* partem involaſſe, *Decimas* ſcilicet. *Fœneratorem* maximum eſſe *Sabbathi violatorem*; Aratrum ſiquidem ſuum non ceſſare *Sabbathis*. *Fœneratorem Fucum* eſſe, de quo *Virgilius*;

Ignavum Fucos pecus à præſepibus arcent.

Fœneratorem, Legem primitivam, poſt Lapſum hominis latam, peſſundare; quæ fuit; *In ſudore vultus tui comedes panem tuum*; minime vero; *In ſudore vultus alieni*. *Fœneratores* pileis luteis indui oportere, quia *Iudaizant*. Rem eſſe contra naturam, ut *pecunia* generaret *pecuniam*; & hujuſmodi alia. Ego vero hoc dico tantum; *Fœnus eſſe, inter Conceſſa, propter diritiem cordis*. Cum enim neceſſe ſit hominibus, ut *pecunias* mutuo dent, & accipiant; ſintque tam duro corde, ut eas gratis commodare nolint; reliquum eſt ut permittantur *Vſura*. Alii nonnulli in medium adduxerunt callidas quaſdam & ſuſpectas propoſitiones, de Argentariis, & Excambiis publicis, detectione fortu-

fortunarum hominum ſingulorum,& aliis hujuſmodi artificiis. Verum pauci de *Fœnore* diſſeruerunt ſolide & utiliter. Optimum fuerit, proponere nobis ante oculos *Fœnoris commoda*, & *incommoda*; ut Bonum vel ponderetur, vel ſeparetur; Quinetiam cavere inprimis, ne dum *Fœnore* feramur in melius, intercipiamur, & incidamus in pejus.

Incommoda Fœnoris hæc ſunt. Primum, quod Mercatorum numerum minuit. Nam ſi ignava hæc *pecuniæ* in *fœnus* erogatio è medio tolleretur, *nummi* non deliteſcerent præ ſocordia, ſed, magna ex parte, in mercaturam impenderentur; Quæ inſtar *Venæ Portæ*, cuivis *Regno* eſt, ad opes introducendas. Secundum, quod Mercatores inopes reddit: Sicut enim Colonus terram colere ita fructuoſe nequit, ſi Reditum ſolvat nimis gravem; ita Mercator tam commode & lucroſe mercaturam ſuam exercere vix poteſt, ſi *pecuniis fœnore* ſumptis negotietur. Tertium *Incommodum* duorum priorum Appendix quædam eſt, Portoriorum & Vectigalium publicorum imminutio, quæ fluunt & refluunt, pro modo commercii. Quartum, quod Theſaurum, & *Pecunias* Regni, ſive Reipublicæ, in paucorum manus reducit: Cum enim *Fœne-*

ratoris

Digitized by Google

ratoris lucrum certum ſit, cæterorum incertum, eveniet in fine ludi, prout fit ſæpe in alea, ut maxima pars pecuniæ promo cedat. Illud autem pro inconcuſſo tenendum, florere Rempublicam inprimis, cum *pecuniæ* diſpergantur, non coacerventur. Quintum, quod terræ & prædiorum pretium deprimit: Etenim *pecuniæ* inſumuntur, vel in mercaturam, vel in prædiorum coëmptiones; *Fœnus* autem utrique obviare videtur. Sextum, quod omnes labores, molimina, & inventa nova quæcunque, enervat & hebetat; in quibus *pecunia* minime ſibi deeſſet, niſi à torpedine iſta impediretur. Poſtremum, quod tinea eſt & teredo facultatum quam plurimorum hominum; id quod, tractu temporis, egeſtatem publicam parit.

Econtrario, *Commoda Fœnoris* hæc ſunt. Primo, quod utcunque *Vſuræ* in aliquibus mercaturę noceant, in aliis nihilominus proſunt: Certiſſimum enim eſt, maximam mercaturæ partem à junioribus Mercatoribus exerceri, *fœnore* ſumptis *pecuniis*; Vnde ſi *Fœnerator* pecunias ſuas, vel exigat, vel non emittat, ſecutura neceſſario eſt magna mercaturæ clades. Secundum eſt, quod niſi prompta hæc à *Fœneratoribus pecuniarum* mutuatio hominum neceſſitatibus ſubveniret, in extremas

tremas anguſtias cito redigerentur; quandoquidem cogerentur res ſuas (ſive bona mobilia fuerint, ſive prædia) nimis vili pretio vendere: Itaque, ubi *Fœnus* rodit tantum, diſtractiones præproperæ penitus abſorberent. Nam quantum ad *Oppignerationes*, aut ea qua à *Iureconſultis* appellantur *Mortua vadia*, huic certe malo remedium vix exhibebunt: Siquidem aut ea prorſus non accipient homines ſine *Fœnore*; aut ſi accipiant, ſolutione ad diem minime præſtita, ſummo jure agent. Memini, *Pecunioſum* quendam, virum durum, rure agentem, qui ſolebat dicere; *In malam crucem abeat iſta fœneratio; Impedimento eſt, quo minus Pignorum & Obligationum pœnas exigere poſſimus.* Tertium & ultimum hoc eſt: Nugas meras dico, ſi quis exiſtimet, Mutuationem pecuniarum facilem, non admiſſo *Fœnore*, fieri poſſe: Neque rurſus quis animo comprehenderit, innumera quæ ſequentur mala, ſi Contractus illi mutui dati & accepti convellantur. Itaque de abolendis prorſus *Vſuris* ſermones facere ineptum foret. Reſpub. omnes, pro diverſa tamen ad *Sortem* ratione, eas tolerant; adeo ut opinio illa in *Vtopiam* protinus releganda.

Dicamus jam de *Reformatione* & *Nor-*

 ma

Digitized by Google

ma Vſurarum. Quibus nimirum modis, *Incommoda* earũ optime evitentur, *Commoda* retineantur. Patet jam, conferendo inter ſe *Commoda* & *Incommoda Vſurarum*, (quod modo fecimus,) duo eſſe, quæ reconciliare oportet. Prius, ut retundantur dentes *Fœnoris*, ne nimium mordeat: Secundum, ut viris pecunioſis aperiatur via, qua ad pecunias Mercatoribus præſtandum invitentur, ne Commercium intercidat aut langueſcat. Hoc autem fieri non poteſt, niſi in *Fœnore* duas Proportiones introducas; *Minorem* & *Majorem*. Si enim *Fœnus* ad unicam tantum Proportionem, eamque minorem, redigas, mutuo accipientem aliquantulum levabis, ſed Mercator *pecunias* non facile reperiet. Atque inſuper notandum eſt, Mercaturam, cum ſit omnium maxime lucroſa, *Fœnus* ad Proportionem bene magnam ferre poſſe; alios Contractus minime.

Vt his duabus intentionibus ſatisfiat, hac via inſiſtere licet. Duæ ſunto *Fœnoris* Proportiones; Prior omnibus permittatur; Poſterior cum licentia, aliquibus tantum hominibus, & in aliquibus Reipublicæ locis, ubi mercatura fervet, concedatur. Primo igitur, (ſi nos audias) reducatur *Fœnus* ad partem viceſimam *Sortis*

pro

Digitized by Google

pro Mutuatione in annum: Ea proportio Edicto promulgetur, ut libera ſit omnibus. Pro ea accipienda, *Princeps* ſive Reſpublica, mulctæ omni renunciet. Hoc ab obſtructione aliqua generali, aut difficultate majore; Mutuationem conſervabit. Hoc innumeris Mutuatoribus, ruri & alibi degentibus, ſolamini erit. Hoc magna ex parte prædiorum pretia adaugebit. Quandoquidem annuus valor prædiorum, hic apud nos in *Anglia*, excedet illam *Fœnoris*, ad hanc Proportionem redacti, quantum annuus valor ſex librarum, excedit illum quinque tantum. Hoc denique, induſtrias hominum, ad utilia & lucroſa inventa, acuet & excitabit: eo quod plurimi hujuſmodi inventis potius ſe dedent, quam lucro tam exili, quale diximus, ex *Vſuris*, acquieſcere; præſertim cum lucro jampridem majori ex iiſdem aſſueviſſent. Secundo, certis quibuſdam hominibus, commodandi Mercatoribus notis, & non aliis quibuſcunque hominibus, *Licentia* concedatur: Hoc autem fiat, additis Cautionibus quæ ſequuntur. Sit Proportio (etiam hæc de qua loquimur) illa paulo remiſſior, quam antea ſolvere ſolebant: Hoc pacto, univerſi, tam Mercatores, quam alii, reformatione hac recreabuntur, *Princeps* autem, ſive

Reſp., exiguam aliquam Summam percipiat, pro *Licentiis* ſingulis; reliquum lucri, *Fœneratori* cedat.. Si enim lucrum *Fœneratoris* leviter tantum minuatur, eum nullo modo à *fœnore* exercendo deterrebit: Exempli gratia; Si quis antea decem aut novem libras, pro *Sorte* centum librarum, quotannis accipere ſolebat; is etiam octo potius libris contentus erit, quam *Fœneratorem* exuet, aut certa cum incertis commutabit. Sint iſti, quibus *Licentia* ſcilicet conceditur, numero minime definiti; Sed tamen ad Vrbes aliquas,& Oppida quæ mercatura florent,reſtringantur:Ita enim,prætextu *Licentiarum*,opportunitatem non habebunt *Pecunias* aliorum pro ſuis commodandi; nec novem aut octo librarum Proportio, Licentia munita, generalem illam quinque librarum obſorbebit:Nemo ſiquidem *pecunias* ſuas procul à ſe mittere, aut in manus ignotas concredere, præoptabit.

XL.

DE IVVENTVTE ET SENECTVTE.

IVvenis annis, poterit eſſe ſenex *horis*, ſi *temporis* jacturam non fecerit. Sed hoc raro contingit. Generaliter, *Iuventus* ſimilis

ſimilis eſt primis cogitationibus, quæ ſecundis ſapientia cedunt. Etenim ineſt cogitationibus *juventus* quædam, non minus quam ætatibus. Attamen inventio *Iuvenum* vivacior eſt quam *Senum*; Atque imaginationes in mentes eorum illabuntur melius, & veluti divinius. Ingenia præfervida, & quæ cupiditatibus violentis ac perturbationibus huc illuc impelluntur, non matura fiunt ad res gerendas, donec *Meridiem* ætatis ſuæ attigerint. Vt videre eſt in *Iulio Cæſare*, & *Septimio Severo*. De quorum poſteriore dictum eſt; *Iuventutem egit erroribus, imo furoribus, plenam:* Qui tamen, in ſerie *Imperatorum* univerſa, fuit propemodum celeberrimus. Sed ingenia ſedata & compoſita, etiam in *juventute* florere poſſint. Cujus rei exempla cernuntur, in *Auguſto Cæſare*, *Coſmo Duce Florentiæ*, *Gaſtono de Fois*, & aliis nonnullis. Ex altera parte, calor & vivacitas, ſi in *Senectute* inveniantur, temperamentum optimum conſtituunt ad negotia. *Iuvenes* ad inveniendum magis idonei ſunt, quam ad judicandum; & executione potius quam conſiliis validi; & ad negotia nova melius adhibentur, quam ad conſueta. Etenim experientia *Senum*, in iis quæ ſub experientia eorum cadunt, eos dirigit; ſed in rebus novis eos

Digitized by Google

ſeducit. Errores *Iuvenum* negotia ſæpenumero peſſundant; verum errores *Senum* non ultra fere procedunt; niſi ut plus fieri potuiſſet, aut citius. *Iuvenes*, in rebus gerendis & tractandis, majora amplectuntur, quam comprehendere valeant; plura movent, quam componere rurſus ſciunt; ad fines advolant gradibus & mediis non bene penſitatis; præcepta quædam abſurde perſequuntur, in quæ caſu inciderunt; extrema remedia à principio uſque tentant; denique quod errores conduplicat, errores agnoſcere, aut revocare, detrectant: Similes equis male domitis, quæ nec ſe ſiſtere, nec vertere, volunt. *Senes* plus ſatis objiciunt; in conſultationibus nimium morantur; pericula pluſquam expedit reformidant; pœnitentia præpropera vacillant; atque negotia raro admodum ad periodum juſtam deducunt; ſat putantes, mediocritate quadam ſucceſſus frui. Bonum certe fuerit, in negotiis mixturam adhibere, & *Senum* & *Iuvenum*: Illud enim in præſens utile erit, ut virtutes utriuſque ætatis, defectus earum corrigant; Vtile etiam futuro, ut *Iuvenes* perdiſcant, dum *Senes* moderentur; Poſtremo accidentia externa melius compeſcit, quia *Senes* auctoritate, *Iuvenes* gratia & popularitate, pollent. At in Moralibus

ralibus

Digitized by Google

ralibus *Iuventus* fortaſſe primas tenebit, ut *Senectus* in Politicis. Ex *Rabbinis* quiſpiam, ſuper Textum illum ; (*Iuvenes veſtri videbunt viſiones*, & *Senes veſtri ſomniabunt ſomnia*;)ſic infert; Quod *Iuvenes* propiore ad ſe aditu *Deus* dignatur, quam *Senes:* Quia *Viſio* revelatio clarior & manifeſtior eſt,quam *Somnium*. Et ſane, quanto quis magis de Mundo bibit, tanto plus toxico ejus inficitur: Tum *Senectus*, potius in facultatibus intellectus, quam in virtutibus voluntatis & affectuum, proficit. Sunt, qui in *Iuventute* admodum præcoces ſunt,ſed currentibus annis cito marceſcunt, & deveniunt evanidi. Tales ſunt; Primo qui ingenia nacti ſunt fragilia, quorum acies facile retunditur: qualis fuit *Hermogenes Rhetor*; cujus Libri ſubtiliſſimi ſunt; verum ipſe paulo poſt ſtupidus evaſit. Secundum genus eorum, quibus naturales quædam facultates inſunt,quæ magis *Iuventutem* decent, quam *Senectutem*;qualis eſt Oratio fluens, & luxurioſa; quæ in *Iuvene* laudatur; in *Sene* non item. Ita *Cicero* loquitur de *Hortenſio*;*Idem manebat,neque idem decebat*. Tertium eorum, qui ſub initiis nimium efferuntur; & magnanimitate præditi ſunt, ſupra quam ætas provectior ferre valeat: qualis fuit

Scipio Africanus, de quo *Livius* ita prædicat; *Vltima primis cedebant*.

XLI.

DE PVLCHRITVDINE.

VIrtus, inſtar Gemmæ pretioſæ, optima eſt, ſine ornamentis inſerta. Atque profecto eadem præſtat, in corpore decoro, licet non delicato; quodque aſpectus dignitatem potius præ ſe ferat, quam *pulchritudinem*. Neque fere reperies, eximie *formoſos* virtutibus pollere: acſi Natura in hoc magis incubuiſſet, ut non turpiter erraret, quam ut aliquid excellens produceret. Itaque converſationibus apti ſunt, at excelſos ſpiritus non gerunt: Et urbanitati potius ſtudent, quam virtuti. Sed hoc in omnibus non tenet. Siquidem *Auguſtus Cæſar*, *Titus Veſpaſianus*, *Philippus Pulcher Rex Gallus*, *Edovardus Quartus Rex Angliæ*, *Alcibiades Athenienſis*, *Iſmaël Perſa*, viri prorſus magni fuerunt, & nihilominus *perpulchri*.

In *Pulchritudine* præfertur venuſtas colori; & decorus ac gratioſus oris & corporis motus ipſi venuſtati. Ea præcipua *Pulchritudinis* portio quam pictura repræſentare non poteſt; Imo nec effigies ipſa viva, primo aſpectu. Non reperitur *Pulchritudo* aliqua excellens, cui non inſit aliquid

aliquid minus conforme in compagine. Haud facile quis dixerit, utrũ *Apelles*, aut *Albertus Durerus*, nugator major fuerit; quorum alter hominem ſecundũ proportiones Geometricas effingere voluit; alter, ex compluribus faciebus, optimas quaſque partes deſumendo, unã ſatagebat depingere excellentem. Tales (credo) effigies vix ulli placebunt, prçterquam Pictori ipſi. Non quin exiſtimem, elegantiorem faciem depingi à Pictore poſſe quam unquam in vivis fuit; ſed hoc ei contingere oportet ex felicitate quadam, & caſu, (veluti Muſicis ſui cantus) non autẽ ex Regulis artis. Videre eſt facies nonnullas, quarũ partes ſingulæ examini ſi ſubjiciantur, vix unam reperies quam ſeparatim probes; quæ tamen in conſortio ſatis placent. Quod ſi verum ſit, *Pulchritudinem* præcipuam ſitam eſſe in motu decoro, mirum ſane non eſt, ſi provectiores ætate aliquando videantur junioribus *amabiliores:* Secundum illud *Euripidis*; *Pulchrorum autumnus pulcher:* Etenim fieri non poteſt, ut Iuvenis per omnia decus tueatur, niſi forte juventutem ipſam ad ſupplementum decoris aſſumas. *Pulchritudo*, eſt inſtar fructus horarii, qui facile corrumpitur; nec diu durat; atque ſæpe juventutem inducit diſſolutam, ſenectutem autem ſero

pœnitentem: attamen ſi bene collocetur, virtutes ſplendere facit, vitia erubeſcere.

XLII.

De Deformitate.

DEformes Naturam fere ulciſcuntur: Sicut enim Natura minus illis propitia fuit, ita & illi Naturæ viciſſim adverſi; cum ſint plerique ipſorum (ut loquitur *Scriptura*) *ſine affectione naturali*. Eſt proculdubio conſenſus inter animam & corpus; atque Natura, *ubi peccat in uno, periclitatur in altero*. Sed quia in fabrica animæ conceditur homini electio, in fabrica corporis imponitur neceſſitas; aſtra inclinationis naturalis obſcurantur nonnunquam à Sole virtutis & diſciplinæ. Conſentaneum itaque fuerit, de *Deformitate* dicere, non ut ſigno, quod quandoque fallit; ſed ut cauſſa, quæ perraro effectu deſtituitur. Quicunque in perſona ſua aliquid habet, quod contemptum inducit, perpetuum habet in ſe ſtimulum, quo à contemptu ſe vindicet: Itaque *Deformes* ſemper audaciſſimi; in principio, veluti in defenſione ſua, utpote qui contemptui exponuntur; ſed proceſſu temporis, ex habitu acquiſito. Iterum *Deformitas* induſtriam acuit; ejus generis induſtriam,

duſtriam, ut aliorum defectus & infirmitates ſedulo rimentur, unde habeant quod rependant. Præterea, in potentioribus, ſuſpiciones & zelotypiam, verſus eos, extinguit; veluti homines quos tuto deſpicere liceat: competitores autem & æmulos conſopit; utpote nihil ſuſpicantes de promotione eorum ad honores; donec ipſos in poſſeſſione honorum videant. Adeo ut ſi rem diligenter introſpicias, in magnis ingeniis *Deformitas* aſcenſum ad honores patefaciat. *Reges*, antiquis temporibus, (atque hodie etiam in *Imperiis* nonnullis,) *Eunuchorum* fidei magnopere inniti ſolebant: Qui enim erga omnes invidi ſunt, uni magis fidi ſunt, & obnoxii. Attamen fidem illis adhibebant, potius ut rimatoribus bonis & ſuſurronibus, quam aut Magiſtratibus aut miniſtris publicis. Similis etiam eſt ratio *deformium*. Manet illa Regula, quam antea poſuimus; *Deformes*, ſi animoſi ſint, à deriſu & ignominia liberare ſe gnaviter contendent: Quod fieri non poteſt, niſi aut per virtutem, aut per malitiam. Itaque nil mirum cuiquam videatur, ſi quandoq; in viros egregios evadant; qualis fuit *Ageſilaus*, *Zangerus Solymanni Filius*, *Æſopus*, *Gaſca Peruviæ Præfectus*; quin & *Socrates* illis annumerari poſſit, cum aliis.

XLIII.

XLIII.

DE AEDIFICIIS.

Ædes extruuntur, ut in iis habitemus; non ut eas ſpectemus: Pulchritudini igitur præponatur Vſus, niſi fortè utrunque obtineri poſſit. Relinquamus fabricas *ædium* ſpecioſas, quæ admirationem incurrunt, *palatiis Poetarum incantatis*; qui eas extruunt ſumptu parvo. Qui *domum* elegantem ædificat, ſed in ſitu malo, carceri ſe ipſum mandat. Situm autem malum intelligo, non tantum ubi aër inſalubris, ſed etiam ubi aër inæqualis eſt: Quales ſunt *ædes*, quæ extruuntur quidem in colliculo paululum elevato; ſed cincto undique, more Theatri, collibus altioribus; ubi ardor Solis conſtringitur, venti autem, veluti in canalibus, variis æſtibus reciprocantur; adeo ut in hujuſmodi ſitu, ſubito ſentias diverſitatem non minorem, caloris & frigoris, quam ſi in locis diverſis habitares. Neque malum ſitum facit aëris ſolummodo conditio prava; verum etiam viarum & adituum incommoditas; fora rerum venalium indiga; & (ſi *Momum* conſulas) vicini mali. De compluribus aliis non loquor; qualia ſunt; Aquarum abſentia;

Sylva-

Sylvarum defectus, quæ & focum, & umbram, præbeant; Sterilitas ſoli aut quod ex variis glebarum generibus minime commiſtum ſit; Proſpectus coarctatus; Defectus terræ planæ & æquabilis; Locorum defectus in propinquo, qui venationibus, aucupiis, curſibus equorum, idonei ſint; Mare nimis in vicino, aut nimis in remoto; Commoditas nulla fluviorum navigabiliū, aut etiam incommoditas ipſorum ob inundationes; Situs remotior ab urbibus magnis, quod negotiis obeſt, aut etiam propinquior, quod victui neceſſaria abſorbet, & omnia cara reddit; Locus ubi quis latifundia ampla poſſideat, aut acquirere poſſit; & locus contra ubi pennas extendere nequeat: Quæ ſingula minime eo animo enumeramus, acſi *domus* aliqua his incommodis omnibus vacare poſſit, verum ut tot ex illis evitemus, quot evitari concedatur; atque rurſus, ſi quis *Domos* plures ædificet, ita rem diſponat, ut quæ in una deſint commoditates, adſint in altera. Reſponſum *Luculli Pompeio*, bellulum erat: qui, cum in palatio *Luculli*, immenſas & luminoſas porticus & cameras conſpexiſſet, ſic infit; *Optime proculdubio hic habitatur æſtate, ſed quomodo hyemem toleras?* Cui *Lucullus*; *Quid, numnam me putas avium prudentiam non aſſequi; qua-*

rum

rum nonnulla, hyeme ingruente, ſedes mutant?

Tranſeundum jam à ſitu *Domus*, ad *domum* ipſam. Imitabimur *Ciceronem*; qui libros conſcripſit *De Oratore*, & librum unicum qui inſcribitur *Orator*; quorum priores *Præcepta artis* tradunt, poſterior *Perfectionem*. Deſcribemus igitur *Palatium Regium*, atque ejuſdem *modulum* quendam conficiemus. Prorſus enim mirabilis res eſt, tam vaſtas hodie exiſtere moles in *Europa*, quales ſunt *Vaticanum*, & *Eſcuriale*, & nonnullæ aliæ; in quibus tamen *Cameram* aliquam vere magnificam vix reperies.

Primum igitur ſtatuo, *Palatium* perfectum neutiquam eſſe, niſi duas habeat portiones diverſas; *portionem Convivii*, ut loquitur Liber *Heſter*; & *portionem Manſionis* ſive familiæ; alterum ad pompas, magnificentias, & celebritates; alteram ad habitationis uſum. Intelligo, *portiones* iſtas duas extrui debere, non ut latera *domus*, ſed ut *frontis* ipſius partes; eaſque exterius uniformes eſſe, licet interius longe diverſas. Conjungi autem volumus *portiones* iſtas, per turrim ſublimem & ſplendidam, in medio frontis. Atque, quoad *portionem convivii*, unicam tantum illic *Cameram* poni velim; eamque

que ſupra gradus quinquaginta pedes ad minus altam: & ſubter eam, *Cameram* item alteram, ſimilis longitudinis & latitudinis; quæ apparatum & inſtructionem, ad feſta, ludos, & ejuſmodi magnificentias; actores etiam, dum ſe ornent & parent, commode recipiat. Alteram *portionem*, *Manſionis*, ſcilicet, dividi velim præcipue, in *Aulam*, & *Sacellum*, utramque amplam & pulchram: Eas vero per univerſam *Portionis* longitudinem extendi nolim; ſed relinqui in exitu Cœnacula duo; hyemale & æſtivale: Atque ſubter hæc omnia (excepto *Sacello*) Cellas amplas ſubterraneas collocari volo; quæ Culinis privatis, Promptuariis, Panariis, & ſimilibus, inſerviant. Quantum ad Turrim; Eam elevari volo uſque ad duo Tabulata; utrunque quindecim pedes altum, ſupra duas alas frontis; coopertam plumbo æquabili, atque ſtatuis per fulcra laterum, in ſummitate, decoratam: Eandem turrim in Cubicula diſtingui volo. Gradus autem turris apertos eſſe, & in ſe revertentes, & per ſenos ſubinde diviſos; utrinque ſtatuis ligneis, inauratis, vel ſaltem ænei coloris, cinctos, cum ſtatione ſpatioſa & lata in vertice. Verum cavendum, ne locus, ubi famuli comedant, ſit ad imum gradum, vel prope: Si enim ſit,

cibo-

Digitized by Google

ciborum nidor aſcendet, tanquam in tubo quodam. Et de *fronte Ædificii* hactenus. Tantum intelligo gradus primos aſcenſus ad viginti pedes ſuſtolli debere; altitudinem ſcilicet Tabulati inferioris.

Vltra *frontem Aedificii*, aream ſpatioſam deſigno, cujus latera tria ſint, ipſa *adium fronte* haud paulum humiliora; Atque in quatuor angulis ejuſdem areæ, turres extruantur, altitudinem laterum prædictorum nonnihil ſuperantes, ad gradus, quibus in ſuperiora aſcendatur, capiendos: quæ turres non recipiantur in planum *adificii*; ſed extra promineant. Area autem integra lapidibus latis quadrangulis minime ſubſternatur; Nam hujuſmodi pavimenta calorem moleſtum æſtate, & ſimiliter frigus aſperum hyeme, immittunt; ſed habeat ambulacra, ex ejuſmodi lapidibus, per latera tantum *ædificii*; & formam crucis, ex iiſdem, in medio; cum quadris interpoſitis, quæ gramine veſtiantur, detonſo quidem, ſed non nimis prope terram. Latus univerſum areæ, ex *parte Convivii*, occupent ſpatioſæ & ſpecioſæ *Porticus*. In quibus ſingulis *Porticibus* ſint in laquearibus tres aut quinque Sphæræ concavæ, (Cupulas vocant,) pulchræ, in longitudine poſitæ; ad æqualem diſtantiam: Sint quo-

que

Digitized by Google

que feneſtræ, ex vitro colorato, ubi pingantur columnæ, imagines omnigenæ, flores, & ſimilia. At latus ex *parte Familiæ*, ſimul cum latere tertio è regione *frontis*, complectatur *Cameras præſentiales*, & alias uſus ac decoris ordinarii; atque rurſus Cubicula: Sintque etiam tria iſta latera ita extructa, ut exhibeant *ædificium* duplex; non tranſlucida, ſed ex altera tantum parte feneſtrata; ut tam matutinis, quam veſpertinis temporibus, præſto ſint *Cameræ*, in quas Sol non intret. Accommodentur etiam eo modo, ut habeantur ibi *Cubicula* & *Cameræ* tam æſtivales ad refrigerium, quam hyemales ad frigus arcendum. Invenies non raro *ædes* pulchras, ſed tamen ita vitro & feneſtris repletas, ut vix locum ſuppeditent, ubi te recipias aut ad Solem, aut ad frigus, evitandum. Quantum ad Feneſtras prominentes ſive arcuatas, eas probo tanquam res commodas; (Vrbibus ſane feneſtræ ad planum *ædificii*, & minime protuberantes, magis conveniunt; propter Vniformitatem ſtructuræ plateas verſus;) Sunt enim receptus colloquiis opportuni: atq; inſuper, tam Ventum, quam Solem, ſummovent; Quod enim alias, per totam fere *Cameram*, pertranſiſſet, vix ultra feneſtrã penetrabit. Raræ tamen ſint hujuſmodi

fene-

Digitized by Google

feneſtræ arcuatæ, non ultra quatuor; duæ ſcilicet, ex utroque latere areæ.

Vltra hanc, quam diximus, *Aream*, ſit alia interior, paris, & amplitudinis, & altitudinis; *Horto* per exterius circumcincta; interius autem, Ambulacris pulchris, arcuatis, uſque ad primum Tabulatum, circundata. Pars autem exterior Solarii inferioris verſus *Hortum*, quatenus ad duo latera, convertatur in *Specum* ſive *Cavernam*, (*Grottam* moderni vocant) ad umbram & æſtivationem; apertam, aut feneſtratam, tantum ex parte *Horti*: Sit autem *Caverna* illa ſolo æqua, non omnino preſſa; & eleganti pavimento ſtrata, ad terræ vapores excludendos. Erigatur autem in medio iſtius areæ *Fons* ſplendidus; aut Opus aliquod ex Statuis magnificum; Pavimentum autem ſimile ſit areæ illi antedictæ. Hujus areæ *ædificia*, ex utroque latere, deſtinentur *Cameris*, & *Conclavibus*, ſecretioribus: Latus autem tranſverſum, Porticibus etiam ſecretioribus. Curandum vero, ut aliquæ, tam ex Cameris & Conclavibus, quam ex Porticibus, deſignentur ad uſum infirmorum; ſi forte *Princeps*, aut quivis è grandioribus, ægrotaverit. Habeant autem Portiones ſingulæ ægris deſtinatæ (ut moderni loquuntur) *Ante-Cameram*, *Cameram*

ram ad Cubile,& *Re-Cameram*. Hæc autem, quæ diximus, ſupra ſecundum Solarium collocentur. At latus tranſverſum Solarii inferioris, verſus *Hortum* convertatur in Porticum, ſpecioſam, patentem, & columnis fultam. Rurſus, ſupra Solarium tertium, ex omnibus tribus lateribus; ſtatuantur Porticus elegantes, columnares, & apertæ,ad proſpectum & refrigerium *Horti* excipiendum. Verum ad angulos duos lateris tranſverſi, in Solario ſecundo, accommodentur & ornentur duo ſplendida & delicata *Conclavia*, (*Cabinettos* moderni vocant;) pavimento nitente, aulæis ſumptuoſis inſtructa,vitro Cryſtallino feneſtrata, cum Cupola elevante, in medio. Sint autem *Conclavia* illa rebus curioſis omnigenis, & ſpectatu dignis, referta. In ſupremis quoque Porticibus (ſi fieri poſſet)optarem collocari, juxta parietes, in locis diverſis, *Fonticulos* quoſdam aquam emittentes; qui per ſecretos tubos iterum tranſeant. Interior autem pars, in Solario ſuperiore, verſus aream, formetur in Porticus & Ambulacra, bene munita & obducta, ad uſum convaleſcentium. Atque hactenus de *Modulo Palatii* ipſius: Nam de Balneis, & piſcinis, non loquor. Supereſt tamen, ut antequam ad frontem ædium pervenias, collo-

collocentur areæ tres; Area viridis, gramine veſtita, cum pariete in circuitu, & juxta parietem arboribus, ordine poſitis, ſata: area altera, ejuſdem amplitudinis, ſed in pariete cujus ſint turriculæ extructæ, aut ſimile quid ejuſmodi elegantiæ: area item tertia, quæ cum fronte ipſa *ædium*, quadrangulum conſtituat: quam *ædificio* certe aliquo circundatam nolo; neque rurſus nudis parietibus cinctam: ſed Ambulacris ſupra columnas, non arcus, erectis; in ſummitate vero plumbo, vel lapide quadrato, coopertis, & ad latera elagantibus Statuis parvis, ænei coloris, munitis, clauſam. Quatenus vero ad *ædificia* omnia, quæ uſibus familiaribus inſerviunt, ſummoveantur illa, ad aliquam diſtantiam, à *Palatio* ipſo; ita tamen, ut interponantur *Porticus* humiliores, & obtectæ; intra quas ad *Palatium* tranſire poſſis.

XLIV.

De Hortis.

Deus ipſe primus plantavit *Hortum*. Atque revera, inter ſolatia humana, illud *horti* eſt puriſſimum. Etenim ſpiritus hominum maxime reficit & oblectat; quo ſine, *Aedificia* & *Palatia*, manus

nus tantum ſunt opera, nec ſapiunt Naturam. Quinetiam notabis, Secula cum proficiunt in cultura & magnificentia, citius pervenire ad *ædificiorum* pulchritudinem, quam ad *hortorum* elegantiam & amænitatem: quaſi elegantia illa *Hortorum* eſſet res perfectior.

Statuo, in *hortis Regalibus* aſſignari oportere *Hortos* pro ſingulis anni *menſibus*: in quibus, ſeparatim, Plantæ, quæ illo *Menſe* florent & vigent, producantur. Pro *Decembri*, *Ianuario*, & fine *Novembris*, eligendæ ſunt Plantæ, quæ per totam Hyemem vireſcunt; Quales ſunt; Aquifolia; Hedera; Laurus; Iuniperus; Cupreſſus; Taxus; Buxus; Pinus; Abies; Roſmarinus; Lavendula; Pervinca, flore albo, purpureo, & cæruleo; Chamædris; Irides quoad folia; Aurantia, Limones, & Myrtus, ſi Calidariis conſerventur; & Amaracus juxta parietem & verſus Solem ſatus. Sequuntur pro fine *Ianuarii* & *Februario*; Arbuſtum Chamæleæ Germanicæ ſive Mezereonis, quæ eo tempore floret; Crocus vernus, flore luteo, & glauco; Primulæ Veris; Anemones; Tulipa præcox: Hyacinthus Orientalis; Chamæiris; Fritellaria. Pro *Martio*; Omne genus Violarum, præcipue Purpureæ ſimplici flore,

flore, quæ ſunt præcociſſimæ; Pſeudonarciſſus luteus; Bellis; Amygdalus, quæ tunc floret; Malus Perſica, & Cornus, quæ etiam tunc florent; Rubus odoratus. Pro *Aprili*; Viola flore albo multiplice; Parietaria lutea: Leucoium; Herba paralyſis; Irides, & Lilia omnigena; Flores Roris marini; Tulipa; Pæonia, flore multiplici; Narciſſus verus; Periclemenum *Sabaudicum*; Ceraſus, & Pirus, & Prunus diverſi generis in flore; Acanthus, quæ tum folia emittit; Arbor Lelac. Pro *Majo*, & *Iunio*; Cama-cariophyllus omnium generum, præcipue virgineus; Omne genus Roſarum, Moſchata ſola excepta, quæ ſerius floret; Periclemenum commune; Fraga; Bugloſſum; Columbina; Flos Africanus, ſimplex, & multiplex; Ceraſus, quæ tum fructum profert; Ribes; Ficus in fructu; Baccæ Rubi Idæi; Vitis flores; Lavendula florens; Satyrium hortenſe flore albo; Herba Muſcaria; Lilium Convallium; Malus florens; Flos Cyaneus. Pro *Iulio*; Cariophyllata omnium generum; Roſa Moſchata; Tilia florens; Pira, & Poma, & Pruna, præcocia. Pro *Auguſto*; Pruna omnium generum; Pira; Mala Armeniaca; Baccæ Oxyacanthæ; Nuces Avellanæ; Melones Moſchatellini; & omni-

geni

geni Coloris Delphinum, ſive Conſolida Regalis. Pro *Septembri*; Vvæ; Poma; Papaver variorum colorum; Mala Perſica; Melo-cotonea; Nectarinæ; Corna; Pira hyemalia; Cydonea. Pro *Octobri*, & principio *Novembris*; Sorba; Meſpila; Pruna ſylveſtria; Roſæ feræ; Malvæ arboreſcentes flore roſeo; & ſimilia. Hæ vero, quas enumeravimus, Plantæ, *Climati Londinenſi* conveniunt. Sed hoc volo, ut ſit alicubi quaſi Ver perpetuum, prout fert loci conditio.

Quoniam autem *odor Florum*, ſpirans in aere, (ubi undulat more modulationis *Muſicæ*,) gratior multo eſt, quam ſi eos decerpas manu, ideo nihil magis confert, ad delectationem illam, quæ ex *odore Florum* percipitur, quam noſſe eos *Flores* & *Plantas*, quæ adhuc creſcentes, nec avulſæ, maxime emittunt auras ſuaves, & aerem *Odore* perfundunt. Roſæ tam pallidæ, quam rubeæ, dum creſcunt, *Odoris* ſui ſunt tenaces, nec aërem tingunt; adeo ut juxta ſepem earum ambulans, nihil *Odoris* percipias, etiamſi hoc experiaris tempore roris matutini. Laurus itidem, dum creſcit, *Odoris* parum emittit: neque etiam Roſmarinus, aut Amaracus. Id, quod ante omnia ſuaviſſimo *Odore* aerem (creſcens) imbuit, eſt Viola; præcipue alba,

alba, flore multiplici; quæ bis quotannis floret; medio *Aprilis*, & ſub finem *Auguſti*. Ei proxime accedit Roſa Moſchata: tum folia Fragariæ marceſcentis, quæ *halitum* emittunt plane *cardiacum*: Tum flores Vitis, qui apparent in racemis noviter protruſis, ad inſtar pulveris, qualis eſt in caule Plantaginis: Tum Rubus odoratus: Tum Parietaria lutea, quæ gratiſſimum edit *Odorem*, ſata juxta feneſtras Conclavis, aut Cubiculi in imo Solario ſiti: Tum Cariophyllatæ, tam minores, quam majores: Tum flores Tiliæ: Tum Periclymeni flores, eminus locati: Tum flores Lavendulæ. De floribus Fabæ non loquor, quoniam campeſtres ſunt. At ea, quæ aërem jucundiſſimo *Odore* perfundunt, ſed non niſi calcata, aut contuſa, ſunt tria; Pimpinella, Serpillum, & Mentha Aquatica. Itaque Ambulacra integra his ſunt conſerenda, ut *Odorem* eorum calcando exprimas.

Horti Contentum (loquor autem de *Hortis Regiis*; ſicut feci de *Aedificiis*) haud minus triginta jugerum eſſe debet: Atque illud in tres partes dividi convenit: *Graminetum* in introitu; *Fruticetum* ſive *Eremum* in exitu; Et *Hortum præcipuum* in medio: Præter *Ambulacra* utrinque ad latera. Mihi quidem placet, qua-

Digitized by Google

quatuor jugera *Gramineto* aſſignari; Sex *Fruticeto*; Bis quatuor ad *Ambulacra* ad latera; Et *Horto præcipuo* duodecim. Oblectamentum ex *Gramineto* duplex eſt: Primum quidem oculis, quibus nihil jucundius eſt, quam gramen ſubinde tonſum, & vireſcens: Alterum, quoniam in medio orbita purganda eſt, qua iri poſſit verſus frontiſpicium *Sepis magnificæ*, quæ *Hortum præcipuum includat*. At quoniam orbita iſta longa erit, neque in magnis ardoribus, anni, aut diei, umbra *Horti* emenda eſt, ambulatione per *Gramineтum*, expoſito Sole; ideo *Ambulacra* obtecta, duodecim pedes alta, ex opere lignario, utrinque ad latera *Gramineti* extruenda ſunt, per quæ *Hortum* introire poſſis, in umbra continua. Quantum autem ad *Schemata*, & *Figuras*, ex varii coloris terra diſtinctas, quæ ſubjaceant feneſtris *Ædificii*, nugæ plane ſunt. Sæpius videas in placentis talia. Figura quadrata *Horto* optime convenit; quam undique ſepi pulcherrima & arcuata claudi oportet. Arcus extollantur ſupra Columnas ex opere lignario, pedes decem alti, lati ſex: Spatia autem inter columnas, ejuſdem dimenſionis ſint cum latitudine Arcus. Supra arcus ſit Sepes continuata pedes quatuor alta; ex opere itidem lignario;

& hanc ſupra, ſit Turricula in ſummitate arcus cujuſque extructa, cujus interior capacitas ſufficiat aviculatum caveæ excipiendæ. Et ſupra interſtitia arcuum collocentur aliæ aliquæ figuræ inauratæ, continentes lamellas vitri colorati, quibus varie ludant radii Solares. Hanc autem Sepem intelligo ſupra aggerem, haud præcipitem quidem, ſed mediocriter declivem, ſex pedes altum, totum floribus conſitum, erigendam eſſe. Intelligo etiam, ut hæc Quadra *Horti*, non totam Soli latitudinem occupet, ſed ſatis ſpatii, variis Ambulacris conficiendis, utrinque ad latera relinquat; in quæ, obtecta illa *Gramineti Ambulacra*, de quibus diximus, deducant. Verum ad introitum & exitum *Horti*, hujuſmodi *Ambulacra* cum ſepibus omnino omittenda ſunt: in introitu quidem, ne conſpectum *amœna* illius *ſepis*, à *Gramineto* impediat; in exitu autem, ne proſpectum *Fruticeti* per arcus intercipiat.

Diſpoſitionem ſoli, intra clauſtrum *Sepis*, variandam ad placitum relinquo: Hoc interim monens, ut, quæcunque ea tandem ſit, nimis curioſa & operoſa ne ſit. *Imagines* exciſas ex Iunipero, vel alia materia hortenſi, non probo: Puerilia ſunt iſta. Humiles ſepiculæ rotundæ, inſtar

ſtar fimbriarum, cum Pyramidibus parvulis, placent. Columnas etiam, & Pyramides altas, ex opere lignario, in aliquibus locis ſparſas, ſepibus veſtitas, recipio. *Ambulacra* ampla & ſpatioſa eſſe volo. *Ambulacra* anguſtiora & obtectiora ad Latera ſummovenda ſunt, neutiquam vero in Pomærio *Horti* præcipui collocanda. Conſulerem etiam, ut in medio *Horti* ſit *Monticellus* pulcher, cum tribus aſcenſus ordinibus, & tribus *Ambulacris*, ejus latitudinis, ut quatuor una ambulare poſſint. Et hæc inſuper *Ambulacra* perfecte circularia eſſe ſuadeo, abſque figuris Propugnaculorum. Altitudo autem *Monticelli* triginta pedum eſto: Atque in vertice, *Domicellus* elegans extruatur, cum Caminis venuſte ordinatis, & abſque multo vitro.

Fontes quod attinet, magno ſunt illi ornamento, & refrigerio; ſed Stagna, & Piſcinæ, exulent: *Hortum* enim inſalubrem reddunt, & ſcatentem muſcis, ranis, & ſimilibus. *Fontes* duorum generum intelligo; Vnum qui aquam ſalientem verſet, & diſpergat, cum crateribus ſuis; Alterum nitidum aquæ receptaculum, quadratum, pedum triginta vel quadraginta, illime, ſine cœno, aut piſcibus. Quoad primum, *Imagines* inauratæ, aut

marmoreæ, quæ in uſu ſunt, ornamento eſſe recte poſſunt. Sed in eo genere cardo rei eſt, ita aquam regere, ut perpetuo fluat; nec conſiſtat, aut in cratere, aut in ciſterna; ita ut quiete non ſit decolor, verſa aut in viridem, aut rubrum, aut hujuſmodi; neque muſcum colligat, aut putredinem. Etiam, manu purganda eſt quotidie, ut maneat limpida. Itidem, gradus aliqui aſcenſus ad *Fontem*, & *Pavimentum* circa eum elegans, decori ſunt. Illud alterum *Fontis* genus, quod Balneum ſive Lavacrum dici poteſt, multum ornatus, & curioſitatis, recipere poteſt; quibus non immoramur. Veluti: Ut fundum ſit *imaginibus* decoratum, latera quoque; ſimul hinc inde vitro variorum colorum, & hujuſmodi corporibus politis, & radiantibus, ſplendens; circundatum etiam clauſura humilium ſtatuarum. Sed maximum eſt illud: cujus, in priore genere *Fontium*, mentionem fecimus; Nimirum, ut aqua ſit in perpetuo motu; aqua ſcilicet, quæ Balneo ſuperior ſit, nutrita; per canales venuſtos inducta; & rurſus, per tubos ſubter terram æqualis dimenſionis, ne aqua diutius conſiſtat, educta. Verum quoad curioſas inventiones, arcuandi aquas ſine earum effuſione; & eas effingendi in varias formas, (plumarum,

pocu-

poculorum vitreorum, conopeorum, campanarum, & ſimilium;) etiam rupes artificioſas, & hujuſmodi; Sunt illa quidem ſpectatu jucunda, ſed nihil ad ſalubritatem, aut ſuavitatem.

Fruticetum autem, quod tertiam totius *Horti* partem poſuimus, velim ut ad ſimilitudinem naturalis *Deſerti* prope accedat. Arbores in illo plantari nolo; niſi quod in aliquibus locis erigi præcipio arborum ſeries, quæ in vertice *Ambulacra* contineant, ramis arborum cooperta, cum feneſtris. Subjaceat autem pars ſoli, floribus odoris ſuavis abunde conſita, qui auras in ſuperius exhalent; alias *Fruticetum* apertum eſſe ſine arboribus velim. Dumeta tamen ſpargi placet, ex Rubo odorato, Periclymeno, & Vite ſylveſtri: Terram autem ubique conſitam volo, Violis, Fragis præcipue, & Primulis Veris. Hæ enim plantæ jucundum ſpirant *Odorem*, & in umbra feliciter creſcunt. *Dumeta* autem, & *Ambulacra* ſuper arbores, ſpargi volumus ad placitum, non ordine aliquo collocari. Probo etiam cumulos parvos, inſtar eorum quos talpæ erigunt, (quales in Ericetis campeſtribus eſſe ſolent,) alios Serpillo, Caryophyllatis minoribus alios, alios Chamædri quæ florem præbet pulchrum, alios Pervinca,

alios Violis, Fragis alios, Floribus Paralyſis alios, Bellidibus alios, alios Roſis rubris, alios Liliis convallium, alios Armeriis rubris, alios Helleboro flore purpureo, & Floribus ſimilibus, ſuavibus, & bellis, conſitos. Pars etiam cumulorum habeat in vertice Frutices; Eæ ſint; Roſa; Iuniperus; Aquifolia; Oxyacantha; (Sed hæc rarior propter Odoris gravitatem dum floret;) Ribeſium baccis rubris; Vva criſpa; Roſmarinus; Laurus. Rubus odoratus; & id genus aliæ. Frutices autem ferro reſecandæ ſunt, ne deformiter excreſcant.

Iam Solum utrinque ad latera, in *Ambulacra privata*, pro quavis diei parte umbroſa, diſtribuendum eſt. Ex iis etiam quædam à ventis aſperioribus ita muniendа ſunt, ut in iis ſpatiare poſſit quis, tanquam in porticu. Quinetiam, ob eandem cauſſam, videlicet ut venti arceantur, ad exitus claudenda ſunt. Et hæc clauſa *Ambulacra* præcipue ſabulo ſubſternenda ſunt, abſque gramine, ne in udo ambulatio ſit. In pleriſque horum *Ambulacrorum*, arbores fructiferæ omnigenæ collocandæ ſunt, tam ad parietes exteros, quàm in ordinibus interius. Et hoc in genere obſervari debet, ut terra elevata, in qua arbores fructiferæ plantantur, ſit

lata,

lata, humilis, & molliter aſcendens: & floribus ſuavibus conſita, ſed raris, ne ſucco defraudent arbores. Ad exitus Soli lateralis utrinque, monticellos fieri probo, ad talem altitudinem parietis exterioris, ut in monticello ſtanti, in agros pateat proſpectus.

Rurſus, quoad *Hortum* præcipuum, non negarem, in eo confici debere *Ambulacra* quædam, eaque minime anguſta, arboribus fructiferis utrinque conſita. Quin & arboreta aliqua arborum fructiferarum prope conſitarum; & Vmbracula artificioſa & bella, cum ſedibus ordine elegante locata. Verum hæc nullo modo nimis conſertim. Relinquendus eſt enim *Hortus* præcipuus apertior, & aere perſtabilis, & liber. Vmbram enim quæras velim in Ambulacris lateralibus, ubi in ardoribus anni, vel diei, ambules. *Hortus* ſiquidem præcipuus, comparatus eſt in temperatiores anni partes, vernas, & autumnales; æſtate autem, ad matutina & veſpertina tempora, aut etiam ad dies nubiloſos.

Aviaria non probo, niſi tantæ ſint amplitudinis, ut ceſpites graminei ſubſterni queant; fruticibus etiam & arbuſculis vivis conſerantur; ut *aves* liberius volitent, & ſe per diverſa oblectare &

componere poſſint; utque nulla in area aveari conſpiciatur ſpurcities.

Quantum vero ad *Ambulacra* in *clivis*, & variis aſcenſibus amœnis conficienda, illa Naturæ dona ſunt, nec ubique extrui poſſunt: Nos autem ea poſuimus, quæ omni loco conveniunt.

Horti itaque *Regii* figuram jam delineavimus, partim præceptis, partim modulo generali, ſed minime accurato. Et hac in re ſumptibus minime pepercimus. Sed ad *Principes* id nihil eſt, qui, ut nunc fit, plerunque *Hortulanos* conſulunt; atque haud minore ſumptu, varia, parum cum judicio, componunt: addentes etiam qnandoque ſtatuas, & alia, ad magnificentiam, & pompam; ſed ad genuinam *Hortorum* voluptatem, & amœnitatem, nihil conducentia.

XLV.

De Officio Iudicis.

Generaliter, melius eſt, per Verba *negotiari*, quam per Literas; & per Interceſſionem perſonæ tertiæ, quam per Se ipſum. Literæ utiles ſunt, cum quis, per Literas itidem, reſponſum elicere deſiderat; vel, ubi ſua interſit, Exemplaria Literarum, quas ſcripſit, producere, & mon-

Digitized by Google

monſtrare: denique, ubi metuere quis merito poſſit, ne ſermo interrumpatur, aut per portiones audiatur. Contra viva voce tractare præſtat, cum facies hominis reverentiam incuſſura ſit; ut fit plerumque in colloquio cum inferiore: aut in rebus, quas extremis tantum digitis tangere convenit; in quibus oculus loquentis, in vultum & geſtum alterius intentus, monere poſſit, quouſque procedere liceat: & generaliter, quando libertatem quis ſibi retinere cupit, vel dedicendi, vel interpretandi ea quæ dixerit. In tractando per alios, cautius & melius fuerit, eos eligere, qui ſimplicioris ſunt ingenii: quos probabile eſt, illa, quæ in mandatis habent, executuros, & ſucceſſum rei fideliter narraturos: quam eos, qui ex aliorum negotiis aliquid in ſe honoris aut utilitatis transferre callidi ſunt, atque ea, quæ referent, verbis emollient, ut impenſe placeant. Tales etiam adhibe, qui *negotio*, cui præficiuntur, faveant; id enim induſtriam acuit: atque inſuper tales, qui cum re quam tractant congruitatem quandam habent; veluti, audaces ad expoſtulandum; blandos ad perſuadendum; aſtutos ad obſervandum & rimandum; protervos, & paulo abſurdiores, ad res, quæ aliquid iniqui habent, tranſigendas.

Digitized by Google

Tales etiam adhibe, qui in *Negotiis* tuis antea tractandis felices fuerunt, & obtinuerunt. Hoc enim confidentiam parit; & omnem lapidem movebunt, quo veluti præſcriptionem tueantur. Melius fuerit, hominem cum quo *negotiaris*, primo leviter deguſtare, & quaſi ex longinquo, quam ab initio Summam rei proponere; Niſi forte in animo ſit, brevi illum aliqua quæſtiuncula irretire & opprimere. Præſtat cum illis *negotiari*, qui in ambitu ſunt, quam cum illis, qui deſideria ſua ſunt adepti. Si cum alio ſub conditione *negotieris*, prima veluti occupatio, aut poſſeſſio votorum, in præcipuis numeranda: Id autem cum ratione poſtulare nequis, niſi aut natura rei talis ſit quæ præcedere debeat; aut alteri commode inſinuare poſſis, illum opera tua in aliis uſurum; aut denique habearis ipſe pro homine inprimis integro & verace. Omnis *Negotiatio* eo ſpectat; aut ut *detegat* aliquid; aut ut *efficiat*. *Detegunt* ſe homines, vel animum ſuum communicando; vel cum ira commoti ſunt, nec ſe bene cohibere ſciunt; vel cum ex improviſo opprimuntur; vel cum neceſſitate quadam adiguntur, non habentes quod prætexant. Si quem ad *nutum* fingere cupias, ut inde *efficias* aliquid; aut inclinationes & mores

mores ejus bene cognoſcendi,ut eum manu ducas; aut fines ejus perſpiciendi, ut ſuadeas; aut infirmitates ejus, & ea quibus obnoxius eſt, exploranda, ut terreas; aut denique amici ejus, qui plurimum apud eum valent, conciliandi, ut eo modo regere poſſis. In *tractando* cum callidis & doloſis, verbis eorum minime credendum, niſi fines & intentiones eorum habeas verborum interpretes: Quin & optimum fuerit, pauca apud illos loqui,& quæ minime expectant. In rebus quibuſcunque difficilioribus non expectandum, ut quis ſimul,& ſerat,& metat;ſed præparatione opus eſt,ut per gradus matureſcãt.

XLVI.

DE CLIENTIBVS, FAMVLIS, ET AMICIS.

C*Lientes* ſumptuoſi minime admittendi; ne dum quis caudæ pennas adauget, alarum pennas præſcindat. Eos autem ſumptuoſos intelligo, non ſolum qui impenſis gravant,ſed etiam qui petitionibus moleſti & importuni ſunt. *Clientes* communes, conditiones alias expectare non debent, extra favorem, commendationem ſi opus ſit;& ab injuria protectionem.*Clientes* autem & *Amici factioſi*,adhuc

huc

huc magis vitandi, qui alicui ſe applicant, non tam ex amore ipſius cui famulantur, quam ex odio verſus alium concepto. Vnde ſæpenumero ſequitur animorum illa abalienato, quam videre eſt inter potentiores. Similiter, *Clientes* illi glorioſi, qui in hoc incumbunt, ut loco buccinarum ſint, ad laudes eorum reſonandos, quibus famulantur, haud parum nocent: Etenim negotia futilitate ſua corrumpunt: tum vero honorem Domini ſui (ſi quis vere rem reputet) exportant, & mercem invidiæ invehunt. Eſt & aliud genus *Clientum* prorſus periculoſum; qui nil aliud quam Speculatores ſunt, & ſecreta familiæ rimantur, ac rurſus aliorum auribus inſuſurrant: Attamen hujuſmodi homines, apud Dominos ſuos, ſæpenumero in ſummo pretio habentur; ſiquidem officioſi ſunt, & ſuſurros fere commutant. *Clientela* hominum Ordinis cujuſpiam, ſi ejuſdem cum *Patrono* Ordinis ſint, (veluti militum verſus illum qui præfecturam in bellis geſſit, & hujuſmodi,) ſemper pro re decora habitum eſt, & in bonam partem acceptum, etiam in *Monarchiis*; modo abſit pompa nimia, & popularitas. Verum *Clientela* omnium maxime honorifica, ea eſt; Vt quis *Patronum* ſe profiteatur, eorum qui virtute & meritis

ritis clarent, cujuſcunque Ordinis ſint, vel Conditionis. Attamen ubi nulla inſignis cernitur in meritis diſſimilitudo, præſtat mediocribus patrocinari, quam eminentioribus. Atque inſuper, ſi verum omnino dicendum ſit, in ſeculis aliquantò corruptioribus, homines induſtrii & ſatagentes, uſui magis ſunt, quam vera virtute prædıti. Certe, in imperando, optimum eſt, ejuſdem gradus Subditos pari comitate tractare: Paucos enim immenſa gratia proſequi, ipſos magis inſolentes, reliquos malevolos efficiet; quandoquidem Ordinis paritas æquas gratiæ conditiones, tanquam ex debito, poſcit. Verum econtra, in iis, quæ favoris meri ſunt, prodeſt cum delectu afficere; Nam eos, qui benignius tractantur, impenſe gratos reddet, cæteros inprimis officioſos: Neque de hoc merito conqueratur quiſpiam, cum omnia ex gratia, non ex debito, prodeant. Recte cavetur, ne ſub initiis immoderatius aliquem favore proſequaris; Nam quæ tractu temporis ſequentur, vix iſtis initiis reſpõdere poſſunt. Fingi, (quod ajunt,) & regi, ab *Amico* aliquo, tutum non eſt: Etenim mollitiem quandam animi prodit: Tum vero conviciis & ſcandalo occaſionem præbet: Plurimi enim, qui nos ipſos immediatè non perſtrin-

ſtrinxiſſent, *Amicum* illum noſtrum contumeliis afficere non verebuntur; atque eo modo honorem noſtrum vulnerabunt. Attamen, plurium poteſtati ſubjici, & veluti in partes diſtrahi, adhuc pejus; Hoc enim nos reddet poſtremæ (ut nunc loquuntur) editionis, & plenos inconſtantiæ. Deliberare cum *Amicis* aliquot paucis, honorabile ſane & utile: *Spectatores enim ſæpenumero plus vident*, *quam Luſores:* Atque (ut Adagio dicitur) *Vallis optime collem monſtrat*. *Amicitia* vera in Orbe, rara admodum; & minime omnium ea quæ inter æquales; quod genus apud veteres celebrari ſolebat. Si qua eſt, ea reperietur inter ſuperiorem & inferiorem; fortunæ quorum altera alteram comprehendere poſſint.

XLVII.

De Supplicantibus.

Suſcipiuntur complura *Negotia* & *Inventa* mala; & *Petitiones privatæ* bonum corrumpunt publicum. Suſcipiuntur etiam complura *Negotia* in ſe bona, ſed animo non bono: intelligo, non ſolum corrupto, ſed etiam callido; abſque ulla perficiendi *Negotii* intentione. Non deſunt, qui *Petitiones* in manus ſuas recipiunt,

piunt, & operam avide pollicentur, quibus tamen, ut cum effectu procedant, curæ non eſt: verum ſi animadvertant, rem aliorum conatu ſucceſſuram, ipſi quoque gratiam aucupabuntur; aut certe mercedem aliquam ſecundariam captabunt; aut denique *Supplicantis* ſpes, dum negotium vertitur, in uſum proprium convertent. Alii *Petitiones* amplectantur, eo ſolum animo, ut negotiis aliorum, quæ ſimul tractantur, impedimenta injiciant: vel ut aliquid obiter deferant & informent, cujus alias prætextum idoneum parare non potuerint; de *Petitione* ipſa, cum ſibi hoc modo conſuluerint, nihil ſolliciti: vel generaliter, ut per aliorum negotia negotiis ſuis pontem ſternant. Imo & alii tam mala fide agunt, ut *Petitiones* ſuſcipiant conſilio deliberato eos deſtituendi, quo Competitori aut Adverſario gratificentur.

Certe ſi quis rem perpendat, comitatur omnem *Petitionem* jus quoddam, vel æquitatis, ſi ſit *petitio* Iuſtitiæ; vel meriti, ſi ſit *petitio* Gratiæ. Si quem moveat inclinatio propria, ut parti iniquiori faveat, in Cauſſa Iudiciali, utatur potius auctoritate ſua, ut rem componat, quam ut obtineat. Si quem moveat inclinatio propria, ut favore ſuo minus merentem impertiat,

Digitized by Google

pertiat, in Cauſſa Gratiæ; abſtineat ſaltem ab omni calumnia, & maledicentia; in melius merentem. *Petitiones*, quas ipſe non ſatis intelligis, Amico alicui fido & ſagaci demanda; qui referat, an ejuſmodi ſint, quas ſalvo honore promovere poſſis: verum prudenti & anxio judicio Amicus ille deligendus; alias quidlibet tibi imponet. *Supplicantes*, his temporibus, adeo mora & procraſtinationibus cruciantur, ut Veracitas & Candor; vel in negotium primitus recuſando; vel in ſucceſſum ejus qualem-qualem animo ſimplici referendo; vel in gratiam non ultra quam par eſt captando; res facta ſit, non ſolum laudabilis, verumetiam gratioſa. In *Petitionibus* Gratiæ, prima *Petitionis* oblatio, nullius debet eſſe momenti; Eo uſque *Supplicantis* fides, in re illa patefacienda, valere poſſit, ut ſi notitia ejus aliunde quam per eum haberi non potuiſſet, hoc ei fraudi non ſit, ſed potius remuneretur. Valorem ejus, quod petitur, ignorare, imperitia quædam eſt; non ſecus ac, æquitatem ejuſdem oſcitanter prætervehi, malam arguit conſcientiam. *Petitiones* ſedulo occultare, non modicum prodeſt ad obtinendum; Spes enim jactare, Competitorum licet alios deterrere poſſit, alios tamen acuet, & excitabit. Verum temporum

rum opportunitates, ante omnia, in *Petitionibus* valent. Temporum inquam, non tantum reſpectu eorum, in quorum poteſtate poſitum eſt, *Petitiones* vel rejicere, vel concedere; verumetiam reſpectu eorum, à quibus juſte metuendum, ne ſe illis opponant. In delectu ejus, cui *Petitionis* tuæ curam demandes, reſpicias magis aptitudinem, quam amplitudinem; atque eum potius adhibe, qui paucioribus negotiis ſe immiſcet, quam qui omnia amplectitur. Denegatæ *Petitionis* iteratio conceſſioni ipſi quandoque æquipollet; modo quis ſe, nec animo dejectum, nec male affectum, oſtendat. *Iniquũ petas, ut æquum feras*; Regula non mala, ubi quis gratia floreat: Alias enim, conſultius foret, gradibus quibuſdam, ad id quod petis, aſcendere, & aliquid ſaltem impetrare: Qui enim, in principio, *Supplicantis* erga ſe ſtudium amittere non dubitaſſet; is, in fine, & *ſtudium Supplicantis*, & *beneficium* prius *collatum*, ſimul amittere non ſuſtinebit. Nihil tam leve videtur, quam viros præpotentes de *Literis* ſuis interpellare; cum tamen, ſi *Literæ* illæ in cauſſis minus honeſtis & juſtis volitent, tantum de exiſtimatione ſcribentis depereat. Non invenitur in Rebuſpub. pernicioſius hominum genus, quam generales iſti *Petitionum*

Con-

Concinnatores; Etenim peſtes plane ſunt, & lues, negotiorum publicorum.

XLVIII.

DE STVDIIS, ET LECTIONE LIBRORVM.

STudia, & *Lectiones Librorum*, aut Meditationum voluptati, aut Orationis ornamento, aut Negotiorum ſubſidio, inſerviunt. Vſus eorum, quatenus ad voluptatem, in ſeceſſu & otio inprimis percipitur: Quatenus ad Orationis ornamenta, in ſermone tam familiari, quam ſolenni, locum habet; Quatenus vero ad Negotiorum ſubſidium, huc ſpectat; ut accuratiore judicio res & ſuſcipiantur & diſponantur. Etenim, homines, rerum gerendarum gnari, ad negotia exequenda idonei fortaſſe ſunt; & in ſpecialibus judicio non malo utuntur: verum Conſilia de Summis rerum, eorumque Inventio & Adminiſtratio recta, felicius à *Literatis* promanant. Temporis nimium in *Lectione* & *Studiis* terere, ſpecioſa quædam ſocordia eſt; Iiſdem ad Ornatum mollius abuti, affectatio mera eſt, quæ ſe ipſam prodit; De rebus autem, ex Regulis Artis judicare, *Scholam* omnino ſapit, nec bene ſuccedit. Naturam *Literæ* perficiunt,

ciunt, ab experientia autem ipſæ perficiuntur. Dotes enim naturales, inſtar plantarum ſunt, ſponte provenientium, quæ culturam & falcem artis deſiderant: *Literæ*, ecòntra, generalia nimis præcipiunt, niſi ab experientia determinentur. Callidi *Literas* contemnunt; ſimplices admirantur; prudentes, opera earum, quantum par eſt, utuntur: Neque enim *Literæ* verum ſui uſum ſatis edocent; Sed hæc res prudentia quædam eſt, extra eas & ſupra eas ſita, obſervatione tantum comparata. *Libros* non legas animo contradicendi, & diſputationum præliis concertandi; neque rurſus omnia pro conceſſis accipiendi, aut in verba auctoris jurandi; neque denique in ſermonibus te venditandi; ſed ut addiſcas, ponderes, & judicio tuo aliquatenus utaris. Sunt *Libri*, quos leviter tantùm deguſtare convenit; ſunt quos deglutire, curſimque legere oportet; ſunt denique, ſed pauci admodum, quos ruminare & digerere par eſt: Hoc eſt, *Libri* quidam per partes tantum inſpiciendi; alii perlegendi quidem, ſed non multum temporis, in iiſdem evolvendis, inſumendum; alii autem pauci diligènter evolvendi, & adhibita attentione ſingulari. Invenies etiam *Libros* haud paucos, quos per alios, & vicaria opera,
legere

Digitized by Google

legere ſufficiat, eorumque Compendia tantum deſumere. Verum hoc fieri nolim, præterquam in Argumentis humilioribus, & Auctoribus minoris pretii: Alias enim *Libri* (ut ſic dicam) diſtillati, inſtar aquarum diſtillatarum, quas vulgo mercantur, erunt penitus inſipidi. *Lectio* copioſum reddit, & bene inſtructum; *Diſputationes* & *Colloquia* promptum & facilem; *Scriptio* autem, & *Notarum collectio*, perlecta in animo imprimit, & altius figit. Itaque ſi quis in *notando* ſegnis ſit, aut faſtidioſus, memoria illi opus eſt bona; ſi *Colloquiis* ſe non exerceat, requiritur ei ingenium promptum; ſin in legendo parcus ſit, hoc ſolum relinquitur, ut artificio quopiam utatur, quo videatur ea ſcire quæ neſcit. *Hiſtoriarum Lectio* prudentes efficit; *Poëtarum*, ingenioſos; *Artes Mathematicæ* ſubtilitatem donant; *Naturalis Philoſophia* judicium profundum parit; *Moralis* gravitatem quandam morũ conciliat; *Dialectica* & *Rhetorica* pugnacem reddunt, & ad contentiones alacrem; *Abeunt* (ut ait ille) *ſtudia in mores*. Quin & vix occurrit, in intellectu, impedimentum aliquod inſitum, aut naturale, quod non *Studio* quopiam idoneo emendari & edolari poſſit: Quemadmodum morbi corporis, exercitiis quibuſdam propriis, levari poſ-

poſſint. Globulorum luſus calculo & renibus ſalubris; Sagittatio pulmonibus & thoraci; Lenis deambulatio ventriculo; Equitatio capiti; & ſimilia. Eodem modo, ſi cui ſit ingenium vagum & volucre, *Mathematicis* incumbat: In demonſtrationibus enim *Mathematicis*, ſi mens vel minimum aberret, de novo incipiendum eſt: Si cuipiam ingenium ſit minus aptum ad rerum differentias & diſtinctiones eruendas, ad *Scholaſticos* ſe conferat; illi enim *Cymini Sectores* ſunt: Si quis ad tranſcurſus ingenii ſegnis ſit, nec alia in aliorum probationem, & illuſtrationem, accerſere, & arripere dextre, noverit, Iure-Conſultorum Caſus evolvat: Adeo ut ſinguli intellectus morbi, ex *Literis*, medicinas proprias comparare ſibi poſſint.

XLIX.

De Factionibvs.

Plurimi Opinionem minime ſanam fovent; Hanc nimirum; Principi, in Status ſui adminiſtratione, & Viro magno, in Actionum ſuarum directione, ad *Factiones*, quæ invaluerunt, præcipue reſpiciendum; Atque hanc principalem prudentiæ partem eſſe: Cum econtra

facultas hæc prudentiæ quam maxime vigeat, vel in diſponendis rebus, quæ ad omnes ſine diſcrimine pertinent, & in quibus homines diverſarum *Factionum* coëunt; vel in palpandis, conciliandis, & tractandis ſingulis. Neque tamen aſſero, *Factionum* debitam conſiderationem eſſe negligendam. Humilioris fortunæ viri, cum in ambitu ſint, alicui parti adhærere debent; verum potentioribus, & jampridem honorem adeptis, conſultius eſt, æquos ſe præſtare, in neutram partem propendendo. Quin & in ambientibus ita caute adhærere, ut videatur quis alteri ex partibus addictus, & tamen parti adverſæ minime odioſus, viam quandam ſternit ad honores, per medium *Factionum*. *Factio* inferior, & debilior, in conjunctione plerunque firmior, & conſtantior: Et non raro obſervari poterit, paucos, qui obſtinati & pertinaces ſint, *Factionem* numeroſiorem, ſed tamen moderatam, in fine defatigare, & depellere. *Factionum* altera poſtquam extincta fuerit, illa quæ manet, in *Factiones* novas diſrumpitur; Veluti, *Factio Luculli* & *Optimatum*, ad tempus aliquod, ſe in ſatis magno vigore, contra factionem *Pompeii* & *Caſaris*, ſuſtinuit; Verum poſtquam Auctoritas *Senatus* & *Optimatum* deprimebatur,

Digitized by Google

batur, *Factio* ipſius *Cæſaris* & *Pompeii*, in partes propediem ſciſſa eſt. Similiter, *Factio Antonii* & *Octaviani Cæſaris*, contra *Brutum* & *Caſſium*, ad tempus aliquod duravit; ſed deletis Copiis *Bruti* & *Caſſii*, *Antonius* & *Octavianus*, cum partibus ſuis, paulo poſt diſſilierunt. Exempla hæc (dices) ad *Factiones Bellicoſas* ſpectant. Sed idem in *Factionibus privatis* tenet. Itaque, in *Factionibus* qui ſecundas antea tenebant, *Factione ſciſſa*, ſæpius primas tenent. Contra tamen, haud raro, poteſtate omni excidunt: Complures enim in oppoſitione tantum valent; qua ceſſante, actutum deveniunt inutiles. Obſervatu dignum, quod ſæpe evenit; plurimos nimirum, poſtquam voti compotes ſint, & in dignitate quam ambierunt collocati, continuo ſe applicare contrariæ *Factioni*; exiſtimantes forſitan, ſe de alterius *Factionis* affectu & ſtudiis jamdudum certos eſſe; itaque ad Amicos novos conciliandos ſe comparare. Proditor in *Factionibus* plerunque rem obtinet; Poſtquam enim res diutius, tanquam in æquilibrio, ſuſpenſæ hæſiſſent, tum demum unius alicujus in partes contrarias tranſitio victoriam refert; in eumque gratiæ omnes cumulatæ. Indifferens illa inter partes proceſſio, neutri inclinando, non ſemper ab animo

Digitized by Google

animo moderato procedit; ſed à conſilio callido: quandoquidem proximus ſibi quiſque ſit, atque ex utraque *Factione* utilitatem demetere ſperet. Certe in *Italia*, in ſuſpicionem incurrit Papa; de quo vox illa in vulgus volitat; *Padre commune*. Tum etiam in ſignum trahitur, *Papam* illum, omnia ad familiæ ſuæ amplitudinem referre, in animo habere. *Regibus* inprimis cavendum eſt, ne *Factioni* alicui Subditorum ſuorum ſe ex profeſſo adjungant: *Liga* enim *Confœderationis*, intra Statum quempiam, *Monarchiis* ſemper exitiales: Siquidem obligationem introducunt obligatione ipſa *Imperii* validiorem, atque *Regem* conſtituunt *tanquam unum ex nobis*: Id quod cernere erat in *Liga Franciæ*. Cum *Factiones*, manu forti, & palam, concertant, ſignum eſt Imperii in *Regibus* labaſcentis; multumque præjudicat ipſorum & auctoritati, & negotiis. Motus *Factionum*, ſub *Regibus*, ſimiles eſſe debent motibus (ut *Aſtronomi* loquuntur) *orbium inferiorum*; qui ſuos habent motus proprios, ſed interim, converſione *Primi Mobilis*, cum obſequio circumferuntur.

De

L.

DE CÆREMONIIS CIVILIBVS, & DECORO.

QVi *Realis* ſolummodo eſt, ei multa virtute opus duco; Sicut Gemma, quæ ſine ornamento omni inſeritur, è puriſſimis & nitidiſſimis eſſe debet. Verum, ſi quis diligenter animadvertat, ſit in laude, quod ſit in lucro: Obtinet enim Proverbium illud; *Lucra levia crumenam efficere gravem*. Siquidem, lucra levia frequenter redeunt, cum majora rarius ſe offerant. Similiter, veriſſimum eſt, virtutes exiguas magnas conciliare laudes, quia perpetuus earum uſus eſt; tum in obſervationem Hominum incurrunt: Cum econtra, virtutis alicujus magnæ exercendæ occaſio, raro admodum obtingit. Itaque ad famam & exiſtimationem alicujus multum juvat, &, (quemadmodum *Iſabella, Regina Caſtiliana*, dicere ſolebat,) *inſtar Epiſtolarum commendatitiarum, quæ nunquam non præſto ſint*, haberi poſſit; ſi quis *Formulis* utetur *diſcretis* & *decoris*. Ad has addiſcendas, nihil ferme aliud requiritur, quam ut eas quis non contemnat: ita enim in aliorum moribus eaſdem obſervabit: de reliquo autem

Digitized by Google

nemo ſibi diffidat. Si enim majorem illis operam navabit, de pretio decident: quod in illo potiſſimum ſitum eſt, ut tanquam nativæ videantur, & minime affectatæ. Nonnullorum vultus, & geſtus, & externa alia, inſtar verſus ſunt, in quibus ſyllabæ ſingulæ menſurantur; Qui poterit magna comprehendere, qui ſe tam puſillis rebus ſubmittit? *Cæremoniis decentibus*, erga alios, omnino abſtinere, perinde eſt ac ſi doceas, eaſdem illos erga te negligere; quo pacto te ipſum facies viliorem. Præcipue, nequaquam omittendæ erga illos, quibuſcum familiaritate minimè conjunctus es: neque erga homines ingenio faſtidioſo. Verum, exceſſus in illis, & locutio plane hyperbolica, (quali nonnulli utuntur,) non ſolùm res moleſta; ſed etiam finem & pondus, eorum quæ dicuntur, omnino minuit. Eſt proculdubio modus, artificioſæ cujuſdam inſinuationis, in verbis ipſis, inter *Formulas* communes, qui homines revera ineſcat, & mirifice afficit; qui eximie alicui prodeſt, ſi quis ejus viam calleat. Inter æquales, de familiaritate ſollicitum eſſe, nihil opus eſt; quare reprime te paululum, & dignitatem tuam tuere: At inter inferiores non deerit reverentia; Itaque inter illos benigne te gerere, & cum familiaritate

qua-

quadam, non incongruum eſt. Qui in ſermone aliquo, aut re, nimius eſt, adeo ut ſatietatem inducat, valorem ſui ipſius minuit. Aliis ſe applicare, bonum eſt; modo cum ſignificatione quadam fiat, hoc non ex facilitate prodire, ſed ex comitate & urbanitate. Præceptum non contemnendum eſt; Cum in alterius ſententiam iveris, aliquid ſemper de proprio addere. Exempli gratia; Opinioni ejus ſuffragaris? Cum diſtinctione, & non alias, fiat. Propoſitioni ejus annuere libet? Fiat ſub modo aliquo vel conditione. Conſilium ejus ſequi & amplecti viſum eſt? Novi alicujus argumenti pondus addas, propter quod in partes ejus tranſire videaris. Cavendum inprimis, ne *Magiſter* in *Cæremoniis* & *Formulis* habearis: Id enim ſi fiet, utcunque virtute vera emineas, audies tamen ab invidis, in nominis tui detrimentum, *Vrbanus* tantum & *Affectator*. Etiam negotiis damnoſum eſt, ſi quis *Formulas* nimium affectet, vel in opportunitatibus & temporibus deligendis impenſe curioſus ſit. *Salomon* inquit; *Qui obſervat ventum, non ſeminat; & qui conſiderat nubes, nunquam metet.* Prudens opportunitates plures faciet, quam inveniet. *Mores* hominum externi, *veſtibus* eorum ſimiles eſſe debent; Non ſint

Digitized by Google

nimis concinni, nec corpus coarctantes; Sed qui libertatem præbeant, ad exercitia, & motum quemlibet.

LI.

De Laude.

Laus virtutis reflexio eſt. Atque, ut fit in ſpeculis, trahit aliquid è natura corporis, quod reflexionem præbet. Si à vulgo proficiſcitur, ut plurimum, reflexio illa prava eſt, & falſa: & vanos potius ac tumidos, quam vera virtute præditos, comitatur. Sub captum ſiquidem vulgi, virtutes complures, quæ excellunt, non cadunt. Virtutes minores, ab iis, *Laudes* extorquent; mediæ, admirationem quandam, vel ſtuporem, illis incutiunt; ſublimes autem, in ſenſum aut perceptionem eorum, prorſus non veniunt. Sed apparitiones virtutum, & *ſpecies virtutibus ſimiles*, illos afficiunt quam maxime. Sane, *Fama* fluvio ſimilis eſt, quæ levia & inflata attollit, gravia & ſolida mergit. Quod ſi Viri, etiam judicii, profundioris, & dignitatis, cum vulgo concurrunt, tum id, quod Scriptura dicit, contingit; *Nomen bonum inſtar unguenti fragrantis*. Omnia undique replet, neque facile evaneſcit. Etenim odores unguentorum, dura-

durabiles magis ſunt, quam florum. *Laudum* tot conditiones fallaces ſunt, ut *Laus* merito in ſuſpicionem venire poſſit. *Laudes* quædam ab *adulatione* ſola prodeunt; Quod ſi *Adulator* ſit vulgaris, Attributis quibuſdam utetur cõmunibus, & quæ omnibus competere poſſint; non quæſitis aut appoſitis; *Adulator* callidior ſi ſit, veſtigia premet *Adulatoris* principalis: intelligio, Tui ipſius; Et in quibus tibi places, aut te ipſum excellere putas, iis *Adulator* inhærebit maxime: Sin *Adulator* ſit impudens, & perfrictæ frontis, tum demum, in quibus conſcius tibi ſis defectus tui, & ad quæ maxime erubeſcis, ea *Adulator* tibi vel præcipue imputabit, & affiget, per vim, ſpreta conſcientia. *Laudes* nonnullæ, à voluntate bona, cum reverentia conjuncta, proficiſcuntur; quæ ſane *Laudum* formula, *Principibus*, & Viris quibuſcunque dignioribus, debetur; *Laudando præcipere*: Cum ſcilicet apud illos prædicando, quales ſint, humiliter moneas, quales eſſe debeant. Sunt qui *Laudibus* quandoque onerantur, animo malitioſo; ad conflandam invidiam, & odia concitanda; *Peſſimum genus inimicorum laudantium*; ut ait ille: Adeo ut apud *Græcos* in Proverbium exierit; *Ei, qui in malum ſuum* lan-

laudaretur, puſtula mnari continuo adnaſcituram: Sicut apud nos vulgo dicitur; *Cum quis mentiatur, metuendum ne ejus lingua ſcabies propediem oboriatur.* Illud aſſerere licet, *Laudes* moderatas, tempeſtive irrogatas, & minime vulgares, honori vel maxime eſſe. Dictum eſt *Salomonis; Qui benedicit proximo ſuo voce grandi, de nocte conſurgens, maledicenti ſimilis erit.* Etenim, vel hominem, vel rem aliquam, ad cœlum uſque evehere, contradictionem irritat, & deriſui exponit. Veruntamen, ut ſe ipſum *laudare*, ſervato decoro, vix conceditur, niſi in caſibus admodum raris; ita vocationem ſuam, & munus quod gerit, aut ſtudia quibus ſe addixit, *laudare* quis cum venia poſſit, imo cum ſpecie quadam magnanimitatis. *Cardinales Romani*, (qui Theologi ſunt; & Fratres & Scholaſtici,) verbum uſurpant, extremi contemptus & convitii, erga negotia Civilia: Vocant enim negotia Civilia, (veluti, Belli, Legationum, Iudiciorum, & hujuſmodi,) *Hiſpanico vocabulo, Sbirrarias*; quod ſonat, Munera Lictorum & Scribarum. Ac ſi artes illæ memoratæ, magis ejuſmodi homines, quam in faſtigio *Cardinalatus* poſitos, decerent. Et tamen (ſi res rite ponderetur) Speculativa cum Civilibus non

non male miſcentur. *Sanctus Paulus*, cum de ſe ipſo gloriatur, illud nonnunquam interponit; *Vt ſtultus loquor:* At cum de Vocatione ſua verba facit, nihil veretur dicere; *Magnificabo Apoſtolatum meum*.

LII.

De Vana Gloria.

Eleganter quidem *Aeſopus*; *Muſca ſedens ſuper radium rotæ currus, ita ſecum*; *Quantum pulverem moveo?* Similiter exiſtunt quidam futiles & vani, qui, cum aliquid vel ſponte procedit, vel manu potentiore cietur, ſi modo ipſi vel minimam rei partem attigerint, continuo putant ſe machinam totam vertere. *Glorioſi* ſemper Factioſi; Etenim nulla oſtentatio ſine compararione ſui eſt. Quin & violenti ut ſint, neceſſe eſt, ut quæ verbis jactitarunt, revera præſtent. Neque taciturni omnino eſſe poſſunt; ideoque opere, ut plurimum, deſtituuntur; Sicut *Gallis* in Proverbium abiit; *Beaucoup de bruit, peu de fruit: Strepitus multum, fructus parum*. Attamen, ſine controverſia, hujuſmodi ingeniis, in Civilibus, aliquando uti prodeſt. Si fama excitanda ſit, vel opinio late ſpargenda, ſive virtu-

Digitized by Google

tis, ſive potentiæ, iſtiuſmodi homines Buccinatores egregii ſunt. Rurſus; ſicut prudenter notat *Livius*, circa Tractatus *Antiochi* & *Aetolorum*: *Mendacia reciproca, & ex utraque parte, quandoque magno uſui eſſe poſſunt*; Veluti, cum quis inter *Principes* duos negotietur, ut eos, ad bellum indicendum, *Principi* tertio concitet; atque hoc ut efficiat, unius copias apud alterum, ſupra modum, & veritatem, viciſſim attollat. Quin & hoc fit quandoque, ut qui inter privatos tractet, apud utrunque exiſtimationem ſuam augeat, artificioſe inſinuando, ſe apud alterutrum plus poſſe, quam revera poteſt. Atque in his, & hujuſmodi, haud raro accidit, ut aliquid ex nihilo producatur: Mendacia enim opinionem ingenerare ſufficiunt; Opinio autem rem & ſubſtantiam progignit. In Ducibus, & Viris militaribus, *glorioſum* eſſe, non inutile eſt; Sicut enim ferrum acuit ferrum, ita per *gloriam* hanc animi invicem acuuntur, & excitantur. Inſuper, in actionibus magnis, quæ ſumptibus, & periculo privatorum, ſuſcipiuntur, ingenia jactabunda vivacius negotia impellunt: Qui enim ingenio ſobrio ſunt, & ſolido, plus habent ſaburræ, quam veli. Rurſus, in exiſtimatione doctrinæ & literarum cujuſpiam, non voli-

Digitized by Google

volitabit *Fama* illius per ora virum, neque bene alata erit, ſine plumis aliquibus *oſtentationis*. *Qui de contemnenda gloria libros ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt*; inquit ille. *Socrates, Ariſtoteles, Galenus*, (magna nomina,) ingenio jactabundo erant. Certe *Gloria vana*, ad propagandam & perpetuandam memoriam, magnopere juvat: neque *Virtus* ipſa, tantum humanæ naturæ debet, propter nominis ſui celebrationem, quantum *ſibi ipſi*. *Fama* ſiquidem *Ciceronis, Senecæ, Plinii Secundi*, ad hunc uſque diem vix duraſſet, aut ſaltem non tam vegeta, niſi conjuncta fuiſſet cum aliqua *Vanitate* & *Iactantia*, in ſe ipſis. *Iactantia* enim, inſtar vernicis videtur eſſe, quæ ligna non ſolum ſplendere facit, verum etiam durare. Atqui, dum hæc de *vana gloria* diſſero, minime eam Qualitatem intelligo, quam attribuit *Tacitus Muciano*; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, arte quadam oſtentator*: Hæc enim ex vanitate neutiquam procedit, ſed ex arte, & prudentia; cum magnanimitate quadam cojuncta: Et in aliquibus hominibus, qui natura veluti comparati ad eam ſunt, res eſt, non ſolum decora, ſed & gratioſa. Excuſationes enim decoræ, conceſſiones tempeſtivæ, quin & modeſtia ipſa bene temperata, nihil aliud ſunt, quam

Digitized by Google

Oſtentationis artes. Neque inter artes haſce reperitur aliqua felicior, quam illa, de qua loquitur *Plinius Secundus*: Hoc eſt; Liberaliter & copioſe id in aliis *laudare*, in quo ipſe emineas. Nam ad hunc modum ille ingenioſe ſatis: *In alio laudando, tibi ipſi miniſtras: Is enim, quem laudas, aut ſuperior tibi eſt, aut inferior; Si inferior, & tamen laudandus, tu multo magis; Si ſuperior, neque jure laudandus, tu multo minus. Glorioſi* prudentibus deriſui ſunt; ſtultis admirationi; paraſitis prædæ & eſcæ; ſibi ipſis, & *gloria vana*, mancipia.

LIII.

DE HONORE ET EXISTIMATIONE.

HOnoris & Exiſtimationis, vera, & jure optimo, acquiſitio, ea eſt; Vt quis virtutes, & facultates ſuas, dextre, & abſque detrimento, revelet. Nonnulli enim in actionibus ſuis *Proci Famæ* ſunt, & veluti venatores: Quod genus hominum, ſermonibus plerunque celebratur, ſed interiorem animi reverentiam vix aſſequitur. Alii contra, virtutem ſuam, inter monſtrandum, obſcurant; Ex quo fit, ut opinione minores ſint, quam merita ipſo-

ipſorum poſtulant. Si quis rem ſuſcipiat, ſimulque perficiat, quæ prius intentata fuerat; aut tentata quidem, ſed deſerta; aut ad exitum forſan perducta, ſed minus commode, & feliciter; is *honorem* adipiſcetur majorem, quam ſi quid perfeciſſet gravioris ſane difficultatis & momenti; ſed in quo alterius tantum veſtigia, & non ultra, premeret. Si quis actiones ſuas ita inter ſe committat, & contemperet, ut in aliquibus earum, ſingulis factionibus, vel populi combinationibus, ſatisfaciat, Harmonia erit tanto perfectior. *Honoris* ſui minime frugalis diſpenſator eſt, qui rem quamvis ſuſcipit, in qua dedecoris plus fuerit, votis excidere, quam, obtinuiſſe, *honoris*. *Honor*, qui comparativus eſt, & alium prægravat, reflexionem habet maxime vividam; inſtar Adamantis, aut Carbunculi, cum angulis multiplicibus ſecti. Itaque, enixe hoc agas, ut Competitores tuos, ſi modo poſſis, etiam in iis, in quibus ipſi ſumme gloriantur, ſuperes. Servi, & amici familiares, prudentes modo ſint & cauti, *existimationi* cujuſpiam non modicum proſunt: Ita *Quint. Cicero*; *Omnis fama à domeſticis emanat*. Invidia, quæ *honoris* veluti tinea & teredo eſt, optime extinguitur, ſi quis id ſibi præſtituere videatur, ut meritum potius ambiat, quam

quam famam: & ſucceſſus ſuos proſperos, magis providentiæ Divinæ & felicitati cuïdam tribuat, quam artibus aut virtutibus propriis.

Gradus Honoris Imperialis ſic vere & optime ordinantur. Primo loco ſtatuendi, *Conditores Imperiorum*; quales fuerunt *Romulus, Cyrus, Iulius Cæſar, Ottomannus, Iſmaël*. Secundo loco, *Legumlatores*; qui etiam vocabantur *Conditores Secundi*, aut *Perpetui Principes*; quoniam Legibus ſuis, etiam poſt mortem, Imperia adminiſtrant; quales fuerunt *Lycurgus, Solon, Iuſtinianus, Eadgarus, Alphonſus Caſtilianus*, cognomine *Sapiens*, qui *Septem Partitiones* edidit. Tertio loco *Liberatores*, vel *Servatores Patriarum ſuarum*; qui bellis inteſtinis diutinis finem impoſuerunt, aut patrias à ſervitute alienigenarum vel tyrannorum liberarunt: veluti, *Auguſtus Cæſar, Veſpaſianus, Aurelianus, Theodoricus, Henricus Septimus Rex Angliæ, Henricus Quartus Rex Galliæ*. Quarto loco, *Propagatores*, ſive *Propugnatores Imperii*; qui bellis honorificis fines Imperii protulerunt; vel defenſione ſtrenuâ & nobili invaſoribus reſtiterunt. Vltimo loco, *Patres Patriæ*; qui juſte imperant, & temporibus felicibus, quamdiu vivunt, Cives ſuos beant. In his ultimis duobus

duobus exempla non adduco, quandoquidem tanto numero ſint. *Honorum*, qui *Subditis* competere poſſunt, *gradus* hi ſunt. Primo ſtatuendi *Participes* curarum; ii nimirum, quorum humeris præcipuum pondus rerum ſuarum *Principes* imponunt: Vulgo appellamus *Manus Regum dexteras*. Secundo, *Duces belli*; *Regum* ſuorum intelligo *Locum-tenentes*; qui operam eis egregiã in bellis præſtant. Tertio, *Gratioſi*; eos volo qui non ultra hoc potes ſunt, quam ut *Principibus* ſolatio ſint, & Populo innoxii. Quarto, *Negotiis Pares*; qui magnos ſub *Principibus* gerunt Magiſtratus; in quibus juſte & prudenter verſantur. Eſt & genus quoddã *Honoris*, quod raro contingit; & tamen inter maximos reponi meretur: Hic eſt eorum, qui ſe morti, & periculis, devovent, & ſacrificant, propter bonum patriæ: Quod fecerunt *Marcus Regulus*, & duo *Decii*.

LIV.

De Officio Iudicis.

Meminiſſe debent *Iudices*, eſſe Muneris ſui, *Ius dicere*, non autem *Ius dare*: Leges inquam interpretari, non condere. Aliter, deveniet eorum auctoritas ſimile quiddam auctoritati illi, quam

quam ſibi vendicat *Eccleſia Romana:* quæ prætextu *Interpretationis Scripturarum*, etiam addit aliquid quandoque, & immutat: & pronunciat, quod non invenit; atque ſpecie Antiquitatis, introducit Novitatem. *Iudicem* oportet eſſe, potius eruditum, quam ingenioſum; venerabilem, quam gratioſum; magiſque deliberativum, quam confidentem. Ante omnia integritas, *Iudicum* quaſi portio eſt, virtuſque propria. *Maledictus ſit* (inquit *Lex*) *qui terminum terræ movet antiquum*. Sane, qui lapidem, fines diſtinguentem, tranſponit, culpa non caret. Verum *Iudex* injuſtus ille eſt, qui præcipue *Terminos* immutat, cum de terris & rerum proprietate iniquam fert ſententiam. Vna certe iniqua ſententia plus nocet, quam exempla plurima. Hæc enim rivulos tantum inficiunt, illa autem fontes. Ita ait *Salomon*; *Fons turbatus, & vena corrupta, eſt juſtus cadens, in cauſſa ſua, coram adverſario.* Officium *Iudicis* relationem habere poſſit, partim ad *Litigantes*; partim ad *Advocatos*; partim ad *Scribas* & *Miniſtros Iuſtitiæ* ſubtus; partim ad *Principem* vel *Statum* ſupra.

Primo quantum ad *Cauſſas* & *Litigantes*. *Sunt* (inquit *Scriptura*) *qui judicium vertunt in abſinthium*: Sunt etiam certe, qui

qui illud vertunt in *acetum*. Injuſticia enim illud reddit *amarum*; mora *acidum*. *Iudex* ſtrenuus hoc præcipue agit, ut vim & dolum compeſcat: quorum vis magis pernicioſa eſt, quanto apertior; dolus, quanto tectior & occultior. Adde etiam *Lites* contentioſas; quæ evomi debent, ut crapula *Curiarum*. *Iudicem* decet viam parare ad juſtam ſententiam, qualem *Deus* parat; *valles exaltando*; *colles deprimendo*. Eodem modo, quando ex alterutra parte videt *Iudex* manum elatam, veluti in proſecutione importuna, captionibus malitioſis, combinationibus, patrocinio potentum, Advocatorum diſparitate, & ſimilibus; tum eluceſcit virtus *Iudicis* in æquandis iis quæ ſunt inæqualia; ut *Iudicium* ſuum veluti in area plana fundare poſſit. *Qui fortiter emungit, elicit ſanguinem*; Cumque torcular vini premitur fortius, vinum prodit acerbum, acinum ſapiens. Itaque caveant ſibi *Iudices* ab interpretationibus Legum duris, & illationibus alte petitis. Neque enim pejor eſt tortura, quam tortura *Legum*. Præcipue in *Legibus pœnalibus* curæ iis eſſe debet: ne, quæ in terorem latæ ſunt, vertantur in rigorem: neve in Populum ſuperinducant imbrem illum, de quo *Scriptura*; *Pluet ſuper eos laqueos*. Etenim

Leges

Leges pœnales, ſi ſevere executioni demandentur, ſunt ſimiles *imbri laqueorum*, cadenti ſuper Populum. Itaque hujuſmodi *Leges*, ſi vel dormiverint diu, vel temporibus præſentibus minus quadrent, à *Iudicibus* prudentibus, in executione earum, reprimantur:

Iudicis officium eſt, ut res, ita tempora rerum, &c.

In Cauſſis capitalibus, decet *Iudices* (quantum Lex permittit) in *Iudicio* meminiſſe miſericordiæ; & cum ſeveritate *Exemplum*, cum pietate *Perſonam* intueri.

Quantum ad *Advocatos* qui Cauſſas agunt; Patientia, & Gravitas, ut Cauſſis audiendis, *Iuſtitia* eſt pars eſſentialis, & *Iudex* nimium interloquens minime eſt *Cymbalum bene-ſonans*. Non laudi eſt *Iudici*, ſi primus aliquid in Cauſſa inveniat, & arripiat, quod ab *Advocatis*, ſuo tempore, melius audire potuiſſet: aut acumen oſtentet in probationibus vel *Advocatorum* Perorationibus nimis cito interrumpendis; aut anticipet informationes Quæſtionibus, licet ad rem pertinentibus. *Iudicis* partes in audiendo ſunt quatuor: Probationum ſeriem ordinare; Advocatorum, & teſtium, prolixitatem, repetitionem, aut ſermones extra rem, moderari; Eorum, quæ allegata ſunt, medullam,

& quæ

& quæ majoris momenti ſunt, recapitulare, ſeligere, & inter ſe componere; Et demum Sententiam ferre. Quicquid ultra hæc eſt, nimium eſt; & oritur aut à gloriola & loquendi aviditate; aut ab audiendi impatientia; aut à memoriæ debilitate; aut à defectu attentionis ſedatæ, & æquabilis. Sæpenumero mirum eſt viſu, quantum *Advocatorum* audacia apud *Iudices* valeat; ubi contra, *Iudices*, ad imitationem *Dei*, (in cujus Tribunali ſedent,) *ſuperbos comprimere*, *& humiles erigere*, deberent. Sed etiamnum magis mirum eſt, *Iudices Advocatis* quibuſdam præ cæteris immoderate & aperte favere. Quod neceſſe eſt ut merces Advocatorum augeat & multiplicet, atque ſimul ſuſpicionem corruptionis & obliqui ad *Iudices* aditus inducat. Debetur *Advocato* à *Iudice* laus aliqua, & commendatio, cum Cauſſæ bene aguntur, & tractantur; præſertim, ſi Cauſſa ſua cadat; Hoc enim apud Clientem, Exiſtimationem *Advocati* ſui tuetur, & ſimul opinionem ejus de Cauſſa ſua proſternit. Debetur etiam Reipublicæ, reprehenſio *Advocatorum* moderata; ubi callida nimis præſtant conſilia; aut ſupina apparet negligentia, aut levis informatio, aut indecora importunitas, aut impudens defenſio. *Advocatus* autem

Digitized by Google

autem illud tribuat *Iudici*, ne illi obſtrepet, aut ſe rurſus in Cauſſam agendam callide inſinuet, poſtquam *Iudex* de re pronunciaverit. Econtrario autem, *Iudex* ſe Cauſſæ mediæ, & nullatenus peroratæ, non ingerat; nec *Clienti* occaſionem præbeat, ut *Advocatos ſuos*, vel probationes, ad plenum non auditas, conqueratur.

Quantum ad *Scribas* & *Miniſtros*. *Sedes Iuſtitiæ*, veluti locus ſacratus eſt; ubi non tantum ſedes ipſa, ſed & ſubſellia, & præcinctus ſedis, ſcandalo & corruptelis vacare debent. Etenim (ut ait *Scriptura*) *non colliguntur uvæ ex ſpinis*; neque *Iuſtitia* ſuaves ſuos fructus edere poteſt inter vepres & dumeta *Scribarum* & *Miniſtrorum* rapacium, & lucris inhiantium. *Curiarum aſſeclæ* pravi, ſunt quatuor. Primo *Seminatores litium*; qui Curias tumeſcere faciunt, Populum tabeſcere. Secundo, qui Curias *contentionibus* circa *Iuriſdictionem* implicant; neque vere ſunt (ut habenrur) *Amici Curiæ*; ſed *Paraſiti Curiæ*; Curias inflando ultra terminos, propter micas & compendia propria. Tertio, ii, qui poſſunt cenſeri tanquam *Curiarum manus ſiniſtra*: Homines, qui Curiarum proceſſus legitimos, diverticulis, & verſutiis, diſtorquent; Iu-
ſtitiam-

ſtitiamque in lineas obliquas, & labyrinthos, trahunt. Quarto, *Explicatores* & *Exactores Feodorum*, qui tritam Similitudinem confirmant *Curiarum* ad *rubum*; quo dum ovis, tempeſtatem fugiens, ſe recipit, velleris partem amittit. Contra, *Scriba* antiquus, in anteactis *Curiarum* peritus, in actis ipſis concipiendis cautus, & in negotiis *Curia* ſolers, digitus eſt *Curia* egregius; Et ſæpe *Iudici* ipſi viam monſtrat.

Quantum vero ad *Principem*, aut *Statum*. *Iudices*, ante omnia, in memoria fixum tenere debent verſiculum ultimum *Duodecim Tabularum Romanarum*; *Salus Populi ſuprema Lex*; & pro certo ponere, Leges, niſi ſint in ordine ad eum finem, res eſſe captioſas, & oracula male inſpirata. Itaque bene ſuccedit, cum *Rex* aut *Status* ſæpius cum *Iudicibus* deliberat; & rurſus, cum *Iudices Principem* & *Statum* ſæpius conſulant. Ille, cum inter deliberationes Politicas interveniat *Quæſtio Iuris*: Hi, cum in Subjecto legali interveniant conſiderationes *Status*. Contingit enim haud raro, ut res in *Iudicium* adducta, verſetur circa *Meum* & *Tuum*, & nihilominus conſequentia ejus ad *rationes Status* penetret. Intelligo autem; ad *rationes Status* pertinere, non ſolum, ſi quid

quid ad jura *Regalia* impetenda ſpectet, verumetiam ſi quid innovationem aliquam minus tutam, aut exemplum periculoſum, introducat; aut ſi manifeſto portionem aliquam Populi majorem gravet. Neque quiſquam infirmi Iudicii exiſtimet, juſtas Leges, adverſus Politica vera, aliquid antipathiæ habere. Sunt enim hæc duo veluti ſpiritus & nervi quorum alteri in alteris moventur. Recordentur etiam *Iudices*, *Salomonis Thronum* Leonibus utrinque ſuffultum fuiſſe: Sint ſane *Leones*, ſed *Leones* ſub *Throno*: caventes, ne aliquid ex *juribus Regalibus* impetant aut convellant. Poſtremo, ne ſint *Iudices* tam ignari juris & prærogativæ ſuæ, ut cogitent, non ſibi relinqui, tanquam muneris ſui partem principalem, ſanum & prudentem Legum uſum, & applicationem. Etenim in animum revocare poterunt dictum illud *Apoſtoli* de lege humanis legibus majore; *Nos ſcimus quia Lex bona eſt, modo quis ea utatur legitime.*

L.V.

De Ira.

IRam penitus extinguere velle, oſtentatio quædam *Stoicorum* eſt. Meliora nos

nos nacti ſumus Oracula: *Iraſcimini, & nolite peccare; Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Limites *iræ* apponendi ſunt, & quouſque, & quamdiu. Dicemus primo, quibus modis *inclinatio naturalis*, aut etiam *Habitus iræ*, temperari poſſit, & leniri. Secundo, qualiter particulares *motus iræ* reprimi poſſint, aut ſaltem citra nocumentum cohiberi. Tertio, quibus modis *ira excitari* poſſit, aut *ſedari*, in aliis.

Quantum ad primum; Non alia ſe oſtendit via, quam ut ſerio in animo revolvas mala & calamitates *Iræ*; & quam vehementer vitam humanam perturbat, & infeſtat. Hoc autem tempeſtivum fuerit maxime, ſi pone nos reſpiciamus, quamprimum *impetus iræ* reſederit. Eleganter *Seneca*; *Iram ruinæ ſimilem eſſe, quæ in aliud cadendo, ſe ipſam comminuit & frangit*. Hortatur *Scriptura*; *Vt animas noſtras in patientia poßideamus.* Certe, quicunque *patientia* excidit, de *animæ* ſuæ *poſſeßione* dejicitur. Hominis non eſt, *Apes* imitari,

---Animas quæ in vulnere ponunt.

Ira ſane, ſi quis recte attendat, res humilis eſt, & infra dignitatem hominis. Hoc liquebit, ſi illos intueamur, in quibus *ira* regnat: qui plerunque ex infirmioribus

Digitized by Google

ribus ſunt; *pueri*, *mulieres*, *ſenes*, *ægroti*. Itaque, cum *iraſci* contigerit, caveant homines, (ſi modo dignitatis ſuæ velint eſſe memores,) ne *iram* ſuam cum metu eorum quibus *iraſcuntur*, ſed cum contemptu, conjungant; ita ut injuria ſuperiores potius videantur, quam inferiores: Quod non difficile factu foret, ſi quis *iram* ſuam paululum regat, & inflectat.

Quantum ad Secundum; *Cauſſa*, & *Motiva iræ*, præcipue tres ſunt. Primo, ſi quis *pronus* ſit ad *ſenſum injuriæ*. nemo enim *iraſcitur*, niſi qui ſe læſum ſentiat. Itaque teneri qui ſunt, & delicati, ut ſubinde *iraſcantur*, neceſſe eſt: & tot ſe offerent quæ illis moleſtiam exhibebunt, quæ à Naturis robuſtioribus vix ſentientur. Secundo, ſi quis *curioſus* & *perſpicax* ſit in *interpretatione injuriæ* illatæ, quatenus ad *Circumſtantias* ejus, ac ſi *contemptum* ſpiraret. Opinio enim *contemptus*, *iram* excitat & acuit, pluſquam læſio ipſa. Itaque, ſi homines ad iſta ingenioſi ſint, *iram* miris modis incendent. Vltimo, *opinio contumeliæ*, ſive quod exiſtimatio hominis per conſequentiam lædatur & perſtringatur, *iram* intendit & multiplicat. Cui rei accedit *Remedium præſentaneum*, Vt quis utatur (quod *Conſalvus* dicere ſolebat) *tela honoris craßiore*: Sed

Digitized by Google

in omnibus *Iræ* frænationibus, optimum eſt, tempus lucrari, & ſibi ipſi perſuadere, horam vindictæ nondum adeſſe, ſed inſtare, quaſi ad manum, opportunitatem aliquam majorem; atque hoc pacto, motum animi interim compeſcere, & ſe in tempus aliud ſervare. *Ira* autem, ut citra noxam erumpat, utcunque hominem obſederit, duo ſunt, quæ maxime cavenda. Prius eſt, *Acerbitas verborum*, præcipue *aculeatorum*, & ei, quem ferimus, propriorum; *Communia* enim *maledicta mordent minus*. Atque rurſus, *Secretorum revelatio*; Hoc enim ſocietati quemvis ineptum reddit. Poſterius eſt, ne quis, dum *ira* fervet, *negotium*, quod in *manibus eſt, abrumpat*; ſed, utcunque *ira* frænum laxet, nihil tamen agat, quod revocari non poſſit.

Quantum ad *excitandam* aut *ſedandam iram in aliis*; fit hoc maxime per temporum electionem prudentem. Cum ſubtriſtes homines ſunt, aut aliquantulum moroſi, tempus eſt *iram* incendendi. Deinde, ut antea diximus, decerpendo, & inculcando, quicquid *contemptum* arguere aut aggravare poſſit. Rurſus, *ira* ſedatur per contraria hiſce. Primo deligendo tempora ſerena, & ad hilaritatem prona, in quibus negotium aliquod ingratum, &
ad

ad iracundiam provocans, aperias: Prima enim impreſſio plurimum valet. Deinde, ut, quantum fieri poteſt, *injuriam à contemtu* ſegreges; eam imperitiæ, timori, animi concuſſioni repentinæ, aut ſimili cuipiam imputando.

LVI.

De Vicissitudine Rerum.

Salomon inquit; *Nihil novum ſuper terram.* Itaque quemadmodum *Plato* opinatus eſt; *Omnem ſcientiam nihil aliud eſſe, quam reminiſcentiam*; Sic *Salomon* pronunciat; *Omnem novitatem nihil aliud eſſe, quam oblivionem.* Ex quo cernere poſſis; fluvium Lethes, non minus ſuper terram, quam ſubter terram, decurrere. *Aſtrologus* quidam abſtruſus, & parum notus, aſſerit: *Niſi in cauſſa fuiſſent res duæ conſtantes*; (*una, quod ſtellæ fixæ æqualem inter ſe diſtantiam perpetuo ſervent; nec unquam propius ſibi invicem accedant, aut longius à ſe abſcedant: altera, quod motus diurnus non variet*:) *ne momentum quidem temporis individuum aliquod durare potuiſſet.* Illud certum eſt, *materiam* in perpetuo fluxu eſſe, neque unquam conſiſtere. Atqui, magna illa *lintea ſepulchralia*, quæ omnia oblivione invol-

involvunt, duo ſunt; *Diluvia*, & *Terræmotus*. Quatenus ad *Conflagrationes*, & *Siccitates* magnas, illæ populum penitus non abſorbent, aut deſtruunt. Fabula *Phaëthontis*, brevitatem conflagrationis, ad unius tantum diei ſpatium, repræſentavit. Atque triennalis illa à *pluvia ceſſatio*, tempore *Eliæ*, particularis tantum fuit, & multos ſuperſtites reliquit. *Incenſiones* illas loqueris, quæ per fulmina & fulgura apud *Indias Orientales* fiunt? Anguſtæ quidem ſunt, nec magna ſpatia occupant. *Peſtilentias* etiam prætereo, quia nec illæ totaliter abſorbent. Verum, in memoratis illis duabus calamitatibus (*Diluviorum*, & *Terræ-motuum*,) inſuper notandum eſt; reliquias populorum, quas emergere contigerit, plerunque homines rudes & montanos eſſe; quique temporum præteritorum memoriam poſteris tradere non poſſint; Adeo ut oblivio non minus omnia involvat, quam ſi nulli prorſus ſuperſtites remanerent. Si quis attente introſpiciat *Indorum Occidentalium* conditionem, probabile reperiet, eos populum juniorem eſſe & recentiorem, quam populos orbis veteris. At longe veriſimilius eſt, deſolationem illam, quæ illos olim invaſerat, minime per *Terræ-motus* factam,

M (con-

Digitized by Google

(contra quam narrabat *Sacerdos Aegyptius*, in colloquio cum *Solone*, de *Inſula Atlantide*; eam, ſcilicet, à *Terra-motu abſorptam eſſe*;) ſed potius per *diluvium particulare*. *Terra-motus* enim in illis Regionibus raro eveniunt. Verùm, è contraria parte, tam immania plane & vaſta habent flumina, ut fluvii *Aſiæ*, *Africæ*, & *Europæ*, præ illis, inſtar rivulorum ſint. Quin & *Andes* ipſorum, ſive *Montes*, noſtris longe ſunt altiores: Vnde credibile eſt, reliquias ſtirpis hominum, apud eos, poſt tale *diluvium particulare*, conſervatas fuiſſe. Quantum vero ad obſervationem *Machiavelli*; nimirum, zelotypiam & æmulationem Sectarum, ad extinguendam rerum memoriam, multa molitam: qui *Gregorio Magno* notam inurit, ac ſi pro viribus ſuis Antiquitates omnes *Ethnicorum* ſupprimere annixus fuerit: Non video certe, hujuſmodi zelos, aut notabile quidpiam efficere, aut diu durare: Id quod liquet in ſucceſſione *Sabiniani*, qui Antiquitates eaſdem ſtatim reſuſcitavit: Tum vero prohibita, licet tenebris coöperta, obrepunt tamen, & ſuas nanciſcuntur Periodos.

Viciſſitudines ſive *Mutationes* in *Globo ſuperiori*, fuſius, in hoc Sermone, tractandæ non ſunt. Forſitan, *Annus magnus* Pla-

Digitized by Google

Platonis, niſi Mundus aute diſſolutioni eſſet deſtinatus, aliquem ſortiri poſſit Effectum: Non in renovandis corporibus Individuorum; (Id enim fumus & vanitas eorum eſt, qui opinantur, corpora Cœleſtia accuratiores in hæc inferiora habere influentias, quam revera habent;) Sed tantum in ſummis & maſſis rerum. *Cometa* proculdubio aliquid operantur ſuper eaſdem ſummas & maſſas rerum; verum, homines, ut nunc eſt, indiligentes, aut curioſi, circa eos ſunt; eoſque potius mirabundi ſpectant; atque itineraria eorundem conficiunt, quam Effectus eorum prudenter & ſobrie notant; præcipue Effectus eorum comparativos: id eſt, *Cometa* talis magnitudinis; talis coloris & lucis; converſionis radiorum; ſitus, quatenus ad Regionem cœli; tempeſtatis anni; ſemitæ aut curſus; durationis; quales producat *Effectus*.

Leviculum quiddam eſt, quod olim inaudiveram; neque tamen prorſus contemni volo, ſed in obſervationem aliquam venire. Ferunt, à *Belgis* notatum eſſe, ſingulis ſeptenis luſtris, ſimilem annorum temperaturam & tempeſtatem cœli velut in orbem redire: Exempli gratia; Magnas glacies, inundationes magnas, magnas ſiccitates, hyemes tepidas, æſtates

frigidiores; & ſimilia. Vocant autem hujuſmodi Circulum annorum, *Primam*. Hoc autem ideo recenſeo, quod oculos in præterita conjiciens, hujuſce rei inveni congruentiam; haud exactam ſane, ſed non multum diſcrepantem.

Verum tranſeamus à *Naturalibus* ad *Humana*. Maxima apud homines *Viciſſitudo*, eſt illa *Sectarum* & *Religionum*. Hi enim Orbes animis hominum maxime dominantur. *Religio* vera ſuper *Petram ædificata eſt*; reliquæ fluctibus temporum agitantur. Dicamus igitur de *Novarum Sectarum Cauſſis*; atque *Conſilii* aliquid circa eas inſpergamus; quatenus humani ingenii infirmitas tantis revolutionibus moras injicere, aut remedia exhibere poterit.

Quando *Religio recepta* diſcordiis laceratur, ſanctitas item profeſſorum labefactata eſt, & ſcandalo expoſita; ſimulque tempora ſtupida, indocta, & barbara ſunt; à *Nova* alicujus *Secta* ortu merito metuendum; præcipue, ſi eo tempore *ingenium* aliquod *intemperans*, & *Paradoxa ſpirans*, ſuboriatur. Quæ omnia tenuerunt, *Mahometes* cum *Legem* ſuam promulgavit. *Secta nova* licet pullulet, duobus ſi deſtituatur adminiculis, ab ea non metuas; non enim late ſe diffundet.

Pri-

Primum eſt, *Imperii*, ſive *Auctoritatis ſtabilita, oppugnatio*; Nihil enim magis populare eſt, quam Principatus, & Politias, convellere. Alterum eſt, *Porta luxuria & voluptatibus aperta*: *Hæreſes* enim ſpeculativæ, (qualis fuit olim *Arrianorum*, & hodie *Arminianorum*,) etſi in hominum ingenia miris modis operentur, ſtatum tamen Rerum publicarum non magnopere concutient, niſi ex occaſione motuum Civilium. Modi tres ſunt, quibus *Novæ Sectæ* plantantur; *Miraculis, Eloquentia, & Gladio.* Equidem *Martyria* inter *miracula* numero; quoniam vires naturæ humanæ excedere videntur: Idem etiam facere licet de excelſa illa & admirabili *vita ſanctimonia.* Certe, non alia melior via eſt ad *Sectarum* & *Schiſmatum* ortus repellendos, quam abuſuum reformatio; diſſidiorum minorum pacificatio; leniter à principio procedere, & à ſanguinariis perſecutionibus abſtinere; Schiſmatum denique Coryphæos, favoribus potius & dignitatibus mollire atque allicere, quam violentia & ſævitia exacerbare.

Mutationes & *Viciſſitudines* in *rebus bellicis* haud paucæ ſunt; ſed præcipue in tribus verſantur: In *Sede belli*; in *Genere armorum*; & in *Diſciplina militari.*

tari. *Bella*, antiquis temporibus, *movere* videbantur ex *Oriente* potiſſimum in *Occidentem*: Etenim *Perſæ*, *Aſſyrii*, *Arabes*, *Scythæ*, (qui invaſores erant,) omnes Orientales fuerunt. Verum eſt, *Gallos* fuiſſe Occidentales; Sed de duabus tantum ipſorum incurſionibus legimus; Vna in *Gallo-Græciam*, altera contra *Romanos*. Attamen Oriens & Occidens cœli Climata non determinant; neque etiam *Belli motus*, ab Oriente, aut ab Occidente, aliquid certæ obſervationis recipiunt. Sed Meridies, & Septentrio, natura fixi ſunt: Atque raro in omni memoria invenitur, Meridionales interiores invaſiſſe Septentrionales; ſed econtra. Vnde manifeſtum eſt, Tractum Mundi Septentrionalem, natura ipſa, magis eſſe *bellicoſum*; Sive hoc aſcribi poſſit hujus Hemiſphærii ſtellis; ſive amplitudini continentium ad partes Septentrionales, cum partes Auſtrales (quantum adhuc innotuit) maria fere occupant; ſive (id quod manifeſtiſſimum eſt) frigoribus Climatis Borealis; Nam hoc ipſum, abſque alia cauſa quacunque, corpora indurat, ſpiritus inflammat: ut liquet in populo *Araucenſi*; qui ad ulteriora *Auſtri* poſiti, omnibus *Peruvienſibus* fortitudine longe præcellunt.

Imperio

Imperio aliquo magno *labaſcente*, & viribus fracto, pro certo *bella* expectes. Etenim *Imperia* magna, dum in vigore ſunt, Copias nativas Provinciarum enervant & deſtruunt, propriis cohortibus domi fidentia; Cum autem & illæ deficiunt, omnia ruunt, atque aliis Gentibus in prædam cedunt. Hoc evenit in declinatione *Imperii Romani*; atque etiam in Imperio Occidentali, poſt *Carolum Magnum*, cum aves ſingulæ plumas ſuas repeterent; atque ſimile quidpiam etiam *Imperio Hiſpano* contingere poſſit, ſiquando viribus decideret. Ex altera parte, *acceſſiones* magnæ *Ditionum*, & *uniones Regnorum*, ſimiliter *bella* ſuſcitant: Etenim, cum Status aliquis in potentiam majorem inſurgit, ſimilis eſt fluvio intumeſcenti, qui inundationem ſtatim minatur; ut videre eſt in Imperiis *Romanorum*, *Turcarum*, *Hiſpanorum*, & aliorum. Attende; Cum Mundus *Nationibus Barbaris* minus abundet, ſed civiliores fere ſunt: Qui uxores temere non ducent, nec liberos progignent, niſi modum familiam alendi, aut ſaltem victum parandi, prævidcrint; (ut fit in omnibus prope Nationibus, hodierno die, exceptis *Tartaris*;) non ingruit periculum ab *Inundationibus* aut *migrationibus Populorum*: At cum Populorum

Digitized by Google

greges magni ſunt, qui perpetuo ſobolem ſuſcipiunt, de fortunis & ſuſtentatione ſua in futurum minime ſolliciti; neceſſarium eſt, ut in ſeculo uno aut altero portionem aliquam multitudinis ſuæ exonerent, & novas ſedes quærant, & ſic alias *Nationes* invadant; Quod Populi Septentrionales veteres ſorte facere ſolebant: ſortes dantes, quæ pars domi maneret, quæ autem alio migraret. Cum *Gens* aliqua, prius *bellicoſa*, ad mollitiem & luxuriam degenerat, de *bello* certa eſſe poſſit: Status enim tales, plerunque, dum degenerant, opes accumulant; adeo ut præda invitet, & declinatio virium animet, Gentes alias, ad eoſdem invadendos.

Quantum ad *Armorum* & *Telorum* genus; Illorum mutationes ſub obſervationem vix cadunt: Attamen & hæc ipſa Periodos & *Viciſſitudines* ſuas ſortiuntur. Pro certo enim eſt, *Tormenta ænea*, apud Vrbem *Oxydracarum* in *India*, tempore *Alexandri Magni*, cognita fuiſſe; eaque à *Macedonibus*, *Tonitrua*, & *Fulgura*, & *Operationes Magicas*, habita & appellata. Similiter, indubitatum eſt, uſum *Pulveris Pyrii*, & *Tormentorum igneorum*, *Chinenſibus*, ante annos bis mille, innotuiſſe. Conditiones *Telorum*, & mutationes in me-

melius, hæ ſunt. Primo, ut ad diſtantiam majorem feriant: Id enim periculum, ab hoſtili parte, anticipat; quod certe *Tormenta* & *Sclopeta* majora præſtant. Secundo, ut impetus eorum fortior & validior ſit; in quo genere *Tormenta ignea, Arietationes* omnes& antiquas machinas, item ſuperant. Tertio, ut uſus eorum commodior & facilior ſit. id quod etiam *Tormentis igneis majoribus* competit: quæ omnibus tempeſtatibus idonea; vectura levia & mobilia ſunt; & his ſimilia.

Quod ad *Militiam* attinet: Antiquis temporibus numerum præcipue curabant; virtuti & animis militum, in bellis gerendis, fidebant; dies ſæpius & loca præliandi conſtituebant, & æquo Marte experiebantur; denique in acie inſtruenda & ordinanda imperitiores fere erant. Poſtea, *numerum* præoptabant commodum potius quam vaſtum; locorum opportunitates, diverſionum artificia, & ſimilia, captabant; poſtremo, in acie ipſa inſtruenda peritiores evadebant.

In Reipublicæ alicujus *adoleſcentia* arma florent; ætate media, *Literæ*; ac deinceps, ad moram aliquam, duo illa ſimul florere ſolent: devexa autem ætate, *Artes Mechanicæ* & *Mercatura*. *Literæ* vero ſuam habent infantiam, quando leviuſculæ

 ſunt,

Digitized by Google

ſunt, & pueriles: Sequitur earum adoleſcentia, quando luxuriantur, & juvenile quiddam ſapiunt: Succedit ætas virilis, quando ſolidiores & exactiores deveniunt: Poſtremo ſenectus earum obrepit, cum ſiccæ & exhauſtæ fiunt; manente tamen garrulitate. Verum conſultum non fuerit, in rotas haſce *Viciſſitudinum* nimis longum oculos figere, ne vertigine corripiamur. Quatenus vero ad *Philologiam*, quæ in hoc Argumento, ut plurimum, verſatur, nihil aliud eſt, quam Narratiuncularum & Obſervationum futilium congeries quædam; ideoque Scripto huic minime congruit.

LVII.

QVOMODO PROFECTVS IN VIRTVTE FACIENDVS SIT.

Plurima confici poſſunt præcepta, de prudenti Inſtitutione Exercitationum animi, non minus quam corporis. Illorum paucala recenſebimus.

Primum erit, ut jam à principio caveamus, à *penſis, vel magis arduis, vel magis puſillis*, quam res poſtulat: Nam ſi oneris nimium imponatur apud ingenium mediocre, bene ſperandi alacritatem obtundes; apud ingenium fiduciæ plenum, opinionem

nionem concitabis, qua plus ſibi pollicea-tur, quam præſtare poſſit; quod ſecum trahit ſocordiam. In utroque autem ingenii temperamento fiet ut experimentum expectationi non ſatisfaciat: id quod animum ſemper dejicit, & confundit. Quod ſi penſa leviora fuerint, magna inducitur, in progreſſionis ſumma, jactura.

Secundum erit, ut ad *exercendam facultatem aliquam, quo Habitus comparetur, duo* inprimis *tempora obſerventur:* alterum, quando animus optime fuerit ad rem diſpoſitus; alterum, quando peſſime: Vt ex priore, plurimum in via promoveamus; ex poſteriore, nodos obiceſque animi contentione ſtrenua deteramus: unde tempora media facile & placide labentur.

Tertium erit illud præceptum, cujus Ariſtoteles obiter meminit; *Vt totis viribus* (citra tamen vitium)*nitamur in contrarium illius, ad quod natura maxime impellimur*; Sicut cum in adverſum gurgitis remigamus; aut baculum incurvum, ut rectum fiat, in contrarium flectimus.

Quartum præceptum ex illo Axiomate pendet, quod veriſſimum eſt; *Animum ad quacunque felicius trahi & ſuavius, ſi illud, quo tendimus, in intentione operantis non ſit principale, ſed tanquam aliud*

aliud agendo ſuperetur; quoniam ita fert natura, ut neceſſitatem & imperium durum ferme oderit. Sunt & alia multa, quæ utiliter præcipi poſſint de regimine *conſuetudinis*: *Conſuetudo* enim, ſi prudenter & perite inducatur, fit revera (ut vulgo dicitur) *altera natura*: Quod ſi imperite & fortuito adminiſtretur, erit tantum *Simia* naturæ; quæ nihil ad vivum imitetur, ſed inſcite tantum, & deformiter.

Similiter, ſi de *Libris* & *Studiis*, eorumque ad *Mores* virtute & influentia, verba facere vellemus: num-nam deſunt plurima præcepta, & conſilia fructuoſa, eo ſpectantia? Annon unus ex Patribus, magna cum indignatione, *Poëſin* appellavit *Vinum Dæmonum*; cum revera progignat plurimas tentationes, cupiditates, & opiniones vanas? Annon prudens admodum, & digna, quæ bene perpendatur, eſt Sententia Ariſtotelis, *Iuvenes non eſſe idoneos Moralis philoſophiæ auditores*; quia in illis perturbationum æſtuatio nondum ſedata eſt, nec tempore & rerum experientia conſopita? Atque ut verum dicamus, Annon ideo fit, ut Scriptorum priſcorum præſtantiſſimi libri & ſermones (quibus ad virtutem homines efficaciſſime invitati ſunt; tam *anguſtam* ejus

maje-

majeſtatem omnium oculis repræſentando; quam opiniones populares, in virtutis ignominiam, tanquam *habitu Paraſitorum* indutas, deriſui propinando) tam parum proſint, ad vitæ honeſtatem, & mores pravos corrigendos, quia perlegi & revolvi non conſueverunt à viris ætate & judicio maturis, ſed pueris tantum & tironibus relinquuntur? Annon & hoc verum eſt, juvenes multo minus *Politica*, quam *Ethica*, auditores idoneos eſſe, antequam *Religione* & *Doctrina de moribus* & *officiis* plane imbuantur; ne forte judicio depravati & corrupti, in eam opinionem veniant, non eſſe rerum differentias morales veras & ſolidas, ſed omnia ex utilitate aut ſucceſſu metienda? Sicut Poëta canit;

Proſperũ & felix ſcelus Virtus vocatur.

Et rurſus; *(dema.*

Ille crucem pretium ſceleris tulit, hic dia-

Ac Poëtæ quidem hæc ſatyrice & per indignationem loqui videntur: at *Libri* nonnulli *Politici* idem ſerio & poſitive ſupponunt. Sic enim Machiavello dicere placet, *Quod ſi contigiſſet, Cæſarem bello ſuperatũ fuiſſe, Catilinâ ipſo fuiſſet odioſior*: Quaſi vero nihil interfuiſſet, præter fortunam ſolam, inter Furiam quandam, ex libidine & ſanguine conflatam, atque ani-

animum excelſum, & inter homines naturales maxime omnium (ſi ambitio abfuiſſet) ſuſpiciendum. Videmus etiam ex hoc ipſo, quam neceſſarium ſit, homines, *Doctrinas pias* & *Ethicas*, antequam *Politicam* deguſtent, plenis faucibus haurire: Nimirum, quod qui in Aulis Principum, & negotiis Civilibus, à teneris (ut aiunt) unguiculis innutriti ſunt, nunquam fere ſinceram & internam morum probitatem aſſequantur; quanto minus ſi acceſſerit etiam librorum diſciplina? Porro, & in documentis ipſis moralibus, vel ſaltem aliquibus eorum, annon cautio pariter eſt adhibenda, ne inde fiant homines pertinaces, arrogantes, & inſociabiles, juxta illud Ciceronis de M. Catone; *Hæc bona, quæ videmus, divina & egregia, ipſius ſcito eſſe propria; quæ nonnunquam requirimus, ea ſunt omnia, non à natura, ſed à magiſtris.* Sunt & Axiomata alia complura, de iis, quæ à *Studiis*, & *Libris*, hominum animis ingenerantur. Verum eſt enim quod dicit ille, *abeunt ſtudia in mores:* Quod pariter affirmandum de cæteris illis rebus, *Convictu*, *Fama*, *Legibus patriis*, & reliquis, quas paulo ante recenſuimns.

Cæterum *animi* quædam eſt *cultura*, quæ adhuc magis accurata & elaborata vide-

videtur, quam reliquæ. Nititur autem hoc fundamento; *Quod omnium mortalium animi, certis temporibus, reperiantur in ſtatu perfectiore; aliis, in ſtatu magis depravato.* Hujus igitur culturæ intentio fuerit & inſtitutum, ut *bona* illa *tempora* foveantur; *prava* vero tanquam ex Kalendario deleantur, & expungantur. Ac *bonorum* quidem *temporum fixatio* duobus modis procuratur; *Votis*, aut ſaltem *conſtantiſſimis animi Decretis*; & *Obſervantiis*, atque *Exercitationibus*: quæ non tantum in ſe valent, quantum in hoc, quod animum in officio & obedientia jugiter contineant. *Malorum temporum obliteratio* duplici itidem ratione perfici poteſt; *Redemptione aliqua*, vel *Expiatione præteritorum*; & *Novo vitæ inſtituto*, veluti *de integro*. Verum hæc pars ad Religionem plane ſpectare videtur; Nec mirum, cum *Moralis Philoſophia* vera & genuina (ſicut ante dictum eſt) ancillæ tantum vices erga Theologiam ſuppleat.

Quamobrem concludemus hanc partem cum eo *Remedio*, quod omnium eſt maxime compendioſum, & ſummarium; & rurſus maxime nobile & efficax, quo animus ad virtutem efformetur, & in ſtatu collocetur perfectioni proximo. Hoc autem eſt, *Ut fines vitæ actionumque deligamus*,

mus, & *nobis ipſis proponamus, rectos, & virtuti congruos; qui tamen tales ſint, ut eos aſſequendi nobis aliquatenus ſuppetat facultas.* Si enim hæc duo ſupponantur; ut & *fines Actionum ſint honeſti, & boni*; & *decretum animi de iis aſſequendis, & obtinendis, fixum* ſit & *conſtans*; ſequetur,ut continuo vertat & efformet ſe animus, una opera,in virtutes omnes. Atque hæc certe, illa eſt operatio, quæ *Naturæ ipſius opus* referat; cum reliquæ,quæ diximus, videantur eſſe ſolummodo ſicut *Opera manus.* Quemadmodum enim *Statuarius*, quando ſimulachrum aliquod ſculpit aut incidit, illius ſolummodo partis figuram effingit, circa quam manus occupata eſt,non autem cæterarum:(veluti ſi faciem efformet, corpus reliquum rude permanet & informe ſaxum, donec ad illud quoque pervenerit :) Econtra vero *Natura*, quando florem molitur, aut animal, rudimenta partium omnium ſimul parit, & producit: Eodem modo, quando virtutes habitu acquiruntur, dum temperantiæ incumbimus, ad fortitudidem, aut reliquas, parum proficimus: quando autem *rectis & honeſtis finibus* nos dedicaverimus penitus, & devoverimus, quæcunque fuerit virtus, quam animo noſtro commendaverint & impe-

rave-

raverint fines illi, reperiemus nos jamdudum imbutos & prædiſpoſitos habilitate & propenſione nonnulla, ad eam aſſequendam & exprimendam. Atque hic poſſit eſſe ſtatus ille animi, qui egregie ab Ariſtotele deſcribitur; & ab eo, non *Virtutis*, ſed *Divinitatis* cujuſdam charactere inſignitur. Ipſa ejus verba hæc ſunt: *Immanitati autem conſentaneum eſt opponere eam, quæ ſupra humanitatem eſt, Heroicam* ſive *Divinam virtutem*. Et paulo poſt, *Nam ut feræ, neque vitium, neque virtus eſt, ſic neque Dei. Sed hic quidem ſtatus, altius quiddam virtute eſt; ille aliud quiddam à vitio.* Plinius certe Secundus, ex licentia magniloquentiæ Ethnicæ, Trajani virtutem, divinæ, non tanquam imitamentum, ſed tanquam exemplar, proponit, cum ait; *Opus non eſſe Hominibus alias ad Deos preces fundere, quam ut benignos æque & propitios ſe Dominos mortalibus præſtarent, ac Trajanus præſtitiſſet.* Verum hæc profanam Ethnicorum jactantiam ſapiunt, qui umbras quaſdam corpore majores prenſabant: Vt Religio vera, & ſancta Fides Chriſtiana, rem ipſam petit; imprimendo animis hominum Charitatem, quæ appoſitiſſime *Vinculum perfectionis* appellatur, quia virtutes omnes ſimul colligat,
&

& revincit. Sane elegantiſſime dictum eſt à Menandro, de *amore ſenſuali*, qui *divinum* illum perperam imitatur; *Amor, melior Sophiſta lævo; ad humanam vitam.* Quibus innuit, morum decus melius ab amore efformari, quam à Sophiſta & præceptore inepto, quem *lævum* appellat. Siquidem univerſis ſuis operoſis regulis & præceptionibus hominem tam dextre & expedite effingere nequeat, ut ſe ipſum & in pretio habeat, & ſe belle in omnibus componat, quam amor facit. Sic proculdubio, ſi animus cujuſpiam, fervore *Charitatis* veræ, incendatur, ad majorem perfectionem evehetur, quam per univerſam *Ethicam doctrinam*; quæ *Sophiſta* profecto habet rationem, ſi cum altera illa conferatur. Quinetiam, ſicut Xenophon recte obſervavit; *Cæteros affectus, licet animum attollant, eum tamen diſtorquere & diſcomponere, per ecſtaſes, & exceſſus ſuos; Amorem vero ſolum, eum ſimul & dilatare, & componere:* Sic omnes aliæ humanæ, quas admiramur, dotes, dum naturam in majus exaltant, exceſſui interim ſunt obnoxiæ; ſola autem *Charitas* non admittit exceſſum. Angeli, dum ad potentiam, Divinæ parem, aſpirarent, prævaricati ſunt, & ceciderunt: *Aſcendam, & ero ſimilis Altiſſimo.* Homo, dum

dum ad ſcientiam, Divinæ parem, aſpiraret, prævaricatus eſt, & lapſus: *Eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malum*. Verum ad ſimilitudinem, Divinæ *bonitatis*, aut *charitatis*, aſpirando, nec Angelus, nec homo, unquam in periculum venit, aut veniet. Imo ad hanc ipſam *imitationem* etiam invitamur; *Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos, ut ſitis filii patris veſtri qui in cælis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos*. Quin & in ipſo Archetypo naturæ Divinæ, verba ſic collocat religio Ethnica (*Optimus, Maximus*;) Scriptura autem ſacra pronunciat, *Miſericordia ejus ſuper omnia opera ejus*.

LVIII.

DE CIVILI CONVERSATIONE.

C*Onverſatio* certe affectata eſſe non debet, at multo minus neglecta: cum prudentia in ejus moderamine, & decus quoddam morum in ſe ipſa præ ſe ferat; & ad negotia, tam publica, quam privata, commode adminiſtranda, plurimum juvet. Etenim ſicut actio Oratori tanti habetur, (licet ſit externum quiddam,) ut etiam

etiam illis alteris partibus, quæ graviores & interiores videntur, anteponatur, eodem fere modo, in Viro Civili, *Converſatio*, ejuſque regimen, (utcunque in exterioribus occupetur) ſi non ſummum, at certe eximium locum invenit. Quale enim pondus habet, *Vultus* ipſe, ejuſque compoſitio? Recte Poëta;

-----*Nec vultu deſtrue verba tuo.*

Poterit enim quis *vim Orationes*, *vultu* labefactare, & plane prodere. Quin & *Facta*, non minus quam *Verba*, *vultu* pariter deſtrui poſſint, ſi Ciceroni credamus: qui cum fratri affabilitatem commendaret erga Provinciales; non in hoc eam potiſſimum ſitam dixit, ut aditus præberet ad ſe faciles, niſi etiam *vultu* ipſo comiter accedentes exciperet. *Nil intereſt, habere oſtium apertum, vultum clauſum.* Videmus quoque, Atticum, ſub primum Ciceronis cum Cæſare congreſſum, bello adhuc fervente, diligenter & ſerio Ciceronem per epiſtolam monuiſſe de *Vultu* & *Geſtu* ad dignitatem & gravitatem componendis. Quod ſi tantum poſſit *Oris* & *Vultus* ſolius moderatio, quanto magis *Sermo familiaris*, & alia, quæ ad *Converſationem* pertinent? Atque ſane Summa & Compendium decori, & elegantiæ morum, in hoc fere ſita ſunt; ut

quaſi

Digitized by Google

quaſi æqua lance, & propriam dignitatem, & aliorum, metiamur & tueamur: Quod etiam non male expreſſit T. Livius, (licet alii rei intentus) eo perſonæ charactere; *Ne* (inquit) *aut arrogans videar, aut obnoxius; quorum alterum eſt, alienæ libertatis obliti; alterum, ſuæ.* Ex contraria vero parte, ſi *Vrbanitati*, & elegantiæ morum externæ, impenſius ſtudeamus, tranſeunt illę in affectationem quandam deformem, & adulterinam; *Quid enim deformius, quam Scenam in vitam transferre?* Quinetiam, licet in exceſſum illum vitioſum minime prolabantur; temporis tamen nimium in hujuſmodi leviculis abſumitur; animuſque ad curam ipſarum, magis quam oportet, deprimitur. Ideoque ſicut in Academiis adoleſcentes literarum ſtudioſi, at ſodalium congreſſibus plus ſatis indulgentes, moneri ſoleant à Præceptoribus: *Amicos eſſe fures temporis:* Sic certe aſſidua iſta, in *Converſationis* decorum, animi intentio, magnum gravioribus meditationibus furtum facit. Deindè, qui primas adeo in *Vrbanitate* obtinent, & ad hanç rem unam quaſi nati videntur, hoc fere habent, ut ſibi ipſis in illa ſola complaceant, & ad virtutes ſolidiores, & celſiores, vix unquam aſpirent: Quando econtra, qui ſibi in

in hac parte defectus ſunt conſcii, decus ex bona exiſtimatione quærunt: Vbi enim adeſt bona exiſtimatio, omnia fere decent; ubi vero illa deficit, tum demum, à commoditate morum, atque *Vrbanitate*, ſubſidium petendum eſt. Porro, ad res gerendas, vix gravius aut frequentius reperias impedimentum, quam hujuſce decori externi curioſam nimis obſervationem; atque illud alterum, quod huic ipſi inſervit; nimirum, anxiam temporis atque opportunitatum electionem. Egregie enim Salomon; *Qui reſpicit ad ventos, non ſeminat; qui reſpicit ad nubes, non metit*: Creanda ſiquidem nobis eſt opportunitas, ſæpius quam opperienda. Vt verbo dicamus; *Vrbana* iſta morum *compoſitio*, veluti veſtis animi eſt; & proinde veſtis commoditates referre debet. Primum enim, talis eſſe debet, ut ſit in uſu communi; Rurſus, ut non ſit nimis delicata aut ſumptuoſa: Deinde, ita conficienda, ut ſi qua ſit in animo virtus, eam exhibeat maxime conſpicuam: ſi qua deformitas, eandem ſuppleat, & occultet: Poſtremo, & ſuper omnia, ne ſit nimis arcta, atque ita animum anguſtiet, ut ejuſdem motus in rebus gerendis cohibeat & impediat.

LIX.

LIX.

CONSILIA QVAEDAM DE NEGOTIIS, EX PARABOLIS ALIQVIBVS SALOMONIS.

PARABOLA.

1. *Mollis reſponſio frangit iram.*

EXPLICATIO.

Si incendatur *Ira* Principis vel Superioris adverſus te, & tuæ jam ſint loquendi partes, duo præcipit Salomon: Alterum, ut *fiat reſponſio*; Alterum, ut *eadem ſit mollis*. Prius, ut *caveas à Silentio triſti & contumaci*: Illud enim, aut culpam totam in te recipit, ac ſi nihil habeas quod reſpondere poſſis; aut Dominum occulte iniquitatis inſimulat, ac ſi aures ejus, defenſioni, licet juſtæ, non paterent. Secundo, ut *caveas à re comperendinanda*, neque tempus aliud ad defenſionem poſtules: Hoc enim, aut eandem notam inurit, quam prius, (nimirum Dominum tuum nimia mentis perturbatione efferri,) aut plane ſignificat; te artificioſam quandam defenſionem meditari, cum in promptu nihil habeas. Adeo ut optimum ſemper fuerit, aliquid in præſentia, & è re natas in excuſationem tui adducere. Tertio, ut *fiat prorſus reſponſio*: *Reſponſio*, inquam; non

non mera *Confeſſio*, ſed aliquid Apologiæ & Excuſationis inſpergatur: Neque enim aliter tutum eſt facere, niſi apud ingenia valde generoſa & magnanima; quæ rara admodum ſunt. Sequitur poſteriore loco, ut *reſponſio ſit mollis*, minime præfracta, aut aſpera.

PARABOLA.

2. *Servus prudens dominabitur in Filium ſtultum; & partietur hereditatem inter fratres.*

EXPLICATIO.

In omni familia, turbata & diſcordi, ſemper exurgit aliquis *Servus*, aut *humilis Amicus*, præpotens, qui pro arbitro ſe gerat, ad lites familiæ componendas; cuique, eo nomine, & familia tota, & dominus ipſe, ſunt obnoxii. Ille, ſi ſuam rem agat, familiæ mala fovet, & aggravat; ſin fidelis revera fuerit & integer, plurimum certe meretur: adeo ut etiam tanquam inter *Fratres* haberi debeat; aut ſaltem *procurationem hæreditatis* accipere *fiduciariam*.

PARABOLA.

3. *Vir ſapiens, ſi cum ſtulto contenderit, ſive iraſcatur, ſive rideat, non inveniet requiem.*

EXPLICATIO.

Monemur ſæpius, ut *Congreſſum impa-*
rem

rem fugiamus; eo ſenſu, *Ne cum potioribus decertemus*. At haud minus utile eſt Monitum, quod hic exhibet Salomon, *Ne cum indigno contendamus*. Iniqua enim prorſus ſorte hæc res tranſigitur. Siquidem, ſi ſuperiores ſimus, nulla ſequitur victoria; ſi ſuperemur, magna indignitas. Neque juvat etiam, in hujuſmodi contentione exercenda, ſi interdum veluti *per jocum* agamus, interdum cum *faſtu & contemptu*. Nam quocunque nos vertamus, leviores inde efficiemur, neque commode nos explicabimus. Peſſime autem fit, ſi hujuſmodi perſona, quacum contendimus, (ut Salomon loquitur,) aliquid affine habeat cum *Stulto*; hoc eſt, ſi ſit audaculus, & temerarius.

Parabola.

4. *Sed & cunctis ſermonibus, qui dicuntur, ne accommodes aurem tuam, ne forte audias ſervum tuum maledicentem tibi.*

Explicatio.

Vix credi poſſit, vitam quantum perturbet *inutilis curioſitas*, circa illas res, quæ noſtra interſunt: nimirum, quando ſecreta illa rimari ſatagimus, quæ detecta & inventa, ægritudinem quidem animo inferant, ad conſilia autem expedienda

 nihil

nihil juvent. Primo enim ſequitur *animi vexatio & inquietudo*, cum humana omnia perfidiæ & ingratitudinis plena ſint. Adeo ut, ſi comparari poſſit ſpeculum aliquod Magicum, in quo odia, & quæcunque contra nos ullibi commoventur, intueri poſſemus, melius nobis foret, ſi protinus projiceretur & collideretur. Hujuſmodi enim res, veluti foliorum murmura ſunt, & brevi evaneſcunt. Secundo *Curioſitas illa animum ſuſpicionibus nimiis onerat*. quod conſiliis inimiciſſimum eſt, eaque reddit inconſtantia, & complicata. Tertio eadem, *mala ipſa ſæpiſſime figit, alias prætervolatura*: Grave enim eſt conſcientias hominum irritare; qui ſi latere ſe putent, facile mutantur in melius, ſin deprehenſos ſe ſentiant, malum malo pellunt. Merito igitur ſummæ prudentiæ tribuebatur Pompeio Magno, quod Sertorii chartas univerſas, nec à ſe perlectas, nec aliis permiſſas, igni protinus dediſſet.

PARABOLA.

5. *Adveniet veluti viator pauperies; & egeſtas quaſi armatus.*

EXPLICATIO.

Eleganter deſcribitur in Parabola, quomodo *Prodigis*, & circa rem familiarem incurioſis, ſuperveniant *naufragia* for-

fortunarum. A principio enim pedetentim, & paſſibus lentis, inſtar *viatoris*, advenit *obaratio* & *ſortis diminutio*, neque fere ſentitur: At non multo poſt invadit *Egeſtas*, tanquam *vir armatus*, manu ſcilicet tam forti, & potente, ut ei amplius reſiſti non poſſit; cum apud antiquos recte dictum ſit, *Neceſſitatem ex omnibus rebus eſſe fortiſſimam*. Itaque *viatori* occurrendum, contra *armatum* muniendum.

PARABOLA.

6. *Qui erudit deriſorem, ipſe ſibi injuriam facit; & qui arguit impium, ſibi maculam generat.*

EXPLICATIO.

Congruit cum præcepto Salvatoris, *Ut non mittamus margaritas noſtras ante porcos*. Diſtinguuntur autem in hac *Parabola*, actiones *Præceptionis*, & *Reprehenſionis*; Diſtingunntur itidem perſonæ, *Deriſoris*, & *Impii*; Diſtinguitur poſtremo, *id quod rependitur*. In priore enim *rependitur opera luſa*; in poſteriore, etiam & *macula*. Cum enim quis erudit & inſtituit *Deriſorem*; *Iactura* primum *fit temporis*; Deinde & alii *conatum irrident*, tanquam rem vanam, & operam male collocatam; Poſtremo, *Deriſor* ipſe *ſcientiam, quam didicit, faſtidio habet*. At majore cum periculo tranſigitur res

Digitized by Google

in *reprehenſione impii*; quia non ſolum *Impius* non auſcultat, ſed & cornua obvertit, & reprehenſorem, odioſum ſibi jam factum, aut confeſtim conviciis proſcindit, aut ſaltem poſtea apud alios criminatur.

PARABOLA.

7. *Filius ſapiens lætificat patrem: Filius vero ſtultus mœſticia eſt matri ſuæ.*

EXPLICATIO.

Diſtinguuntur ſolatia atque ægritudines Oeconomicæ, *Patris* videlicet & *Matris*, circa *Liberos* ſuos. Etenim *Filius prudens* & *frugi*, præcipuo *ſolatio* eſt *Patri*, qui *virtutis* pretium melius novit quam *Mater*; ac propterea *Filii* ſui indoli, ad virtutem propenſæ, magis gratulatur: Quinetiam gaudium illi fortaſſe affert inſtitutum ſuum, quod *Filium* tam probe educarit, illique honeſtatem morum, præceptis & exemplo, impreſſerit. Econtra, *Mater calamitati Filii plus compatitur*, & indolet; tum ob affectum maternum magis mollem, & tenerum, tum fortaſſe indulgentiæ ſuæ conſcia, qua eum corruperit, & depravaverit.

PARABOLA.

8. *Memoria Iuſti cum laudibus; at nomen Impiorum putreſcet.*

Ex-

EXPLICATIO.

Diſtinguitur inter *famam virorum bonorum*, qualis eſſe ſoleat poſt *obitum*. *Viris* enim *bonis*, extincta invidia, (quæ famam eorum, dum vixerant, carpebat) *nomen* continuo efflorеſcit, & *laudes* magis indies invaleſcunt: At *viris malis* (licet fama eorum, per gratiam amicorum, & factionis ſuæ hominum, ad breve tempus manſerit) paulo poſt faſtidium *nominis* oboritur; & poſtremo *laudes* illæ *evanidæ*, in *infamiam*, & veluti in *odorem gravem & tetrum*, deſinunt.

PARABOLA.

9. *Qui conturbat domum ſuam, poſſidebit ventos.*

EXPLICATIO.

Vtile admodum Monitum, de *Diſcordiis* & *Turbis domeſticis*. Plurimi enim, ex *diſſidiis uxorum*, aut *exhæredationibus filiorum*, aut *mutationibus frequentibus familiæ*, magna ſibi ſpondent; ac ſi inde, vel animi tranquillitas, vel rerum ſuarum adminiſtratio felicior, ſibi obventura foret. Sed plerunque abeunt ſpes ſuæ in *ventos*. Etenim, tum mutationes illæ, ut plurimum, non cedunt in melius; tum etiam, perturbatores iſti familiæ ſuæ, moleſtias varias, & ingratitudinem eorum, quos aliis præteritis adoptant & deligunt,

ſæpenumero experiuntur. Quin & hoc pacto, rumores ſibi progignunt non optimos, & famas ambiguas: Neque enim male à Cicerone notatum eſt; *Omnem famam à domeſticis manare*. Vtrumque autem malum per *ventorum poſſeſſionem* eleganter à Salomone exprimitur: Nam *expectationis fruſtratio*, & *rumorum ſuſcitio*, *ventis* recte comparantur.

PARABOLA.

10. *Melior eſt finis orationis, quam principium*.

EXPLICATIO.

Corrigit *Parabola* errorem frequentiſſimum, non ſolum apud eos, qui verbis præcipue ſtudent, verum etiam aqud prudentiores. Is eſt, quod homines de *ſermonum* ſuorum *aditu* atque *ingreſſu* magis ſint ſolliciti, quam de *exitu*; & accuratius exordia & præfatiunculas meditentur quam extrema orationum. Debuerant autem, nec illa negligere, & iſta, ut longe potiora, præparata & digeſta apud ſe habere; revolventes ſecum, &, quantum fieri poteſt, animo proſpicientes, quis tandem *exitus ſermonis* ſit futurus, & quomodo negotia inde promoveri & maturari poſſint. Neque hic finis. Quinimo non *Epilogos* tantum, & *ſermonum, qui ad ipſa negotia ſpectant, egreſſus*, meditari opor-

oportet; verum etiam & illorum *ſermonum* cura ſuſcipienda, *quos ſub ipſum diſceſſum commode & urbane injicere poſſint*, licet à *negotio prorſus alienos*. Equidem cognovi Conſiliarios duos, Viros certe magnos, & prudentes, & quibus onus rerum tunc præcipue incumbebat; quibus illud fuit perpetuum, & proprium, ut quoties cum Principibus ſuis de negotiis ipſorum communicarent, colloquia in rebus ad ipſa negotia ſpectantibus nunquam terminarent, verum ſemper, aut ad jocum, aut aliud aliquid, quod audire erat volupe, diverticula quærerent; atque, ut Adagio dicitur, *Sermones marinos aqua fluviatili ſub extremum abluerent*. Neque hoc illis inter artes poſtremum erat.

PARABOLA.

II. *Sicut muſca mortua fœtere faciunt unguentum optimum; ſic hominem pretioſum ſapientia & gloria, parva ſtultitia.*

EXPLICATIO.

Iniqua admodum & miſera eſt conditio *hominum virtute præcellentium*, (ut optime notat *Parabola*,) quia *erroribus* eorum, quamvis leviſſimis, nullo modo ignoſcitur: Verum, quemadmodum in Gemma, valde nitida, minimum quodque

Digitized by Google

granulum, aut nubecula, oculos ferit, & moleſtia quadam afficit; quod tamen, ſi in Gemma vitioſiore repertum foret, vix notam ſubiret: Similiter, in *Viris ſingulari virtute præditis*, minima quæque vitia ſtatim in oculos & ſermones hominum incurrunt, & cenſura perſtringuntur graviore: quæ in *hominibus mediocribus*, aut omnino laterent, aut veniam facile reperirent. Itaque viro valde prudenti, parva ſtultitia; valde probo, parvum peccatum; urbano, & moribus eleganti, paululum indecori; de fama & exiſtimatione multum detrahit. Adeo ut non peſſimum foret *Viris egregiis*, ſi nonnulla *abſurda* (quod citra vitium fieri poſſit) actionibus ſuis immiſcerent; ut libertatem quandam ſibi retineant, & parvorum defectuum notas confundant.

PARABOLA.

12. *Homines deriſores Civitatem perdunt; Sapientes vero avertunt calamitatem.*

EXPLICATIO.

Mirum videri poſſit, quod in deſcriptione hominum, qui ad Reſpub. labefactandas & perdendas veluti natura comparati & facti ſunt, delegerit Salomon characterem, non hominis ſuperbi & inſolentis; non tyrannici & crudelis; non

non temerarii & violenti; non impii & ſcelerati; non injuſti & oppreſſoris; non ſeditioſi & turbulenti; non libidinoſi & voluptarii; non denique inſipientis & inhabilis; ſed *Deriſoris*. Verum hoc ſapientia ejus Regis, qui Rerumpub. conſervationes & everſiones optime norat, digniſſimum eſt. Neque enim ſimilis fere eſt peſtis Regnis & Rebuſpublicis; quam ſi Conſiliarii Regum, aut Senatores, quique gubernaculis rerum admoventur, ſint ingenio *deriſores*. Hujuſmodi enim homines, periculorum magnitudinem, ut fortes videantur Senatores, ſemper extenuant; iiſque qui pericula, prout par eſt, ponderant, veluti timidis inſultant: conſultandi & deliberandi maturas moras, & meditatas diſceptationes, veluti rem oratoriam, & tædii plenam, & ad Summas rerum nihil facientem, ſubſannant: Famam, ad quam Principum conſilia præcipue ſunt componenda, ut *ſalivam Vulgi*, & rem cito prætervolaturam, contemnunt: Legum vim & auctoritatem, ut reticula quædam, quibus res majores minime cohiberi debeant, nil morantur: Conſilia & præcautiones, in longum proſpicientes, ut ſomnia quædam, & apprehenſiones Melancholicas, rejiciunt: Viris revera prudentibus, & rerum peritis,

 atque

atque magni animi & conſilii, dicteriis & facetiis illudunt: Denique fundamenta omnia Regiminis Politici ſimul labefactant. Quod magis attendendum eſt, quia cuniculis, & non impetu aperto, hæc res agitur; neque cœpit eſſe inter homines (prout meretur) ſuſpecta.

PARABOLA.

13. *Princeps, qui libenter præbet aures verbis mendacii, omnes ſervos habet improbos.*

EXPLICATIO.

Cum *Princeps* talis fuerit, ut Suſurronibus, & Sycophantis, abſque judicio, faciles & credulas aures præbeat, ſpirat omnino, tanquam à parte *Regis*, aura peſtilens, quæ omnes *ſervos* ejus corrumpit, & inficit. Alii metus *Principis* rimantur, eoſque narrationibus fictitiis exaggerant: alii invidiæ furias concitant, præſertim in optimos quoſque: alii criminationibus aliorum, proprias ſordes, & conſcientias malas, eluunt: alii amicorum ſuorum honoribus & deſideriis velificant, Competitores eorum calumniando, & mordendo: alii fabularum argumenta, contra inimicos ſuos, tanquam in Scena, componunt: & innumera hujuſmodi. Atque hæc illi, qui ex *ſervis Principis* ingenio ſunt magis improbo. *At* illi etiam, qui natura probio-

biores ſunt, & melius morati, poſtquam in innocentia ſua parum præſidii eſſe ſenſerint, (quoniam *Princeps* vera à falſis diſtinguere non novit,) morum ſuorum probitatem exuunt, & ventos Aulicos captant, iiſque ſervilem in modum circumferuntur. *Nihil enim* (ut ait Tacitus de Claudio) *tutum eſt apud Principem, cujus animo omnia ſunt tanquam indita & juſſa.* Atque bene Comineus; *Præſtat ſervum eſſe Principis, cujus ſuſpicionum non eſt finis, quam ejus, cujus credulitatis non eſt modus.*

PARABOLA.

14. *Juſtus miſeretur animæ jumenti ſui: ſed miſericordia impiorum, crudeles.*

EXPLICATIO.

Inditus eſt, ab ipſa natura, homini *Miſericordia* affectus nobilis, & excellens; qui etiam ad *Animalia bruta* extenditur; quæ ex ordinatione Divina, ejus imperio ſubjiciuntur. Itaque habet iſta *Miſericordia* Analogiam quandam cum illa Principis erga Subditos. Quinetiam illud certiſſimum eſt, quod quo dignior eſt anima, eo pluribus compatiatur. Etenim animæ anguſtæ & degeneres, hujuſmodi res ad ſe nihil pertinere putant: at illa, quæ nobilior eſt portio univerſi, ex communione afficitur. Quare videmus, ſub Veteri Lege,

Digitized by Google

Lege haud pauca fuiſſe præcepta, non tam mere *Cæremonialia*, quam *Miſericordiæ inſtitutiva*: quale fuit illud, de *non comedendo carnem cum ſanguine ejus*; & ſimilia. Etiam in Sectis Eſſæorum, & Pythagoræorum, ab eſu animalium omnino abſtinebant. Quod etiam hodie obtinet (ſuperſtitione inviolata) apud incolas nonnullos Imperii Mogollenſis. Quin & Turcæ, Gens licet, & Stirpe & Diſciplina, crudelis, & ſanguinaria, brutis tamen eleemoſynas largiri ſolent; neque animalium vexationes & torturas fieri ſuſtinent. Verum, ne forte hæc quæ diximus, omnis generis *Miſericordiæ* patrocinari videantur, ſalubriter ſubjungit Salomon, *Impiorum miſericordias eſſe crudeles*. Eæ ſunt, quando hominibus ſceleratis & facinoroſis parcitur, Iuſtitiæ gladio feriendis: Crudelior enim hujuſmodi *miſericordia*, quam crudelitas ipſa. Nam crudelitas exercetur in ſingulos; at miſericordia illa univerſum facinoroſum exercitum, conceſſa impunitate, in homines innocentes armat & immittit.

PARABOLA.

15. *Totum ſpiritum ſuum profert ſtultus; at ſapiens reſervat aliquid in poſterū.*

EXPLICATIO.

Corrigit Parabola præcipue (ut videtur)

tur) non hominum vanorum futilitatem, qui, dicenda, tacenda, facile proferunt; non Parrheſiam illam, qua abſque diſcrimine & judicio in omnes & omnia involant; non garrulitatem, qua ad nauſeam uſque aliis obſtrepunt; ſed vitium aliud magis occultum; nempe ſermonis regimen, minime omnium prudens & Politicum: Hoc eſt, cum quis ita ſermonem (in colloquiis paivatis) inſtituit, ut quæcunque in animo habeat, quæ ad rem pertinere putet, ſimul, & tanquam uno ſpiritu, & oratione continuata, proferat: Hoc enim plurimum negotiis officit. Siquidem primo, *Oratio intercisa*, & per partes infuſa, longe magis penetrat, quam continuata; quoniam in continuata pondus rerum non diſtincte & ſigillatim excipitur, nec per moram nonnullam inſidet; ſed ratio rationem, antequam penitus inſederit, expellit. Secundo, nemo tam potenti & felici eloquentia valet, ut primo ſermonis impetu eum quem alloquitur, *mutum & elinguem plane reddat*, quin & alter aliquid viciſſim reſpondebit, & fortaſſe objiciet: Tum vero accidit, ut quæ in Refutationem aut Replicationem reſervanda fuiſſent, præmiſſa jam, & antea delibata, vires ſuas & gratiam amiſerint. Tertio, ſi quis ea, quæ dicenda ſunt,

ſunt, non ſimul effundat, ſed per partes eloquatur, aliud primo, aliud ſubinde injiciens; ſentiet ex ejus, quem alloquitur, vultu, & reſponſo, quomodo ſingula illum affecerint, quam in partem accepta fuerint; ut quæ adhuc reſtant dicenda, cautius aut ſupprimat, aut excerpat.

PARABOLA.

16. *Si Spiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris; quia curatio faciet ceſſare magna peccata.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, quomodo ſe quis gerere debeat, cum iram atque indignationem *Principis* incurrerit. Præceptum duplex: Primo, *ut non dimittat locum ſuum*: Secundo, ut *curationi*, tanquam in morbo aliquo gravi, diligenter & caute *attendat*. Conſueverunt enim homines, poſtquam commotos contra ſe *Principes* ſuos ſenſerint, partim ex dedecoris impatientia, partim ne vulnus obſervando refricent, partim ut triſtitiam & humilitatem eorum Principes ſui perſpiciant, ſe à muneribus & functionibus ſuis ſubducere: quinetiam interdum ipſos magiſtratus, & dignitates quas gerunt, in *Principum* manus reſtituere. At Salomon, hanc medendi viam, veluti noxiam, improbat;

probat; idque ſumma profecto ratione. Primo enim, *Dedecus ipſum nimis illa publicat*; unde tum inimici, atque invidi, audaciores fiunt ad lædendum; tum amici timidiores ad ſubveniendum. Secundo, hoc pacto fit, ut *Principis ira*, quæ fortaſſe, ſi non evulgaretur, ſponte concideret, *magis figatur*; & veluti principio jam facto hominis deturbandi, in præcipitium illius feratur. Poſtremo, *ſeceſſus* iſte *aliquid ſapit ex malevolo*, & temporibus infenſo; id quod malum indignationis, malo ſuſpicionis cumulat. Ad *Curationem* autem pertinent iſta. Primo, caveat ante omnia, ne *ſtupiditate* quadam, aut etiam *animi elatione*, *indignationem Principis minime ſentire*, aut inde, prout debeat, affici, videatur: hoc eſt, ut & vultum, non ad triſtitiam contumacem, ſed ad mœſtitiam gravem atque modeſtam componat: & in rebus quibuſcunque agendis ſe minus ſolito hilarem & lætum oſtendat: Quin & in rem ſuam erit, amici alicujus opera, & ſermone, apud *Principem* uti, qui, quanto doloris ſenſu in intimis excrucietur, tempeſtive inſinuet. Secundo, *Occaſiones omnes*, vel *minimas*, ſedulo *evitet*, per quas aut *res* ipſa, quæ indignationi cauſſam præbuit, *refricetur*; aut *Princeps* denuo excandeſcendi, & ipſum,

qua-

Digitized by Google

quacunque de cauſſa, coram aliis, objurgandi, anſam arripiat. Tertio, perquirat etiam deligenter occaſiones omnes, in quibus *opera ejus Principi grata eſſe poſſit*; ut, & voluntatem promptam redimendi culpam præteritam oſtendat; & *Princeps* ſuus ſentiat, quali tandem ſervo, ſi eum dimittat, privari ſe contigerit. Quarto, *Culpam ipſam* aut *ſagaciter in alios transferat*; aut *animo* illam non *malo commiſſam* eſſe inſinuet; aut etiam *malitiam illorum*, qui ipſum Regi detulerunt, vel rem ſupra modum aggravarunt, *indicet*. Denique in omnibus evigilet, & *Curationi* ſit intentus.

PARABOLA.

17. *Primus in Cauſſa ſua juſtus: tum venit altera pars, & inqurit in eum,*

EXPLICATIO.

Prima in unaquaque *Cauſſa Informatio*, ſi paulisper animo Iudicis inſederit, altas radices agit, eumque imbuit, & occupat: adeo ut ægre elui poſſit, niſi aut manifeſta aliqua falſitas in materia informationis; aut artificium aliquod in eadem exhibenda, deprehendatur. Etenim nuda & ſimplex defenſio, licet juſta ſit & præponderans, vix præjudicium informationis primæ compenſare, aut libram Iuſtitiæ ſemel propendentem ad æquilibrium redu-

reducere, per ſe valet. Itaque & Iudici tutiſſimum, ut nihil, quod ad merita cauſſæ ſpectat, prælibetur, priuſquam utraque pars ſimul audiantur; & defenſiori optimum, ſi Iudicem ſenſerit præoccupatum, in hoc potiſſimum (quantum dat Cauſſa) incumbere, ut verſutiam aliquam, & dolum malum, ab adverſa parte, in Iudicis abuſum, adhibitum, detegat.

PARABOLA.

18. *Qui delicate à pueritia nutrit ſervum ſuũ, poſtea ſentiet eum contumacem.*

EXPLICATIO.

Servandus eſt *Principibus* & *Dominis*, ex conſilio Salomonis, in gratia & favore ſuo erga *ſervos*, *modus*. Is triplex eſt: Primo, ut *promoveantur per gradus*, *non per ſaltus*: Secundo, ut *interdum aſſueſiant repulſæ*: Tertio, (quod bene præcipit Machiavellus,) ut *habeant præ oculis ſuis ſemper aliquid*, *quo ulterius aſpirare poſſint*. Niſi enim hæc fiant, reportabunt proculdubio *Principes*, in fine, à *ſervis* ſuis, loco animi grati, & officioſi, faſtidium & contumaciam. Etenim, ex promotione ſubita, oritur *inſolentia*; ex perpetua deſideratorum adeptione, *impatientia repulſæ*; denique ſi vota deſint, deerit itidem alacritas & *induſtria*.

PA-

PARABOLA.

19. *Vidiſti virum velocem in opere ſuo; coram Regibus ſtabit; nec erit inter ignobiles.*

EXPLICATIO.

Inter virtutes, quas *Reges*, in delectu *ſervorum*, potiſſimum ſpectant & requirunt, gratiſſima eſt præ cunctis *Celeritas*, & in *negotiis expediendis ſtrenuitas*. Viri profunda prudentia, *Regibus* ſuſpecti; utpote qui nimium ſint inſpectores; & Dominos ſuos, inſcios & invitos, ingenii ſui viribus (tanquam machina) circumagere poſſint. Populares, inviſi; utpote qui Regum luminibus officiunt, & oculos populi in ſe convertunt. Animoſi, pro turbulentis ſæpe habentur, & ultra, quam par eſt, auſuris. Probi, & vitæ integræ, tanquam difficiles exiſtimantur, nec ad omnes nutus heriles apti. Denique non eſt virtus alia quæ non habeat aliquam quaſi umbram, qua *Regum* animi offendantur; Sola *Velocitas ad mandata*, nihil habet, quod non placeat. Inſuper, motus animorum regiorum celeres ſunt, & moræ minus patientes. Putant enim, ſe quidvis efficere poſſe; illud tantum deeſſe, ut cito fiat. Itaque ante omnia iis grata eſt *Celeritas*.

PA-

Digitized by Google

PARABOLA.

20. *Vidi cunctos viventes, qui ambulant ſub Sole, cum Adoleſcente ſecundo, qui conſurgit pro eo.*

EXPLICATIO.

Notat *Parabola* vanitatem hominum, qui ſe agglomerare ſolent ad *Succeſſores deſignatos Principum*. Radix autem hujus rei eſt; Inſania illa, hominum animis penitus à natura inſita; Nimirum ut ſpes ſuas nimium adament. Vix enim reperitur, qui non delectatur magis iis quæ *ſperat*, quam iis quæ *fruitur*. Quinetiam *Novitas* humanæ naturæ grata eſt, & avide expetitur. In *Succeſſore* autem *Principis* iſta duo concurrunt; *Spes*, & *Novitas*. Innuit autem *Parabola* idem, quod olim dictum erat; primo à Pompeio ad Syllam; poſtea à Tiberio de Macrone; *Plures adorare Solem orientem, quam occidentem*. Neque tamen *Imperantes* multum hac re commoventur, aut eam magni faciunt; ſicut nec Sylla, nec Tiberius fecit: ſed rident potius hominum levitatem, nec pugnant cum ſomniis: *Eſt autem* (ut aiebat ille) *ſpes vigilantis inſomnium*.

PARABOLA.

21. *Erat Civitas parva, & pauci in ea viri; Venit contra eam Rex magnus, & vadavit eam, inſtruxitq; munitiones per gyrum,*

Digitized by Google

gyrum, & perfecta eſt obſidio; inventuſque eſt in ea vir pauper & ſapiens, & liberavit eam per ſapientiam ſuam; & nullus deinceps recordatus eſt hominis illius pauperis.

EXPLICATIO.

Deſcribit *Parabola ingenium hominum pravum* & *malevolum*. Ii in rebus duris, & anguſtis, confugiunt fere ad viros prudentes, & ſtrenuos, licet antea contemptui habitos. Quamprimum autem tempeſtas tranſierit, ingrati demum erga conſervatores ſuos reperiuntur. Machiavellus vero, non ſine cauſſa, inſtituit Quæſtionem, *Vter ingratior eſſet erga bene meritos, Princeps, aut Populus?* Sed interim utrunque ingratitudinis arguit. Attamen hoc non ſolum ex *ingratitudine Principis* aut *Populi* oritur, ſed accedit plerunque his *invidia Procerum*, qui ſecreto indolent eventui, licet felici & proſpero, quia ab ipſis profectus non ſit: Itaque & meritum hominis extenuant, & ipſum deprimunt.

PARABOLA.

22. *Iter pigrorum, quaſi ſepes ſpinarum.*

EXPLICATIO.

Elegantiſſime oſtendit *Parabola, pigritiam* in fine *laborioſam* eſſe. Diligentia enim, & ſedula præparatio, id præſtant, ut

ut pes in aliquod offendiculum non impingat; ſed ut complanetur via, antequam ineatur. At qui piger eſt, & omnia in extremum momentum executionis differt, neceſſe eſt ut perpetuo, & ſingulis paſſibus, quaſi per rubos & ſentes incedat, qui eum ſubinde detineant, & impediant. Idem obſervari poſſit etiam in familia regenda; in qua, ſi adhibeatur cura & providentia, omnia placide & veluti ſponte procedunt, abſque ſtrepitu & tumultu: Sin hæc deſint, ubi major aliquis motus intervenerit, omnia ſimul agenda turmatim occurrunt; tumultuantur ſervi: ædes perſonant.

PARABOLA.

23. *Qui cognoſcit in judicio faciem, non bene facit; iſte, & pro buccella panis, deſeret veritatem.*

EXPLICATIO.

Prudentiſſime notat *Parabola*, in *Iudice* magis pernicioſam eſſe *facilitatem morum*, quam *corruptelam munerum*. *Munera* enim haudquaquam ab omnibus deferuntur; at vix ulla eſt Cauſſa, in qua non inveniatur aliquid, quod flectat Iudicis animum, ſi *perſonas reſpiciat*. Alius enim reſpicietur, ut popularis; alius, ut maledicus; alius, ut dives; alius, ut gratus; alius, ut ab amico commendatus; Denique

que omnia plena ſunt iniquitatis, ubi dominatur *reſpectus perſonarum*, & levi omnino de cauſſa, veluti pro *buccella panis, judicium* pervertetur.

PARABOLA.

24. *Vir pauper calumnians pauperes, ſimilis eſt imbri vehementi, in quo paratur fames.*

EXPLICATIO.

Parabola iſta antiquitus expreſſa & depicta fuit, ſub Fabula *Hirudinis utriuſque*; nimirum, plenæ, & vacuæ. *Pauperis* enim & *famelici oppreßio*, longe gravior eſt, quam *oppreßio* per *divitem* & *repletum*; quippe quæ omnes exactionum technas, & omnes nummorum angulos, perquirit. Solebat hoc ipſum etiam ſpongiis aſſimilari; quæ aridæ, fortiter ſugunt; madidæ, non item. Monitum autem utile continet, tum erga Principes, ne præfecturas Provinciarum, aut Magiſtratus, viris indigentibus, & obæratis, committant; tum erga populos, ne Reges ſuos cum nimia egeſtate conflictari permittant.

PARABOLA.

25. *Fons turbatus pede, & vena corrupta, eſt juſtus cadens coram impio.*

EXPLICATIO.

Præcipit *Parabola*, Rebuſpub. ante omnia cavendum eſſe de *inique* & *infami* *Iudi-*

Iudicio, in *cauſſa aliqua celebri* & *gravi*; præſertim ubi non abſolvitur noxius, ſed condemnatur inſons. Etenim injuriæ inter privatos graſſantes, turbant quidem & polluunt *latices*, ſed tanquam in *rivulis*: Verum judicia iniqua, qualia diximus, à quibus exempla petuntur, *fontes* ipſos *juſtitiæ* inficiunt, & inquinant. Poſtquam enim Tribunal ceſſerit in partes injuſtitiæ, ſtatus rerum vertitur, tanquam in latrocinium publicum: fitque plane, ut *homo homini ſit lupus*.

PARABOLA.

26. *Noli eſſe amicus homini iracundo, nec ambulato cum homine furioſo.*

EXPLICATIO.

Quanto religioſius amicitiæ jura inter bonos ſervanda, & colenda ſunt; tantò magis cavendum eſt, jam uſque à principio, de *prudente amicorum delectu*. Atq; amicorum natura & mores, quantum ad nos ipſos ſpectant, omnino ferendi ſunt: Cum vero neceſſitatem nobis imponunt, qualem erga alios perſonam induamus, & geramus, dura admodum, & iniqua, amicitiæ conditio eſt. Itaque intereſt inprimis, ut præcipit Salomon, ad vitæ pacem, & præſidia, ne res noſtras cum *hominibus iracundis*, & qui facile lites & jurgia provocant, aut ſuſcipiunt, commiſcea-

miſceamus. Iſtud enim genus amicorum, perpetuo nos contentionibus & factionibus implicabit: ut aut amicitiam abrumpere, aut incolumitati propriæ deeſſe, cogamur.

PARABOLA.

27. *Qui celat delictum, quærit amicitiam; ſed qui altero ſermone repetit, ſeparat fœderatos.*

EXPLICATIO.

Duplex, concordiam tractandi, & animos reconciliandi, via. Altera, quæ incipit ab *amneſtia*; altera, quæ à *repetitione injuriarum*, ſubjungendo apologias, & excuſationes. Equidem memini ſententiam viri admodum prudentis & politici; *Qui pacem tractat, non repetitis conditionibus diſſidii, is magis animos dulcedine concordiæ fallit, quam æquitate componit.* Verum Salomon, illo ſcilicet prudentior, in contraria opinione eſt; & *amneſtiam* probat, *repetitionem* prohibet. Etenim in *repetitione* hæc inſunt mala; tum quod ea ſit veluti *unguis in ulcere*; tum quod *periculum impendeat à nova altercatione*, (ſiquidem de injuriarum rationibus inter partes nunquam conveniet;) tum denique quod *deducat rem ad apologias*; at utraque pars malit videri, potius offenſam remiſiſſe, quam admiſiſſe excuſationem.

28. *In*

Digitized by Google

PARABOLA.

28. *In omni opere bono erit abundantia: ubi autem verba ſunt plurima, ibi frequenter egeſtas.*

EXPLICATIO.

Separat Salomon, hac *Parabola*, fructum *laboris linguæ*, & *laboris manuum*; quaſi ex altero proveniat *egeſtas*, ex altero *abundantia*. Etenim fit fere perpetuo, ut qui multa effutiant, jactent multa, promittant, egeni ſint; nec emolumentum capiant ex illis rebus, de quibus loquuntur. Quinetiam, ut plurimum, induſtrii minime ſunt, aut impigri ad opera; ſed tantummodo ſermonibus ſe, tanquam vento, paſcunt & ſatiant. Sane, ut Poëta loquitur; *Qui ſilet, eſt firmus*. Is qui conſcius eſt, ſe in opere proficere, ſibi plaudit, & tacet: Qui vero econtra conſcius eſt, auras ſe inanes captare, multa & mira apud alios prædicat.

PARABOLA.

29. *Melior eſt correptio manifeſta, quam amor occultus.*

EXPLICATIO.

Reprehendit *Parabola mollitiem amicorum*, qui amicitiæ privilegio non utuntur in admonendo libere & audacter amicos, tam de erroribus, quam de periculis ſuis. *Quid enim faciam* (ſolet hujuſmodi

mollis amicus dicere) *aut quo me vertam?* *Amo illum, quantum quis, maxime; meque, ſi quid illi adverſi contigerit, ipſius loco libenter ſubſtituerim; Sed novi ingenium ejus; ſi libere cum eo egero, animum illius offendam, ſaltem contriſtabo; neque tamen proficiam; atque citius eum ab amicitia mea alienabo, quam ab iis, quæ in animo fixa habet, abducam.* Hujuſmodi *amicum*, tanquam enervem, & inutilem, redarguit Salomon; atque plus utilitatis, ab inimico *manifeſto*, quam ab ejus generis *amico*, ſumi poſſe pronunciat. Siquidem ea fortaſſe audire ei contigerit ab *inimico* per contumeliam, quæ *amicus* muſſat præ nimia indulgentia.

PARABOLA.

30. *Prudens advertit ad greſſus ſuos; Stultus divertit ad dolos.*

EXPLICATIO.

Duæ ſunt *Prudentiæ* ſpecies; Altera vera & ſana; altera degener & falſa, quam Salomon *Stultitiæ* nomine appellare non dubitat. Qui priori ſe dederit, viis & veſtigiis propriis cavet; periculis proſpiciens, meditans remedia; proborum opera utens, contra improbos ſe ipſum muniens; cautus inceptu, receptu non imparatus; in occaſiones attentus, contra impe-

impedimenta ſtrenuus; cum innumeris aliis, quæ ad ſui ipſius *actiones* & *greſſus regendos* ſpectant. At altera ſpecies, tota eſt conſuta ex *fallaciis & aſtutiis*, ſpemque ponit omnino in aliis circumveniendis, iiſdemq; ad libitum effingendis. Hanc merito rejicit *Parabola*, non tantum ut improbam, ſed etiam ut *ſtultam*. Primo enim, minime eſt ex iis rebus, quæ *in noſtra ſunt poteſtate*; nec etiam aliqua *conſtanti Regula nititur*; ſed nova quotidie comminiſcenda ſunt ſtratagemata, prioribus fatiſcentibus, & obſoletis. Secundo, qui vafri & ſubdoli hominis famam & opinionem ſemel incurrerit, præcipuo ſe ad res gerendas *inſtrumento* prorſus privavit; hoc eſt, *fide*: Itaque omnia, parum votis ſuis conſentientia, experietur. Poſtremo, *artes iſta, utcunque pulchra videantur*, & *complaceant*, attamen ſæpius fruſtrantur; quod bene notavit Tacitus; *Conſilia callida & audacia, expectatione læta, tractatu dura, eventu triſtia.*

PARABOLA.

31. *Noli eſſe juſtus nimium, nec ſapientior quam oportet; cur abripiare ſubito?*

EXPLICATIO.

Sunt tempora (ut inquit Tacitus) *in quibus magnis virtutibus certiſſimum eſt exitium.* Atque hoc viris virtute & juſti-

juſtitia egregiis, aliquando ſubito, aliquando diu ante præviſum, contingit. Quod ſi adjungatur etiam prudentia, hoc eſt, ut cauti ſint, & ad propriam incolumitatem evigilent, tum hoc lucrantur, ut ruina eorum ſubito obveniat, ex occultis omnino & obſcuris conſiliis; quibus & evitetur invidia, & pernicies ipſos imparatos adoriatur. Quod vero ad illud *Nimium*, quod in *Parabola* ponitur, (quandoquidem non Periandri alicujus, ſed Salomonis verba ſunt iſta; qui mala in hominum vita ſæpius notat, nunquam præcipit) intelligendum eſt, non de virtute ipſa, (in qua *Nimium* non eſt,) ſed de vana ejus atque invidioſa affectatione, & oſtentatione. Simile quiddam innuit Tacitus de Lepido; miraculi loco ponens; quod nunquam ſervilis alicujus ſententiæ auctor fuiſſet, & tamen tam ſævis temporibus incolumis manſiſſet; *Subit* (inquit) *cogitatio, utrum hæc fato regantur, an etiam ſit in noſtra poteſtate, curſum quendam tenere, inter deforme obſequium, & abruptam contumaciam, medium, periculo ſimul & indignitate vacuum?*

PARABOLA.

32. *Da ſapienti occaſionem, & addetur ei ſapientia.*

Ex-

EXPLICATIO.

Diſtinguit *Parabola*, inter *Sapientiam* illam, quæ in verum habitum increverit, & maturuerit; & illam, quæ natat tantum in cerebro & conceptu, aut ſermone jactatur, ſed radices altas non egerit. Siquidem prior, oblata occaſione, in quæ exerceatur, illico excitatur, accingitur, dilatatur; adeo ut ſe ipſa major videatur: poſterior vero, quæ ante occaſionem alacris erat, occaſione data, fit attonita & confuſa; ut etiam ipſi, qui ea ſe præditum arbitrabatur, in dubium vocetur, annon Præceptiones de ea fuerint inſomnia mera, & ſpeculationes inanes.

PARABOLA.

33. *Qui laudat amicum voce alta, ſurgendo mane, erit illi loco maledictionis.*

EXPLICATIO.

Laudes moderatæ, & tempeſtivæ, & per occaſionem prolatæ, famæ hominum atque etiam fortunæ, plurimum conferunt; At immoderatæ, & ſtreperæ, & importune effuſæ, nihil proſunt; imo potius, ex ſententia *Parabola*, impenſe nocent. Primo enim; manifeſto ſe produnt, aut ex *nimia benevolentia oriundas*; aut ex *compoſito affectatas*; quo *collaudatum* potius falſis præconiis demereantur, quam veris Attributis ornent. Secundo; *Laudes*

parca, & *modeſta*, *invitant* fere *praſentes*, ut *ipſis etiam aliquid adjiciant*; profuſæ contra & immodicæ, ut aliquid demant & detrahant. Tertio, (quod caput rei eſt) conflatur illi invidia, qui *nimium laudatur*; cum *laudes* omnes *nimia* videantur ſpectare ad contumeliam aliorum, qui non minus merentur.

PARABOLA.

34. *Quomodo in aquis reſplendent facies; ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus.*

EXPLICATIO.

Diſtinguit *Parabola* inter *mentes prudentium* & *caterorum hominum*; illas *aquis* aut *ſpeculis* comparans, quæ ſpecies & imagines rerum recipiunt; cum alteræ ſimiles ſint *terra*, aut *lapidi impolito*, in quibus nihil reflectitur. Atque eo magis apte comparatur *animus hominis prudentis* ad *ſpeculum*; quia in *ſpeculo imago* propria ſpectari poſſit, una cum *imaginibus aliorum*; id quod *oculis* ipſis ſine *ſpeculo* non conceditur. Quod ſi *animus prudentis* adeo capax ſit, ut innumera ingenia & mores obſervare & internoſcere poſſit; ſupereſt, ut detur opera, quo reddatur non minus *varius applicatione*, quam *repraſentatione*.

Qui ſapit, innumeris moribus aptus erit.

LX.

Digitized by Google

LX.

FABER FORTVNÆ SIVE DOCTRINA DE AMBITV VITAE.

AC primo quidem intuitu, novum quoddam & inſolitum Argumentum tractare videbor; docendo homines, quomodo *Fortunæ ſuæ fabri* fieri poſſint: Doctrinam certe, cui quivis libenter ſe diſcipulum addixerit, donec difficultatem ejuſdem habuerit perſpectam. Non enim leviora ſunt, aut pauciora, aut minus ardua, quæ ad *Fortunam* comparandam requiruntur, quam quæ ad *Virtutem*: Reſque eſt æque difficilis ac ſevera, fieri vere *Politicum*, ac vere *Moralem*. At hujus *doctrinæ* pertractatio, plurimum ad literarum, tum *decus*, tum *pondus*, pertinet. Intereſt enim inprimis *honoris* literarum, ut homines iſti Pragmatici ſciant, eruditionem haudquaquam aviculæ, qualis eſt alauda, ſimilem eſſe, quæ in ſublime ferri & cantillando ſe oblectare ſoleat; at nihil aliud: quinimo ex accipitris potius genere eſſe, qui & in alto volare, ac ſubinde, cum viſum fuerit, deſcendere, & prædam rapere novit. Deinde, & ad *perfectionem* literarum hoc ipſum ſpectat, quia legitimæ inquiſitionis vera norma

Digitized by Google

eſt, ut *nihil inveniatur in globo materiæ, quod non habeat parallelum in globo cryſtallino, ſive intellectu.* Hoc eſt, ut nihil veniat in *Practicam*, cujus non ſit etiam *Doctrina* aliqua & *Theoria.* Neque tamen literæ hanc ipſam *fortunæ architecturam* aliter admirantur, aut æſtimant, quam ut opus quoddam inferioris generis. Nemini enim *fortuna propria*, pro dono *Eſſe ſui*, à Deo conceſſo, ullo modo digna retributio eſſe poſſit. Quin & non raro fit, ut viri virtutibus egregii, fortunæ ſuæ ſponte renuncient, ut rebus ſublimioribus vacent. Digna tamen eſt *fortuna*, quatenus virtutis ac bene merendi organum eſt, ſua quoque *ſpeculatione*, & *doctrina.*

Ad hanc *Doctrinam* pertinent præcepta: nonnulla *ſummaria*; nonnulla *ſparſa* & *varia.* Præcepta *ſummaria* verſantur circa veram *notitiam*, & *aliorum*, & *ſui.* Primum igitur præceptum (in quo cardo *notitiæ aliorum* vertitur) illud conſtituatur, ut procuremus nobis (quantum fieri poſſit) *feneſtram* illam, quam olim requiſivit Momus. Ille, cum in humani cordis fabrica, tot angulos & receſſus conſpicatus eſſet, id reprehendit, quod defuiſſet *feneſtra*, , per quam in obſcuros illos & tortuoſos anfractus inſpicere quis poſſit. Hanc autem *feneſtram* obtinebimus,

mus, ſi omni ſedulitate nobis informationem comparemus, & procuremus, de perſonis, quibuſcum intercedunt negotia, particularibus; earumque ingeniis, cupiditatibus, finibus, moribus, auxiliis & adminiculis quibus præcipue ſuffulciuntur & valent; Et rurſus, defectibus & imbecillitatibus, quaque ex parte maxime pateant & obnoxii ſint; amicis, factionibus, patronis, clientelis; rurſuſque inimicis, invidis, competitoribus, etiam temporibus & aditibus;

(*Sola viri molles aditus, & tempora noris;*)

Denique inſtitutis, & normis quas ſibi præſcripſerunt; & ſimilibus. Quinetiam, non ſolum informatio capienda eſt, de *perſonis*, ſed inſuper de *actionibus* particularibus, quæ de tempore in tempus in motu ſunt, & tanquam ſub incude; Quomodo regantur & ſuccedant, quorum ſtudiis foveantur, à quibus oppugnentur, cujuſque ſint ponderis & momenti, & quid ſecum trahant, & hujuſmodi. Etenim *actiones* præſentes noſſe, & in ſe plurimum prodeſt; & illud inſuper habet, quod abſque hoc, etiam perſonarum notitia valde futura ſit fallax & erronea. Mutantur enim homines ſimul cum actionibus: & alii ſunt, dum actionibus ipſius implicētur

& obſideantur; alii, poſtquam redierint ad ingenium. Atque hæ de rebus particularibus informationes, quæ tam ad *perſonas*, quam ad *actiones* ſpectant, ſunt tanquam Propoſitiones minores in omni activo Syllogiſmo. Nulla enim Obſervationum aut Axiomatum (unde conficiuntur Majores propoſitiones Politicæ) veritas, aut excellentia, ad Concluſionis firmamentum ſufficere poſſit, ſi in Minore propoſitione fuerit erratum. Quod vero hujuſmodi *notitia* comparari poſſit, fidejuſſor nobis eſt Salomon, qui ait: *Conſilium in corde viri, tanquam aqua profunda; ſed vir prudens exhauriet illud.* Quamvis autem ipſa *notitia* non cadat ſub præceptum, quoniam individuorum eſt, attamen mandata de eadem elicienda utiliter dari poſſunt.

Notitia hominum ſex modis elici & hauriri poteſt: per *vultus* & *ora* ipſorum; per *verba*; per *facta*; per *ingenia* ſua; per *fines* ſuos; denique per *relationes aliorum*. Quantum ad *Vultus* attinet, minime nos moveat vetus Adagium, *Fronti nulla fides*. Licet enim hoc ipſum non perperam dictum ſit de *Vultus* & *Geſtus* compoſitione externa & generali; attamen ſubſunt ſubtiliores quidam motus, & labores *oculorum*, *oris*, *vultus*, & *geſtus*; ex quibus

resera-

reſeratur & patet (ut eleganter ait Q. Cicero) veluti *Ianua quadam animi*. Quis Tiberio Cæſare occultior? At Tacitus, notans characterem & modum loquendi diverſum, quo uſus eſt Tiberius, in laudando, apud Senatum, res à Germanico, & à Druſo, geſtas, de laudibus Germanici ſic; *Magis in ſpeciem adornatis verbis, quam ut penitus ſentire videretur:* De laudibus Druſi ſic; *Paucioribus, ſed intentior, & fida oratione*. Iterum Tacitus, eundem Tiberium, alias etiam ut nonnihil pellucidum, notans: *In aliis* (inquit) *erat veluti eluctantium verborum; ſolutius vero loquebatur, quando ſubveniret*. Sane difficile reperiatur ſimulationis artifex aliquis, tam peritus & egregius; aut vultus aliquis ita coactus, &, ut ille loquitur, *juſſus*; qui à ſermone artificioſo & ſimulatorio poſſit iſtas notas ſejungere, quin aut ſermo ſit ſolito *ſolutior*, aut *comptior*; aut magis *vagus* & *oberrans*, aut magis *aridus* & quaſi *eluctans*.

Ad *Verba hominum* quod attinet; ſunt quidem illa (ut de urinis loquuntur Medici) *meretricia*. Sed iſti *meretricii fuci* optime deprehenduntur duobus modis; cum ſcilicet *proferuntur verba*, aut *ex improviſo*, aut in *perturbatione*. Sic Tiberius, cum ex Agrippinæ verbis aculeatis ſubito com-

commotus eſſet, & nonnihil abreptus, extra innatæ ſimulationis terminos pedem protulit; *Audita* hæc (inquit Tacitus) *raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque, Græco verſu, admonuit; Ideo lædi quia non regnaret.* Quare Poëta perturbationes hujuſmodi, non inſcite appellat *Torturas*, quod ab iis ſecreta ſua prodere homines compellantur.

---- *Vino tortus & Ira.*

Ipſa ſane teſtatur experientia, paucos admodum reperiri, qui erga arcana ſua tam fidi ſint, animumque gerant adeo obfirmatum; quin interdum ex iracundia; interdum ex jactantia; interdum ex intima erga amicum benevolentia; interdum ex animi imbecillitate, qui ſe mole cogitationum onerari amplius non ſuſtineat; interdum denique ex alio quopiam affectu; intimas animi cogitationes revelent & communicent. Ac ante omnia ſinus animi excutit, ſi ſimulatio ſimulationem impulerit; juxta Adagium illud Hiſpanorum; *Dic mendacium, & erues veritatem.*

Quin & *Factis* ipſis, licet humani animi pignora ſint certiſſima, non prorſus tamen fidendum; niſi diligenter ac attente penſitatis prius, illorum & *magnitudine*, & *proprietate*. Illud enim veriſſimum;

Fraus

Fraus ſibi in parvis fidem præſtruit, ut majore emolumento fallat. Italus vero ſe ipſum *in ipſo ſtare lapide* putat, *ubi Præco prædicat*, ſi melius ſolito tractetur, abſque cauſſa manifeſta. Etenim, officia iſta minora, homines reddunt oſcitantes, & quaſi conſolitos, tam ad cautionem, quam ad induſtriam: atque recte à Demoſthene appellantur *alimenta ſocordiæ*. Porro *Proprietatem* & naturam, nonnullorum *factorum*, etiam quæ *beneficiorum* loco habentur, ſubdolam & ambiguam luculenter cernere licet ex eo, quod Antonio Primo impoſuit Mutianus: Qui poſt reditum cum eo in gratiam, ſed fide peſſima, plurimos ex Antonii amicis, ad dignitates evexit; *Simul amicis ejus Præfecturas & Tribunatus largitur*. Hoc autem aſtu, Antonium non munivit, ſed exarmavit penitus & deſolavit, amicitias ejus ad ſe transferendo.

Certiſſima autem Clavis, ad animos hominum reſerandos, vertitur, in rimandis & pernoſcendis, vel *ingeniis* & *naturis* ipſorum; vel *finibus* & *intentionibus*. Atque imbecilliores certe & ſimpliciores, ex *ingeniis*; prudentiores autem, & tectiores, ex *finibus* ſuis optime judicantur. Certe prudenter & facete (licet meo judicio minus vere) dictum fuit à Nuntio quopiam

piam Pontificis, ſub reditu ejus à Legatione apud nationem quandam, ubi tanquam Ordinarius reſederat. Interrogatus, de delectu Succeſſoris ſui, cõſilium dedit, *Vt nullo modo mitteretur aliquis, qui eximie prudens eſſet, ſed potius mediocriter tantum*; *quoniam* (inquit) *ex prudentioribus nemo facile conjiciet, quid veriſimile foret illius gentis homines facturos*. Sane, non raro intervenit ille error, & maxime familiaris eſt viris prudentibus, ut ex modulo ingenii proprii alios metiantur; ac proinde ultra ſcopum ſæpius jaculentur, ſupponendo quod homines majora quædam meditentur, & ſibi deſtinent, & ſubtilioribus technis utantur, quam quæ illorum animos unquam ſubierunt. Quod etiam eleganter innuit Adagium Italicum, quo notatur; *Nummorum, Prudentia, Fidei, ſemper minores inveniri rationes, quam quis putaret*. Quare in levioris ingenii hominibus, quia multa abſurda faciunt, capienda eſt conjectura, potius ex propenſionibus *ingeniorum*, quam ex deſtinationibus *finium*. Porro, *Principes* quoque (ſed longe aliam ob cauſſam) ab *ingeniis* optime judicantur; *Privati* autem ex *finibus*. *Principes* enim faſtigium adepti humanorum deſideriorum, nullos fere ſibi propoſitos *fines* habent, ad quos

præ-

præſertim vehementer & conſtanter, aſpirant: ex quorum *finium* ſitu & diſtantia, reliquarum ſuarum *actionum* poſſit excipi & confici directio & ſcala: Id quod inter alia, cauſſa eſt vel præcipua, ut *corda eorum* (quod Scriptura pronunciat) *ſint inſcrutabilia*. At *Privatorum* nullus eſt, qui non ſit plane veluti viator, & proficiſcatur intente ad aliquam itineris metam, ubi conſiſtat; unde non male divinare quis poterit, quid facturus ſit, aut non facturus. Si enim in ordine ſit quidpiam ad finem ſuum, probabile eſt, facturum: ſin ſit in contrarium finis, minime. Neque de *finium*, aut *ingeniorum*, in hominibus diverſitate, informatio capienda eſt ſimpliciter tantum, ſed & comparate: quid ſcilicet prædominetur, & reliqua in ordinem cogat. Sic, ut videmus, Tigellinus, cum ſe Petronio Turpiliano inferiorem ſentiret, in voluptatibus Neroni miniſtrandis & prægustandis *metus* (ut ait Tacitus) *Neronis rimatus eſt*; & hoc pacto æmulum evertit.

Ad *Notitiam* quod attinet, de hominum animis, ſecundariam, nimirum, quæ ab aliorum *relatione* deſumitur, breviter dicere ſufficiet. Defectus & vitia didiceris optime ab inimicis; virtutes & facultates ab amicis; mores & tempora à famulis;

opi-

opiniones & meditationes ab intimis familiaribus, cum quibus frequentius colloquia miſcent. Fama popularis levis eſt; & ſuperiorum judicia minus certa. Etenim coram illis tectiores incedunt homines. *Verior fama è domeſticis emanat.*

Verum ad *Inquiſitionem* iſtam univerſam via maxime compendiaria in tribus conſiſtit. Primum, ut *amicitias multas* comparemus, cum ejuſmodi *hominibus*, qui *multiplicem & variam* habent, tam *rerum*, quam *perſonarum*, *notitiam*: Inprimis vero enitendum, ut ſaltem ſingulos habeamus præſto, qui pro negotiorum atque hominum diverſitate, nos de unaquaque re certiores facere, & ſolide informare poſſint. Secundo, ut *prudens temperamentum* & *mediocritatem* quandam perſequamur, & in *libertate ſermonis*, & in *taciturnitate*: frequentius *libertatem* uſurpantes; at, cum res poſtulat, *ſilentium*. *Libertas* ſiquidem in *ſermone*, etiam alios invitat & provocat, ut pari *libertate* erga nos utantur; & ſic multa deducit ad notitiam noſtram: At *taciturnitas* fidem conciliat, efficitque, ut ament homines ſecreta ſua apud nos, tanquam in ſinu, deponere. Tertio, is nobis paulatim acquirendus eſt *Habitus*, ut vigilante & præſente animo, in omnibus colloquiis

&

Digitized by Google

& actionibus, ſimul, & rem, *quæ inſtat, geramus*; & alia, *quæ incidunt, obſervemus*. Nam ſicut Epictetus præcipit, ut *Philoſophus* in ſingulis ſuis actionibus ita ſecum loquatur; *Et hoc volo, & etiam inſtitutum ſervare*; Sic *Politicus* in ſingulis negotiis, ita ſecum ſtatuat; *Et hoc volo, atque etiam aliquid, quod in futurum uſui eſſe poſsit, addiſcere.* Itaque, qui eo ſunt ingenio,ut nimium *Hoc agant*,& toti ſint in præſente negotio, quod in manibus habent, de iis autem, quæ interveniunt,nec cogitant quidem,(id quod in ſe agnoſcit Montaneus,) illi certe miniſtri Regum, aut Rerumpub. ſunt vel optimi, ſed ad proprias fortunas claudicant. Interim, Cautio ante omnia adhibenda, ut *impetum animi*, & *alacritatem* nimiam cohibeamus; ne multa ſciendo, ad nos multis immiſcendum, feramur. Infelix enim quiddam eſt, & temerarium, *Polypragmoſyne*. Itaque iſta,quam comparandam præcipimus, *notitia rerum & perſonarum* varietas, huc tandem redit; ut & *rerum*,quas ſuſcipimus, & *hominum*,quorum opera utimur,magis cum judicio delectum faciamus, unde cuncta & magis dextre, & magis tuto, diſponere & adminiſtrare ſciamus.

Notitiam aliorum ſequitur *notitia ſui*.

Etenim

Digitized by Google

Etenim non minor diligentia adhibenda eſt,ſed major potius,ut nos de nobis ipſis, quam de aliis, vere & accurate informemus. Quippe cum Oraculum illud, *Noſce te ipſum*, non tantum ſit Canon Prudentiæ univerſalis, ſed & in *Politicis* præcipuum locum habeat. Optime enim homines monet S. Iacobus; *Eum, qui vultum in ſpeculo conſideravit, oblivìſci tamen illico, qualis fuerit*; ut omnino frequenti inſpectione ſit opus. Idque tenet etiam in *Politicis*. Sed *ſpecula* ſcilicet ſunt diverſa: Nam *Speculum Divinum*, in quo nos contueri debemus, eſt Verbum Dei; *Speculum* autem *Politicum*, non aliud eſt quam ſtatus rerum, & temporum, in quibus vivimus.

Examen igitur accuratum, nec quale eſſe ſolet ſui nimium amantis, inſtituendum eſt *homini*, de propriis *facultatibus*, *virtutibus* & *adminiculis*; necnon de *defectibus*, *inhabilitatibus*, & *obſtaculis*; ita rationem ſubducendo, ut hæc perpetuo in majus; illa autem minoris potius, quam revera ſunt, æſtimentur. Ex hujuſmodi autem Examine in *Conſiderationem* veniant, quæ ſequuntur.

Prima *Conſideratio* ſit, quomodo alicui homini, moribuſque & naturæ ſuæ, cum *temporibus* conveniat. quæ ſi inventa fuerint

fuerint congrua, omnibus in rebus magis libere & ſolute agere & ſuo ingenio uti liceat: ſin ſit aliqua Antipathia, tum demum in univerſo vitæ curſu magis caute & tecte eſt incedendum; minuſque in publico verſandum. Sic Tiberius fecit; qui morum ſuorum ſibi conſcius, cum ſeculo ſuo non optime convenientium, Ludos publicos nunquam ſpectavit; quinetiam per duodecim continuos annos poſtremos nunquam in Senatum venit: ubi contra Auguſtus perpetuo in oculis hominum vixit: quod & Tacitus obſervat; *Alia Tiberio morum via*. Eadem & Periclis ratio fuit.

Secunda ſit *Conſideratio*, quomodo alicui conveniat cum *profeſſionibus & generibus vitæ*, quæ in uſu & pretio ſunt, quorumque ſibi delectus ſit faciendus; ut ſi jam decretum non ſit de *genere vitæ*, maxime aptum & ingenio ſuo congruum ſumat; ſin jam pridem id *genus* vitæ, ad quod minus à natura factus eſt, fuerit ingreſſus, ſub prima occaſione ſe ſubducat, & novam conditionem arripiat. Id quod à Valentino Borgia videmus factum, ad vitam ſacerdotalem à patre innutrito, quam tamen poſtea ejuravit, ſuo obſecutus ingenio, & vitæ militari ſe applicuit: Quanquam Principatu æque ac Sacerdotio indignus,

Digitized by Google

dignus, cum utrunque homo peſtilens dehoneſtaverit.

Tertia ſit *Conſideratio*, quomodo ſe habeat quis, *comparatus ad æquales* & *æmulos ſuos*; quos veriſimile ſit eum habiturum in fortuna ſua Competitores; eumque vitæ curſum teneat, in quo maxima inveniatur virorum egregiorum ſolitudo; atque in quo probabile ſit, ſe ipſum, inter cæteros, maxime poſſe enitere. Id quod à C. Cæſare factum eſt; qui ab initio Orator fuit, & cauſſas egit; & in Toga potiſſimum verſabatur: Cum vero vidiſſet, *Ciceronem*, *Hortenſium*, *Catulum*, eloquentiæ gloria excellere; rebus vero bellicis clarum admodum neminem, præter Pompeium; deſtitit ab incepto, & potentiæ illi Civili multum valedicere jubens, tranſtulit ſe ad artes militares, & Imperatorias; ex quibus ſummum rerum faſtigium conſcendit.

Quarta ſit *Conſideratio*, ut naturæ ſuæ, & ingenii rationem, habeat quis, in *deligendis amicis*, ac *neceſſariis*: Siquidem diverſis, diverſum genus *amicorum* convenit; aliis ſolenne, & taciturnum; aliis audax, & jactabundum; & complura id genus. Certe notatu dignum eſt, quales fuerint *amici* Iulii Cæſaris, (Antonius, Hirtius, Panſa, Oppius, Balbus, Dolabella, Pollio,

Digitized by Google

Pollio, reliqui:) Illi ſcilicet jurare ſolebant; *Ita vivente Caſare moriar*; infinitum ſtudium erga Cæſarem præ ſe ferentes; erga omnes alios arrogantes & contemptores: fueruntque homines, in negotiis gerendis, impigri; fama, & exiſtimatione, mediocres.

Quinta ſit *Conſideratio*, ut caveat quis ſibi *ab Exemplis*; neque ad *imitationem aliorum* ſe inepte componat; quaſi quod aliis fuerit pervium, etiam ſibi patere neceſſe ſit; neutiquam ſecum reputans, quantum fortaſſe interfuerit, inter ſuum, & illorum, quos ad Exemplum ſibi delegit, ingenium & mores. In quem errorem manifeſto incidit Pompeius, qui, ut Cicero ſcriptum reliquit, toties ſolitus erat dicere; *Sylla potuit, ego non potero*? Qua in re vehementer ſibi impoſuit, cum ingenium & rationes agendi Syllæ à ſuis *toto cælo* (ut aiunt) *diſtarent*: Cum alter ferox eſſet, violentus, quique factum in omnibus urgeret; alter gravis, legum memor, omniaque ad majeſtatem & famam componens; unde longe minus erat, ad perficienda quæ cogitarat, efficax & validus. Sunt & aliæ hujus generis *praeceptiones*; verum hæ ad Exemplum reliquarum ſufficient.

Neque vero, *Noſſe ſe ipſum*, homini ſufficit;

ficit; ſed ineunda etiam eſt ratio ſecum, quomodo ſe *oſtentare, declarare,* denique *flectere ſe & effingere*, commode & prudenter, poſſit. Ad *oſtentandum ſe* quod attinet, nihil videmus uſu venire frequentius, quam ut qui virtutis habitu ſit inferior, ſpecie virtutis externa ſit potior. Non parva igitur eſt prudentiæ prærogativa, ſi quis arte quadam, & decore, ſpecimen ſui apud alios exhibere poſſit; *virtutes* ſuas, *merita,* atque *fortunam* etiam (quod ſine arrogantia aut faſtidio fieri poſſit) commode *oſtentando*; contra, *vitia, defectus, infortunia* & *dedecora*, artificioſe occultando: illis immorans, eaſque veluti ad lumen obvertens; his ſubterfugia quærens, aut apte ea interpretando eluens: & ſimilia. Itaque, de Mutiano, viro ſui temporis prudentiſſimo, & ad res gerendas impigerrimo, Tacitus; *Omnium, quæ dixerat, feceratque, arte quadam oſtentator*. Indiget certe res hæc arte nonnulla, ne tædium & contemptum pariat: ita tamen, ut *oſtentatio* quæpiam, licet uſque ad vanitatis *primum gradum*, vitium ſit potius in *Ethicis*, quam in *Politicis*. Sicut enim dici ſolet de calumnia; *Audacter calumniare, ſemper aliquid hæret:* Sic dici poſſit de jactantia, (niſi plane deformis fuerit & ridicula;) *Audacter te vendita, ſemper aliquid hæret.*

hæret. Hærebit certe apud populum, licet prudentiores ſubrideant. Itaque exiſtimatio parta apud plurimos, paucorum faſtidium abunde compenſabit. Quod ſi iſta, de qua loquimur, *ſui oſtentatio*, decenter, & cum judicio, regatur; exempli gratia; ſi nativum quendam pectoris candorem & ingenuitatem præ ſe ferat; aut ſi illis temporibus adhibeatur, vel cum pericula circunſtent, (ut apud viros militares in bellis;) vel cum alii invidia flagrent; aut ſi verba, quæ ad laudes proprias pertinent, tanquam aliud agenti, excidiſſe videantur, minimeque vel ſerio, vel prolixe nimis, iis inſiſtatur; aut ſi ita quis ſe laudibus honeſtet, ut ſimul etiam cenſuris & jocis erga ſe non abſtineat; aut ſi denique hoc facit, non ſponte, ſed tanquam laceſſitus, & aliorum inſolentiis & contumeliis provocatus: non parvum certe hæc res exiſtimationi hominis cumulum adjicit. Neque ſane exiguus eſt eorum numerus, qui, cum natura ſint magis ſolidi, & minime ventoſi; atque propterea hac arte, honori ſuo velificandi, careant; moderationis ſuæ, nonnulla cum dignitatis jactura, dant pœnas.

Verum hujuſmodi *Oſtentationem virtutis* utcunque aliquis infirmiore judicio, & nimium fortaſſe *Ethicus*, improbaverit; illud

illud nemo negarit, dandam ſaltem eſſe operam, ut virtus per incuriam juſto ſuo pretio non fraudetur, & minoris, quam revera eſt, æſtimetur. Hæc vero, in virtute æſtimanda, pretii diminutio, tribus modis ſolet contingere: Primo, quando quis, in rebus gerendis, ſe, & operam ſuam, offert & obtrudit, non vocatus, aut accerſitus: Hujuſmodi enim officiis, remunerationis loco eſſe ſolet, ſi non repudientur. Secundo, quando quis in principio rei gerendæ viribus ſuis nimium abutitur; & quod ſenſim erat præſtandum, uno impetu effundit; id quod rebus bene adminiſtratis præproperam conciliat gratiam; in fine autem ſatietatem inducit. Tertio, quando quis virtutis ſuæ fructum, in laudibus, plauſu, honore, gratia, ſibi præbitis, nimis cito & leviter ſentit, atque in iis ſibi complacet; de quo prudens habetur Monitum; *Cave ne inſuetus rebus majoribus videaris, ſi hac te res parva, ſicuti magna, delectat.*

Defectuum enimvero ſedula *occultatio* minoris haudquaquam momenti eſt, quam *virtutum* prudens & artificioſa *oſtentatio.* Defectus autem occultantur, & latent maxime, triplici quadam induſtria, & quaſi tribus latebris; *cautione*; *prætextu*; & *confidentia*. *Cautionem* dicimus, quando iis rebus prudenter abſtinemus, quibus

pares

pares non ſumus: Vbi contra, ingenia audacula, & inquieta, ſe facile ingerunt, ſine judicio, rebus, quibus non inſueverunt; & proinde defectus ſuos proprios publicant, & quaſi proclamant. *Prætextum* dicimus, cum ſagaciter, & prudenter, viam nobis ſternimus & munimus, qua benigna & commoda, de *vitiis* & *defectibus* noſtris, fiat interpretatio; quaſi aliunde provenientibus, aut alio tendentibus, quam vulgo exiſtimatur. Etenim, de latebris vitiorum non male Poëta;

Sæpe latet vitium proximitate boni.

Quare, ſi quem *defectum* in nobis ipſis perceperimus, opera danda, ut perſonam & prætextum *virtutis finitimæ* mutuemur, ſub cujus umbra lateat. Verbi gratia, *tardo gravitas* prætexenda, *ignavo lenitas*, & ſic de cæteris. Illud etiam utile, probabilem aliquam cauſſam obtendere, & in vulgus ſpargere, qua adducti, ultimas vires noſtras promere refugiamus, ut quod *non poſſimus, nolle* videamur. Quod ad *Confidentiam* attinet, impudens certe eſt remedium, ſed tamen certiſſimum atque efficaciſſimum; nempe, ut quis ea omnino contemnere & vilipendere ſe profiteatur, quæ revera aſſequi non poſſit: Mercatorum prudentium more, quibus ſolenne eſt, & proprium, ut pretium

mercium ſuarum attollant, aliorum deprimant. Eſt tamen & aliud *Confidentiæ* genus, hoc ipſo impudentius; nimirum, perfricta fronte *defectus* ſuos etiam opinioni obtrudere, & venditare; quaſi in iis, quibus maxime deſtituitur, ſe eminere credat; atque ut hoc facilius cæteris imponat, ſe in iis rebus, quibus revera plurimum pollet, fingat diffidentem. Quemadmodum fieri videmus in Poëtis. Poëta enim Carmina ſua recitante, ſi unum aliquem Verſiculum non admodum dixeris probandum, audias illico; *Atqui hic Verſus pluris mihi conſtitit, quam reliquorum plurimi.* Tum vero alium quempiam Verſum adducet, quaſi ſibi ſuſpectum, & de eo, quid putes, ſciſcitabitur, quem ſatis norit, inter plurimos eſſe optimum, & cenſuræ minime obnoxium. Ante omnia vero, ad hoc, quod nunc agitur; ut ſcilicet, ſpecimen ſui quis edat coram aliis illuſtre, & jus ſuum in omnibus retineat; nil magis intereſſe judico, quam ne quis per nimiam ſuam naturæ bonitatem, & ſuavitatem, ſe exarmet, & injuriis & contumeliis exponat: quin potius in omnibus aliquos animi liberi & generoſi, & non aculei minus, quam mellis, intra ſe geſtantis, igniculos ſubinde emittat. Quæ quidem munita vitæ ratio, una cũ prom-

pto

Digitized by Google

pto & parato, ad ſe à contumeliis vindicandum, animo, aliquibus ex accidente imponitur, & neceſſitate quadam inevitabili, propter aliquid infixum in perſona, aut fortuna ſua: veluti fit, in *deformibus* & *ſpuriis*, & *ignominia aliqua mulctatis*; unde hujuſmodi homines, ſi virtus non deſit, felices plerunque evadunt.

Quod vero ad ſe *declarandum* attinet; Id alia res omnino eſt ab *Oſtentatione* ſui, de qua diximus. Neque enim ad *virtutes*, aut *defectus* hominum, refertur; ſed ad *actiones vitæ particulares*. Qua in parte nihil invenitur magis Politicum, quam ut mediocritas quædam ſervetur, prudens & ſana, in ſenſa animi, circa actiones particulares, aperiendo, aut recondendo. Licet enim profunda taciturnitas, & conſiliorum occultatio, & is rerum gerendarum modus, qui omnia cœcis & (ut modernæ linguæ potius loquuntur) ſurdis artibus, & mediis, operatur, res ſit & utilis, & mirabilis; tamen non raro evenit, ut (quod dicitur) *diſſimulatio errores pariat, qui diſſimulatorem ipſum illaqueant*. Nam videmus, viros Politicos, maxime omnium inſignes, libere & indiſſimulanter, fines quos peterent, palàm proferre non dubitaſſe. Sic L. Sylla manifeſto præ ſe tulit, *ſe omnes mortales, vel*

felices, vel infelices fieri, cupere, prout ſibi eſſent, vel amici, vel inimici. Sic Cæſar, cum primum profectus eſt in Gallias, nil veritus eſt profiteri; *Se malle primum eſſe in villa obſcura, quam ſecundum Romæ.* Idem Cæſar, cœpto jam bello, diſſimulatorem minime egit, ſi audiamus quid Cicero de illo prædicet. Alter (Cæſarem innuens) *non recuſat, ſed quodammodo poſtulat, ut (ut eſt) ſic appelletur Tyrannus.* Similiter videmus in Epiſtola quadam Ciceronis ad Atticum, quam minime fuerit Auguſtus Cæſar diſſimulator; qui in ipſo ingreſſu ad res gerendas, cum adhuc Senatui eſſet in deliciis, ſolitus tamen erat, in Concionibus apud populum, jurare, illa formula; *Ita Parentis honores conſequi liceat.* Illud autem, non minus quiddam erat, quam ipſa Tyrannis. Verum eſt, ad invidiam paululum leniendam, ſolitum eum ſimul, ad ſtatuam Iulii Cæſaris, quæ in Roſtris poſita erat, manum protendere. Homines autem ridebant, & plaudebant, & admirabantur, & inter ſe ita loquebantur; *Quid hoc eſt? Qualis Adoleſcens?* Sed tamen nihil malitiæ in eo ſuſpicabantur, qui tam candide & ingenue, quod ſentiret, loqueretur. Et iſti quidem, quos nominavimus, proſpera omnia conſecuti ſunt. Pompeius contra, qui ad eoſdem

ten-

tendebat fines, ſed viis magis umbroſis & obſcuris, (ſicut Tacitus de eo loquitur; *Occultior, non melior:* atque Saluſtius ſimiliter idem inſimulat; *Ore probo, animo inverecundo:*) id prorſus agebat, & innumeris technis moliebatur, ut cupiditates ſuas & ambitionem alte recondendo, interim Rempublicam in Anarchiam & Confuſionem redigeret; quo illa ſe neceſſario in ſinus ejus conjiceret; atque hoc pacto, ſumma rerum ad eum deferretur, quaſi invitum & renitentem. Cum vero hoc ſe putaret conſequutum, factus conſul ſolus (quod nunquam cuiquam contigiſſet,) nihilo plus ad fines ſuos proficiebat; eo quod, etiam illi, qui proculdubio eum fuiſſent adjuturi, quid vellet non perciperent. Adeo ut tandem coactus ſit, tritam & vulgarem inire viam; ut ſcilicet, prætextu ſe Cæſari opponendi, arma & exercitum compararet. Adeo lenta, caſibus obnoxia, & plerunque infelicia ſolent eſſe ea conſilia, quæ profunda *diſſimulatione* obteguntur! Qua de re idem ſenſiſſe videtur Tacitus, cum *ſimulationis* artificia, tanquam inferioris ſubſellii prudentiam, conſtituit, præ *artibus politicis:* illam Tiberio, has vero Auguſto Cæſari attribuens. Etenim, de Livia verba faciens, ſic loquitur; Quod fuiſſet illa, *cum artibus*

mariti & ſimulatione filii, bene compoſita.

Quod ad animum *flectendum* & *effingendum* attinet; Totis viribus certe incumbendum, ut animus reddatur occaſionibus & opportunitatibus obſequens, neque ullo modo erga eas durus aut renitens. Neque enim majus fuerit impedimentum, ad res gerendas, aut fortunas hominum conſtituendas, quam illud; *Idem manebat, neque idem decebat*; videlicet, cum homines iidem ſint, & natura ſua utantur, poſtquam occaſiones ſe mutaverint. Bene itaque Livius, cum Catonem Majorem introducit, tanquam fortunæ ſuæ architectum peritiſſimum, illud ſubjungit; quod ei fuerit *ingenium verſatile.* Atque hinc fit, quod ingenia gravia & ſolennia, & mutare neſcia, plus plerunque habeant dignitatis, quam felicitatis. Hoc vero vitium in aliquibus à *natura* penitus inſitum eſt, qui ſuopte ingenio ſunt *viſcoſi* & *nodoſi*, & ad verſandum inepti. At in aliis *conſuetudine* obtinuit (quæ eſt altera *natura*,) atque opinione quadam (quæ in animos hominum facile obrepit;) ut minime mutandam ſibi putent rerum gerendarum rationem, quam prius bonam & proſperam ſint experti. Prudenter enim obſervat Machiavellus in Fabio Maximo, quod *priſtinum ſuum & inveteratum,*

cun-

Digitized by Google

cunctandi, & belli trahendi, morem retinere mordicus voluerit, cum natura belli eſſet alia, & acriora poſtularet conſilia. In aliis porro, idem vitium ex inopia judicii progignitur; cum homines periodos rerum & actionum non tempeſtive diſcernant; ſed tum demum ſe vertant, poſtquam oportunitas jam elapſa ſit. Tale quidpiam in Athenienſibus ſuis redarguit Demoſthenes, Eos aiens eſſe *ruſticis ſimiles, qui in ludo gladiatorio ſe probantes, ſemper poſt plagam acceptam, in eam partem muniendam ſcutum transferunt, qua percuſſi ſunt; non prius.* In aliis rurſus hoc ipſum contingit; quia operam, in via ea, quam ſemel ingreſſi ſunt, collocatam, perdere gravantur, nec receptui canere ſciunt; ſed potius, ſe occaſionibus ſuperiores fore, conſtantia ſua, confidunt. Verum iſta animi *viſcoſitas*, & *renitentia*, ex quacunque illa tandem radice pullularit, rebus gerendis, & fortunæ hominum, eſt damnoſiſſima: Nihilque magis Politicum, quam animi rotas reddere cum rotis Fortunæ concentricas, & ſimul volubiles. Atque de *Præceptis duobus ſummariis*, circa *Fortunæ architecturam*, hactenus. *Præcepta* autem *ſparſa* haudpauca ſunt; Nos tamen perpauca deligemus, pro modo exempli.

Primum *Præceptum* eſt; *Faber fortunæ* amuſſe ſua perite utatur, eamque rite applicet; hoc eſt, animum aſſuefaciat, ut rerum omnium pretium & valorem æſtimet, prout ad fortunam & fines ſuos, magis aut minus, conducant; hocque curet ſedulo, non perfunctorie. Mira enim res, ſed veriſſima; Inveniuntur plurimi, quorum mentis *pars Logica* (ſi ita loqui licet) eſt bona; *Mathematica*, peſſima; videlicet, qui de rerum conſequentiis ſatis firmiter judicant; de pretiis vero, imperitiſſime. Hinc fit, ut alii, privata & ſecreta cum Principibus colloquia; alii, auras populares, tanquam magna adepti, admirentur; cum ſit utrunque ſæpenumero res, & invidia & periculo plena: alii autem res metiuntur ex difficultate, atque opera ſua in eis impenſa: fieri oportere exiſtimantes, ut quantum moverint, tantum etiam promoverint: Sicut Cæſar de Catone Vticenſi, veluti per Ironiam, dixit: narrando quam laborioſus fuerit & aſſiduus, & quaſi indefatigabilis, neque tamen multum ad rem; *Omnia (inquit) magno ſtudio agebat:* Hinc etiam illud accidit, ut homines ſæpius ſeipſos fallant; qui, ſi magni alicujus aut honorati viri opera utantur, ſibi omnia proſpera promittant; cum illud verum ſit,

non

Digitized by Google

non grandiſſima quæque inſtrumenta, ſed aptiſſima, citius & felicius opus quodque perficere. Atque ad *Mathematicam* veram *animi* informandam, operæ pretium eſt, illud inprimis noſſe, & deſcriptum habere; quid ad cujuſque fortunam conſtituendam & promovendam primum ſtatui debeat, quid ſecundum, & ſic deinceps. Primo loco *emendationem animi* pono; *Animi* enim *impedimenta* & *nodos* tollendo & complanando, citius viam fortunæ aperueris, quam fortunæ auxiliis, *animi impedimenta* ſuſtuleris. Secundo loco *opes* pono, & *pecuniam*; quam ſummo loco plurimi fortaſſe collocaverint, cum tanti ſit ad omnia uſus. Verum eam opinionem ſimilem ob cauſſam abjudico, atque Machiavellus fecit, in alia re, non multum ab ea diſcrepante. Cum enim vetus fuerit Sententia, *Pecuniam eſſe nervos belli*; ille contra, non alios eſſe *nervos belli* aſſeruit, quam *nervos virorum fortium* & *militarium*. Eodem prorſus modo vere aſſeri poſſit; *Nervos fortunæ*, non eſſe *pecuniam*, ſed potius *animi vires*, ingenium, fortitudinem, audaciam, conſtantiam, moderationem, induſtriam, & ſimilia. Tertio loco colloco *famam* & *exiſtimationem*; eo magis, quod illa æſtus quoſdam habeant, & tem-

tempora, quibus ſi non oportune utaris, difficile erit rem in integrum reſtituere. Ardua enim res, famam præcipitantem retrovertere. Poſtremo loco, pono *honores:* ad quos certe facilior aditus per unumquodque ex illis tribus, multo magis per omnia conjuncta datur; quam ſi ab *honoribus* auſpiceris, & deinde ad reliqua perrexeris. Verum, ut in ordine rerum ſervando haud parum eſt momenti; ita non multo minus in ſervando ordine temporis: cujus perturbatione frequentiſſime peccatur; dum ad fines tum properatur, quando initia eſſent curanda; atque dum ad maxima quæque ſubito advolamus, quæ in medio poſita ſunt, temere tranſilientes. At illud recte præcipitur; *Quod nunc inſtat, agamus.*

Secundum *Præceptum* eſt, ut caveamus, ne animi quadam magnitudine, & præfidentia, ad magis ardua, quam par eſt, feramur; neve in adverſum fluvii remigemus. Optimum enim conſilium circa fortunas hominum,

-------*Fatis accede, Deiſque.*

Circumſpiciamus in omnes partes, & obſervemus, qua res pateant, qua clauſæ & obſtructæ ſint, qua proclives, qua arduæ; neque viribus noſtris, ubi non patet aditus commodus, abutamur. Hoc ſi fecerimus;

mus; & à repulſa nos immunes præſtabimus; & in negotiis ſingulis nimis diu non hærebimus; & moderationis laudem reportabimus; & pauciores offendemus; & deniquefelicitatis opinionem acquiremus; dum quæ ſponte fortaſſe eventura fuiſſent, noſtræ induſtriæ accepta ferentur.

Tertium *Praeceptum* cum proxime præcedente nonnihil pugnare videri poſſit; licet, probe intellectum, minime. Illud hujuſmodi eſt; Vt occaſiones non ſemper expectemus, ſed eas quandoque provocemus,& ducamus.Quod etiam innuit Demoſthenes, magniloquentia quadam. *Et quemadmodum receptum eſt; ut exercitum ducat Imperator; ſic a cordatis viris res ipſa ducenda, ut quæ ipſis videntur,ea gerantur, & non ipſi perſequi eventus tantum cogantur.* Etenim, ſi diligenter attendamus, duas obſervabimus, eaſque diſcrepantes ſpecies, eorum, qui rebus gerendis, & negotiis tractandis,pares habeantur. Alii ſiquidem occaſionibus commode ſciunt uti, ſed nihil ex ſe moliuntur, aut excogitant; alii toti ſunt in machinando, qui occaſiones, quæ opportune incidunt,non arripiunt. Harũ facultatum altera, alteri non conjuncta,manca omnino & imperfecta cenſenda eſt.

Quar-

Quartum eſt *Præceptum*; Vt nihil ſuſcipiamus, in quo neceſſe ſit temporis plurimum inſumere: verum ut Verſiculus ille aurem ſemper vellicet;

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus.

Neque alia ſubeſt cauſſa, cur ii, qui profeſſionibus laborioſis, aut rebus ſimilibus, ſe addixerunt; veluti Iureconſulti, Oratores, Theologi doctiores, librorum Scriptores, & hujuſmodi; in fortuna ſua conſtituenda, & promovenda, minus ſint ſolertes; quam, quod tempore (alias ſcilicet inſumpto) indigent ad particularia pernoſcenda; opportunitates captandas; & machinas, quæ ad fortunam ſuam ſpectent, comminiſcendas & meditandas. Quinetiam, in aulis Principum, & Rebuſpub., eos reperias, & ad fortunam ſuam promovendam, & ad aliorum invadendam, maxime efficaces, qui nullo publico munere funguntur, ſed in hoc, de quo loquimur, *ambitu vitæ* perpetuo occupantur.

Quintum eſt *Præceptum*; Vt naturam quodammodo imitemur, quæ *nihil facit fruſtra*. Id quod factu non erit admodum difficile, ſi negotia noſtra omnium generum perite commiſceamus & contexamus. In ſingulis enim actionibus ita animus eſt inſtituendus & præparandus,

atque

atque intentiones noſtræ aliæ aliis ſubſternendæ, & ſubordinandæ; ut, ſi in aliqua re voti compotes in *ſummo gradu* fieri non poſſumus, in *ſecundo* tamen liceat conſiſtere; imo vel in *tertio*: Quod ſi nec in *aliqua* omnino *parte rei* hærere aut conſiſtere poſſimus, tum vero ad alium quempiam (præter deſtinatum) finem operam impenſam flectamus: Sin nec in *præſenti* aliquem fructum demetere queamus, ſaltem aliquid ex ea extrahamus quod in *futurum* proſit: Si vero nihil *ſolidi*, nec in *præſenti*, nec in *futuro*, inde elicere detur, ſatagamus ſaltem, ut aliquid *exiſtimationi* noſtræ inde accreſcat: Et alia id genus: rationes ſemper à nobis ipſis exigendo, quibus conſtet, nos fructus aliquid, plus minus, ex ſingulis actionibus & conſiliis noſtris percepiſſe; neque ullo modo permittendo, ut tanquam confuſi ac conſternati animum illico deſpondeamus, ſi forte ſcopum principalem non licuerit attingere. Nihil enim minus convenit viro Politico, quam uni rei unice eſſe intentum. Qui enim hoc facit, occaſionum innumerarum jactura mulctabitur, quæ rebus agendis ex obliquo intervenire ſolent: quæque fortaſſe magis fuerint propitiæ & commodæ ad alia, quæ poſtea uſui futura ſint, quam

ad

Digitized by Google

ad ea, quæ in manibus habeamus. Ideoque bene calleamus illam Regulam; *Hæc oportet facere, & illa non omittere.*

Sextum eſt *Præceptum*; Vt nos rei alicui nimis peremptorie non aſtringamus; quanquam caſui videatur, primo intuitu, minus obnoxia; ſed ſemper habeamus, vel feneſtram apertam ad evolandum; vel poſticum aliquod ſecretum, ad redeundum.

Septimum *Præceptum*, eſt antiquum illud Biantis; modo non ad perfidiam, ſed ad cautionem, & moderationem, adhibeatur: *Et ames tanquam inimicus futurus, & oderis tanquam amaturus.* Nam utilitates quaſque mirum in modum prodit &· corrumpit, ſi quis nimium ſe immerſerit amicitiis infelicibus; moleſtis & turbidis odiis; aut puerilibus & futilibus æmulationibus.

Hæc exempli loco, circa *Doctrinam* de *Ambitu vitæ*, ſufficient: Illud enim hominibus in memoriam ſubinde reducendum eſt, longe abeſſe, ut adumbrationes iſtæ, quibus utimur in deſideratis, loco juſtorum Tractatuum ponantur; ſed ſint ſolummodo tanquam ſchedæ aut fimbriæ, ex quibus de tela integra judicium fieri poſſit. Neque rurſus ita deſipimus, ut fortunam, abſque tanto, quantum diximus,

mus, molimine, minime parari aſſeramus. Probe enim novimus, eam tanquam ſponte in gremium aliquorum defluere: alii autem eam diligentia ſola & aſſiduitate (cautione nonnulla aſperſa,) abſque arte multa aut operoſa, adipiſcuntur. Verum ſicut Cicero Oratorem perfectum depingens, non id vult, ut Cauſidici ſinguli tales eſſe debeant, aut poſſint: ac rurſus, ſicut in Principe aut Aulico deſcribendo (quod nonnulli tractandum ſuſceperunt) modulus effingitur, prorſus ſecundum artis perfectionem, non autem ſecundum Practicam vulgatam: idem & nos in *Politico* inſtruendo præſtitimus; *Politico* (inquam) quoad *fortunam propriam.*

Enimvero, illud utique monendum, *Præcepta*, quæ circa hanc rem delegimus & propoſuimus, omnia ex genere eorum eſſe, quæ *Bonæ Artes* vocantur. Quod enim ad *Malas Artes* attinet; Si quis Machiavello ſe dederit in diſciplinam: qui præcipit; *Virtutem ipſam non magnopere curandam, ſed tantum ſpeciem ejus, in publicum verſam: quia virtutis fama & opinio homini adjumento ſit, virtus ipſa impedimento:* quiq; alio loco præcipit; *Vt homo Politicus illud tanquam fundamentum prudentiæ ſuæ ſubſternat;*

quod

quod præſupponat, homines non recte, nec tuto, ad ea, quæ volumus, flecti aut adduci poſſe; præterquam ſolo metu; ideoque des operam, ut omnes, quantum in ſe eſt, obnoxii ſint, atque in periculis & anguſtiis conſtituti: ita ut Politicus ſuus videatur eſſe, quod Itali dicunt, *Seminator ſpinarum:* Aut ſi quis Axioma illud, quod à Cicerone citatur, amplecti velit; *Cadant amici, dummodo inimici intercidant*; Sicut Triumviri fecerunt, qui inimicorum interitum, amiciſſimorum exitio redimebant: Aut ſi quis L. Catilinæ imitator eſſe velit, ut Rerumpub. incendiarius fiat & perturbator, quo melius in aquis turbidis piſcari & fortunam ſuam expedire poſſit; *Ego*, (inquit) *ſi in fortunis meis incendium ſit excitatum, id non aqua, ſed ruina reſtinguam:* Aut ſi quis illud Lyſandri ad ſe transferat, qui dicere ſolebat; *Pueros placentis, viros perjuriis alliciendos:* Cum aliis ejuſdem farinæ pravis ac pernicioſis dogmatibus; quorum (ut fit in cæteris rebus omnibus) major eſt numerus, quam rectorum & ſanorum: Si quis (inquam) hujuſmodi inquinata prudentia delectetur; non ierim inficias, eum (quandoquidem, legibus Charitatis & Virtutis omnibus ſe ipſum ſolutum, fortunæ ſolummodo manciparit) poſſe, majore compendio, & cele-

celerius, fortunam ſuam promovere. Fit vero in *vita*, quemadmodum & in *via*, ut iter brevius, ſit fœdius & cœnoſius; neque ſane, ut per viam meliorem quis incedat, multa circuitione opus eſt.

Tantum vero abeſt, ut homines ad hujuſmodi *artes pravas* ſe applicare oporteat; ut potius ſane (ſi modo ſint apud ſe, ſeque ſuſtinere valeant, neque ambitionis turbine & procella in adverſum rapiantur) ante oculos proponere debeant; non ſolum Mundi Chorographiam generalem illam, quod *omnia ſint vanitas, & vexatio ſpiritus*; verum etiam & illam magis ſpecialem; videlicet, Quod ipſum *eſſe*, ſejunctum à *bene eſſe*, maledictionis loco ſit; & quo grandius ſit *eſſe*, eo major ſit maledictio; quodque ampliſſimum virtutis præmium, ſit ipſa virtus; quemadmodum & ultimum vitii ſupplicium eſt vitium ipſum; ſicut egregie Poëta;

Quæ vobis, quæ digna, viri, prolaudiſtis
Præmia poſſe rear ſolvi? Pulcherrima primum
Dii moreſque dabunt veſtri.------

Et econtra non minus vere ille de ſceleratis, *Atque eum ulciſcentur mores ſui.* Quinetiam, mortales, dum in omnes par-

partes cogitationes ſuas agitant, & diffundunt, ut fortunis ſuis recte proſpectum atque conſultum ſit, interim in mediis illis animi tranſcurſibus ad divina judicia, & providentiam æternam, oculos attollere debent; quæ ſæpiſſime impiorum machinationes, & conſilia prava, licet profunda, ſubvertit, & ad nihilum redigit; ſecundum illud Scripturæ; *Concepit iniquitatem, & pariet vanitatem.* Imo, etſi injuriis, & *malis artibus*, abſtineant; attamen hæc jugis & irrequieta anhelatio ad ardua fortunæ, abſque ceſſatione, & quaſi ſine ſabbato, tributum temporis noſtri Deo debitum minime ſolvit: qui, ut videre eſt, facultatum noſtrarum decimas, temporis autem ſeptimas exigit, & ſibi ſeponit. Quorſum enim fuerit, os gerere in cœli ſublimia erectum; mentem vero humi proſtratam, & pulverem inſtar ſerpentis comedentem? Quod etiam Ethnicos non fugit;

Atque affigit humi divinæ particulam auræ.

Quod ſi in hoc ſibi quiſquam adblandiatur, quod fortuna ſua, utcunque eam malis artibus obtinuerit, recte uti decrevit: ſicut de Auguſto Cæſare, & Septimo Severo, ſolitum erat dici; *Debuiſſe illos aut nunquam naſci, aut nunquam mori:* tan-

ta

ta in ambitu fortunæ ſuæ patrarunt mala; tanta rurſus, ſumma adepti, contulerunt bona: intelligat nihilominus, hanc malorum per bona compenſationem poſt factum probari; conſilium autem hujuſmodi merito damnari. Abs re poſtremo nobis non fuerit, in curſu iſto incitato, & fervido, verſus fortunam noſtram, frigidam pauliſper aſpergere, hauſtam è dicterio illo non inelegante, Caroli Quinti Imperatoris, in Inſtitutionibus ſuis ad Filium; *Imitari fortunam mores mulierum, quæ procos plus nimio ambientes plerumque ſuperbe averſantur*. Verum hoc ultimum remedium pertinet ad eos, quibus guſtus, ex morbo animi, corruptus eſt. Innitantur potius homines *lapidi* illi, qui *Theologia* & *Philoſophia* eſt tanquam *angularis*; quæ idem fere aſſerunt de eo, quod *primum quæri* debeat: Etenim *Theologia* edicit; *Primum quærite regnum Dei, & iſta omnia adjicientur vobis*: Philoſophia autem ſimile quiddam jubet; *Primum quærite bona animi, cætera aut aderunt, aut non oberunt*. Quamvis autem hoc *fundamentum*, humanitus jactum, interdum locetur ſuper *arenas*: quemadmodum videre eſt in M. Bruto, qui in eam vocem, ſub exitum ſuum, prorupit;

Te

Digitized by Google

Te colui, virtus, ut rem, aſt tu nomen inane es.

At idem *fundamentum*, divinitus locatum, firmatur ſemper in *Petra*. Hic autem *Doctrinam* de *Ambitu vitæ* concludimus.

LXI.

De Certitudine legum, per Aphoriſmos.

PROOEMIVM.

Aphorismvs I.

In *Societate Civili, aut* Lex, *aut* Vis *valet. Eſt autem &* Vis *quædam* Legem *ſimulans; & Lex nonnulla magis* vim *ſapiens, quam* æquitatem Iuris. *Triplex eſt igitur* Injuſtitiæ fons; Vis mera; Illaqueatio malitioſa *prætextu* legis; *&* Acerbitas *ipſius* legis.

Aphorismvs 2.

Firmamentum Iuris privati *tale eſt. Qui injuriam facit, Re utilitatem, aut voluptatem, capit; Exemplo, periculum. Cæteri utilitatis aut voluptatis illius participes non ſunt, ſed exemplum ad ſe pertinere putant. Itaque facile coëunt in conſenſum, ut caveatur ſibi per* leges *; ne injuria per vices ad ſingulos redeat. Quod ſi ex ratione temporum, & communione culpa,*

culpa, id eveniat, ut pluribus & potentioribus, per legem *aliquam, periculum creetur, quam caveatur*, factio *ſolvit* legem; *Quod & ſæpe fit.*

Aphorismus 3.

At Ius privatum *ſub tutela* Iuris publici *latet*. Lex *enim cavet civibus, Magiſtratus* legibus. *Magiſtratuum autem auctoritas pendet ex majeſtate Imperii, & fabrica Politiæ, &* Legibus fundamentalibus. *Quare, ſi ex illa parte ſanitas fuerit, & recta conſtitutio*, Leges *erunt in bono uſu; ſin minus, parum in iis præſidii erit.*

Aphorismus 4.

Neque tamen Ius publicum *ad hoc tantum ſpectat, ut addatur tanquam cuſtos* Iuri privato, *ne illud violetur; atque ut ceſſent injuriæ; ſed extenditur etiam ad Religionem, & arma, & diſciplinam, & ornamenta, & opes, denique ad omnia circa bene eſſe civitatis.*

Aphorismus 5.

Finis *enim &* ſcopus, *quem* leges *intueri, atque ad quem juſſiones & ſanctiones ſuas dirigere debent, non alius eſt, quam ut cives feliciter degant. Id fiet, ſi pietate & religione recte inſtituti; moribus honeſti; armis adverſus hoſtes exter-*

nos

nos tuti; Legum *auxilio adverſus ſeditiones & privatas injurias muniti*; *Imperio & Magiſtratibus obſequentes*; *copiis & opibus locupletes & florentes fuerint. Harum autem rerum inſtrumenta & nervi ſunt* leges.

Aphorismus 6.

Atque hunc finem *optima* leges *aſſequuntur, plurima vero ipſarum aberrant.* Leges *enim, mirum in modum, & maximo intervallo, inter ſe differunt*; *ut alia* excellant; *alia* mediocriter ſe habeant; *alia prorſus* vitioſæ *ſint. Dictabimus igitur, pro judicii noſtri modulo, quaſdam tanquam* legum leges; *ex quibus informatio peti poſſit, quid in ſingulis* legibus *bene aut perperam poſitum aut conſtitutum ſit.*

Aphorismus 7.

Antequam vero ad corpus *ipſum* legum particularium *deveniamus*; *perſtringemus paucis* virtutes *&* dignitates legum *in genere*. Lex *bona cenſeri poſſit, quæ ſit* intimatione certa; præcepto juſta; executione commoda; cum forma Politiæ congrua; & generans virtutem in Subditis.

TITVLVS I.

De Prima dignitate Legum, ut ſint certæ.

APHORISMVS 8.

LEgis *tantum intereſt ut* certa *ſit, ut abſque hoc nec* juſta *eſſe poſſit.* Si enim incertam vocem det tuba, quis ſe parabit ad bellum? *Similiter ſi incertam vocem det* lex, *quis ſe parabit ad parendum? Vt moneat igitur oportet, priuſquam feriat. Etiam illud recte poſitum eſt;* Optimam eſſe legem, quæ minimum relinquit arbitrio Iudicis: *Id quod* certitudo *ejus praſtat.*

APHORISMVS 9.

Duplex Legum incertitudo: *Altera, ubi* lex nulla præſcribitur; *altera ubi* ambigua & obſcura. *Itaque de* Caſibus omiſſis à lege *primo dicendum eſt; ut in his etiam inveniatur aliqua norma* certitudinis.

De Caſibus omiſſis à Lege.

APHORISMVS 10.

ANguſtia prudentiæ humanæ, Caſus *omnes, quos tempus reperit, non poteſt capere. Non raro itaque ſe oſtendunt*

caſus

Digitized by Google

caſus omiſſi & novi. *In hujuſmodi* caſibus *triplex adhibetur remedium*, *ſive ſupplementum*; *vel per* proceſſum ad Similia; *vel per* uſum Exemplorum, licet in legem non coaluerint; *vel per* juriſdictiones, quæ ſtatuunt ex arbitrio boni viri, & *ſecundum diſcretionem ſanam*; *ſive illa* Curiæ *fuerint* Prætoriæ, *ſive* Cenſoriæ.

De proceſſu ad Similia, & extenſionibus Legum.

Aphorismus 11.

In Caſibus omiſſis *deducenda eſt norma* legis *à* ſimilibus; *ſed caute & cum judicio. Circa quod ſervanda ſunt Regulæ ſequentes.* Ratio prolifica, conſuetudo ſterilis eſto, nec generet caſus. *Itaque quod contra* rationem Iuris *receptum eſt, vel etiam ubi* ratio *ejus eſt* obſcura, *non trahendum eſt ad Conſequentiam.*

Aphorismus 12.

Bonum publicum inſigne, rapit ad ſe Caſus omiſſos. *Quamobrem, quando* Lex *aliqua, Reipub. commoda notabiliter & majorem in modum intuetur, & procurat*, interpretatio *ejus* extenſiva *eſto*, & amplians.

Apho-

Aphorismus 13.

Durum eſt torquere leges, *ad hoc ut torqueant homines.* Non placet igitur extendi leges pœnales, multo minus capitales, ad delicta nova. *Quod ſi Crimen vetus fuerit, &* legibus *notum; ſed proſecutio ejus incidat in caſum novum, à legibus non proviſum omnino recedatur à placitis juris, potius quam delicta maneant impunita.*

Aphorismus 14.

In ſtatutis, *quæ* jus commune *(præſertim circa ea, quæ frequenter incidunt, & diu coaluerunt) plane abrogant, non placet procedi per* Similitudinem *ad* Caſus omiſſos. *Quando enim Reſpub.* tota lege *diu caruerit; idque in* caſibus expreſſis; *parum periculi eſt, ſi* caſus omiſſi *expectent remedium à* ſtatuto novo.

Aphorismus 15.

Statuta, *quæ manifeſto* temporis leges *fuere, atque ex occaſionibus Reipub. tunc invaleſcentibus nata, mutata ratione temporum, ſatis habent, ſi ſe in propriis caſibus ſuſtinere poſſint: præpoſterum autem eſſet, ſi ad* caſus omiſſos *ullo modo traherentur.*

Aphorismus 16.

Conſequentiæ non eſt Conſequentia: ſed

ſiſti debet extenſio *intra* caſus proximos. *Alioqui labetur paulatim ad Diſſimilia; Et magis valebunt acumina ingeniorum, quam auctoritates* Legum.

APHORISMVS 17.

In legibus & ſtatutis *brevioris ſtyli,* extenſio *facienda eſt liberius. At in illis, quæ ſunt enumerativa caſuum particularium, cautius. Nam, ut Exceptio firmat vim* Legis *in caſibus non exceptis; ita Enumeratio infirmat eam in caſibus non enumeratis.*

APHORISMVS 18.

Statutum explanatorium *claudit rivos ſtatuti prioris: nec recipitur poſtea* extenſio *in alterutro* ſtatuto. *Neque enim facienda eſt* ſuperextenſio *à Iudice, ubi ſemel cœpit fieri* extenſio *à* lege.

APHORISMVS 19.

Solemnitas verborum, & actorum, *non recipit* extenſionem ad Similia. *Perdit enim naturam ſolennis, quod tranſit à more ad arbitrium: Et introductio novorum, corrumpit majeſtatem veterum.*

APHORISMVS 20.

Proclivis eſt extenſio Legis *ad* Caſus poſt-natos; *qui in rerum Natura non fuerunt tempore* Legis *latæ. Vbi enim* caſus *exprimi non poterat, quia tunc nullus*

erat,

erat, caſus omiſſus *habetur pro expreſſo, ſi ſimilis fuerit ratio.*

Atque de extenſionibus legum, in caſibus omiſſis, hæc dicta ſint: Nunc de uſu Exemplorum dicendum.

De Exemplis, & uſu eorum.

Aphorismvs 21.

De Exemplis *jam dicendum eſt, ex quibus* Ius *hauriendum ſit, ubi* Lex *deficit. Atque de* Conſuetudine, *quæ legis ſpecies eſt, deque* Exemplis, *quæ per frequentem uſum in conſuetudinem tranſierunt, tanquam* Legem tacitam, *ſuo loco dicemus. Nunc autem de* Exemplis *loquimur, quæ raro & ſparſim interveniunt, nec in* Legis *vim coaluerunt; quando, & qua cautione, norma* Iuris *ab ipſis petenda ſit, cum* Lex *deficiat.*

Aphorismvs 22.

Exempla *à temporibus bonis & moderatis petenda ſunt; non tyrannicis, aut factioſis, aut diſſolutis. Hujuſmodi* Exempla *temporis partus ſpurii ſunt; & magis nocent, quam docent.*

Aphorismvs 23.

In Exemplis, *recentiora habenda ſunt pro tutioribus. Quod enim paulo ante factum eſt, unde nullum ſit ſecutum incommodum,*

modum, quid ni iterum repetatur? Sed tamen minus habent auctoritatis recentia. *Et ſi forte res in melius reſtitui opus ſit,* recentia: Exempla *magis ſeculum ſuum ſapiunt, quam rectam rationem.*

APHORISMUS 24.

At vetuſtiora Exempla *caute, & cum delectu, recipienda; decurſus ſiquidem ætatis multa mutat; ut quod tempore videatur antiquum, id perturbatione, & inconformitate ad præſentia, ſit plane novum.* Medii *itaque* temporis Exempla *ſunt optima, vel etiam talis* temporis, *quod cum* tempore currente *plurimum conveniat; quod aliquando præſtat* tempus remotius, *magis quam* in proximo.

APHORISMUS 25.

Intra fines Exempli, *vel citra potius, ſe cohibeto, nec illos ullo modo excedito. Vbi enim non adeſt* norma Legis, *omnia quaſi pro* ſuſpectis *habenda ſunt. Itaque, ut in* obſcuris, *minimum ſequitor.*

APHORISMUS 26.

Cavendum ab Exemplorum fragmentis *&* compendiis: *atque integrum* Exemplum, *& univerſus ejus proceſſus, introſpiciendus. Si enim incivile ſit, niſi tota* Lege *perſpecta, de parte ejus judicare; multo magis hoc valere debet in* Exemplis;

plis; *quæ ancipitis ſunt uſus, niſi valde quadrent.*

APHORISMVS 27.

In Exemplis *plurimum intereſt, per quas manus tranſierint, & transſacta ſint. Si enim apud* Scribas *tantum, &* Miniſtros Iuſtitiæ, *ex* curſu Curiæ, *abſque* notitia *manifeſta* Superiorum, *obtinuerint; aut etiam apud* errorum magiſtrum populum; *conculcanda ſunt, & parvi facienda. Sin apud* Senatores, *aut* Iudices, *aut* Curias Principales, *ita ſub oculis poſita fuerint, ut neceſſe fuerit, illa, approbatione Iudicum, ſaltem tacita, munita fuiſſe, plus dignationis habent.*

APHORISMVS 28.

Exemplis, *quæ publicata fuerint, utcunque minus fuerint in uſu, cum tamen ſermonibus & diſceptationibus hominum, agitata & ventilata extiterint, plus auctoritatis tribuendum. Quæ vero in ſcriniis & archivis manſerunt, tanquam ſepulta, & palam in oblivionem tranſierunt, minus.* Exempla *enim, ſicut aqua, in* profluente ſaniſſima.

APHORISMVS 29.

Exempla, *quæ ad* Leges *ſpectant, non placet ab* Hiſtoricis *peti; ſed ab* actis publicis, & traditionibus diligentioribus.

Digitized by Google

Verſatur enim infelicitas quædam inter Hiſtoricos *vel optimos, ut* Legibus, *&* actis judicialibus, *non ſatis immorentur; aut ſi forte diligentiam quandam adhibuerint, tamen ab* authenticis *longe varient.*

Aphorismvs 30.

Exemplum, *quod* ætas contemporanea *aut* proxima *reſpuit, cum* caſus *ſubinde recurreret, non facile admittendum eſt. Neque enim tantum pro illo facit, quod homines illud quandoque uſurparunt; quam contra, quod experti reliquerunt.*

Aphorismvs 31.

Exempla *in* conſilium adhibentur, *non utique* jubent, *aut* imperant. *Igitur ita regantur, ut* auctoritas præteriti temporis *flectatur ad* uſum præſentis.

Atque de informatione ab exemplis, ubi Lex deficit, hæc dicta ſint. Iam dicendum de Curiis Prætoriis, & Cenſoriis.

De Curiis Prætoriis, & Cenſoriis.

Aphorismvs 32.

Curiæ *ſunto, &* Iuriſdictiones, *quæ ſtatuant ex arbitrio boni viri, & diſcretione ſana, ubi* Legis norma *deficit.* Lex *enim (ut antea dictum eſt) non ſufficit* caſibus; *ſed ad ea, quæ plerumque*

acci-

accidunt, aptatur. Sapientiſſima autem res tempus, (*ut ab antiquis dictum eſt*) *&* *novorum* caſuū *quotidie auctor, & inventor.*

APHORISMUS 33.

Interveniunt autem novi caſus *& in* criminalibus; *qui pœna indigent: & in* civilibus; *qui auxilio.* Curias, *qua ad priora illa reſpiciunt*, Cenſorias; *qua ad poſteriora*, Prætorias *appellamus.*

APHORISMUS 34.

Habento Curiæ Cenſoriæ *juriſdictionem & poteſtatem, non tantum* nova delicta *puniendi, ſed etiam* pœnas, à legibus conſtitutas *pro* delictis veteribus, *augendi, ſi* caſus *fuerint odioſi, & enormes, modo non ſint capitales. Enorme enim, tanquam novum eſt.*

APHORISMUS 35.

Habeant ſimiliter Curiæ prætoriæ *poteſtatem, tam ſubveniendi contra* rigorem Legis, *quam ſupplendi* defectum Legis. *Si enim porrigi debet remedium ei, quem* Lex præteriit; *multo magis ei, quem* vulneravit.

APHORISMUS 36.

Curiæ *iſta* Cenſoriæ, *&* Prætoriæ, *omnino intra* caſus enormes *&* extraordinarios *ſe continento; nec* juriſdictiones ordinarias *invadunto: ne forte tendat res*

Digitized by Google

ad ſupplantationem Legis, *magis quam ad* ſupplementum.

APHORISMVS 37.

Iuriſdictiones *iſtæ in* ſupremis *tantum* Curiis *reſidento, nec ad* inferiores *communicantor. Parum enim abeſt, à poteſtate* leges *condendi, poteſtas eas ſupplendi, aut moderandi.*

APHORISMVS 38.

At Curiæ *illæ* uni viro *ne committantur, ſed ex* pluribus conſtent. *Nec* decreta *exeant cum* ſilentio; *ſed* Iudices ſententiæ *ſuæ* rationes *adducant, idque* palam, *atque aſtante* corona: *ut, quod ipſa poteſtate ſit liberum, fama tamen & exiſtimatione ſit circumſcriptum.*

APHORISMVS 39.

Rubricæ ſanguinis *ne ſunto, nec de* Capitalibus, *in quibuſcunque* Curiis, *niſi ex* lege nota & certa, *pronunciator. Indixit enim mortem deus ipſe prius; poſtea inflixit; Nec vita eripienda niſi ei, qui ſe in ſuam vitam peccare prius noſſet.*

APHORISMVS 40.

In Curiis Cenſoriis *calculum tertium dato; ut Iudicibus non imponatur neceſſitas, aut* abſolvendi, *aut* condemnandi, *ſed etiam ut* non liquere *pronunciare poſſint. Etiam* Cenſoria *non tantum* pœna, *ſed*

ſed & nota eſto: ſcilicet, quæ non infligat ſupplicium, *ſed aut in* admonitionem *deſinat, aut reos* ignominia levi, *& tanquam* rubore, *caſtiget.*

APHORISMVS 41.

In Curiis Cenſoriis, *omnium* magnorum criminum, & ſcelerum, actus inchoati, & medii, *puniuntur; licet non ſequatur* Effectus conſummatus: *Iſque ſit earum* Curiarum *uſus vel maximus: cum & ſeveritatis interſit, initia ſcelerum puniri; & clementiæ, perpetrationem eorum (puniendo actus medios) intercipi.*

APHORISMVS 42.

Cavendum inprimis, ne in Curiis Prætoriis *præbeatur auxilium in* caſibus, *quos* lex, *non tam* omiſit, *quam pro* levibus contempſit, *aut pro* odioſis remedio indignos judicavit.

APHORISMVS 43.

Maxime omnium intereſt certitudinis Legum (*de qua nunc agimus,*) *ne* Curiæ Prætoriæ *intumeſcant & exundent in tantum, ut prætextu* rigoris legum mitigandi, *etiam* robur & nervos *iis incidant, aut laxent; omnia trahendo ad arbitrium.*

APHORISMVS 44.

Decernendi *contra* ſtatutum expreſ-

ſum, *ſub ullo æquitatis prætextu.* Curiis Prætoriis *jus ne eſto. Hoc enim ſi fieret,* Iudex *prorſus tranſiret in* Legiſlatorem, *atque omnia ex arbitrio penderent.*

Aphorismus 45.

Apud nonnullos receptum eſt, ut Iuriſdictio, *quæ decernit ſecundum* æquum *&* bonum; *atque illa altera, quæ procedit ſecundum* jus ſtrictum, iiſdem Curiis *deputentur: apud alios autem, ut* diverſis. *Omnino placet* Curiarum ſeparatio. *Neque enim ſervabitur* diſtinctio caſuum, *ſi fiat* commixtio juriſdictionum: *ſed* arbitrium legem *tandem trahet.*

Aphorismus 46.

Non ſine cauſſa in uſum venerat apud Romanos album Prætoris, *in quo præſcripſit, & publicavit, quomodo ipſe jus dicturus eſſet. Quo exemplo* Iudices *in* Curiis Prætoriis *regulas ſibi certas (quantum fieri poteſt) proponere, eaſque publice affigere debent. Etenim optima eſt* Lex, *quæ minimum relinquit arbitrio Iudicis; optimus Iudex, qui minimum ſibi.*

Verum de Curiis iſtis fuſius tractabimus, cum ad locum de Iudiciis veniemus; obiter tantum jam locuti de iis, quatenus expediant & ſuppleant omiſſa à Lege.

De

De Retroſpectione Legum.

APHORISMUS 47.

Est *& aliud genus* ſupplementi Caſuum omiſſorum, *cum* Lex legem ſupervenit, *atque ſimul* Caſus omiſſos *trahit. Id fit in* Legibus, *ſive* ſtatutis, *quæ* retroſpiciunt, *ut vulgo loquuntur. Cujus generis* Leges *raro, & magna cum cautione, ſunt adhibendæ. Neque enim placet* Ianus *in* legibus.

APHORISMUS 48.

Qui verba, *aut* ſententiam legis, captione & fraude *eludit, & circumſcribit, dignus eſt, qui etiam à* lege ſequente *innodetur. Igitur in* caſibus fraudis, & evaſionis doloſæ, *juſtum eſt, ut* leges retroſpiciant, *atque altera alteris in ſubſidiis ſint; ut, qui* dolos *meditatur, & everſionem* legum præſentium, *ſaltem à* futuris *metuat.*

APHORISMUS 49.

Leges, *quæ* actorum & inſtrumentorum *veras intentiones, contra* formularum *aut* ſolennitatum *defectus, roborant & confirmant, rectiſſime præterita complectuntur.* Legis *enim, quæ* retroſpicit, *vitium vel præcipuum eſt, quod* perturbet. *At hujuſmodi* Leges confirmatoriæ,

ad

ad pacem & ſtabilimentum eorum, quæ tranſacta ſunt, ſpectant. Cavendum tamen eſt, ne convellantur res judicatæ.

APHORISMUS 50.

Diligenter attendendum, ne ea Leges *tantum ad* præterita reſpicere *putentur, quæ* anteacta infirmant: *ſed & ea, quæ* futura prohibent & reſtringunt, *cum* præteritis *neceſſario* connexa. *Veluti, ſi qua* Lex *artificibus aliquibus interdicat, ne mercimonia ſua in* poſterum *vendant: Hæc ſonat in* poſterum, *ſed operatur in* præteritum: *Neque enim illis illa ratione victum quærere jam integrum eſt.*

APHORISMUS 51.

Lex declaratoria *omnis, licet non habet* verba de præterito, *tamen ad* præterita, *ipſâ vi* declarationis, *omnino trahitur. Non enim tum incipit* interpretatio *cum* declaratur, *ſed efficitur tanquam* contemporanea *ipſi* legi. *Itaque* leges declaratorias *ne ordinato, niſi in caſibus, ubi* leges *cum Iuſtitia* retroſpicere *poſſint.*

Hic vero eam partem abſolvimus, quæ tractat de incertitudine Legum ubi invenitur lex nulla. Iam dicendum eſt de altera illa parte, ubi ſcilicet lex extat aliqua, ſed perplexa, & obſcura.

De

De Obſcuritate Legum.

APHORISMVS 52.

OBſcuritas legum *à quatuor rebus originem ducit: vel ab* accumulatione legum nimia, *præſertim admixtis obſoletis:* vel à deſcriptione earum ambigua, *aut minus perſpicua & dilucida: vel à* modis enucleandi juris neglectis, *aut non bene inſtitutis: vel denique à* contradictione & vacillatione judiciorũ.

De Accumulatione Legum nimia.

APHORISMVS 53.

D*Icit Propheta*; Pluet ſuper eos laqueos. *Non ſunt autem pejores* laquei quam legum, *præſertim* pœnalium; *ſi numero immenſa, & temporis decurſu inutiles, non* lucernam pedibus *præbeant, ſed* retia *potius objiciant.*

APHORISMVS 54.

Duplex in uſum venit Statuti novi *condendi ratio: Altera* ſtatuta priora *circa idem Subjectum* confirmat & roborat; *dein nonnulla* addit *aut* mutat: *Altera* abrogat & delet *cuncta, quæ ante ordinata ſunt, & de* integro Legem novam & uniformem ſubſtituit. *Placet poſterior ratio.*

Digitized by Google

ratio. Nam ex priore ratione ordinationes deveniunt complicatæ & perplexæ; &, quod inſtat, agitur ſane, ſed corpus legum *interim redditur vitioſum. In poſteriore autem, major certe eſt adhibenda diligentia, dum de* lege *ipſa deliberatur; & anteacta ſcilicet evolvenda, & penſitanda, antequam* lex *feratur. Sed optime procedit per hoc* legum concordia *in futurum.*

APHORISMVS 55.

Erat in more apud Athenienſes, *ut* contraria legum capita (*quæ Antinomias vocant*) *quotannis à ſex viris* examinarentur, *& quæ* reconciliari *non poterant*, proponerentur populo, *ut de illis* certum *aliquid* ſtatueretur. *Ad quorum exemplum ii, qui poteſtatem in ſingulis Politiis* legum *condendarum habent, per triennium, aut quinquennium, aut prout videbitur*, Antinomias *retractanto. Eæ autem à viris, ad hoc delegatis, prius inſpiciantur, & præparentur, & demum Comitiis exhibeantur; ut, quod placuerit, per ſuffragia ſtabiliatur, & figatur.*

APHORISMVS 56.

Neque vero contraria legum capita reconciliandi, *& omnia (ut loquuntur)* ſalvandi, *per diſtinctiones ſubtiles, & quæſitas, nimis ſedula aut anxia cura eſto.*

In-

Ingenii enim hac tela eſt: Atque uticunque modeſtiam quandam & reverentiam præ ſe ferat, inter noxia tamen cenſenda eſt; utpote quæ reddat corpus univerſum legum *varium, & male conſutum. Melius eſt prorſus, ut ſuccumbant deteriora, & meliora ſtent ſola.*

APHORISMVS 57.

Obſoletæ leges, *& quæ abierunt in deſuetudinem, non minus quam* Antinomiæ, *proponantur* à delegatis *ex officio tollendæ. Cum enim* ſtatutum expreſſum *regulariter deſuetudine non abrogetur, fit, ut ex contemptu legum obſoletarum, fiat nonnulla auctoritatis jactura etiam in reliquis: & ſequitur tormenti illud genus* Mezentii, *ut* leges vivæ in complexu mortuarum perimantur. *Atque omnino cavendum eſt à* gangræna *in* legibus.

APHORISMVS 58.

Quin & in legibus *&* ſtatutis obſoletis, *nec noviter promulgatis*, Curiis Prætoriis *interim contra eas decernendi jus eſto. Licet enim non male dictum ſit*, Neminem oportere legibus eſſe ſapientiorem, *tamen intelligatur hoc de* legibus, *cum* evigilant, *non cum* dormitant. *Contra* recentiora *vero* ſtatuta (*quæ* juri publico *nocere deprehenduntur*) *non utique*

Præ-

Digitized by Google

Prætoribus, *ſed* Regibus, *&* ſanctioribus Conſiliis, *&* ſupremis Poteſtatibus, *auxilium prabendi jus eſto: earum executionem per Edicta aut Acta ſuſpendendo, donec redeant Comitia, aut hujuſmodi cœtus, qui poteſtatem habeant eas abrogandi; ne ſalus Populi interim periclitetur.*

De novis Digeſtis Legum.

Aphorismus 59.

Quod *ſi* leges *alia ſuper alias* accumulatæ, *in tam vaſta excreverint volumina, aut tanta confuſione laboraverint, ut eas de integro retractare, & in Corpus ſanum & habile redigere, ex uſu ſit; id ante omnia agitor; atque opus ejuſmodi, opus Heroicum eſto: atque auctores talis operis inter Legiſlatores, & Inſtauratores, rite & merito numerantor.*

Aphorismus 60.

Hujuſmodi Legum expurgatio, *&* Digeſtum novum, *quinque rebus abſolvitur: Primo, omittantur* obſoleta, *quæ* Iuſtinianus antiquas fabulas *vocat. Deinde ex* Antinomiis recipiantur probatiſſimæ, aboleantur contrariæ. *Tertio* Homoionomiæ, *ſive* Leges quæ idem ſonant, *atque nil aliud ſunt, quam iterationes ejuſdem rei,* expungantur; *atque* una quæpiam

ex

ex iis, *quæ maxime eſt perfecta*, retineatur *vice omnium*. *Quarto, ſi quæ* legum nihil determinent, *ſed* quæſtiones *tantum* proponant, *eaſque relinquant indeciſas, ſimiliter* faceſſant. *Poſtremo, quæ* verboſæ *inveniuntur*, *& nimis* prolixæ, contrahantur magis in arctum.

APHORISMUS 61.

Omnino vero ex uſu fuerit, in novo Digeſto legum, leges *pro* Iure communi acceptas, *quæ tanquam immemoriales ſunt in origine ſua; atque ex altera parte*, ſtatuta de tempore in tempus ſuperaddita; *ſeorſum digerere & componere: cum in plurimis rebus non eadem ſit, in jure dicendo*, Iuris communis, & Statutorum, *interpretatio, & adminiſtratio. Id quod fecit* Trebonianus *in* Digeſto, & Codice.

APHORISMUS 62.

Verum, in hujuſmodi Legum regeneratione, *atque* ſtructura nova, veterum legum *atque* librorum legis verba *prorſus &* textum *retineto: licet per* centones, & portiones exiguas, *eas excerpere neceſſe fuerit: Ea deinde ordine contexito. Etſi enim fortaſſe commodius, atq; etiam, ſi ad rectam rationem reſpicias, melius hoc tranſigi poſſet per Textum novum quā per hujuſmodi conſarcinationem; tamen*

men in legibus, *non tam* ſtylus, *&* deſcriptio, *quam* auctoritas, *& hujus patronus* antiquitas, *ſpectanda eſt. Alias videri poſſit hujuſmodi opus*, Scholaſticum *potius quiddam*, *&* Methodus, *quam* Corpus legum imperantium.

Aphorismus 63.

Conſultum fuerit in novo Digeſto legum, vetera volumina *non prorſus* deleri *& in oblivionem cedere*, *ſed in* Bibliothecis *ſaltem* manere; *licet uſus eorum vulgaris & promiſcuus prohibeatur. Etenim in Cauſis gravioribus non abs re fuerit*, legum *præteritarum mutationes*, *& ſeries*, *conſulere*, *& inſpicere*; *at certe ſolenne eſt*, *antiquitatem præſentibus aſpergere*. Novum *autem hujuſmodi* Corpus legum, *ab iis*, *qui in Politiis ſingulis habent poteſtatem Legiſlatoriam*, *prorſus confirmandum eſt*; *ne forte*, *prætextu* veteres leges *digerendi*, leges novæ *imponantur occulto*.

Aphorismus 64.

Optandum eſſet, *ut hujuſmodi* legum inſtauratio *illis* temporibus *ſuſcipiatur*, *quæ* antiquioribus, *quorum acta & opera retractant*, literis *&* rerum cognitione *præſtiterint*. *Quod ſecus in* opere Iuſtiniani *evenit*. *Infelix res namque eſt*, *cum ex judi-*

judicio & delectu ætatis minus prudentis & eruditæ, antiquorum opera *mutilentur, & recomponantur. Veruntamen ſæpe* neceſſarium *eſt, quod non* optimum.

Atque de Legum obſcuritate, quæ á nimia & confuſa earum accumulatione fit, hæc dicta ſint. Iam de Deſcriptione earum, ambigua & obſcura, dicendum.

De Exemplis, & uſu eorum.

APHORISMUS 65.

Deſcriptio Legum obſcura *oritur, aut ex* loquacitate & verboſitate earum; *aut rurſus ex* brevitate nimia; *aut ex* Prologo legis, cum ipſo corpore legis pugnante.

APHORISMUS 66.

De Obſcuritate vero legum, *quæ ex earum* deſcriptione prava *oritur, jam dicendum eſt.* Loquacitas, *quæ in perſcribendo Leges in uſum venit, &* prolixitas, *non placet. Neque enim, quod vult & captat, ullo modo aſſequitur; ſed contrarium potius. Cum enim caſus ſingulos particulares verbis appoſitis & propriis perſequi & exprimere contendat, majorem inde ſperans certitudinem; econtra quæſtiones multiplices parit de verbis; ut difficilius procedat interpretatio ſecundum* ſententiam

tiam legis, (*quæ ſanior eſt & verior*) *propter* ſtrepitum verborum.

Aphorismus 67.

Neque propterea nimis conciſa & affectata brevitas, *Majeſtatis gratia, & tanquam magis Imperatoria, probanda eſt; præſertim his ſeculis; ne forte ſit* Lex *inſtar* regulæ Leſbiæ. *Mediocritas ergo affectanda eſt; & verborum exquirenda generalitas, bene terminata; quæ licet* Caſus comprehenſos *non ſedulo perſequatur, attamen* non comprehenſos *ſatis perſpicue excludat.*

Aphorismus 68.

In legibus *tamen, atque* edictis ordinariis & politicis, *in quibus, ut plurimum, nemo Iuriſconſultum adhibet, ſed ſuo ſenſui confidit, omnia* fuſius explicari *debent, & ad captum vulgi, tanquam digito monſtrari.*

Aphorismus 69.

Neque nobis prologi *legum, qui inepti olim habiti ſunt, &* leges *introducunt* diſputantes, *non* jubentes, *utique placerent, ſi priſcos mores ferre poſſemus. Sed* prologi iſti legum *plerunque (ut nunc ſunt tempora) neceſſario adhibentur, non tam ad* explicationem legis, *quam inſtar* ſuaſionis; *ad* perferendam legem *in* Comitiis;

mitiis; *& rurſus ad* ſatisfaciendum Populo. *Quantum fieri poteſt tamen*, prologi *evitentur, & lex incipiat à* juſſione.

APHORISMVS 70.

Intentio *&* ſententia legis, *licet ex* præfationibus, *&* præambulis, (*ut loquuntur*) *non male quandoque eliciatur; Attamen* latitudo *aut* extenſio *ejus, ex illis minime peti debet. Sæpe enim* præambulum *arripit nonnulla ex maxime plauſibilibus & ſpecioſis ad exemplum, cum* lex *tamen multo plura complectatur: aut contra,* lex *reſtringit, & limitat complura, cujus limitationis rationem in* præambulo *inſeri, non fuerit opus. Quare* dimenſio *&* latitudo legis *petenda. Nam* præambulum *ſæpe aut ultra aut citra cadit.*

APHORISMVS 71.

Eſt vero genus perſcribendi leges *valde vitioſum, Cum ſcilicet* caſus, *ad quem* lex *collimat, fuſe exprimitur in* præambulo: *Deinde ex vi* verbi (Talis,) *aut hujuſmodi Relativi*, corpus Legis *retro vertitur in* præambulum; *unde* præambulum *inſeritur & incorporatur ipſi* legi: *Quod & obſcurum eſt, & minus tutum, quia non eadem adhiberi conſuevit diligentia in ponderandis & examinandis verbis*

verbis præambuli, *quæ adhibetur in* corpore *ipſius legis.*

Hanc partem de incertitudine Legum, quæ ex mala deſcriptione ipſarum ortum habet, fuſius tractabimus, quando de interpretatione Legum poſtea agemus. Atque de deſcriptione Legum obſcura hæc dicta ſint; Iam de modis enucleandi Iuris dicendum.

De Modis enucleandi Iuris, & tollendi ambigua.

APHORISMVS 72.

MOdi enucleandi Iuris, *&* tollendi dubia, *quinque ſunt. Hoc enim fit, aut per* perſcriptiones judiciorum; *aut per* ſcriptores authenticos; *aut per* libros auxiliares; *aut per* prælectiones; *aut per* reſponſa, *ſive* conſulta prudentum. *Hæc omnia, ſi bene inſtituantur, præſto erunt magna* Legum obſcuritati *ſubſidia.*

De perſcriptiore Iudiciorum.

APHORISMVS 73.

ANte omnia, Iudicia reddita *in* Curiis ſupremis *& principalibus, atque* cauſſis gravioribus, *præſertim* dubiis, *quæ*

que

que aliquid habent difficultatis, *aut* novitatis, *diligenter & cum fide excipiunto.* Iudicia *enim* anchoræ Legum ſunt, *ut* leges Reipub.

Aphorismus 74.

Modus *hujuſmodi* Iudicia excipiendi, *& in* ſcripta referendi, *talis eſto.* Caſus *præciſe,* Iudicia *ipſa exacte perſcribito*; rationes Iudiciorum, *quas adduxerunt Iudices, adjicito*; caſuum, *ad Exemplum adductorum,* auctoritatem, *cum* caſibus Principalibus *ne commiſceto*; *de* Advocatorum perorationibus, *niſi quidpiam in iis fuerit admodum eximium, ſileto.*

Aphorismus 75.

Perſonæ, *quæ hujuſmodi* Iudicia *excipiant, ex* Advocatis *maxime* doctis *ſunto, &* honorarium liberale *ex* publico *excipiunto.* Iudices *ipſi ab hujuſmodi* perſcriptionibus *abſtinento*; *ne forte opinionibus propriis addicti, & auctoritate propria freti, limites* Referendarii *tranſcendant.*

Aphorismus 76.

Iudicia *illa, in* ordine, *&* ſerie temporis, *digerito, non per* methodum *&* titulos. *Sunt enim* ſcripta *ejuſmodi, tanquam* hiſtoriæ, *aut* narrationes legum. *Neque ſolum* acta *ipſa*, ſed *&* tempora *ipſorum,* Iudici prudenti *lucem præbent.*

De

De Scriptoribus Authenticis.

Aphorismus 77.

Ex legibus ipſis, *quæ* Ius commune *conſtituunt*; *deinde*, *ex* Conſtitutionibus *ſive* Statutis; *tertio loco*, *ex* Iudiciis perſcriptis, Corpus Iuris *tantummodo conſtituitor*. *Præter illa*, *alia* authenthica, *aut nulla ſunto*, *aut parce recipiuntor*.

Aphorismus 78.

Nihil tam intereſt certitudinis Legum, (*de qua nunc tractamus*) *quam ut* ſcripta authentica *inter* fines moderatos *coërceantur*, *&* *faceſſat* multitudo *enormis* auctorum, *&* doctorum in Iure; *unde laceratur ſententia legum*; *Iudex fit attonitus*, *proceſſus immortales*, *atque Advocatus ipſe*, *cum tot libros perlegere & vincere non poſſit*, *compendia ſectatur*. Gloſſa *fortaſſe aliqua bona*, *&* *ex* Scriptoribus claſſicis pauci, *vel potius* Scriptorum pauculæ portiones, *recipi poſſint pro* Authenticis. *Reliquorum nihilominus maneat uſus nonnullus in* Bibliothecis, *ut eorum* tractatus *inſpiciant* Iudices, *aut* Advocati, *cum opus fuerit*: *Sed in Cauſſis agendis*, *in foro*, *citare eos non permittitor*, *nec in auctoritatem tranſeunto*.

De

De libris Auxiliaribus.

APHORISMVS 79.

AT ſcientiam Iuris, & practicam, auxiliaribus libris *ne nudanto*, *ſed potius inſtruunto. Ii ſex in genere ſunto.* Inſtitutiones. De Verborum ſignificatione. De Regulis Iuris. Antiquitates Legum. Summæ. Agendi Formulæ.

APHORISMVS 80.

Præparandi ſunt Iuvenes, & Novitii, *ad ſcientiam, & ardua Iuris, altius & commodius haurienda, & imbibenda, per* Inſtitutiones. Inſtitutiones *illas ordine claro, & perſpicuo, componito. In illis ipſis univerſum* Ius privatum *percurrito; non alia omittendo, in aliis plus ſatis immorando; ſed ex ſingulis quædam breviter delibando; ut ad* Corpus legum *perlegendum acceſſuro nil ſe oſtendat prorſus novum, ſed levi aliqua notione præceptum.* Ius publicum *in* Inſtitutionibus *ne attingito, verum illud ex* fontibus *ipſis hauriatur.*

APHORISMVS 81.

Commentarium *de* vocabulis Iuris *conficito. In Explicatione ipſorum, & ſenſu reddendo, ne curioſe nimis, aut laborioſe, verſator. Neque enim hoc agitur, ut* dif-

R fini-

finitiones verborum *quærantur exactè*, *ſed* explicationes *tantum*, *quæ legendis* Iuris libris *viam aperiant faciliorem*. Tractatum *autem iſtum*, *per* literas Alphabeti *ne digerito*: *id* Indici *alicui relinquito*: *ſed collocentur ſimul verba*, *quæ circa eandem rem verſantur*: *ut alterum alteri ſit juvamento ad intelligendum*.

APHORISMUS 82.

Ad certitudinem legum *facit* (*ſi quid aliud*) tractatus *bonus & diligens de* diverſis regulis Iuris. *Is dignus eſt*, *qui maximis ingeniis*, *& prudentiſſimis Iureconſultis*, *committatur*. *Neque enim placent*, *quæ in hoc genere extant*. *Colligendæ autem ſunt* regulæ, *non tantum notæ*, *& vulgatæ*, *ſed & aliæ magis ſubtiles & recondite*, *quæ ex* legum *&* rerum judicatarum *Harmonia extrahi poſſint*: *quales in* Rubricis *optimis quandoque inveniuntur*: *ſuntque Dictamina generalia rationis*, *quæ per materias* Legis *diverſas percurrunt*, *& ſunt tanquam* ſaburra Iuris.

APHORISMUS 83.

At ſingula Iuris Scita, *aut* Placita, *non intelligantur pro* regulis, *ut fieri ſolet ſatis imperite*. *Hoc enim ſi reciperetur*, *quot* leges, *tot* regulæ. Lex *enim nil aliud*, *quā* regula imperans. *Verum eas pro* regulis

habeto

habeto quæ in Forma ipſa Iuſtitiæ hærent: unde, ut plurimum, per Iura Civilia *diverſarum Rerumpub. eadem* regulæ *fere reperiuntur; niſi forte propter Relationem ad formas Politiarum varient.*

Aphorismus 84.

Poſt regulam, *brevi & ſolido verborum complexu enuntiatam, adjiciantur* exempla & deciſiones caſuum, *maxime luculenta ad* explicationem; diſtinctiones, & exceptiones *ad* limitationem; cognata *ad* ampliationem *ejuſdem* regulæ.

Aphorismus 85.

Recte jubetur; ut non ex regulis Ius *ſumatur*; *ſed ex* Iure, *quod eſt*, Regula *fiat. Neque enim ex* verbis regulæ *petenda eſt probatio, ac ſi eſſet* Textus legis. Regula *enim* legem (*ut* acus nautica polos) indicat, *non* ſtatuit.

Aphorismus 86.

Præter corpus *ipſum* Iuris, *juvabit etiam* antiquitates legum *inviſere: quibus licet evanuerit* auctoritas, *manet tamen* reverentia: *Pro* antiquitatibus *autem* legum *habeantur* ſcripta *circa* leges & judicia, *ſive illa fuerint edita, ſive non, quæ ipſum* corpus legum *tempore præceſſerunt. Earum ſiquidem jactura facienda*

non eſt. Itaque ex iis utiliſſima quaque excerpito, (multa enim invenientur inania & frivola) eaque in unum volumen redigito: ne antiquæ fabulæ, *ut loquitur* Trebonianus, *cum* legibus *ipſis miſceantur.*

Aphorismus 87.

Practicæ *vero plurimum intereſt, ut* Ius univerſum *digeratur ordine, in* Locos & Titulos; *ad quos ſubito (prout dabitur occaſio) recurrere quis poſſit, veluti in promptuarium paratum ad præſentes uſus. Hujuſmodi* libri ſummarum, *& ordinant ſparſa, & abbreviant fuſa & prolixa in* lege. *Cavendum autem eſt, ne* ſummæ *iſtæ reddant homines promptos ad* Practicam, ceſſatores *in* ſcientia *ipſa. Earum enim officium eſt tale, ut ex iis* recolatur jus, *non perdiſcatur.* Summæ *autem omnino magna diligentia, fide, & judicio, ſunt conficiendæ, ne furtum faciant* legibus.

Aphorismus 88.

Formulas agendi *diverſas, in unoquoque genere colligito. Nam &* Practicæ *hoc intereſt; & certe pandunt illa oracula & occulta* legum. *Sunt enim non pauca, quæ latent in* legibus: *At in* formulis agendi *melius & fuſius perſpiciuntur; inſtar* pugni, & palmæ.

De

De Reſponſis & Conſultis.

APHORISMVS 89.

DVbitationes particulares, *quæ de tempore in tempus emergunt, dirimendi & ſolvendi aliqua ratio iniri debet. Durum enim eſt, ut ii, qui ab errore cavere cupiunt, ducem via non inveniant, verum ut actus ipſi periclitentur, neque ſit aliquis ante rem peractam Iuris prænoſcendi modus.*

APHORISMVS 90.

Reſponſa prudentum, *quæ petentibus dantur de* Iure, *ſive ab* Advocatis, *ſive à* Doctoribus, *tanta valere auctoritate, ut ab eorum ſententia* Iudici *recedere non ſit licitum, non placet.* Iura *à* juratis Iudicibus *ſumunto.*

APHORISMVS 91.

Tentari Iudicia, *per* Cauſſas *&* Perſonas fictas, *ut eo modo experiantur homines qualis futura ſit* Legis norma, *non placet. Dedecorat enim* majeſtatem legum, *& pro prævaricatione quapiam cenſenda eſt.* Iudicia *autem aliquid habere ex* Scena, *deforme eſt.*

APHORISMVS 92.

Iudicum *igitur ſolummodo, tam* Iudicia, *quam* Reſponſa, *&* Conſulta, *ſunto.*

Digitized by Google

Illa, *de* litibus pendentibus; *hac*, *de* arduis Iuris quæſtionibus *in Theſi*. *Ea* Conſulta, *ſive in* privatis rebus, *ſive in* publicis, *à* Iudicibus *ipſis ne poſcito*; (*Id enim ſi fiat*, Iudex *tranſeat in* Advocatum;) *ſed à* Principe, *aut* Statu. *Ab illis ad* Iudices *demandentur*. Iudices *vero*, *tali auctoritate freti*, *diſceptationes Advocatorum*, *vel ab his*, *quorum intereſt*, *adhibitorum*, *vel à Iudicibus ipſis*, *ſi opus ſit*, *aſſignatorum*, *& argumenta*, *ex utraque parte audiunto*; *& re deliberata* Ius *expediunto*, *& declaranto*. Conſulta *hujuſmodi inter* Iudicia *referunto & edunto*, *& paris auctoritatis ſunto*.

De Prælectionibus.

Aphorismus 93.

PRælectiones *de* Iure, *atque* Exercitationes *eorum*, *qui* Iuris *ſtudiis incumbunt*, *& operam dant*, *ita inſtituuntor*, *& ordinantor*, *ut omnia tendant ad* Quæſtiones, *&* Controverſias *de* Iure, ſedandas *potius*, *quam* excitandas. Ludus *enim* (*ut nunc fit*) *fere apud omnes inſtituitur & aperitur*, *ad* altercationes *&* quæſtiones de Iure *multiplicandas*, *tanquam oſtentandi ingenii cauſſa*. *Atque hoc vetus eſt malum*. *Etenim etiam apud antiquos*

tiquos gloriæ fuit, tanquam per ſectas & factiones, quæſtiones complures de Iure, *magis fovere, quam extinguere. Id ne fiat, provideto.*

De Vacillatione Iudiciorum.

APHORISMVS 94.

VAcillant Iudicia, *vel propter* immaturam *&* præfeſtinam ſententiam; *vel propter* æmulationem Curiarum; *vel propter* malam *&* imperitam perſcriptionem Iudiciorum; *vel propter* viam præbitam ad reſciſſionem eorum nimis facilem & expeditam. *Itaque providendum eſt, ut* Iudicia emanent, matura deliberatione prius habita; *atque ut* Curiæ ſe invicem revereantur; *atque ut* Iudicia perſcribantur fideliter & prudenter; *utque* via ad reſcindenda Iudicia, ſit arcta, confragoſa, *& tanquam* muricibus ſtrata.

APHORISMVS 95.

Si Iudicium *redditum fuerit de* Caſu *aliquo in aliqua* Curia Principali; *& ſimilis* Caſus *intervenerit in alia* Curia; *ne procedito ad* Iudicium, *antequam fiat* conſultatio *in* Collegio aliquo Iudicum

 majore.

majore. Iudicia *enim* reddita, *ſi forte* reſcindi *neceſſe ſit, ſaltem* ſepeliuntor cum honore.

APHORISMUS 96.

Vt Curiæ *de* Iuriſdictione *digladientur, & confligentur, humanum quiddam eſt; eoque magis, quod per ineptam quandam ſententiam* (quod boni & ſtrenui ſit Iudicis ampliare juriſdictionem Curiæ) *alatur plane iſta intemperies, & calcar addatur, ubi freno opus eſt. Vt vero, ex hac animorum contentione*, Curiæ Iudicia *utrobique reddita (quæ nil ad* Iuriſdictionem *pertinent) libenter reſcindant, intolerabile malum; & à Regibus, aut Senatu, aut Politia, plane vindicandum. Peſſimi enim exempli res eſt, ut* Curiæ, *quæ pacem ſubditis præſtant, inter ſe duella excerceant.*

APHORISMUS 97.

Non facilis eſto, aut proclivis, ad Iudicia reſcindenda, *aditus, per* appellationes, *aut* impetitiones *de* errore, *aut* reviſus, *& ſimilia. Receptum apud nonnullos eſt, ut* lis trahatur *ad* forum ſuperius, *tanquam res integra*; Iudicio *inde dato ſepoſito, & plane ſuſpenſo. Apud alios vero, ut* Iudicium ipſum maneat *in ſuo* vigore, *ſed* executio *ejus tantum ceſſet.*

Digitized by Google

ſet. *Neutrum placet*; *niſi* Curiæ, *in quibus* Iudicium *redditum ſit*, *fuerint* humiles, *&* inferioris ordinis: *ſed potius*, *ut &* Iudicium *ſtet*, *& procedat ejus* executio; *modo* cautio *detur à* defendente, *de* damnis *&* expenſis, *ſi* Iudicium *fuerit reſciſſum*. Atque hic *Titulus*, de *Certitudine Legum*, ad Exemplum *Digeſti* reliqui (quod meditamur) ſufficiet.

COLORES BONI ET MALI, TAM SIMPLICIS QVAM COMPARATI.

Sophiſma.

1 *Quod laudant Homines & celebrant, Bonum: quod vituperant & reprehendunt, Malum.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* quatuor modis; ſcilicet, Aut propter *Ignorantiam*; Aut propter *Studia* & *Factiones*; Aut propter *Ingenia Laudatorum* & *Vituperatorum*. Propter *Ignorantiam*; quid Vulgi Iudicium ad Examen Boni & Mali? Melius Phocion, qui, cum populus ei præter ſolitum applauderet, quæſivit, *Num forte deliquiſſet*? Propter *Malam Fidem*; Laudantes enim & Vituperantes ſuam rem ſæpius agunt, neque loquuntur ut ſentiunt.

Digitized by Google

Laudat Venales qui vult extrudere Merces.

Item; *Malum eſt, malum eſt, inquit Emptor: ſed cum receſſerit, tum gloriabitur.* Propter *Factiones*; Cuivis enim patet, conſueſcere Homines, eos, qui ſuarum Partium ſunt, immodicis efferre Lauddibus; qui autem contrariarum ſunt, infra Meritum deprimere. Propter *Ingenia*; Alii enim Natura facti ſunt, & compoſiti, ad Adulationem Servilem; Alii contra Momi & tetrici; Vt laudando & vituperando ſuis *Ingeniis* tantum obſecundent, parum de Veritate ſolliciti.

Sophiſma.

2 *Quod etiam ab Inimicis laudatur, magnum Bonum; quod vero etiam ab Amicis reprehenditur, magnum Malum.*

Sophiſma Fundamento hoc niti videtur; quod quæ ingratiis, & contra Animi noſtri Affectum & propenſionem, loquimur, ea ipſa vim veritatis á nobis extorquere, facile creditur.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* propter *Aſtutiam*, tam *Inimicorum*, quam *Amicorum*. *Inimici* enim Laudes quandoque tribuunt, non invite, nec à vi veritatis coacti; ſed eas tamen deligentes, quæ Inimicis ſuis invidiam

vidiam & pericula conflare poſſint. Itaque apud Græcos ſuperſtitio quædam invaluit, ut crederent, ſi quis ab altero laudaretur, Animo malevolo, & propoſito nocendi, *Naribus ejus Puſtulam annaſci ſolere*. Fallit iterum, quia Laudes interdum impertiunt *Inimici*, tanquam Præfatiunculas quaſdam, ut poſtea liberius & maliciofius calumniarentur. Ex altera parte fallit etiam hoc Sophiſma propter Aſtutiam *Amicorum*. Solent enim & illi vitia Amicorum interdum agnoſcere, & prædicare; non quod aliqua vis Veritatis eos cogat, ſed ea eligentes, quæ minimum Amicos ſuos lædere poſſint, ac ſi cætera quidem, viri optimi eſſent. Fallit iterum, quia *Amici* quoque Reprehenſionibus ſuis (ſicut de *Inimici* laudibus diximus) tanquam præfatiunculis quibuſdam utuntur, quo paulo poſt in laudes effuſius excurrant.

Sophiſma.

3 *Cujus Privatio bona, id ipſum Malum; cujus Privatio mala, id ipſum Bonum.*

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* duobus modis. Aut propter *Comparationem Boni & Mali*; Aut propter *Succeſſionem Boni ad Bonum, aut Mali ad Malum*. Propter *Compara-*

parationem; Si bonum fuerit Generi Humano, privari Eſu Glandium, non ſequitur, quod malus ille erat, ſed *Dodona* bona, *Ceres* melior. Neque ſi malum fuit Populo Syracuſano, Dionyſio Seniore privari, ſequitur quod Dionyſius ille bonus fuerit, ſed minus malus quam Iunior. Per *Succeſſionem*; Etenim Privatio Boni alicujus non ſemper dat locum Malo, ſed quandoque majori Bono; ut cum Flos decidit, Fructus ſuccedit: Nec Privatio alicujus Mali dat ſemper locum Bono, ſed interdum majori Malo. Nam ſublato Inimico Clodio, Milo ſimul & Segetem Gloriæ perdidit.

Sophiſma.

4 *Quod Bono, aut Malo, vicinum eſt, id ipſum itidem Bonum aut Malum: quod vero remotum eſt à Bono, Malum; quod à Malo, Bonum.*

Habet hoc fere Rerum Natura, ut quæ Natura ſua conveniant, etiam Locis conveniant; quæ vero contrariæ Naturæ ſunt, etiam Intervallis diſtent: Cum ſingula Amica ſibi aſſociare, Inimica ſummovere gaudeant.

Elenchus.

Sed fallit *Sophiſma* tribus modis: Primo propter *Deſtitutionem*; ſecundo propter *Obſcurationem*; tertio propter *Protectio-*

tectionem. Propter *Deſtitutionem*; Fit, ut quæ in ſuo genere ampliſſima ſunt, & maxime excellunt, omnia, quantum fieri poteſt, ad ſe trahant, & in vicino quæque poſita deſtituant, ac quaſi inedia conficiant. Itaq; in propinquo Arborum grandium Virgulta nunquam læta reperies. Recte etiam ille, *Divitis Servi maxime Servi*. Nec male cavillatus eſt, qui inferius Famulitium in Aulis Principum, *Feſtorum vigiliis* comparavit; quæ Feſta ſua in proximo attingunt, ipſæ autem Iejuniis addicuntur. Propter *Obſcurationem*; Etenim & hoc habent quæque, in ſuo genere, præſtantiſſima; ut licet proxima non extenuent, aut deſtituant, tamen obſcurent, & obumbrent. Quod etiam de *Sole* notant Aſtronomi; quod ſit ſcilicet Aſpectu bonus, Conjunctione & Approximatu malus. Propter *Protectionem*; Nam non ſolum res coeunt & congregantur propter Conſortium, & Naturæ ſimilitudinem; ſed etiam Malum (præſertim in Civilibus) confugit ad Bonum, ut lateat, & protegatur. Itaque Scelerati Homines petunt Aſyla Divorum; & Vitium ipſum ſe in Virtutis Vmbram recipit;

Sæpe latet vitium proximitate Boni.

Contra & Bonum ſe aggregat ad Malum, non propter Conſortium, ſed ut illud con-

convertat & reformet in Bonum. Itaque & Medici, magis accedunt ad Aegrotos, quam ad Sanos; & Servatori noſtro objectum eſt, quod *converſaretur cum publicanis & peccatoribus.*

Sophiſma.

5 *Cui cætera Partes, vel Secta, Secundas unanimiter deferunt, (cum ſingula Principatum ſibi vendicent) melior reliquis videtur: Nam primas quæque ex Zelo videtur ſumere, ſecundas autem ex Vero & Merito tribuere.*

Ita Cicero argumentatur, Sectam Academicorum, quæ Acatalepſiam tenuit, Philoſophiarum fuiſſe præſtantiſſima. *Interroga enim* (inquit) *Stoicum, qua Secta ſit potior; ille ſuam cæteris anteponet: Deinde qua ſecundas teneat, Academicam fatebitur. Age ſimiliter cum Epicureo, (qui Stoici vix aſpectum toleraverit) poſtquam ſuam Sectam collocarit in ſummo, collocabit Academicam in proximo.* Similiter, vacante Dignitate aliqua, Princeps ſi Competitores ſingulos interrogaret, quem poſt ſe potiſſimnm commendare vellent, Veriſimile eſt, ſecunda illorum vota, in eum qui præcipue dignus & optime meritus fuerit, concurſura.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* propter *Invidiam*. Solent

lent enim Homines, proxime poſt ſe, & Factionem ſuam, in eos inclinare & propendere, qui reliquorum maxime ſint enerves & imbelles; quique eis minimum moleſtiæ exhibuerunt; in Odium illorum, qui illis plurimum inſultarunt, aut incommodarunt.

Sophiſma.

6 *Cujus Excellentia vel Exuperantia melior, id toto genere melius.*

Huc pertinent *Formulæ* illæ uſitatæ; *Ne pervagemur in Generalibus: Conferamus particularem aliquem cũ particulari, &c.*

Elenchus.

Videtur hoc *Sophiſma* ſatis nervoſum; & magis *Dialecticum* quiddam, quam *Rhetoricum*. Attamen interdum fallit. Primo, quia ſunt Res haud paucæ, periculo plurimum obnoxiæ, quæ tamen, ſi evadant, cæteris antecellant. Ita ut Genere ſint deteriores, quia ſæpius periclitantur & excidunt; Individuo autem Nobiliores. In hoc numero eſt *Gemma Martia*, de qua Gallicum Adagium; *Filius Pariſiorum, & Gemma Menſis Martii, ſi ex illis evadat unus, erit inſtar decem aliorum.* Adeo ut, in Genere, Gemma Maii Gemmæ Martii præſtat; ſed tamen, in Individuo, optima Gemma Martii optimæ Gemmæ Maii præferatur.

Fal-

Fallit ſecundo, propter *Naturam Rerum*, in aliquibus *Generibus aut Speciebus magis æqualem, in aliquibus magis inæqualem*: Quemadmodum in obſervationem venit, Climata Calidiora generaliter Ingenia producere acutiora; at in Frigidioribus, Ingenia illa quæ eminent, etiam acutiſſimis Calidarum Regionum præſtare. Similiter, in Exercitibus compluribus, ſi Res Duello inter ſingulos transigeretur, fortaſſe ad unam Partem accederet Victoria; ſi Copiis univerſis, in alteram. Etenim Excellentiæ & Exuperantiæ caſum recipiunt; at Genera Natura aut Diſciplina reguntur. Quinetiam, in Genere, Metallum Lapide pretioſius; Attamen Adamas præcellit Auro.

Sophiſma.

7 *Quod rem integram ſervat, Bonum; Quod ſine receptu eſt, Malum: Nam ſe recipere non poſſe, Impotentiæ genus eſt; Potentia autem Bonum.*

Hinc confinxit Aeſopus Fabulam de duabus Ranis; quæ in magna ſiccitate, cum Aquæ ubique deficerent, deliberarunt, quid ſibi demum agendum eſſet: Prior autem; *Deſcendamus*, inquit, *in puteum profundum, neque enim veriſimile eſt ibi Aquam defuturam*: Cui altera ita regerit; *Quin ſi forte ibi quoque Aqua defi-*

deficiet, quomodo exinde rurſus aſcendere poterimus? Firmamentum autem hujus Sophiſmatis eſt; Quod Actiones Humanæ adeo ſint incertæ, & Periculis expoſitæ, ut illud optimum videatur, quod plurima habeat Effugia. Huc ſpectant Formulæ illæ, quæ in uſu ſunt; *Obligatum plane & Obſtrictum te reddes: Non tantum quantum voles, ſumes ex Fortuna;* &c.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primo, quia in *Actionibus* humanis, fortuna urget, ut aliquid demum decernatur. Etenim, ut eleganter à quopiam dictum eſt; *Etiam non Statuere, eſt aliquid Statuere:* Adeo ut ſæpenumero Conſilii Suſpenſio, pluribus nos implicet Neceſſitatibus, quam ſi aliquid ſtatuiſſemus. Videtur autem iſte Morbus quidam Animi, ſimilis ei, qui reperitur in Avaris: ſed tranſlatus à Cupiditate retinendi Opes, ad Cupiditatem retinendi Arbitrium & Poteſtatem. Siquidem Avarus frui non vult, ne quid detrahat de Summa; Ita & hujuſmodi Scepticus nil exequi vult, ut omnia ei ſint integra. Fallit ſecundo, quia Neceſſitas, & illud (quod ajunt) *Iacta eſt alea*, ſtimulos addit Animis; ſicut inquit ille, *Cæteris pares, neceſſitate certe ſuperiores eſtis.*

Sophiſma.

Digitized by Google

Sophiſma.

8 *Quod quis culpa ſua contraxit, majus Malum; quod ab externis imponitur, minus Malum.*

Hujus Rei Cauſſa eſt, quod Morſus Conſcientiæ Adverſa conduplicet: Contra, Conſcium ſibi eſſe, quod culpa quis vacet, magnum præbet in Calamitate Solatium. Itaque Poëtæ ea Pathemata maxime exaggerant, tanquam Deſperationi propiora, ubi quis ſe ipſum accuſet, & diſcruciet,

Seque unum clamat Cauſſamque Caputque Malorum.

Contra Calamitates Virorum inſignium, elevat & diluit Innocentiæ & Meriti Conſcientia. Porro cum Malum ab aliis intentetur, habet quivis quod libere conqueri poſſit, unde Dolores ſui exhalent, neque Cor ſuffocent: Etenim iis, quæ ab injuria Hominum profecta ſunt, indignari ſolemus, aut ultionem meditari, aut denique Nemeſim Divinam vel implorare, vel expectare: Quinetiam, ſi à Fortuna ipſa inflictum quid ſit, tamen datur quædam cum Fatis ipſis Expoſtulatio;

Atque Deos atque Aſtra vocat crudelia Mater.

Contra, ubi quis Malum aliquod ſua Culpa contraxerit, ſtimuli Doloris intro

ver-

Digitized by Google

vertuntur, Animumque magis vulnerant, & confodiunt.

Elenchus.

Fallit iſtud *Sophiſma*, primo propter *Spem*; quæ Malorum magnum eſt Antidotum. Etenim Culpæ Emendatio, ſæpe in noſtra Poteſtate ſita eſt; Fortunæ vero minime. Itaque Demoſthenes, non ſemel Cives ſuos hujuſmodi Verbis affatus eſt; *Quod ad præterita peßimum, id ad futura optimum eſt. Quid hoc tandem ſit? Hoc ipſum ſcilicet, quod veſtra incuria & culpa res veſtra male ſe habeant: Nam ſi vos officio veſtra per omnia perfuncti eſſetis, & nihilominus Status veſter, ut nunc, laboraſſet; ne ſpes quidem reliqua eſſet, eum futurum aliquando meliorem. Cum vero Errores veſtri in cauſſa potißimum fuerint; confidendum plane, Vos illis emendatis, priſtinum ſtatum veſtrum recuperaturos.* Similiter Epictetus, de Gradibus Tranquillitatis Animi verba faciens; Infimum locum illis attribuit, *qui alios accuſant*; Superiorem iis, *qui ſe ipſos*; Supremum vero illis, *qui nec alios, nec ſe ipſos.* Fallit ſecundo, propter inſitam Animis humanis *Superbiam*; qua ægre adducuntur Homines, ut Errores proprios agnoſcant. Hoc vero ut evitent, Patientiam adhibent longe

longe majorem, in iis malis, quæ culpa *ſua* contraxerunt. Etenim, quemadmodum fieri videmus, ut, cum culpa admiſſa ſit, neque de Auctore conſtiterit, ſupra modum excandeſcunt Homines & tumultuantur: quod ſi poſtea in notitiam pervenerit, culpam illam ad Filium, aut Vxorem, aut Gratioſum aliquem pertinere, ſtatim ſedantur turbæ & conſileſcunt: Eodem modo fit, cum Res aliqua accidit, propter quam neceſſitas incumbit culpam in nos ipſos recipiendi. Id quod in mulieribus ſæpiſſime conſpicitur, quæ ſi quid infeliciter egerunt, contra conſenſum Parentum, aut Amicorum, qualecunque Infortunium ſequatur, illud ſedulo diſſimulabunt.

Sophiſma.

9. *Gradus Privationis major videtur, quam Gradus Diminutionis; & rurſus, Gradus Inceptionis major videtur, quam Gradus Incrementi.*

Canon eſt in Mathematicis; *Nullas eſſe Rationes Nihili ad Aliquid.* Itaque Gradus Nullitatis, & Quidditatis, majores videntur Gradibus Incrementi, & Decrementi. Sicut Monoculo durius eſt, unum perdere Oculum, quam utrunque Oculum habenti. Similiter, complures Liberos habenti, gravius eſt, ultimum, qui ſuper-

ſuperſtes fuerit, Filium amittere, quam reliquos priores. Itaque & Sibylla, cum duos priores Libros combuſſiſſet, pretium tertii duplicavit: Siquidem illius Amiſſio *Gradus* fuiſſet *Privationis*, non *Dimunitionis*.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primo, propter eas res, quarum Vſus in Sufficientia quadam, ſive Competentia, hoc eſt, Quantitate Determinata, conſiſtit. Si quis enim obligetur pœnaliter ad Solutionem certæ Pecuniæ Summæ, ad Diem certum; gravius ei fuerit, Nummo unico Aureo carere, quam ſi, poſito quod ille unicus parari non potuerit, deeſſent etiam decem alii. Similiter in Decoctionibus Fortunarum, damnoſior videtur Gradus Obærationis, qui primus Sortem minuit; quam extremus, qui ad egeſtatem redigit. Huc ſpectant Formulæ illæ uſitatæ; *Sero in fundo Parſimonia: Parum intereſt, utrum nihil habeas, an quod nihil juvet*, *&c.* Fallit ſecundo, propter illud Principium in Natura, Quod *Corruptio unius ſit generatio alterius*; Adeo ut *Gradus* ipſe *Privationis* ultimæ, minus interdum incommodet; quoniam Anſam & Stimulum præbet novæ alicui Rationi ineundæ. Vnde etiam Demoſthenes ſæpius conqueritur apud

Cives

Cives ſuos; *Conditiones minus utiles, & honorificas, quas à Philippo impoſitas ſubibant, nihil aliud eſſe, quam Alimenta quadam ipſorum Ignavia & Socordia; ut multo iis fuiſſet ſatius, illis omnino carere; propterea quod hoc pacto Induſtria illorum melius acui poſſit ad alia paranda Remedia.* Novimus certe Medicum quendam; qui, Mulieribus delicatis, querentibus, ſe male habere, ſed tamen à Medicamentis omnibus abhorrere, ſolebat dicere, non minus facete, quam moroſè; *Vobis omnino opus eſt, ut deterius valeatis, quo Medicamenta, etiam qualibet, libenter toleretis.* Quinetiam ipſe *Gradus Privationis*, ſive indigentiæ ultimæ, ſalutaris eſſe poſſit, non tantũ ad excitandã Induſtriam, verum etiam ad imperandam Patientiam.

Quod ad ſecundum Membrum hujus *Sophiſmatis*, illud eodem, quo prius, Fundamento (de Gradibus Quidditatis & Nullitatis) nititur. Hinc tanta uſurpantur, de Initiis Negotiorum, Præconia. *Dimidiũ facti, qui bene cœpit, habet, &c.* Hinc Aſtrologorum Superſtitio, qui judicium faciunt de Diſpoſitione aut Fortuna Hominis, ex Momento ſive Articulo Nativitatis aut Conceptus.

Elenchus.

Fallit Sophiſma primo, quoniam in non-

nonnullis, primæ Rerũ Inceptiones nihil aliud ſunt, quam quæ Epicurus, in Philoſophia ſua, appellat *Tentamenta*; id eſt, Rudimenta quædam; quæ nihil ſunt, niſi iterentur, aut provehantur. Itaque in hoc caſu, Gradus ſecundus dignior videtur & potentior, quam primus: Quemadmodum in Plauſtris, Equus qui penultimus eſt, plus confert ad Motum Plauſtri quam primus. Etiam non inepte dici ſolet; *Convitium regeſtum, illud eſſe, quod pugna ſit reum.* Prius enim fortaſſe prætervolaturum fuiſſet. Itaque *prius Malo Principium dedit, ſed poſterius modum abſtulit.* Fallit Sophiſma ſecundo propter Dignitatem Perſeverantiæ; quæ in progreſſu, non in Aggreſſu ſita eſt. Etenim Caſus, aut Natura, primum impetum progignere poſſunt; at Affectus tantummodo maturus, & Iudicium, Conſtantiam. Fallit tertio in iis rebus, quarum Natura & Curſus ordinarius in contrarium Rei inceptæ fertur. Ita ut prima Inceptio perpetuo evacuetur, niſi vires continuentur. Quemadmodum in formulis illis uſitatis dicitur; *Non progredi, eſt regredi:* Et, *Qui non proficit, deficit:* Vt in Curſu in adverſum Montis; Remigatione in adverſum Gurgitis: At contra, ſi in declivi Montis Motus incipiat; aut ſecundo

Flu-

Flumine Remigatio fiat ; tum *Gradus Inceptus* longe potiores Partes tenet. Porro iſte *Color*, non tantum extenditur ad *Gradum Inceptionis, qui fit à Potentia ad Actum, comparatum cum Gradu, qui fit ab Actu ad Incrementum : verum etiam ad Gradum, qui fit ab Impotentia ad Potentiam, comparatum cum Gradu, qui fit à Potentia ad Actum. Etenim Gradus ab Impotentia ad Potentiam, major videtur, quam à Potentia ad Actum.*

Sophiſma.

10 *Quod ad Veritatem refertur, majus eſt, quam quod ad Opinionem. Modus autem, & Probatio ejus, quod ad Opinionem pertinet, hac eſt; quod quis, ſi clam putaret fore, facturus non eſſet.*

Ita pronunciant Epicurei de *Felicitate Stoicorum, in Virtute collocata*; quod ſimilis ſit *Felicitati* Hiſtrionis in Scena; qui ſi à Spectatoribus & plauſu eorum deſtitueretur, Animis ſtatim concideret. Itaque Virtutem per ignominiam, *Bonum Theatrale* vocant. Aliter fit in Divitiis, de quibus ille;

Populus me ſibilat; at mihi plaudo.

Itidem in Voluptate;

------Grata ſub imo
Gaudia Corde premens, Vultu ſimulante Pudorem.

Elen-

Digitized by Google

Elenchus.

Fallacia hujus *Sophiſmatis* ſubtilior paulo eſt; licet Reſponſio ad Exemplum, quod adducitur, facilis. Neque enim Virtus eligitur, *Propter Auram Popularem*. Cum etiam illud præceptum ſit, *Vt quis maxime omnium ſe ipſum revereatur*. Ita ut Vir bonus, idem fuerit in Solitudine, idem in Theatro. Licet forte intendatur Virtus nonnihil per laudes, quemadmodum Calor augetur per Reflexionem. Sed hoc Suppoſitionem negat, non Fallaciam redarguit. *Elenchus* vero talis eſt. Dato, quod Virtus (præſertim ea, quæ Labores & Conflictus ſubit) non eligeretur, niſi quod Laudes & Fama, eam comitari ſoleant; haud inde ſequitur, quod Appetitus & Motus ad Virtutem, non ſit præcipue propter ſe. Siquidem Fama poſſit eſſe, Cauſſa tantum *Impulſiva*, aut *Sine qua non*; neutiquam *Efficiens*, aut *Conſtituens*. Exempli gratia; Si duo fuerint Equi, quorum unus, Calcaribus non admotis, quævis haud ſegniter præſtaret: at alter, Calcaribus admotis, priorem longe ſuperaret: Poſterior iſte (arbitror) Palmam referet, & pro Equo meliore judicabitur. Neque quemquam judicii ſani commoverit Formula illa; *Apage iſtum Equum, cujus Spiritus ſiti ſunt in Calcaribus.*

ribus. Quandoquidem enim Inſtrumentum Ordinarium Equitanti ſit Calcar, neque ullo modo oneri aut impedimento ei ſit; non minoris propterea æſtimandus eſt Equus, qui Calcari incitatur: Neque etiam ille alter, qui abſque Calcaribus mira præſtet, eo ipſo melior, ſed delicatior tantum habendus eſt. Simili ratione Gloria & Honor Virtuti pro Stimulis & Calcaribus ſubſerviunt: Ac licet Virtus, ſine illis, paulo futura eſſet languidior; tamen cum ſemper illa præſto ſint ei, etiam non invitata, nil officit, quo minus Virtus propter ſe quoque expetatur: Itaque recte redarguitur illa Poſitio, *Nota ejus rei, quod propter Opinionem, & non propter Veritatem eligitur, hac eſt, quod quis ſi clam putaret fore, facturus non fuiſſet.*

Sophiſma.

II *Quod opera & virtute noſtra partum eſt, majus Bonum; Quod ab aliena Beneficio, vel ab indulgentia Fortuna delatum eſt, minus Bonum.*

Cauſſæ hujus rei hæ ſunt: Primo, propter *Spem de Futuro.* Siquidem in aliorum Gratia, aut Fortunæ ipſius Ventis ſecundis, non multum ineſt certitudinis; Propria vero Induſtria, aut Virtus, ſemper domi adſunt. Adeo ut, poſtquam Boni

Boni quid nobis hoc modo paratum fuerit, maneant etiam eadem Inſtrumenta, in novos uſus parata; quin & conſuetudine & ſucceſſu reddita validiora. Secundo, quia quod *alieno Beneficio adipiſcimur*, ejus etiam *aliis Debitores ſumus*; cum, quæ per nos ipſi comparaverimus, nihil oneris ſecum trahant. Etiam ſi quid Indulgentia Divina in nos cumulaverit, retributionem quandam erga Dei Bonitatem efflagitat; quod Homines pravos & improbos mordet; ubi in priore genere illud Prophetæ uſu-veniat, *Lætantur, & exultant, immolant plagis ſuis, & ſacrificant reti ſuo.* Tertio, quia *ea quæ à Virtute noſtra minime profecta ſunt, nulla ſequitur Laus & Exiſtimatio.* Quæ enim Felicitatis ſunt, Admirationem quandam pariunt, Laudem minime. Sicut ait Cicero ad Cæſarem; *Quæ miremur habemus; quæ laudemus expectamus.* Quarto, quia quæ *Induſtria propria* acquiruntur, cùm *Laboribus* & *Contentione* fere conjuncta ſunt; quod nonnullam habet in ſe *Suavitatem*; uti Salomon, *Suavis Cibus à Venatu.*

Elenchus.

At quatuor inveniuntur *Colores oppoſiti*, qui rem in contrariam partem inclinant, poſſintque eſſe prioribus inſtar *Elenchorum.*

rum. Primo, quia *Felicitas* videtur eſſe *Signum quoddam, & Character Favoris Divini*; & propterea, tum in nobiſmet ipſis Confidentiam & Alacritatem generat, tum apud alios Auctoritatem & Reverentiam. Felicitas autem iſta etiam Fortuita complectitur, ad quæ Virtus ægre aſpirat; Veluti cum Cæſar ad Navis Gubernatorem, Animos addendo, dixit; *Cæſarem portas, & Fortunam ejus.* Quod ſi dixiſſet, *Cæſarem portas, & virtutem ejus*, frigidum prorſus fuiſſet Solatium periclitanti in procella. Secundo, quia *ea, quæ à Virtute* aut *Induſtria procedunt, ſunt imitabilia*, & aliis patent; cum Felicitas ſit Res inimitabilis, & Prærogativa quædam Hominis Individui: Itaque in Genere videmus, Res naturales Artificialibus præponi, quia Imitationem non recipiunt. Quod enim imitabile eſt, potentia vulgatum eſt. Tertio, quæ ex Felicitate proveniunt, *Bona videntur gratuita, nec laboribus empta*; At quæ virtute propria, Pretio veluti acquiſita. Itaque eleganter Plutarchus, de Rebus Timoleontis, Hominis longe Fortunatiſſimi, cum Rebus Ageſilai & Epaminondæ, qui uno ævo vixerunt, comparatis, dixit: *Illas Homeri Carminibus fuiſſe ſimiles, quia cum alias excellant, ſponte etiam*

fluere

ſluere videantur, & quaſi Genium ſapere. Quarto, quia, quod *præter Spem* aut *præter Expectatum contingit, gratius, & majore cum Voluptate in Hominum Animos influit.* Illud vero neutiquam competit iis, quæ propria cura & ambitu comparantur.

Sophiſma.

12. *Quod ex pluribus conſtat, & Diviſibilibus, eſt majus, quam quod ex paucioribus, & magis unum; Nam omnia per Partes conſiderata majora videntur: Quare & pluralitas Partium, Magnitudinem præ ſe fert: Fortius autem operatur pluralitas partium, ſi Ordo abſit: Nam inducit Similitudinem Infiniti, & impedit Comprehenſionem.*

Sophiſma iſtud videtur etiam primo intuitu fallax, & quaſi palpabile; Siquidem, non pluralitas Partium tantum, ſed Majoritas earundem poterit conſtituere Totum auctius. Attamen abripit hoc ipſum *Sophiſma* ſæpius Phantaſiam; quinetiam inſidiatur Senſui. Etenim Aſpectui ipſi brevior videtur via, in planitie, ubi nihil intercurrat quod Viſum frangat; quam in tali Tractu Terræ, ubi ſimul conſpiciuntur Arbores, aut Aedificia, aut aliud aliquod Signum, quod Spatium metiri & dividere poſſit. Sic homini bene

Digitized by Google

nummato, poſtquam Arcas ſuas, & Marſupia, diviſerit, & digeſſerit, major etiam quam antea ſubit Divitiarum Phantaſia. Habet etiam vim in Amplificationibus, ſi Res in plures Portiones dividatur, atque ſingulæ ſeorſum tractentur. Hoc vero adhuc magis Phantaſiam implet, ſi fiat promiſcue, & ſine Ordine. Confuſio enim Multitudinis opinionem generat. Siquidem quæ ordine oſtenduntur, aut proponuntur, tum ipſa magis finita apparent, tum certum præbent Argumentum, nihil eſſe prætermiſſum. At contra, quæ confuſe repræſentantur, non ſolum in ſe numeroſa putantur, ſed & Suſpicioni locum relinquunt, reſtare adhuc plura, quæ omittuntur.

Elenchus.

Fallit *Sophiſma* primo, ubi quis ampliorem præceperit de Re aliqua Opinionem, quam pro vera Rei ipſius magnitudine. Etenim cum hoc fit, Diſtributio falſam illam Opinionem deſtruet, & rem in Veritate ſua, non autem cum Amplificatione, monſtrabit. Itaque ſi quis Morbo aut Dolore corripiatur, Horæ longiores ei videbuntur, abſque Horologio, aut Clepſydra, quam ſi iiſdem menſurentur. Nam ſi Tædium & Vexatio Morbi, tempus videri longius faciunt, quam revera

eſt;

eſt; at Computatio temporis errorem illum corrigit, & brevius facit, quam Opinio illa falſa conceperat. Etiam in Planitie, contra quam ſuperius dictum eſt, aliquando evenit. Licet enim viſus in Principio viam oſtentet breviorem ſenſui, quia indiviſa eſt; tamen ſi ex eo obrepat opinio de longe minori Intervallo quam reperitur, Opinionis ejus vanæ Fruſtratio efficiet, ut videatur demum etiam, quam revera eſt, productior. Itaque ſi quis Opinioni alicujus falſæ, de Magnitudine Rei cujuſpiam, velificare cupiat, caveat à Diſtributionibus, ſed rem integram utiq; extollat. Fallit *Sophiſma* ſecundo, ſi Diſtributio ea diſtrahatur, non autem ſimul obverſetur, aut uno aſpectu viſum feriat. Itaque ſi Flores in Horto aliquo in plures Torulos diſtinguantur, majoris Quantitatis Speciem præbebunt, quā ſi omnes in uno Toro ſimul creſcerent; Modo Toruli illi oculis ſimul ſubjiciantur; Aliter enim Vnio Diſtributioni diſtractæ prævalebit. Sic Reditus eorum majores videntur, quibus Prædia & Latifundia ſua vicina aut conjuncta ſunt. Nam ſi ſparſim ſita ſint, non veniunt tam facile ſub Aſpectum. Fallit *Sophiſma* tertio, propter Dignitatem Vnitatis, ſupra Multitudinem. Omnis enim Compoſitio, Indigentiæ in ſingulis

gulis Signum eſt certiſſimum, ubi illud uſu venit,

Et quæ non proſunt Singula, Multa juvant.

Itaque Mariæ Partes potiores; *Martha, Martha, attendis ad plurima, unum ſufficit.* Hinc illa Fabula Aeſopi de Vulpe & Feli. Iactabat enim Vulpes, quantas Artes haberet, & Effugia, quibus ſe à Canibus eriperet; Felis autem ſe unico tantum confidere Auxilio dixit, utpote quæ tenuem Scandendi Facultatem haberet: Quod tamen reliquis illis vulpinis longe præſtantius præſidium fuit: unde Adagium; *Multa novit vulpes, ſed Felis unum magnum.* Quin etiam in hujus Fabulæ ſignificatione Morali idem cernitur: Nam potenti & fido Amico niti, plus præſidii habet, quam Artes & Aſtutiæ complurimæ.

IN-

Digitized by Google

INDEX SERMONVM.

I. DE Veritate. pag. 5
II. De Morte. 9
III. De Vnitate Eccleſiæ. 12
IV. De Vindicta. 20
V. De Rebus adverſis. 22
VI. De Diſſimulatione & Simulatione. 24
VII. De Parentibus & Liberis. 30
VIII. De Nuptiis & Cœlibatu. 33
IX. De Invidia. 36
X. De Amore. 44
XI. De Magiſtratibus & Dignitatibus. 47
XII. De Audacia. 54
XIII. De Bonitate, & Bonitate nativa. 57
XIV. De Nobilitate. 61
XV. De Seditionibus & Turbis. 64
XVI. De Atheiſmo. 76
XVII. De Superſtitione. 81
XVIII. De Peregrinatione in partes exteras. 84
XIX. De Imperio. 88
XX. De Conſilio. 96
XXI. De Mora. 105
XXII. De Aſtutia. 106

XXIII.

Digitized by Google

XXIII.	*De Prutentia qua ſibi ſapit.*	113
XXIV.	*De Innovationibus.*	116
XXV.	*De expediendis negotiis.*	118
XXVI.	*De Prudentia apparente.*	121
XXVII.	*De Amicitia.*	123
XXVIII.	*De Sumptibus*	136
XXIX.	*De proferendis finibus Imperii*	138
XXX.	*De regimine valetudinis.*	156
XXXI.	*De Suſpicione.*	159
XXXII.	*De Diſcurſu Sermonum.*	161
XXXIII.	*De Plantationibus Populorum, & Coloniis.*	164
XXXIV.	*De Divitiis.*	170
XXXV.	*De Ambitione.*	176
XXXVI.	*De Natura, & Indole naturali in hominibus.*	180
XXXVII.	*De Conſuetudine & Educatione.*	183
XXXVIII.	*De Fortuna.*	186
XXXIX.	*De Vſura ſive Fœnore.*	190
XL.	*De Iuvẽtute & Senectute.*	196
XLI.	*De Pulchritudine.*	200
XLII.	*De Deformitate.*	202
XLIII.	*De Aedificiis.*	204
XLIV.	*De Hortu.*	212
XLV.	*De Negotiatione.*	224

Digitized by Google